

**INNOWACYJNA
GOSPODARKA**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**ŻYWNOŚĆ
ŻYWIENIE
XXI**

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

ŻYWNOŚĆ I ŻYWIENIE W XXI W. - WIZJA ROZWOJU POLSKIEGO SEKTORA SPOŻYWCZEGO

Potencjał absorpcyjny firm

Anna Rogut, Bogdan Piasecki

Łódź, luty 2011

© Copyright by SWSPiZ

ISBN 978-83-62916-23-8

Spis treści

WPROWADZENIE	4
POTENCJAŁ ABSORPCYJNY PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO. REZULTATY BADAŃ	11
SZCZEGÓŁOWA METODYKA BADANIA	11
REZULTATY	14
<i>Poziom technologiczny</i>	<i>14</i>
<i>Działalność badawczo-rozwojowa</i>	<i>21</i>
<i>Współpraca</i>	<i>21</i>
<i>Kapitał ludzki</i>	<i>24</i>
PODSUMOWANIE	26
FIRMY PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO	26
GRUPY PRODUCENTÓW	30
REKOMENDACJE	31
BIBLIOGRAFIA.....	32
ZAŁĄCZNIK 1: RAPORT TNS PENTOR.....	35
1. WPROWADZENIE	35
1.1. <i>Cele badania.....</i>	<i>35</i>
1.2. <i>Metodologia i technika badania</i>	<i>36</i>
1.3. <i>Sposób prezentacji wyników badania ilościowego</i>	<i>42</i>
2. NAJWAŻNIEJSZE WNIOSKI I REKOMENDACJE	43
2.1. <i>Przetwórstwo rolno-spożywcze.....</i>	<i>43</i>
2.2. <i>Grupy producentów rolnych.....</i>	<i>48</i>
2.3. <i>Rekomendacje.....</i>	<i>49</i>
3. WYNIKI BADANIA	51
3.1. <i>Przetwórstwo rolno-spożywcze.....</i>	<i>51</i>
3.1.1. <i>Kondycja ekonomiczna.....</i>	<i>51</i>
3.1.2. <i>Zaplecze technologiczne.....</i>	<i>57</i>
3.1.3. <i>Działalność innowacyjna przedsiębiorstw.....</i>	<i>60</i>
3.1.3.1. <i>Inwestycje w nowe maszyny i urządzenia</i>	<i>60</i>
3.1.3.2. <i>Innowacje technologiczne</i>	<i>63</i>
3.1.3.3. <i>Innowacje produktowe.....</i>	<i>71</i>
3.1.4. <i>Bariery innowacyjności.....</i>	<i>79</i>
3.1.5. <i>Zasoby wiedzy, stosowane technologie</i>	<i>81</i>
3.1.6. <i>Planowane zmiany.....</i>	<i>90</i>
3.1.7. <i>Prace badawczo-rozwojowe</i>	<i>92</i>
3.1.8. <i>Współpraca z otoczeniem biznesowym.....</i>	<i>94</i>
3.1.9. <i>Jakość zasobów ludzkich</i>	<i>100</i>
3.1.10. <i>Pozyskiwanie informacji rynkowych.....</i>	<i>107</i>
3.1.11. <i>Charakterystyka badanych podmiotów zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym</i>	<i>110</i>
3.2. GRUPY PRODUCENTÓW ROLNYCH.....	117
3.2.1. <i>Kondycja ekonomiczna.....</i>	<i>117</i>
3.2.2. <i>Zaplecze technologiczne.....</i>	<i>118</i>
3.2.3. <i>Działalność innowacyjna</i>	<i>119</i>
3.2.3.1. <i>Inwestycje w nowe maszyny i urządzenia</i>	<i>119</i>
3.2.3.2. <i>Innowacje technologiczne</i>	<i>124</i>
3.2.3.3. <i>Innowacje produktowe.....</i>	<i>129</i>

3.2.4.	<i>Planowane zmiany</i>	131
3.2.5.	<i>Zasoby wiedzy, prace badawczo-rozwojowe</i>	134
3.2.6.	<i>Współpraca z innymi podmiotami</i>	139
3.2.7.	<i>Charakterystyka badanych grup producentów rolnych</i>	143
4.	<i>ZAŁĄCZNIKI</i>	148
4.1.	<i>Narzędzie badawcze – przetwórstwo</i>	148
4.2.	<i>Narzędzie badawcze – grupy producentów</i>	171
4.3.	<i>Narzędzia badawcze – scenariusze indywidualnych wywiadów pogłębionych</i>	188
4.4.	<i>Narzędzie badawcze – scenariusz warsztatów</i>	212
5.	<i>SPIS TABEL</i>	217
6.	<i>SPIS WYKRESÓW</i>	217

Wprowadzenie

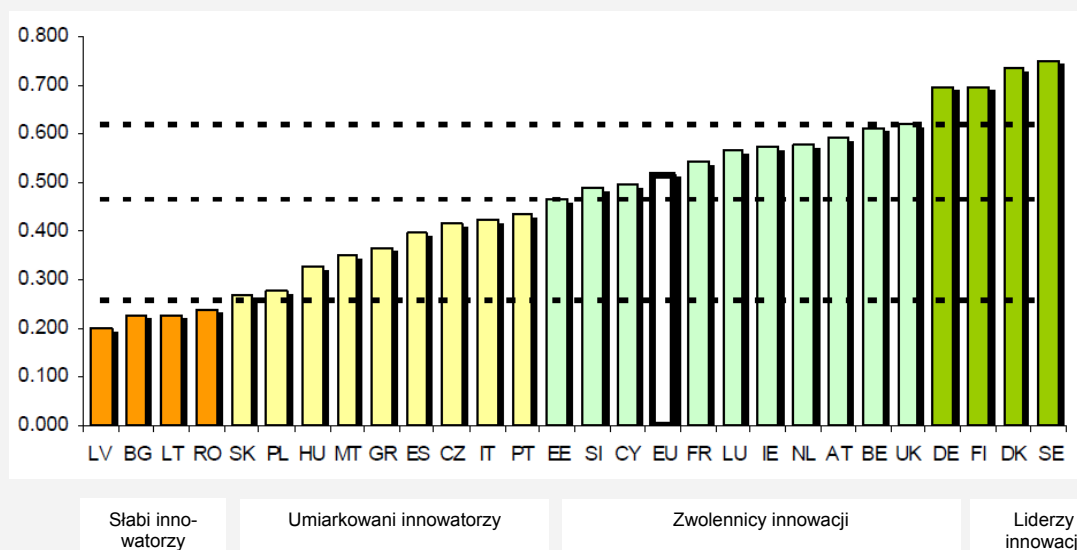
Ostatni *Innovation Union Scoreboard*¹ (IUS) wskazuje, że Polska – podobnie, jak w latach poprzednich (Rogut i Piasecki 2010) znajduje się wśród krajów o stosunkowo słabej pozycji innowacyjnej (Ramka1).

Ramka1: *Innovation Union Scoreboard*: Pozycja Polski

Poziom innowacyjności mierzony jest wartością sumarycznego wskaźnika innowacji (SII). Konstrukcja SII obejmuje 25 czynników pogrupowanych w trzy kategorie: stymulatory, aktywność firm i rezultaty. Każda z kategorii obejmuje kilka obszarów. W przypadku stymulatorów są to: zasoby ludzkie, otwarty, doskonały i atrakcyjny system badań oraz finanse; w przypadku aktywności firm – inwestycje, sieci współpracy i przedsiębiorczość oraz aktywa intelektualne, a w przypadku rezultatów – innowatorzy i ekonomiczne efekty innowacji.

Wartość sumarycznego wskaźnika innowacji jest podstawą wyodrębnienia czterech grup krajów (Hollanders i Tarantola 2011):

- liderów innowacji, czyli krajów, w których wartość SII przewyższa średnią Unii Europejskiej 27 krajów (UE27) o co najmniej 20%,
- zwolenników innowacji, krajów, w których wartość SII zawiera się w granicach -10% do 20% w relacji do średniej UE27,
- umiarkowanych innowatorów, w których wartość SII oscyluje w granicach od 50 do 10% poniżej średniej UE27 i
- słabych innowatorów, z wartością SII poniżej 50% średniej UE27.

¹IUS – będący modyfikacją wcześniejszego *EuropeanInnovationScoreboard* (np. PRO INNO Europe 2008 i 2010), jest instrumentem wspomagającym monitoring wdrażania jednego z flagowych projektów strategii *Europa 2020* (EuropeanCommission 2010a), jakim jest *Unia Innowacji* (EuropeanCommission 2010b), mającym na celu benchmarking potencjału innowacyjnego krajów – członków Unii Europejskiej (UE27) oraz porównanie mocnych i słabych stron ich systemów badań i innowacji.

Źródło: PRO INNO Europe (2011), s. 4

I choć w ostatnich pięciu latach nasz kraj odnotował pewien postęp, to nawet w swojej grupie znalazł się wśród państw o umiarkowanym tempie wzrostu innowacyjności (Tabela 1).

Tabela 1: Wzrost poziomu innowacyjności w podziale na grupy krajów

Grupa krajów	Stopa wzrostu	Liderzy wzrostu poziomu innowacyjności	Kraje o umiarkowanym wzroście poziomu innowacyjności	Kraje o słabym wzroście poziomu innowacyjności
Liderzy innowacji	1,6%	Finlandia (FI) Niemcy (DE)		Dania (DK) Szwecja (SE)
Zwolennicy innowacji	2,6%	Estonia (EE) Słowenia (SI)	Austria (AT) Belgia (BE) Francja (FR) Irlandia (IE) Luksemburg (LU) Holandia (NL)	Cypr (CY) Wielka Brytania (UK)
Umiarkowani innowatorzy	3,5%	Malta (MT) Portugalia (PT)	Republika Czeska (CZ) Grecja (GR) Węgry (HU) Włochy (IT) Polska (PL) Słowacja (SK) Hiszpania (ES)	
Słabi innowatorzy	3,3%	Bulgaria (BG), Rumunia (RO)	Łotwa (LV)	Litwa (LT)

Źródło: PRO INNO EUROPE (2011), s. 11

Jedyną mocną stroną Polski okazały się być *zasoby ludzkie*, mierzone w *IUS* liczbą wypromowanych doktorów na 1000 mieszkańców w wieku 25-34; odsetkiem ludności z wyższym wykształceniem w grupie wiekowej 30-34 i odsetkiem osób z wykształceniem co najmniej średnim w grupie wiekowej 20-24 (Hollanders i Tarantola 2011). Jest to jedyny obszar, w którym wartość cząstkowego wskaźnika innowacji przewyższa średnią unijną (Rysunek 1).

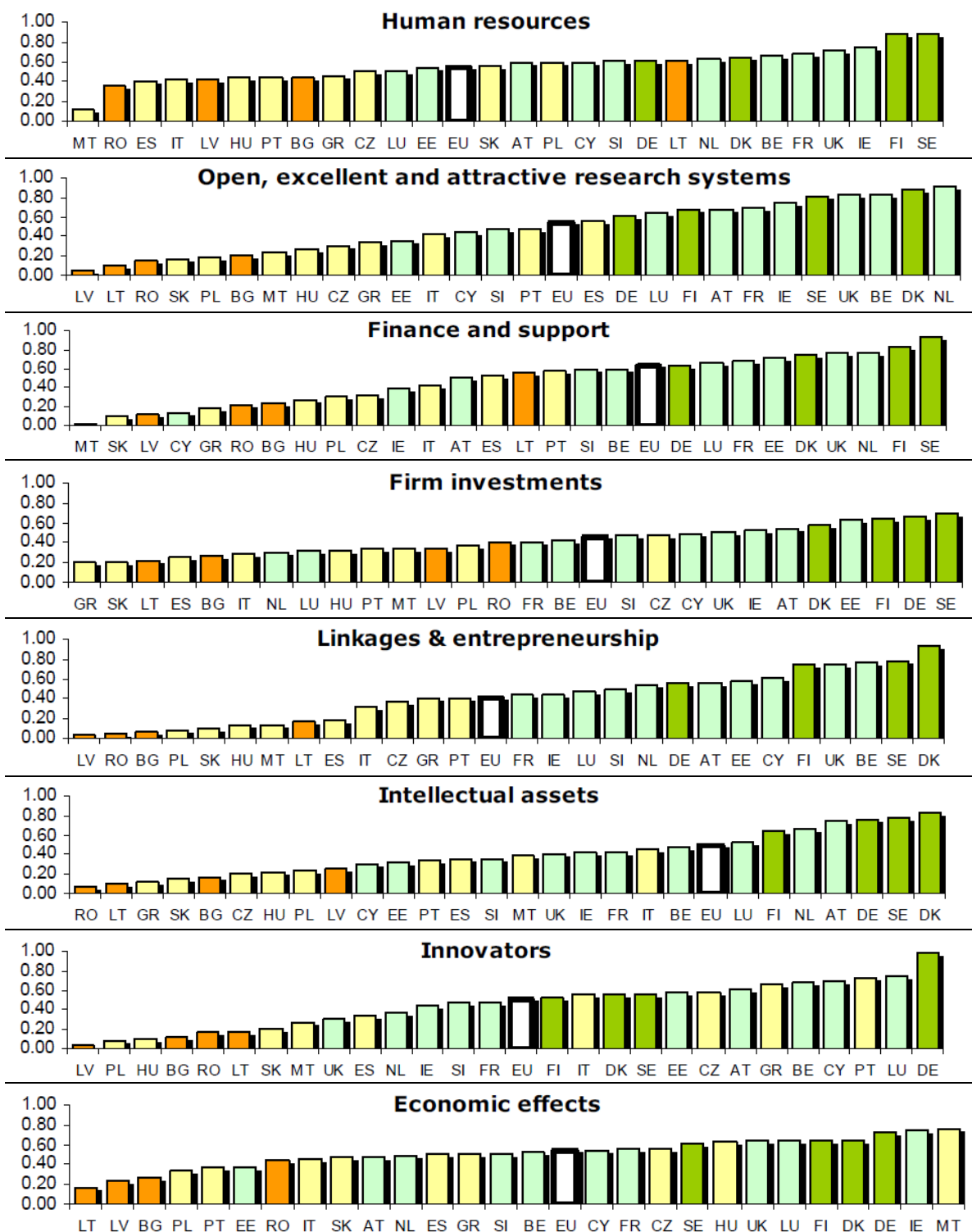
Relatywnie mocną stroną Polski – określoną na podstawie porównania wartości cząstkowych wskaźników innowacji w poszczególnych obszarach *IUS* z wartością wskaźnika syntetycznego – okazały się także *efekty ekonomiczne*, ale tylko w części związanej z zatrudnieniem w działalnościach wiedzochłonnych w przetwórstwie i w usługach (wzrost odsetka zatrudnionych w ogólnej liczbie zatrudnionych) oraz z eksportem usług wiedzochłonnych (wzrost eksportu).

Wśród relatywnie słabych stron znalazły się natomiast:

- *otwarty, doskonały i atrakcyjny system badań* (mierzony ilością międzynarodowych ko- publikacji naukowych na milion mieszkańców; udziałem publikacji naukowych znajdujących się w grupie 10% najczęściej cytowanych publikacji w ogólnej liczbie publikacji naukowych Polski i odsetkiem doktorantów spoza UE w ogólnej liczbie doktorantów);
- *sieci, współpraca i przedsiębiorczość* (mierzone odsetkiem MSP prowadzących własną działalność innowacyjną; odsetkiem innowacyjnych MSP współpracujących z innymi fir-

mami/institucjami i liczbą publiczno-prywatnych ko-publicacji na milion mieszkańców), i

Rysunek 1: Wartość wskaźnika innowacji w podziale na kraje i obszary

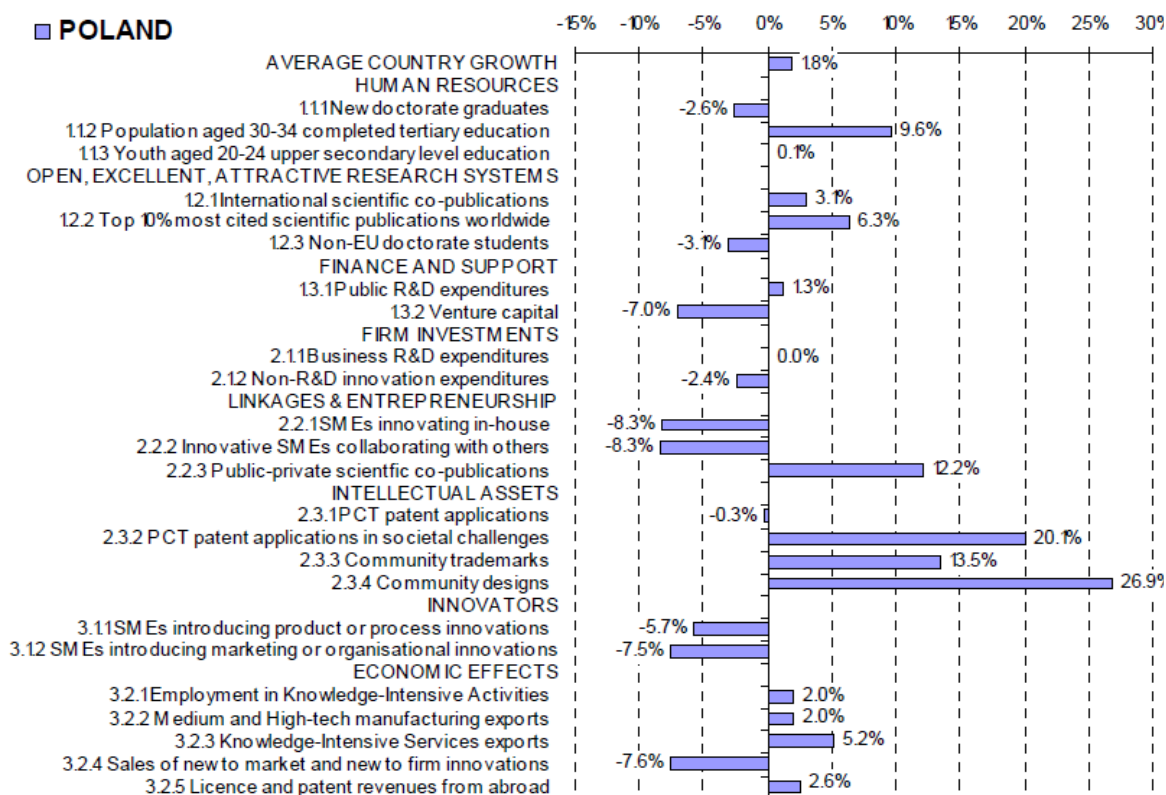

Źródło: PRO INNO EUROPE (2011), s. 14

- *aktywa intelektualne* (mierzone liczbą międzynarodowych zgłoszeń patentowych do Europejskiego Biura Patentowego; liczbą takich zgłoszeń w obszarach najważniejszych wyzwań społecznych²; liczbą europejskich znaków towarowych i liczbą europejskich wzorów użytkowych³).

I o ile w ostatnim przypadku optymizmem napawa zauważalny – w okresie ostatnich pięciu lat – wzrost niektórych aktywów⁴, to niepokój budzi spadek aktywności w obszarze *sieci, współpracy i przedsiębiorczości*⁵ (Rysunek 2).

Rysunek 2: Polska. Średnioroczny wzrost poziomu innowacyjności w podziale na poszczególne wskaźniki i syntetyczny wskaźnik poziomu innowacyjności dla kraju

Źródło: PRO INNO EUROPE (2011), s. 11

Te i inne rezultaty (Rogut i Piasecki 2010) wskazują na utrzymującą się lukę innowacyjności, czy szerzej, na zbyt słaby postęp w budowie gospodarki opartej na wiedzy⁶, i to mimo zauwa-

²Łagodzenie zmian klimatycznych, zdrowie.

³Wszystkie te wartości podawane w przeliczeniu na miliard PKB.

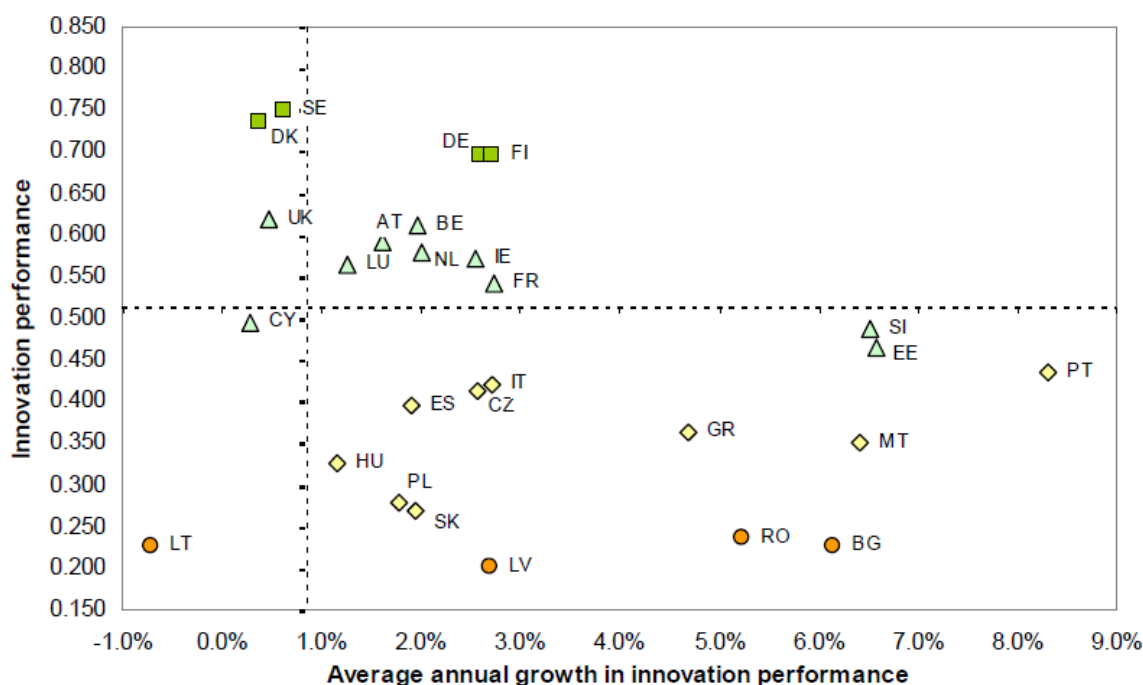
⁴Dotyczy to liczby międzynarodowych zgłoszeń patentowych w obszarach najważniejszych wyzwań społecznych i liczby europejskich wzorów użytkowych.

⁵Dotyczy to odsetka MSP prowadzących własną działalność innowacyjną i odsetka innowacyjnych MSP współpracujących z innymi firmami/instytucjami.

⁶Syntezę dotychczasowych stanowisk w kwestii gospodarki opartej na wiedzy, włączając kwestie operacjonalizacji (ilościowe i jakościowe wskaźniki gospodarki opartej na wiedzy) można znaleźć w: Godin (2006).

żalnego od połowy lat 2000. procesu konwergencji (Rysunek 3, por. też. PRO INNO Europe 2008).

Rysunek 3: Konwergencja w poziomie innowacyjności

Źródło: PRO INNO EUROPE (2011), s. 10

Luka ta zagraża przyszłemu rozwojowi gospodarczemu, a jej zamknięcie może zająć nawet kilkadziesiąt lat (Tabela 2). Co prawda, współczesne teorie ekonomiczne formułują tezę o tzw. rencie zacofania⁷, jednak wykorzystanie tej szansy zależy (m.in.) od rozwoju: (Gerschenkron 1962, Landesmann, 2003):

- konkurencyjności technologicznej polskiej gospodarki i/lub jej poszczególnych segmentów, oznaczającej zdolność tworzenia i komercjalizacji innowacji bardziej radykalnych i
- konkurencyjności kompetencyjnej, obejmującej zespół kompetencji technicznych i organizacyjnych, dostępność i jakość instytucji/rynków finansowych oraz jakość i skuteczność rządu/administracji.

⁷ Mówiąc, że różnice w poziomie rozwoju technologicznego (luka technologiczna) między liderami innowacji (kraje najbardziej zaawansowane technologicznie) a późnymi innowatorami (kraje doganiające) działają na korzyść tych ostatnich, dając im możliwość dogonienia tych pierwszych poprzez wykorzystanie ich technologii (transfer wiedzy i technologii od lidera innowacji do późnego innowatora). Tempo doganiania (zamykania luki technologicznej) jest funkcją pierwotnego dystansu (im większy dystans tym szybsze tempo doganiania). Jednak faktyczne tempo doganiania jest różne od potencjalnego, i jest pochodną spełnienia warunków określonych w modelu wzrostu w otwartej gospodarce (Fagerberg, Srholec i Knell 2007, por. też: Aghion i Hewitt 1998, Greiner 2005, Hageman-Seiter 2003, Salvadori 2003, Zhang 2005).

Tabela 2: Matryca szybkości konwergencji rozwoju gospodarczego i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w krajach doganiających¹

Czas do osiągnięcia średniej UE27

		PKB per capita				
		Nieokreślony	Długi	Średni	Krótki	Osiągnięty
Poziom innowacyjności	Nieokreślony		Rumunia Bułgaria	Słowacja		
	Długi		Polska Węgry	Łotwa		
	Średni	Portugalia		Litwa Czechy	Grecja	Hiszpania
	Krótki			Estonia	Słowenia	
	Osiągnięty					Irlandia

¹grupa krajów doganiających obejmuje: Bułgarię, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Rumunię, Słowację, Słowenię, Węgry oraz Grecję, Hiszpanię, Irlandię i Portugalie.

Objaśnienia:

- PKB per capita – miarą konwergencji są zmiany PKB per capita (według parytetu siły nabywczej) w relacji do UE27
- Czas konwergencji: (i) osiągnięty – dany kraj osiągnął lub jest bliski średniej UE27; (ii) nieokreślony – przy danej dynamice wzrostu brak możliwości konwergencji; (iii) długi – osiągnięcie średniej UE27 zajmie więcej niż 30 lat; (iv) średni – osiągnięcie średniej UE27 zajmie od 10 do 30 lat; (v) krótki – osiągnięcie średniej UE27 zajmie mniej niż 10 lat.
- Dawne kraje spójności (Grecja, Hiszpania, Irlandia i Portugalia) wymienione są w górnej linii danego wiersza, a nowi członkowie UE w dolnej

Źródło: Veugelers i Mrak (2009a), s. 2

Ta ostatniaw projekcie Żywność i żywienie w XXI wieku była punktem wyjścia do analizy zdolności absorpcyjnej firm sektora rolno-spożywczego (włączając producentów rolnych), zwłaszcza małych i średnich, rozumianej jako umiejętność dostrzeżenia, oceny, przyswojenia i zastosowania nowej zewnętrznej wiedzy(Ramka 2).

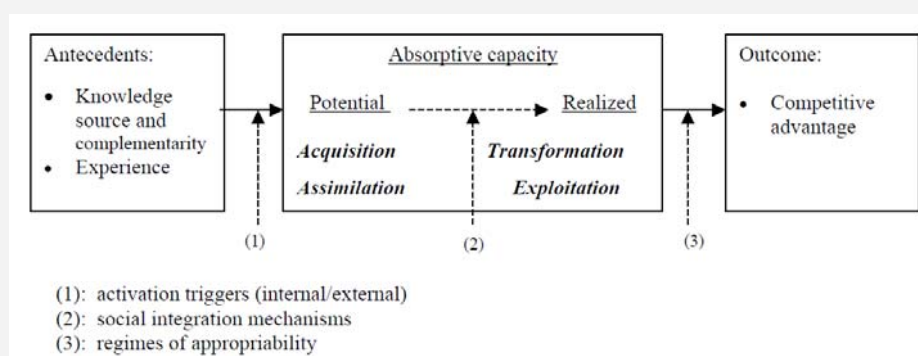
Ramka 2: Czym jest zdolność absorpcyjna

Wśród różnych definicji zdolności absorpcyjnej można wyróżnić kilka stanowisk, w myśl których jest ona:

- umiejętnością (jednostek, organizacji) oceny, przyswojenia i zastosowania nowej zewnętrznej wiedzy. Na poziomie współpracy i powiązań międzyorganizacyjnych (typu alianse strategiczne, wspólne przedsięwzięcia itd.) często mówi się o względnej zdolności absorpcyjnej oznaczającej umiejętność uczenia się jednej firmy od drugiej, gdzie jedna z firm występuje w roli ‘studenta’, druga zaś w roli ‘nauczyciela’;

- szerokim wachlarzem umiejętności umożliwiających firmie przyswojenie wiedzy ukrytej w transferowanej (zagranicznej) technologii w stopniu pozwalającym na dostosowywanie tej technologii do krajowych zastosowań;
- sumą zdolności uczenia się i umiejętności rozwiązywania problemów; zdolności uczenia się, to zdolność do asymilowania wiedzy dla imitacji, i zdolność rozwiązywania problemów do tworzenia nowej wiedzy dla innowacji;
- zbiorem praktyk i procesów organizacyjnych, dzięki którym firma pozyskuje i przyswaja (potencjalna zdolność), oraz przekształca i wykorzystuje (skonsumowana zdolność) wiedzę do tworzenia dynamicznej zdolności organizacyjnej. Łącznie, wszystkie cztery wymiary zdolności absorpcyjnej (pozyskanie, przyswojenie, przetworzenie i wykorzystanie) umożliwiają firmie rekonfigurację jej bazy zasobowej i adaptację do zmieniających się warunków rynkowych w celu uzyskania przewagi konkurencyjnej (Rysunek 4).

Rysunek 4: Model zdolności absorpcyjnej

W części rozważań na temat systemów innowacji zdolność absorpcyjna jest definiowana jako ten zespół instytucji i działań, które umożliwiają firmom działającym w obrębie danego systemu (narodowego, regionalnego, sektorowego) ocenę, przyswojenie i zastosowania nowej zewnętrznej wiedzy do celów komercyjnych, i jest jednym z dwóch (obok zdolności rozwojowej) komponentów zdolności innowacyjnej jednostki, organizacji, regionu, kraju (Rysunek 5), i obejmuje dostęp do zewnętrznej wiedzy, jej pozyskanie, wykorzystanie i upowszechnienie.

Rysunek 5: Model systemu innowacji

Źródło: na podstawie Cohen i Levinthal (1990), Fu (2007), Mahroum i in. (2008), Spithoven, Clarysse i Knockaert (2000), TodorovaiDurisin(2003), Wegloop (1995), Zahra i George (2002)

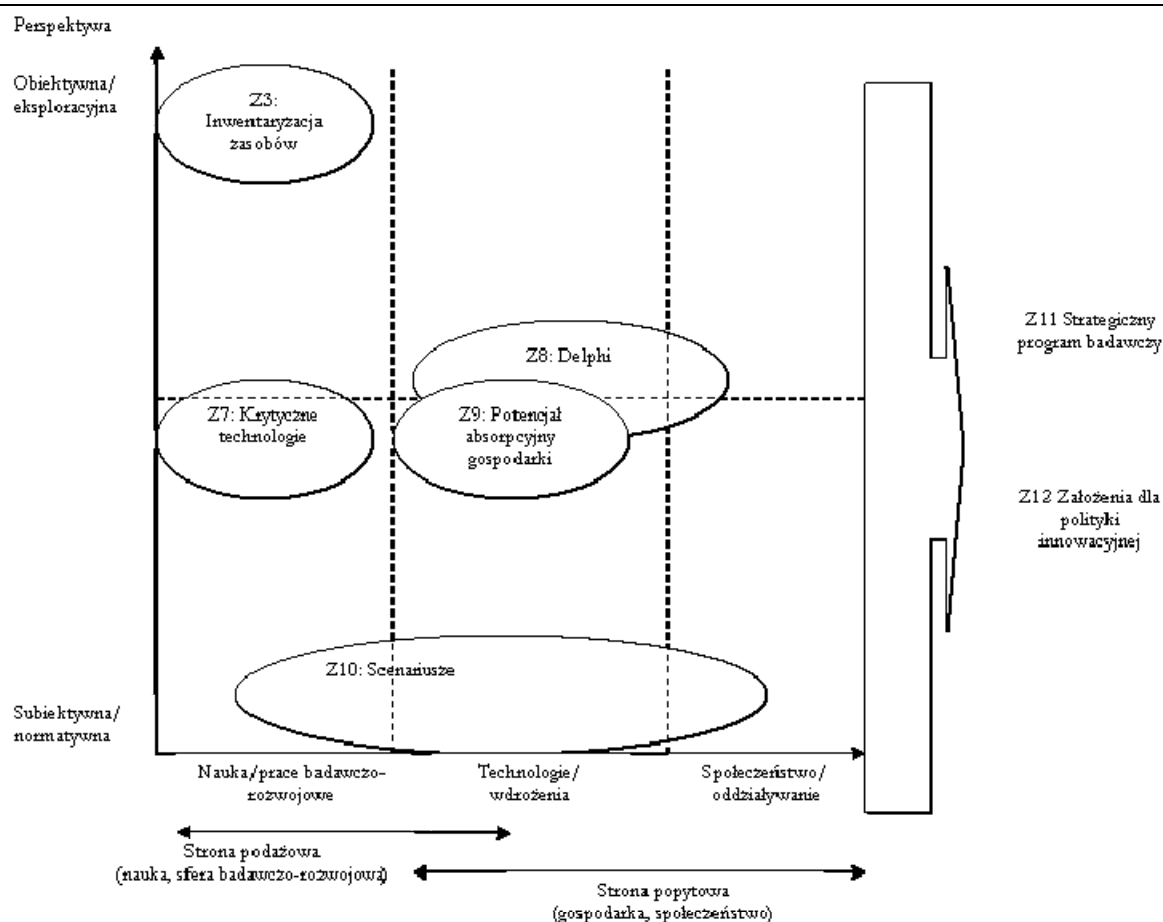
Rezultaty tych badań wraz z rekomendacjami dotyczącymi polityki innowacyjnej składają się na pozostałą część książki.

Potencjał absorpcyjny przetwórstwa rolno-spożywczego. Rezultaty badań

Szczegółowa metodyka badania

Badania foresightowe wykorzystują szereg metod, z których każda dysponuje różnorodnym arsenalem. Wszystkie one dzielą się na podejścia ilościowe, metody eksploratywne, techniki analityczne i techniki skupiające się ekspertach (Steyaert i Lisoir 2005, UNIDO 2005). W praktyce stosowane są podejścia mieszane, stąd, wachlarz technik foresightowych rozciąga się od czegoś tak nieuchwytnego, jak przeczucia, przepowiednie, oceny, analizy treści, mapy myśli itp. do czegoś tak konkretnego, jak np. prognozy, analizy korzyści i kosztów czy modele przy czynowo-skutkowe, a wybór konkretnych metod zależy od celu(ów) foresightu, rodzaju i zakresu badanych problemów/obszarów, typu uczestników, czasu i budżetu. W przypadku foresightu Żywność i żywienie w XXI wieku zdecydowano się na wybór metod/technik pozwalających na konfrontację dwóch perspektyw: subiektywnej (ekspertckiej) i obiektywnej (eksploracyjnej) i dwóch stron rynku technologii: podażowej i popytowej, a analiza zdolności absorpcyjnej połączyła perspektywę subiektywną z popytową stroną rynku (Rysunek6).

Rysunek6: Logika organizacji zadań badawczych w projekcie Żywność i żywienie w XXI wieku

Źródło: Rogut i Piasecki (2009), s. 6

Do analizy zdolności absorpcyjnej wykorzystano – obok studiów literaturowych – badania ilościowe i jakościowe. W pierwszym przypadku zastosowano indywidualny wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI), przeprowadzony wśród 400 firm i 100 grup producentów rolnych działających w takich obszarach, jak: *Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa; Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa; Przetwórstwo owoców i warzyw; Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego; Wytwarzanie wyrobów mleczarskich; Wytwarzanie produktów przemiatu zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych i Produkcja pozostałych artykułów spożywczych*. Podstawowe bloki tematyczne wywiadu, to:

- kapitał ludzki (kadry, kwalifikacje),
- potencjał technologiczny i badawczo-rozwojowy,
- możliwości finansowe przedsiębiorstw/ekonomiczna opłacalność,
- infrastruktura biznesu (usługi doradcze, szkoleniowe itp.),
- obszary i formy (modelowe rozwiązania) pożądanego wsparcia (szkoleniowego, doradczego, informacyjnego, finansowego) działań proinnowacyjnych oraz transferu wiedzy i technologii.

Podstawą wyboru firm do badań był dobór losowy proporcjonalno-warstwowy, gdzie warstwami były wielkość przedsiębiorstwa i rodzaj prowadzonej działalności (Tabela 3).

Tabela 3: Firmy przetwórstwa rolno-spożywczego. Struktura ankietowanej populacji

Rodzaj działalności	Mikro	Małe	Średnie	Duże	Razem
Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa	58	34	3	0	95
Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa	7	2	1	0	10
Przetwórstwo owoców i warzyw	12	12	4	1	29
Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	3	0	0	0	3
Wytwarzanie wyrobów mleczarskich	10	3	4	1	18
Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	26	3	0	0	29
Produkcja pozostałych artykułów spożywczych	158	47	9	2	216
Razem	274	101	21	4	400

Źródło: TNS Pentor (2011), s. 6

W przypadku grup producentów warstwami były rodzaj produkcji i lokalizacja (Tabela 4).

Tabela 4: Grupy producentów. struktura ankietowanej populacji

	Ziarno zbóż, nasiona roślin oleistych	Trzoda chlewna	Drób	Bydło	Inne	Warzywa, owoce	Razem
Dolnośląskie	10	0	4	0	0	1	15
Kujawsko-pomorskie	4	4	0	2	0	3	13
Lubelskie	0	1	0	0	1	5	7
Lubuskie	0	0	0	0	0	1	1
Łódzkie	1	0	0	0	2	3	6
Małopolskie	0	0	0	0	1	2	3
Mazowieckie	0	2	0	2	0	8	12
Opolskie	4	1	0	0	0	0	5
Podkarpackie	1	1	0	0	2	0	4
Podlaskie	0	0	1	0	0	1	2
Pomorskie	3	1	0	1	0	0	5
Śląskie	0	2	0	0	0	0	2
Świętokrzyskie	0	0	0	0	0	1	1
Warmińsko-mazurskie	3	0	2	0	0	0	5
Wielkopolskie	0	9	0	3	2	2	16
Zachodniopomorskie	3	0	0	0	0	0	3
Razem	29	21	7	8	8	27	100

Źródło: TNS Pentor (2011), s. 7

Badania jakościowe objęły sześćdziesiąt indywidualnych wywiadów pogłębionych⁸ (IDI), przeprowadzonych z reprezentantami instytucji badawczo-rozwojowych, instytucji otoczenia biznesu i administracji publicznej, i dwa warsztaty (przedstawicielami sektora przetwórstwa mleka i hodowców bydła oraz z przedstawicielami przetwórstwa owocowo-warzywnego) z elementami zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI). Celem tych ostatnich było pozyskanie informacji od grup interesariuszy na temat stanu obecnego sektora przetwórstwa rolno – spożywczego oraz infrastruktury otoczenia biznesu oraz wypracowanie wstępnych rekomendacji pozwalających na zwiększenie potencjału absorpcyjnego sektora.

Oba badania były prowadzone przy współpracy z ośrodkiem badania opinii publicznej (TNS Pentor).

Rezultaty

Poziom technologiczny

Kumulatywny charakter zdolności absorpcyjnej (por. np. Cohen i Levinthal 1990; van den Bosch, van Wijk i Volberda 2003; Vega, Gutierrez-Gracia i Fernández-de Lucio 2007) powoduje, że aktualny poziom technologiczny sektora rolno-spożywczego⁹ jest zasobem o strategicznym znaczeniu. W projekcie Żywność i żywienie w XXI wieku był on określony na podstawie oceny poziomu zaawansowania technologicznego firmy i metod produkcji stosowanych przez grupy producentów. Do oceny wykorzystano 5-punktową skalę, gdzie w przypadku firm 1 oznaczało zdecydowanie niski, 5 zaś bardzo wysoki poziom zaawansowania technologicznego, a w przypadku grup producentów 1 oznaczało tradycyjne, 5 zaś najnowocześniejsze metody produkcji, pionierskie na polskim rynku.

Uzyskane rezultaty wskazały na średni poziom zaawansowania technologicznego polskich firm. Ponad połowa respondentów oceniła go jako ani wysoki, ani niski, a 20% jako raczej lub zdecydowanie niski. Wyższe oceny poziomu zaawansowania technologicznego zaobserwowano w branżach skonsolidowanych (np. wytwarzanie wyrobów mleczarskich) i/lub mających relatywnie wysoki udział inwestorów zagranicznych (Ramka 3).

Ramka 3: Zróżnicowanie poziomu zaawansowania technologicznego firm przetwórstwa rolno-spożywczego. Ocena jakościowa

Zaawansowanie technologiczne polskiego przemysłu spożywczego w okresie ostatnich kilku, kilkunastu lat zdecydowanie wzrosło zbliżając się do średniej europejskiej. Było to jednak związane głównie z działalnością wielkich koncernów, choć i mniejsze, krajowe firmy były (i są) tym żywotnie zainteresowane.

Stąd, działające w Polsce koncerny ponadnarodowe mają wyższy (niż firmy zdominowane przez kapitał polski) poziom zaawansowania technologicznego. Ich działalność badawczo-rozwojowa

⁸ Jedną z bardziej popularnych metod badań jakościowych, polegającą na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z informatorem/ respondentem, której celem jest dotarcie do precyzyjnych informacji, poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania. W trakcie wywiadu indywidualnego podejmowane są pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym próby wyjaśniania / zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań.

⁹ Ilustrujący dotychczas zgromadzoną wiedzę. Ta ostatnia jest jednym z dwóch (obok warunków organizacyjnych) zasadniczych uwarunkowań zdolności absorpcyjnej.

prowadzona jest poza Polską, i nie są zainteresowane rozwojem współpracy z polskimi jednostkami (pracownikami) naukowo-badawczymi.

„(...) ja bym nie powiedział, że kapitał zagraniczny stwarza takie możliwości badawczo-rozwojowe. Ten kapitał jak inwestuje, to inwestuje po to, żeby tutaj zarobić. On wchodzi z kompletnymi technologiami, które tam już zostały sprawdzone.” „(...) duże firmy, które tutaj wchodzi to one mają swoje własne ośrodki badawczo-rozwojowe i one nie są zainteresowane tym, żeby takie nowe ośrodki tutaj stworzyć.”

Ogranicza to krajowy potencjał badawczo-rozwojowy i utrudnia polskim naukowcom kontakt z przemysłem. Dominuje aura tajemniczości, a wdrażane technologie mają charakter zamknięty – nie dają możliwości wglądu czy też korekty w danym przedsiębiorstwie:

„(...) mamy generalnie, jako wydział, za mały kontakt z przemysłem. Ale to z takich powodów, że duże nas nie chcą, mają swoje, a mali nas nie chcą z powodów konkurencji, braku pieniędzy, czegoś takiego.”

Wpływ koncernów ponadnarodowych na sytuację branży oraz możliwości jej rozwoju technologicznego nie jest, jak się wydaje, analizowany przez administrację rządową, a w wypowiedziach przedstawicielstwa ministerstwa rolnictwa brak jest informacji na temat wkładu firm zagranicznych w rozwój technologiczny oraz na temat działów badawczych w firmach i zmian technologicznych w ostatnich latach:

TSN Pentor: Jaka jest rola inwestorów zagranicznych w tworzeniu potencjału badawczo-rozwojowego w polskich przedsiębiorstwach?

Przedstawiciel administracji publicznej: „Na ten temat nie chce się wypowiadać. Jeśli chodzi o wkład kapitału zagranicznego ogólnie w rozwój nauki w Polsce dotyczącej również sektora rolno-spożywczego to funkcjonuje Państwowy Instytut Badawczy Weterynaryjny w Puławach i prowadzi wiele wspólnych prac z jednostkami zagranicznymi a jeżeli chodzi o taką współpracę samego sektora spożywczego to takiej wiedzy ja nie posiadam.”

Źródło: na podstawie TNS Pentor (2011)

Nie lepsza sytuacja wystąpiła w grupach producentów, gdzie blisko 50% respondentów oceniło swoje metody produkcji jako nowoczesne, niewyróżniające się jednak na tle konkurentów.

Taka umiarkowana ocena poziomu zaawansowania technologicznego/nowoczesności stosowanych metod produkcji o tyle dziwi, że większość firm i grup producentów zainwestowała w okresie ostatnich dwóch lat w zakup nowych maszyn, urządzeń i technologii (Ramka 4).

Ramka 4: Intensywność i charakter nakładów inwestycyjnych w okresie ostatnich dwóch lat

W przypadku firm przetwórstwa rolno-spożywczego:

- Ponad 54% firm zadeklarowało zakup nowych maszyn i urządzeń. Odsetek firm, które dokonały takich inwestycji wzrastał wraz z wielkością firmy (od 44% w mikroprzedsiębiorstwach, poprzez 73% w małych firmach, do 100% w dużych). Wśród zakupionych maszyn i urządzeń dominowały takie, które były istotną nowością w skali danej firmy (tak było w przypadku 70% respondentów deklarujących dokonanie takich inwestycji). Głównym powodem inwestycji była potrzeba wymiany zużytego parku maszynowego (tak było w przypadku 59% respondentów deklarujących dokonanie takich inwestycji). Inne motywy, to dostosowanie procesu produkcji do wymogów ustawowych, w tym unijnych (22%), chęć wprowadzenia nowego produktu (22%) lub nowej technologii (22%), podążanie za konkurencją (19%) lub chęć jej wyprzedzenia (19%), usprawnienie procesu produkcji i wzrost wydajności (13%), redukcja kosztów produkcji (3%).
 - 35% firm zadeklarowało zakup nowych technologii. Podobnie, jak w przypadku maszyn i urządzeń, odsetek firm inwestujących w technologie wzrastał wraz z wielkością firmy (od 30% w mikroprzedsiębiorstwach do 60% w średnich firmach). Wśród zakupionych techno-
-

logii dominowały takie, które były istotnym ulepszeniem w stosunku do wcześniej stosowanych technologii (tak było w przypadku 71% respondentów deklarujących dokonanie takich inwestycji). Dominowały technologie związane z wprowadzeniem nowego produktu / rozszerzeniem asortymentu (20%) i unowocześnieniem procesu produkcji (17%), z wprowadzeniem nowych opakowań (95), zwiększeniem wydajności produkcji, i uproszczeniem produkcji (po 8%) i automatyzacją procesu produkcji (6%).

W przypadku grup producentów:

- 71% respondentów zadeklarowało zakup nowych maszyn i urządzeń, które w zdecydowanej większości (w oczach 68% respondentów) stanowiły istotną (w skali danej grupy producentów) nowość. Większość z tych inwestycji była dokonana pod presją zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, a główne powody inwestycji, to: konieczność wymiany zużytego sprzętu (37% respondentów), budowa przewagi konkurencyjnej (32%), wprowadzenie nowej technologii (31%) i konieczność dostosowania procesu produkcji do standardów krajowych i unijnych (27%).
- 57% respondentów zadeklarowało wprowadzenie nowych metod produkcji, w tym zwłaszcza ulepszonych sposobów produkcji / uprawy i nowych sposobów pakowania. Główne powody, to budowa przewagi konkurencyjnej (44%), podążanie za konkurencją, która już je wprowadziła (37%), dostosowanie do obowiązujących standardów (37%) i racjonalizacja kosztów produkcji (11%).

Źródło: na podstawie TNS Pentor (2011)

Wiele jednak wskazuje na to, że gros tych inwestycji – choć wprowadziło nowsze generacje wyposażenia technicznego i technologicznego – nie było punktem wyjścia do budowy trwałych przewag technologicznych. Bo choć w oczach respondentów stanowiły one istotną nowość w skali firmy czy grupy producentów (w przypadku maszyn i urządzeń) i/lub istotne ulepszenie technologii produkcji, to w rzeczywistości miały bardziej charakter zmian o charakterze inkrementalnym niż radykalnym.

Do analizy poziomu radykalności wprowadzanych zmian wykorzystano analizę intensywności występowania towarzyszących im typów deficytu wiedzy: niepewności technologicznej, doświadczenia technicznego, doświadczenia biznesowego i kosztów wdrożenia technologii (Tabela 5). Każdy z tych deficytów oceniono 5-cio punktową skalą, gdzie 1 oznaczało bardzo niski poziom deficytu a 5 bardzo wysoki.

Tabela 5: Wskaźniki poziomu radykalności wprowadzanych zmian

Kategoria deficytu wiedzy	Opis	Skala ocen
Niepewność technologiczna	Stopień, w jakim rozwój produktów/procesów produkcji wymaga tworzenia nowej wiedzy stanowiącej poważne wyzwanie ¹⁰ . Im większa potrzeba tworzenia nowej wiedzy tym wyższy poziom radykalności innowacji. Miara potrzeby tworzenia nowej wiedzy może być wielkość nakładów na własną działalność badawczo-rozwojową firm związaną z rozwojem innowacji.	skala od bardzo niskiego poziomu niepewności (1) do bardzo wysokiego (5)
Doświadczenie	Stopień, w jakim rozwój produktów/procesów produkcji	skala od nie-

¹⁰Konieczność uruchomienia procesu ‘uczenia się przez badanie’.

techniczne	wiąże się z koniecznością posiadania kwalifikacji/kompetencji (także do obsługi nowych maszyn/urządzeń), których w firmie brakuje ¹¹ . Im większa potrzeba pozyskania nowej wiedzy (kształcenie, doksztalcanie, przekwalifikowanie i zakup nowych maszyn i urządzeń) tym wyższy poziom radykalności innowacji. Miara potrzeby pozyskania nowej wiedzy mogą być np. koszty pozyskania/zatrudnienia nowych pracowników o profilu kwalifikacji niezbędnym do rozwoju innowacji, koszty szkolenia pracowników związane z rozwojem innowacji, koszty wdrożenia nowych technologii, nieużywanych dotychczas przez firmę itd.	wielkiego braku doświadczenia (1) do bardzo dużego (5)
Doświadczenie biznesowe	Stopień, w jakim rozwój produktów/procesów produkcji wymaga tworzenia nowej wiedzy potrzebnej do rozwoju i wdrożenia nowych praktyk biznesowych (rozwoju innowacji organizacyjnej). Im większa potrzeba tworzenia takiej wiedzy tym wyższy poziom radykalności innowacji. Miara potrzeby tworzenia nowej wiedzy mogą być np. koszty zmiany/zdefiniowania całkowicie nowych strategii marketingowych, koszty zmiany dostawców itd.	skala od niewielkiego braku doświadczenia (1) do bardzo dużego (5)
Koszty wdrożenia technologii	Stopień, w jakim rozwój produktów/procesów produkcji wymaga inwestycji w zakup nowych maszyn/urządzeń ¹² . Im wyższe koszty pozyskania wiedzy ucieleśnionej w nowych maszynach/urządzeniach tym wyższy poziom radykalności innowacji.	skala od bardzo niskich kosztów wdrożenia (1) do bardzo wysokich (5)

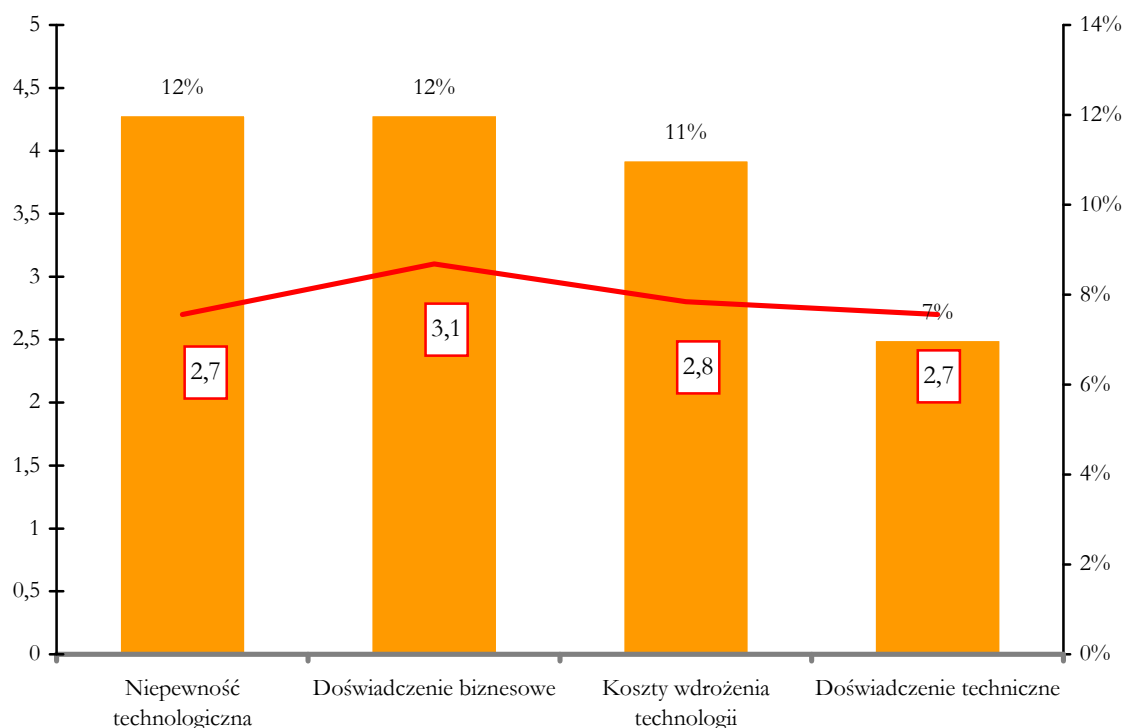
Źródło: Na podstawie: Amara i in. (2004)

Wynikało z nich, że niewielki odsetek firm (około 12%) deklarowało istnienie którykolwiek z deficytów, a jeżeli tak, to na stosunkowo niskim poziomie (Rysunek 7). Taką opinię potwierdziła analiza struktury wydatków na działalność innowacyjną, z marginalnym odsetkiem wydatków przeznaczanych na zakup szkoleń niezbędnych do uruchomienia nowych maszyn i urządzeń i wdrożenia nowych technologii. Konsekwencją był brak – wśród ankietowanych firm – liderów technologii i liderów innowacji.

Rysunek 7: Firmy przetwórstwa rolno-spożywczego. Ocena poziomu radykalności wprowadzonych zmian

¹¹Konieczność uruchomienia procesów 'uczenie przez kształcenie, doksztalcanie, przekwalifikowanie'.

¹²Konieczność uruchomienia procesów 'uczenia się przez używanie'.

Źródło: na podstawie TSN Pentor (2011)

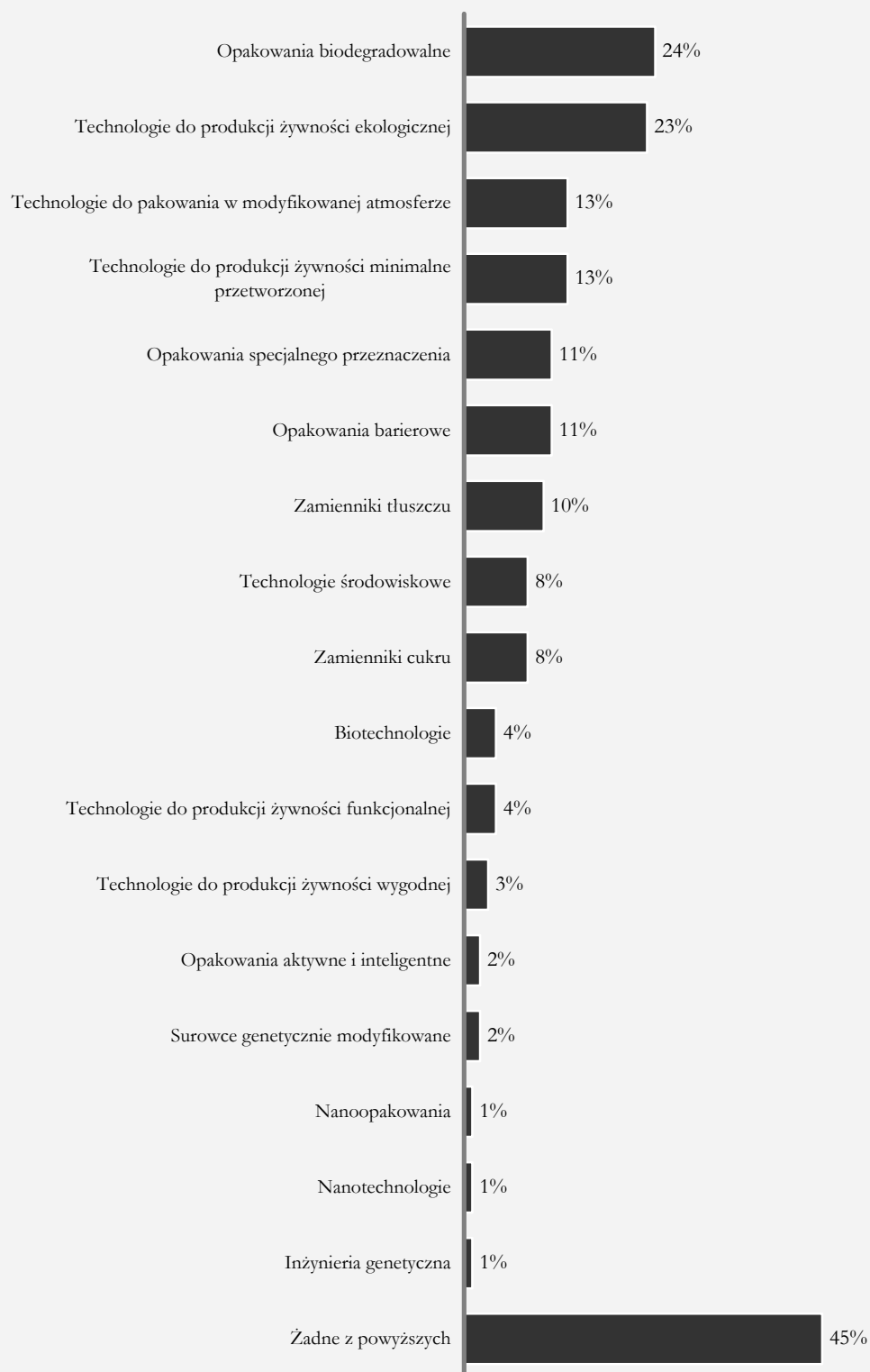
W pierwszym przypadku symptomem tego braku był: (i) niewielki odsetek firm, które oceniły swój poziom technologiczny jako zdecydowanie wyższy (4%) lub raczej wyższy (11%) niż poziom technologiczny ich konkurentów oraz (ii) relatywnie niski odsetek firm, które wdrożyły najnowsze technologie (Ramka 5).

Ramka 5: Wykaz najnowszych technologii

Lista takich technologii objęła: nanotechnologie; biotechnologie; inżynierię genetyczną; technologie środowiskowe; technologie do produkcji żywności: (i) funkcjonalnej, (ii) projektowanej, (iii) wygodnej, (iv) minimalnie przetworzonej i (v) ekologicznej; surowce genetycznie modyfikowane; zamienniki cukru i tłuszczu; opakowania: (i) aktywne i inteligentne, (ii) biodegradowalne, (iii) barierowe, (iv) specjalnego przeznaczenia i (v) nanoopakowania oraz technologie do pakowania w modyfikowanej atmosferze. Choć wiele firm słyszało o tych technologiach, niewiele wykorzystało je w konkretnych procesach produkcji (Rysunek 8), i to nie ze względu na koszt wdrożenia czy niepewność technologiczną, lecz z uwagi na niedostrzeżenie takiej potrzeby. Wśród powszechnie znanych i najczęściej stosowanych znalazły się tylko technologie do produkcji żywności ekologicznej i opakowania biodegradowalne, znane od 74 do 78% respondentów. Do znanych należały także surowce genetycznie modyfikowane (73%); biotechnologie (64%); inżynieria genetyczna, zamienniki tłuszczu i zamienniki cukru oraz opakowania specjalnego przeznaczenia (o tych technologiach słyszało od 58 do 61% respondentów). Do mniej znanych należały: technologie do produkcji żywności minimalnie przetworzonej, technologie do pakowania w modyfikowanej atmosferze i technologie środowiskowe; słyszało o nich od 44 do 48% respondentów. Jeszcze mniej znane okazały się opakowania aktywne i inteligentne, nanotechnologie i nanoopakowania, i opakowania barierowe, znane od 26 do 34% respondentów. Najmniej znane okazały się technologie do produkcji żywności wygodnej i żywności projektowanej, znane od 15 do 18% ankietowanych firm.

Rysunek 8: Firmy przetwórstwa rolno-spożywczego. Odsetek firm wdrażających najnowsze tech-

nologie

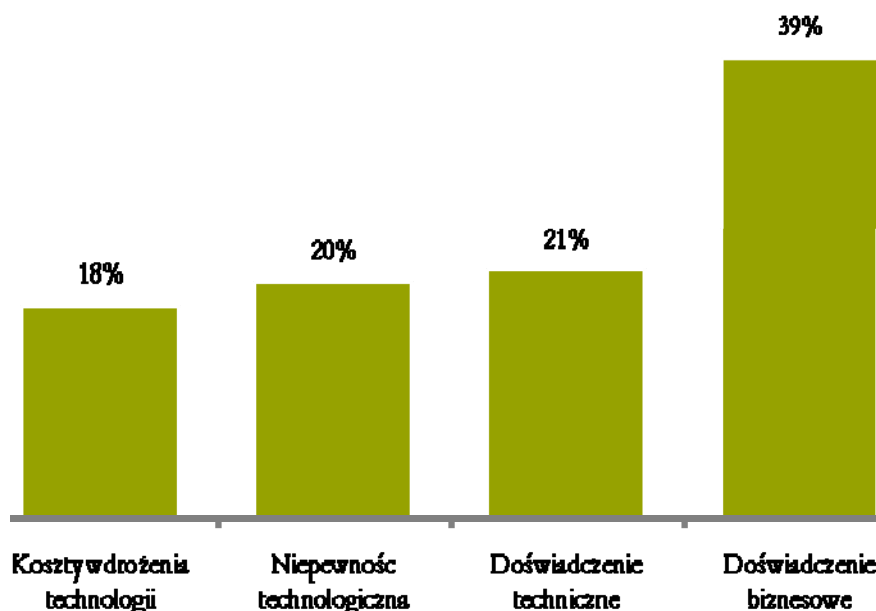
Źródło: na podstawie TNS Pentor (2011)

Symptodem braku liderów innowacji był niski odsetek firm, które w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziły na rynek produkt, który był nowy w światowej lub europejskiej skali. Co prawda, 53% ankietowanych firm deklaroowało wprowadzenie nowego produktu a 40% firm dokonanie modyfikacji i ulepszeń już istniejących produktów, jednak produktem nowym w

skali światowej mogło się pochwalić tylko 9% firm a produktem nowym w skali europejskiej 13%.

Nieco wyższy poziom radykalności wprowadzanych zmian, głównie jednak z punktu widzenia doświadczenia biznesowego, zaobserwowano w grupach producentów, (Rysunek9), jednak i tu sprzedaż – w okresie ostatnich dwóch lat – nowych produktów była rzadkością, na jaką wskazało tylko 8% respondentów. 25% wskazało na modyfikację istniejących produktów (25%), a dwie trzecie respondentów w ogóle nie zmieniło swojej oferty produktowej. Wśród nowych produktów, podobnie jak w przypadku firm, dominowały produkty nowe w skali danej grupy, dwa były nowością w skali krajowej a po jednym w skali europejskiej i światowej. W trzech przypadkach nowością była zmiana sposobu pakowania, w pozostałych większa wydajność produkcji, nowy gatunek wprowadzony przez grupę do obrotu czy rodzaj usługi polegającej na zarządzaniu stadem.

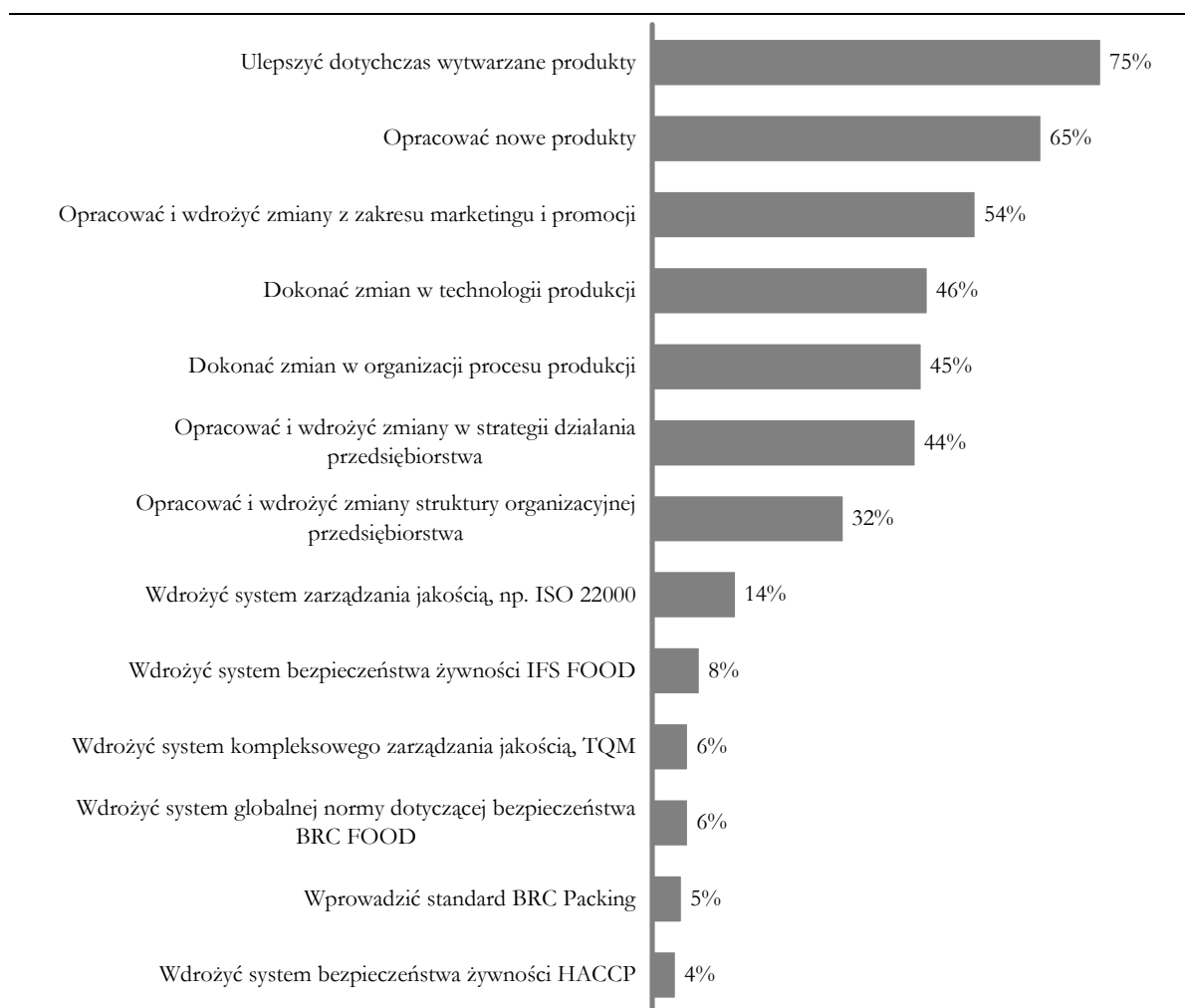
Rysunek9: Grupy producentów. Ocena poziomu radykalności wprowadzonych zmian

Źródło: na podstawie TSN Pentor (2011)

Wątpliwe także by taka sytuacja uległa zmianie w najbliższych dwóch latach, bo choć większość firm planuje dokonanie jakiś zmian, to głównie o charakterze inkrementalnym, a główne plany firm dotyczą ulepszenia dotychczasowych lub opracowania nowych produktów; zmian z zakresu promocji i marketingu; na takie plany wskazywało od 54 do 75% ankietowanych firm (Rysunek10). Podobnie jest w przypadku grup producentów, planujących głównie ulepszenie dotychczasowych produktów (79%), dokonanie zmian w strategii działania grupy (76%), w zakresie marketingu i promocji (73%), zmiany organizacji produkcji (62%) i struktury organizacyjnej grupy (50%).

Rysunek10: Firmy przetwórstwa rolno-spożywczego. Planowane zmiany

Źródło: na podstawie TSN Pentor (2011)

Działalność badawczo-rozwojowa

Własna działalność badawczo-rozwojowa zwiększa zdolność absorpcyjną sektora, jednak w przypadku ankietowanych firm była ona dość ograniczona, wskazywana tylko przez 6% respondentów, reprezentujących – z reguły – firmy średnie i duże. O niewielkiej skali tej działalności świadczył także deklarowany odsetek nakładów inwestycyjnych przeznaczanych na tę działalność, oscylujący wokół 5%.

Podobną sytuację obserwowano w grupach producentów, gdzie jedna na cztery badane grupy deklarowała prowadzenie własnych prac badawczo-rozwojowych, przy czym odsetek środków przeznaczanych na tego typu prace nie przekraczał najczęściej 9%..

Współpraca

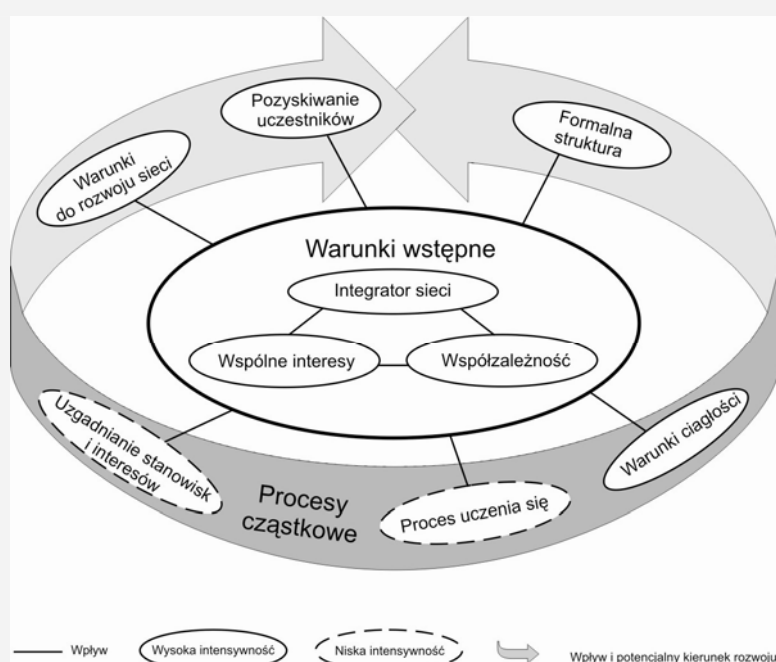
Proces innowacji (w tym działalność badawczo-rozwojowa) wymaga ciągle rosnących zasobów wiedzy i kapitału, przekraczających możliwości pojedynczej (zwłaszcza mniejszej) firmy. Poza tym, pojedynczym firmom brakuje często specjalistycznych zasobów wiedzy. Mogą je uzupełnić intensyfikując współpracę z otoczeniem, zwłaszcza gdy składa się ono z wielu różnorodnych, komplementarnych (pod względem zasobów, kompetencji, rodzaju działalności i lokalizacji) organizacji. Każdy z uczestników może, dzięki takiej współpracy, być na bieżąco z

postępem wiedzy i najnowszymi osiągnięciami techniczno-technologicznymi. W sieci każdemu z nich jest także łatwiej uzyskać zewnętrzne wsparcie finansowe. Stąd zdolność do nawiązywania trwałych związków i współdziałania, zwłaszcza w formie sieci badawczo-rozwojowych (Ramka 6) jest jednym z istotnych źródeł przewag konkurencyjnych (Hadjimanolis 2006, Heikkinen i Tähtinen, 2006).

Ramka 6: Sieci badawczo-rozwojowe

Sieć badawczo-rozwojowa (sieć B+R) jest specyficznym rodzajem powiązań tworzonych (najczęściej) na czas oznaczony przez ograniczoną liczbę uczestników mających ten sam/podobny problem. Proces tworzenia sieci uwarunkowany jest: (i) warunkami początkowymi; (ii) typem integratora sieci i (iii) intensywnością procesów spajających jej uczestników (Rysunek 11).

Rysunek 11: Model procesu tworzenia sieci B&R

Wśród warunków początkowych na szczególną uwagę zasługuje postrzeganie współzależności i wspólnota interesów. Zadaniem integratora (jednostki/organizacji, która inicjuje i wspomaga proces tworzenia sieci) jest wczesne rozpoznanie (nawet początkowo słabych) sygnałów (wspólne interesy, możliwe współzależności) umożliwiających budowę sieci, ich późniejsze wzmocnienie i aktywne uczestnictwo w tworzeniu związków spajających poszczególnych uczestników sieci i sieć jako całość. Aktywność i zdecydowanie integratora wyznaczają dynamikę całego procesu. Ostateczny sukces przedsięwzięcia zależy od: (i) stworzenia warunków ułatwiających budowę sieci (określanie obszaru(ów) współpracy, oczekiwań, celów, typu pożądanych uczestników, zakresu i formy współdziałania itp.); (ii) pozyskania uczestników sieci (formułowanie warunków uczestnictwa, tworzenie zachęt, nawiązywanie kontaktu, selekcja uczestników itp.); (iii) stworzenia formalnej struktury, w ramach której realizowana jest współpraca (przygotowanie i uzgodnienie formalnych porozumień, planów, strategii itd.); (iv) gwarancji ciągłości (ciągła informacja, wzmacnianie świadomości co do wspólnoty interesów, aktualnych i przyszłych korzyści współpracy, zarządzanie konfliktami itp.); (v) uczenia się (transfer wiedzy, doświadczeń, umiejętności między partnerami współpracy) i (vi) utrzymywania gotowości i zrozumienia (działania utwierdzające każdego z uczestników w jego przekonaniu o roli, jaką może odegrać w sieci, i korzyściach, jakie z tego tytułu osiągnie).

Źródło: na podstawie Adame-Sanchez i Escrig-Tena (2001), Corrocher i Fontana (2006), DETR (2000), DTI (2001), European Commission (2003 i 2006), Mytelka i Farinelli (2000), National Commission on Entrepreneurship (2001), Nelson (2004), Sadler (2004), Sölvell i in. (2003)

W projekcie Żywność i żywienie w XXI wieku ta zdolność była określona na podstawie oceny częstotliwości, obszaru i efektów współpracy, a z odpowiedzi respondentów wynikało, że należała ona raczej do rzadkości. Bo choć w przypadku firm 57% respondentów deklarowało istnienie pewnych form współpracy mającej na celu stworzenia nowych technologii i/lub produktów, czy opracowanie innych rozwiązań zwiększających konkurencyjność, to dla większości z nich miała ona charakter sporadyczny (65% firm praktykujących pewne formy współpracy określało je jako występujące bardzo lub raczej rzadko). Większą intensywność współpracy zaobserwowano w grupach producentów, charakteryzujących się zarówno wyższym odsetkiem respondentów deklarujących istnienie jakichkolwiek form współpracy w zakresie rozwoju innowacji (77% ankietowanych grup producentów w porównaniu z 57% ankietowanych firm), jak i większą częstotliwością tej współpracy (w grupach producentów 48% respondentów określiło tę współpracę jako bardzo lub raczej częstą, podczas gdy wśród firm odsetek takich respondentów wyniósł 35%).

W obu przypadkach jednak rodzaj podmiotów, z którymi prowadzono współpracę obejmował najczęściej dostawców i odbiorców, rzadziej uczelnie, jednostki badawczo-rozwojowe czy centra transferu technologii, lub inne firmy (grupy) prowadzące taką samą lub zbliżoną działalność (Tabela 6).

Tabela 6: Rodzaj podmiotów, z którymi ankietowane firmy (grupy producentów) prowadziły współpracę w zakresie rozwoju innowacji

Rodzaj podmiotów	Firmy	Grupy producentów
	(w %)	
przedsiębiorstwa wchodzące w skład tej samej grupy kapitałowej co nasza firma	7,7	ndt
instytuty badawcze	9,4	9,3
szkoły wyższe	10,4	6,0
przedsiębiorstwa (grupy producentów), które na co dzień stanowią naszą konkurencję rynkową	9,2	14,9
inne grupy producentów, które na co dzień nie stanowią naszej konkurencji rynkowej	ndt	17,7
centra transferu technologii	3,8	ndt
nasi dostawcy	31,7	24,7
nasi kontrahenci (odbiorcy naszych produktów)	26,7	26,0
inne	1,0	1,4

Źródło: opracowanie własne

Głównym obszarem współpracy w przypadku firm były: wymiana doświadczeń oraz rozwój nowych produktów i technologii (od 23 do 28% wskazań¹³). Znacznie rzadziej współpraca dotyczyła doradztwa i szkolenia, doskonalenia istniejących produktów, badań laboratoryjnych, parku maszynowego, poprawy wydajności produkcji, sprzedaży produktów, wspólnych

¹³ Każdy z respondentów miał możliwość wskazania kilku obszarów.

działań rynkowych (badania rynku, zakup komponentów i sprzedaż gotowych produktów, strategie cenowe), nowych receptur czy opakowań i projektowania. W efekcie, dostawcy i odbiorcy znaleźli się wśród najczęściej wskazywanych – obok opracowanych samodzielnie przez firmę – źródeł innowacji technologicznych i produktowych (Tabela 7).

Tabela 7: Firmy przetwórstwa rolno-spożywczego. Źródła innowacji technologicznych i produktowych

Źródło innowacji	Innowacje technologiczne
rynek (zakup patentu lub licencji)	17,2
samodzielnie prowadzone prace badawczo – rozwojowe	21,4
wspólne – z przedsiębiorstwami, z którymi na co dzień konkurujemy na rynku – opracowanie	4,2
opracowane wspólnie z jednostką naukowo badawczą	3,8
otrzymane w ramach grupy kapitałowej, do której firma należy	5,0
opracowane wspólnie z dostawcami	21,4
opracowane wspólnie z kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)	11,8
pozyskane w ramach centrum transferu technologii	2,9
inne	0,8
brak odpowiedzi	10,5

Źródło: opracowanie własne

W przypadku grup producentów największą popularnością cieszyła się wymiana doświadczeń i informacji. Rzadziej wskazywane obszary, to – podobnie, jak w przypadku firm – doradztwo i szkolenia, doskonalenie produktów, badania laboratoryjne, nowe maszyny, wspólne działania rynkowe. Specyficzne dla grup producentów obszary współpracy, to nowe odmiany/produkty, poprawa wydajności upraw/produkcji i dostosowanie oferty do potrzeb rynku i oczekiwań klientów.

Choć współpraca w zakresie rozwoju innowacji należała raczej do rzadkości, to – jeśli już występowała – uzyskiwała bardzo pozytywne oceny (87% ankietowanych firm i 86% ankietowanych grup producentów oceniło jej efekty jako raczej lub zdecydowanie pozytywne).

Kapitał ludzki

Jednym z kluczowych czynników sukcesu przedsiębiorstwa są jego zasoby ludzkie. Badani przedsiębiorcy odczuwają depryzację potrzeb zatrudnieniowych. W sumie blisko dwie trzecie respondentów stwierdziło, że ma problemy ze znalezieniem kompetentnych pracowników. Zaledwie 14% respondentów było przeciwnego zdania. Wyniki nie różnią się od odnotowanych w innych badaniach przedsiębiorców, którzy często skarżą się na trudności z rekrutacją właściwych pracowników.

Przedsiębiorcy największe kłopoty napotykali przy rekrutacji wykwalifikowanych w swoich profesjach pracowników (18%), piekarzy (12%) czy pracowników ze zdolnościami manualnymi (10%). Badani wymienili także szereg różnych profesji, których reprezentantów trudno

znaleźć na rynku pracy. Jeżeli przyjrzeć się dokładanie deficytowym profesjom wówczas nasuwa się wniosek o bardzo niekorzystnym kierunku rozwoju szkolnictwa zawodowego w Polsce. Obszary deprywacji są bowiem efektem deprecjacji wspomnianego typu szkolnictwa i powszechnych wśród ludzi młodych aspiracji edukacyjnych. Posiadanie wysokich aspiracji nie jest zjawiskiem negatywnym. Aczkolwiek jeżeli towarzyszy temu upowszechnienie dostępu do kierunków humanistycznych, a w znacznie mniejszym stopniu chęć kształcenia na kierunkach technicznych, wówczas uzyskujemy wysoki poziom niedopasowania zasobów ludzkich do potrzeb zgłaszanych przez przedsiębiorców. Z drugiej strony sami przedsiębiorcy nie pozostają bez winy, co można zweryfikować na podstawie wyników badania. Choć skarżą się oni na trudności w zaspokojeniu potrzeb w zakresie zatrudnienia, to jednak żadna z badanych firm nie wskazała wśród instytucji, z jakimi współpracuje instytucji systemu oświaty, w tym szkół zawodowych.

Przedsiębiorcy na ogół pozytywnie oceniają wiedzę swoich pracowników. Najkorzystniejsze oceny dotyczyły wiedzy z zakresu technologii (63% ocen pozytywnych). Nieco gorzej oceniano wiedzę z zakresu zarządzania i marketingu (odpowiednio 50 i 44% ocen pozytywnych). Zwraca uwagę, że rzadko opinie przedsiębiorców były negatywne. Z reguły brakowi ocen pozytywnych towarzyszyły oceny ambiwalentne.

Przedsiębiorstwa z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego chętnie kierują swoich pracowników na szkolenia. W okresie ostatnich 12 miesięcy z inwestycji miękkich skorzystało 63% badanych przedsiębiorstw. Prowadzenie szkoleń różniło się w zależności od wielkości firmy. Szansę na udział w szkoleniach najczęściej mieli pracownicy firm zatrudniających powyżej 9 pracowników, najrzadziej natomiast osoby pracujące w firmach mikro. Chociaż nawet w tej kategorii szkolenia przeprowadziła ponad połowa badanych firm.

Szkolenia były najczęściej kupowane na rynku komercyjnym (49%). Co trzecie przedsiębiorstwo zorganizowało je we własnym zakresie, a jedna piąta badanych firm korzystała zarówno ze szkoleń zewnętrznych, jak i tych prowadzonych w oparciu o zasoby własne przedsiębiorstwa. Również korzystanie ze szkoleń różniło się ze względu na wielkość przedsiębiorstwa. Im większy podmiot tym częściej wykorzystywano pomoc zewnętrznych firm szkoleniowych, ale jednocześnie prowadzono również szkolenia własne. Analogicznie im mniejsza liczba zatrudnionych, tym rzadziej sięgano po obie formy działań szkoleniowych.

Dominowały stricte techniczne szkolenia z zakresu technologii produkcji, obsługi maszyn i urządzeń oraz bezpieczeństwa i higieny pracy. Nieco mniejszą popularnością cieszyły się szkolenia marketingowe, z zakresu sprzedaży i zarządzania (kilkunastoprocentowe wskazania). Szkolenia handlowe i marketingowe były domeną szczególnie firm średnich i dużych, które istotnie częściej od firm małych i mikro szkoliły swoich pracowników w tych obszarach. Zwraca uwagę, że jeden na trzech badanych przedsiębiorców jako tematykę szkoleń wymieniał szkolenia z zakresu BHP, a więc szkolenia, których przeprowadzenie jest obligatoryjne.

Dobra ocena wiedzy pracowników charakteryzowała także grupy producentów; badani producenci dość dobrze ocenili wiedzę osób należących do ich grupy w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii. Najlepiej oceniono wiedzę z zakresu technologii, nieco słabiej (choć są to i tak dobre oceny) z zarządzania i marketingu. Z dobrą oceną wiedzy wiąże się fakt aktywnego uczestnictwa członków grupy w różnych szkoleniach. Zaledwie 3% badanych zadeklarowało, że w okresie ostatnich dwóch lat żaden z przedstawicieli grupy nie brał udziału w jakimkolwiek szkoleniu. Najpopularniejsze były szkolenia organizowane przez administrację rządową lub agendy samorządu (76%), nieco mniej szkolenia zakupione na zewnątrz lub organizowane we własnym zakresie.

Podsumowanie

Firmy przetwórstwa rolno-spożywczego

Z badań ilościowych wynika, że:

- Sektor przetwórstwa rolno-spożywczego umiarkowanie ocenił swoją kondycję finansową (średnia ocena w pięciostopniowej skali na poziomie 3,1). W okresie ostatnich 12 miesięcy w przypadku 43% badanych sytuacja ekonomiczna uległa pogorszeniu, u 40% pozostała bez zmian.
- Prognozy respondentów dotyczące najbliższych 12 miesięcy istotnie nie odbiegają od oceny obecnej sytuacji oraz spojrzenia w przeszłość.
- Ponad 50% badanych uważało, że ich poziom zaawansowania technicznego i produkcyjnego jest średni, co piąty uznał go za zły.
- Także ponad połowa (56%) jest zdania, że produkuje w podobny sposób jak bezpośrednia konkurencja, a 15%, że nowocześniej.
- Większość badanych firm (54%) w okresie ostatnich dwóch lat powiększyła swoje zaplecze produkcyjne o nowe maszyny lub urządzenia.
- Zdecydowana większość zakupionego sprzętu to istotna nowość w skali badanego przedsiębiorstwa (70%) i odsetek ten nie różnicuje się wyraźnie w zależności od branży czy wielkości firmy.
- Zakup sprzętu w większości przypadków nie wymagał organizacji lub zamówienia szkoleń dla personelu, a głównym powodem modernizacji parku maszynowego było jego zużycie (59% kupujących).
- Jedna firma na trzy z sektora wprowadziła w okresie ostatnich dwóch lat nową technologię produkcji.
- Wdrożenie nowych technologii pociągało za sobą wydatki na zakup urządzeń lub maszyn (49% wdrażających), a dopiero w dalszej kolejności szkolenia dotyczące samej technologii (13%) lub maszyn (18%).
- Trzy główne źródła lub inspiracje wprowadzenia nowych technologii to dostawcy (32%), prace badawczo-rozwojowe prowadzone przez badane przedsiębiorstwo (31%) oraz zakup patentu lub licencji (20%).
- Czynniki pozarynkowe (przykładowo konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów sanitarnych) miały zdecydowanie mniejsze znaczenie, podobnie jak usprawnienie procesu produkcyjnego lub obniżenie jego kosztów (zaledwie kilkuprocentowe wskazania).
- Wprowadzanie innowacji technologicznych i zakup maszyn lub urządzeń nie sprawiało przedsiębiorcom zajmującym się przetwórstwem specjalnych problemów. Na brak wiedzy w zakresie rozwoju wskazał co ósmy badany, podobnie wymieniano problemy z zakresu zarządzania lub te związane z brakiem środków na zdobywanie wiedzy o innowacjach.
- Większość badanych przedsiębiorców w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziła na rynek co najmniej jeden nowy produkt, zaś 40% dokonało modyfikacji bądź ulepszeń w dotychczasowej ofercie.

- Innowacyjność produktowa badanych przedsiębiorstw w pierwszej kolejności dotyczy rynku krajowego (45% nowych produktów to nowość w skali krajowej), w dużo mniejszym zakresie są to nowości w skali rynku europejskiego (13%) czy światowego (9%).
- Stosunkowo najbardziej popularnymi nowymi produktami wprowadzanymi na rynek są wyroby piekarniczo-cukiernicze: chleb (8%), ciastka (4%) oraz wyroby wędliniarskie (kielbasa 4%).
- Najbardziej wyróżniającymi cechami produktów nowo wprowadzanych na rynek są przede wszystkim (oprócz samego efektu świeżości) nowe dodatki i składniki (20%), zmiana technologii produkcji (19%) czy zmiana receptury (18%).
- Modyfikacja istniejących produktów polegała na zmianie receptury (22%), dodaniu nowych składników (20%) oraz ogólnie poprawie jakości (19%).
- Najistotniejszą barierą innowacyjności w zgodnej ocenie przedsiębiorców z sektora rolno-spożywczego jest brak środków finansowych (39%) w powiązaniu z niedostępnością kredytów (4%).
- Biurokracja i przeszkody administracyjne są w świadomości tej kategorii badanych mało zauważalną barierą (11% wskazań).
- Podstawowym źródłem wiedzy o nowych technologiach i sposobach produkcji są dla respondentów pisma branżowe (69%), targi maszyn i urządzeń oraz sami producenci (po 43% wskazań).
- Najbardziej znana jest technologia produkcji żywności ekologicznej – o niej w sektorze słyszało 78% respondentów.
- Większość badanych zetknęła się z pojęciami biotechnologii, opakowań specjalnego znaczenia, inżynierii genetycznej oraz zamiennikami cukru i tłuszczu.
- Blisko połowa badanych firm (45%) nie stosuje żadnego z wymienionych w badaniu nowych rozwiązań. Relatywnie najczęściej stosowane (choć nie są to zbyt wysokie wskaźniki) są opakowania biodegradowalne (24%) oraz technologie do produkcji żywności ekologicznej (23%).
- Brak stosowania poszczególnych technologii argumentowano głównie brakiem takiej potrzeby, na drugim planie pojawiała się sprawa kosztów (nie więcej niż 28% wskazań).
- Trzy na cztery przedsiębiorstwa chcą ulepszyć swoją ofertę produktową, dwie trzecie poszerzyć ją o dodatkowe produkty, zaś ponad połowa (54%) wdrożyć zmiany strategii marketingowej i promocji. Zmiany w zakresie technologii produkcji i jej organizacji deklaruje 45-46% badanych firm sektora.
- W zdecydowanej większości badane podmioty zamierzają finansować swoje plany innowacji z własnych środków oraz z pieniędzy pochodzących z programów wspólnotowych.
- Badane przedsiębiorstwa w ograniczony sposób prowadzą prace badawczo-rozwojowe, zaledwie 6% z nich wykorzystuje to narzędzie w swoich działaniach innowacyjnych. W większości przypadków odbywa się to w formie pracy wyspecjalizowanego zespołu / działu lub komórki (78% prowadzących takie prace).
- Jedynie co trzecia badana firma podejmowała współpracę z innymi podmiotami w celu

wypracowania nowego sposobu produkcji czy wprowadzenia nowego rozwiązania lub produktu na rynek.

- Współpracę podejmowano głównie z dostawcami (62% współpracujących) i odbiorcami towarów (56%). Uczelnie, instytuty badawcze czy centra rozwoju technologii nie-stety nie są uznawane przez przedsiębiorców za partnerów godnych uwagi (na te instytucje jako współpracujących wskazywało od kilku do 14% współpracujących).
- Przedmiotem współpracy są ogólnie pojęte nowe produkty (29%), nowe technologie (19%) oraz wymiana doświadczeń i informacji (23% wskazań, w rzeczywistości każda tego typu współpraca może być kwalifikowana jako wymiana informacji).
- Zaledwie 14% respondentów było zdania, że raczej łatwo lub bardzo łatwo można znaleźć pracowników odpowiadających ich wymaganiom. Przedsiębiorcy największe kłopoty napotykały przy rekrutacji wykwalifikowanych w swoich profesjach pracowników (18%), piekarzy (12%) czy pracowników ze zdolnościami manualnymi (10%).
- Przedsiębiorcy dość dobrze ocenili wiedzę swoich pracowników w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowych technologii. Blisko dwie trzecie badanych firm raczej pozytywnie lub zdecydowanie pozytywnie ocenia wiedzę pracowników w zakresie technologii, 50% z zarządzania, a z marketingu 44%.
- Pracodawcy z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego chętnie kierują swoich pracowników na szkolenia i można zauważyć, że im większa firma tym więcej szkoleń. W 63% badanych firm (dla firm średnich wskaźnik wyniósł aż 89%) pracownicy brali udział w okresie ostatnich 12 miesięcy w szkoleniach. Dominowały stricte techniczne szkolenia z zakresu technologii produkcji, obsługi maszyn i urządzeń oraz bezpieczeństwa i higieny pracy.
- Pracownicy stosunkowo rzadko zgłaszają pomysły, propozycje zmian dotyczące czy to technologii produkcji czy zmian organizacji lub strategii funkcjonowania firm. W każdym z badanych obszarów tematycznych odsetek przedsiębiorstw, w których pracownicy zgłaszali często lub bardzo często propozycje zmian nie przekraczał łącznie 20%.
- Dwie trzecie badanych nie prowadziło monitoringu zmian preferencji odbiorców swoich produktów, a jeśli to czyniły w zdecydowanej większości było to samodzielne zbieranie informacji (79% deklarujących monitoring). Wśród monitorujących preferencje odbiorców popularne jest też zasięganie informacji od dostawców (31%) oraz odbiorców (36%). Profesjonalne badania rynku realizuje zaledwie 6% firm, które w jakikolwiek sposób monitorują preferencje rynku.

Z badań jakościowych wylania się obraz sektora porównywalnego lub bardziej nowoczesnego niż w krajach „starej unii” (szczególnie przemysł mleczarski), z dużym potencjałem eksportowym, w którym postęp technologiczny jest głównym przedmiotem konkurencji i powszechnym przedmiotem zainteresowania wśród przedsiębiorców, z dostosowaniem do skali ich działalności. Jest on jednocześnie podporządkowany wymogom marketingowym, wśród których istotne miejsce odgrywa podtrzymanie wizerunku rolnictwa ekologicznego i dawanie odbiorcom poczucia kontroli nad jego ekologicznymi walorami. Nie jest to tożsame z faktycznym zachowaniem takich jego cech.

Postęp technologiczny jest wymuszany w łańcuchu od sprzedawców detalicznych (sieci hipermarketów oczekujących np. wydłużonych okresów przydatności do spożycia), poprzez firmy przetwórcze do producentów żywności. Zdarza się też, że nośnikiem nowych technologii są dostawcy surowców, gdy są nimi koncerny zagraniczne z dużą bazą rozwojowo-badawczą.

Na rynku kluczową rolę odgrywają duże organizacje gospodarcze mające znaczną przewagę kapitału i wiedzy nie tylko nad mniejszymi firmami, ale także najbardziej renomowanymi placówkami naukowymi kraju. Są one dostarczycielami technologii i jednocześnie zdają się ograniczać rozwój krajowego sektora badań i rozwoju. Rywalizacja technologiczna oraz globalizacja produkcji blokuje wymianę informacji między samymi firmami (która jeszcze niedawno była możliwa, gdy producenci żywności działali w skali lokalnej) oraz firmami i światem nauki.

Według informacji ze strony pracowników administracji rządowej próbą stymulowania współpracy i wymiany informacji w ramach sektora są platformy współpracy technologicznej (Polska Platforma Technologii Żywności), skupiające instytucje naukowe, rządowe, biznesowe oraz laboratoria zainteresowane rozwojem technologii. Współpraca ta przynosi pierwsze efekty w postaci nowych wdrożeń.

Kwestia roli firm z kapitałem zagranicznym w rozwoju sektora badań zdaje się nie być analizowana przez placówki rządowe. Przynajmniej uczestniczący w badaniu przedstawiciele ministerstwa nie kusili się o ocenę znaczenia tych firm dla sektora. Poglądy innych analityków są w tej sprawie dość ogólne.

Pojedynczy naukowcy zyskują dostęp do najnowszej wiedzy w tym zakresie poprzez współpracę z koncernami (np. McDonalodem). Wydaje się, że proces takiej współpracy obecnie zaczyna się rozwijać, a jednym z jego wzmocnień może być potrzeba utrzymania krajowych służb serwisowych dla linii technologicznych.

Dostarczane rozwiązania technologiczne są zamknięte dla ich odbiorców, uniemożliwiając ich rozwijanie oraz zapoznanie się ze szczegółami rozwiązań technicznych.

Głównym źródłem wiedzy o nowych technologiach są dla przedsiębiorców targi i szkolenia organizowane przez dostawców nowych rozwiązań, a także pisma branżowe. W przypadku producentów żywności istotną rolę ogrywają odbierające ich produkcję zakłady przetwórcze, wymagające dostosowania się do wdrażanych przez siebie rozwiązań.

W niektórych wypowiedziach stawiano tezę o zerwaniu więzi producenckich m. in. na skutek działania ponadnarodowych korporacji, w wyniku których zakłady przetwarzają surowiec rolny importowany zza granicy. Taka tendencja sugerowałaby nie tylko niekorzystne skutki dla rolnictwa, ale też ryzyko przeniesienia w przyszłości produkcji do innych państw, w przypadku pojawienia się w nich korzystnych warunków związanych z kosztami produkcji i możliwością modernizacji zakładów.

Postęp technologiczny w sektorze dokonał się w dużym stopniu przy wsparciu programu SAPARD i konieczności dostosowania się do wymogów unijnych. Programy poakcesyjne postrzegane są z pewną ambiwalencją – w środowisku eksperckim zdarza się je postrzegać po prostu jako okazję do pozyskania pieniędzy przez zainteresowanych przy niepewnych celach z punktu widzenia faktycznych potrzeb sektora (Kapitał Ludzki i zawarte w nim cele „proinnowacyjne” wobec pracowników), uruchamiające jednak aktywność nie tylko w zdobywaniu dofinansowania, ale też w efekcie wspierające faktyczne działania innowacyjne (Innowacyjna Gospodarka). Dla producentów jednak nie zawsze są to środki łatwe do pozyskania – czy to ze względu na zbyt duże rozmiary firmy, czy też przeciwnie – obawy w małych, niedoświadczonych firmach przed wysokimi wymogami. Według administracji programy unijne, w tym Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, są podstawowym narzędziem promującym rozwój branży.

Ambiwalencja zaznacza się także w ocenie działania grup producenckich. Przedsiębiorcy działający w ich ramach są zadowoleni z uzyskanego wsparcia, a także – funkcjonowania przyjętych wspólnych rozwiązań. Pozytywnie oceniają ich funkcjonowanie także przedstawiciele administracji. W otoczeniu biznesu jednak można spotkać pojedyncze opinie sceptyczne, su-

gerujące pozorowanie działań w celu uzyskania dotacji. Dla wypowiadających się w warsztatach ekspertów niezrozumiała jest przewaga klastrów nad spółdzielniami. Wątpliwość ta znajduje również potwierdzenie w badaniach jakościowych, sugerujących dobrą kondycję produkcji spółdzielczej i jej korzystny wpływ na gospodarkę. Wydaje się, że niedostateczne wsparcie dla spółdzielczej własności może być swego rodzaju „spuścizną postkomunistyczną”, polegającą na mechanicznej niechęci dla rozwiązań promowanych w czasach PRL.

W świecie naukowym zasygnalizowany został problem mało skutecznej motywacji do faktycznego postępu badawczego. Nagradzane bywa wykonywanie prac nieprzynoszących takiego efektu.

Grupy producentów

Z badań ilościowych wynika, że:

- Badane grupy producentów rolnych pozytywnie (mocna szkolna „4”) oceniły swoją kondycję ekonomiczną. Ocen negatywnych zanotowano tylko 9%.
- W 2010 roku co trzecia grupa poprawiła swoją sytuację ekonomiczną, a tylko jedna na sześć odnotowała pogorszenie.
- Aż 41% respondentów spodziewa się w najbliższych 12 miesiącach poprawy sytuacji ekonomicznej, a dalsze 37% utrzymania swojej kondycji ekonomicznej na obecnym poziomie.
- Badane grupy producentów deklarowały stosowanie nowoczesnych metod produkcji, przy czym zdecydowana większość nie wyróżniała się od innych znanych im grup pod tym względem. Niewielka liczba 9% ankietowanych było zdania, że stosuje pionierskie pod względem nowoczesności metody produkcji.
- W okresie ostatnich dwóch lat grupy producentów chętnie modernizowały swoje zaplecze techniczne (71% kupiło nowe maszyny i urządzenia), zaś 57% wprowadziło nowe metody produkcji.
- Jedną z ważniejszych bolączek w trakcie wprowadzania nowych metod produkcji lub maszyn była niewystarczająca wiedza z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych. Na ten czynnik jako problemowy zwróciło uwagę 39% badanych, którzy dokonali w ostatnim czasie wdrożeń.
- Wspólnota europejska jest istotnym czynnikiem modernizacji i innowacji polskich grup producenckich. To właśnie jej środki służyły do finansowania lub współfinansowania 70% zakupów maszyn lub urządzeń, choć należy stwierdzić, że pieniądze unijne nie są znaczącą pozycją w katalogu najważniejszych przyczyn działań innowacyjnych. W 61% przypadków posilkowano się środkami własnymi, zaś kredyty wspomogły 46% zakupów maszyn.
- Argumentacja decyzji o zakupie nowych maszyn lub urządzeń nieco różni się od tej formułowanej przez przedsiębiorców przetwarzających żywność. Większy akcent niż wśród przetwórców położono na modernizację z przyczyn stricte technicznych (37%) i chęć wprowadzenia nowej technologii (32%).
- Decyzje o zakupie maszyn lub urządzeń grupy podejmowały w większości samodzielnie (82%).
- Środki na wdrożenie nowych sposobów produkcji, grupy w pierwszej kolejności prze-

znaczały na maszyny i urządzenia niezbędne do uruchomienia nowego procesu produkcji lub uprawy (46%) oraz w większym stopniu, jak miało to miejsce wśród podmiotów zajmujących się przetwórstwem, na szkolenia niezbędne do uruchomienia technologii (33%) oraz zakupionych maszyn i urządzeń (23%).

- Głównym powodem wprowadzania nowych sposobów produkcji jest chęć wyprzedzenia lub co najmniej dorównania konkurencji (37-44% wskazań grup, które wdrożyły choć jeden nowy sposób produkcji).
- Wprowadzenie nowych produktów na rynek przez badane grupy było w okresie ostatnich dwóch lat rzadkością (8%), relatywnie częściej modyfikowano już istniejące produkty (25%). Dwie trzecie badanych grup nie zmieniło w tym czasie swojej oferty produktowej.
- Modyfikacje istniejących produktów miały na celu głównie poprawę jakości (40% grup, które dokonały modyfikacji produktu), wzrost wydajności uprawy, nowej odmiany czy inny sposób opakowania (odpowiednio po 20%).
- Producenci rolni deklarują ambitne plany zmian w funkcjonowaniu grup w okresie najbliższych dwóch lat. Zdecydowana większość badanych producentów chce ulepszyć dotychczasowe produkty (79%), dokonać zmian w strategii działania grupy (76%), w zakresie marketingu i promocji (73%), zmienić organizację produkcji (62%) oraz strukturę organizacyjną grupy (50%).
- Producenci rolni zamierzają finansować różnego rodzaju inwestycje w dość podobny sposób. Duże znaczenie będą miały środki wspólnotowe (chce po nie sięgnąć 70-80% producentów). Środki własne w ocenie respondentów będą konieczne w przypadku 54-69% planowanych innowacji, z kolei najmniej popularnym sposobem pozyskania pieniędzy na zmianę będzie kredyt bankowy (18-32%).
- Najpopularniejszymi źródłami wiedzy producentów rolnych o rozwoju technologii i innowacjach są producenci środków produkcji, pisma branżowe (po 73% wskazań) oraz bezpośrednie spotkania w branży podczas różnego rodzaju targów (69%). Istotną rolę informacyjną pełnią również agendy rządowe.
- Z dobrą oceną wiedzy wiąże się fakt aktywnego uczestnictwa członków grupy w różnych szkoleniach. Zaledwie 3% badanych zadeklarowało, że w okresie ostatnich dwóch lat żaden z przedstawicieli grupy nie brał udziału w jakimkolwiek szkoleniu.
- Wiodącym tematem szkoleń były nowe techniki uprawy / produkcji (33%), funkcjonowanie i rozwój samej grupy (27%) oraz pozyskiwanie funduszy (20%).
- Jedna na cztery badane grupy producentów rolnych prowadziła własne prace badawczo-rozwojowe, przy czym odsetek środków przeznaczanych na tego typu prace z całości budżetu na innowacje jest dość niski.
- Stopień współpracy producentów rolnych z otoczeniem biznesowym lub naukowym można określić jako niski – tylko 37% badanych grup często lub bardzo często współpracowało z podmiotami zewnętrznymi celem opracowania lub wdrożenia nowej technologii produkcji, nowego produktu lub rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność grupy. Co czwarta badana grupa nie podjęła takiej współpracy w ogóle.

Rekomendacje

Programowanie działań wobec sektora rolnego i przetwórstwa żywności wymaga systema-

tycznych działań diagnostycznych, monitorujących zmieniające się tendencje w strukturze i wzajemnych relacji podmiotów sektora rolno-spożywczego i jego otoczenia. Należy wyeliminować ryzyko formułowania strategii wsparcia rozwoju sektora niedostosowanych do faktycznych warunków i tendencji. Badania nie dają takiej pewności, ale stanowią przesłankę do wątpliwości, czy programy wsparcia innowacyjności nie powstały przy zbyt dużym „mechanicznym” przenoszeniu celów Strategii Lizbońskiej na poziom mikro.

Podtrzymanie wsparcia rozwoju innowacyjności wymaga doprecyzowania jego celów. Dążenie do konkurencyjności Polski na polu tworzenia nowoczesnych technologii przez wielu badanych wydaje się obecnie niemożliwe. Realizacja takiego celu wymagałaby zapewnienia konkurencyjności pod względem kapitałowym (finansowym). Wskazane byłyby wówczas działania skoncentrowane podmiotowo (wyspecjalizowana placówka badawcza) i przedmiotowo (wybrany obszar innowacyjności) z silnym wsparciem finansowym. Niemożliwe wydaje się osiągnięcie takich celów w przypadku rozproszenia środków.

Wydaje się, że postęp technologiczny nie wymaga wsparcia państwa w skali całego rynku. Odbywa się niezależnie od niego, a jego motorem są organizacje gospodarcze dysponujące znacznymi kapitałami. Do rozważenia jest natomiast program wyrównywania szans dostępu do nowoczesnych technologii.

Sygnały prawdopodobnego zerwania więzi producenckich wymagają weryfikacji oraz ewentualnego podjęcia działań przeciwdziałających im. Pogarszają sytuację polskiego rolnictwa, a w przyszłości niosą ryzyko przeniesienia przetwórstwa do innych krajów.

W rozwiniętych gospodarkach kluczem do sukcesu jest swobodny i szybki przepływ informacji. Badanie jednoznacznie pokazało odrębność świata nauki oraz upadającego szkolnictwa zawodowego od przetwórstwa i produkcji rolnej. W celu lepszego rozwoju należy przyjąć systemowe rozwiązania stymulujące swobodniejsze korzystanie z materiału naukowego przez sektor rolno-spożywczy oraz przekaz informacji zwrotnej czego sektor oczekiwałby od świata nauki. Jednym z istotnych działań są szkolenia inicjowane lub organizowane czy finansowane przez agendy rządowe i samorządowe. O ile system ten dość dobrze działa w przypadku grup producenckich, to należy rozważyć zwiększenie akcji szkoleniowej wśród przedsiębiorców zajmujących się przetwórstwem. Agendy rządowe i samorządowe mogą mieć także duży wpływ na informowanie podmiotów sektora o potencjalnych pozakredytowych źródłach finansowania innowacji. Przedsiębiorcy, jak wynika z badania, z ostrożnością sięgali po komercyjne kredyty i istotną rolę w realizacji działań innowacyjnych mogą odgrywać środki z funduszy celowych lub wspólnotowych.

Bibliografia

Adame-Sanchez C., Escrig-Tena A.B. (2001), Innovating behaviour in local productive systems based on SMEs, w: *International Journal of Innovation Management* 5 (1), s. 1-20.

Aghion P., Hewitt P. (1998), *Endogenous growth theory*, Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology.

Amara N., Landry R., Becheikh N., Ouimet M. (2004), Radical innovations in traditional manufacturing industries, www2.druid.dk/conferences/viewpaper.php?id=2359&cf=16 (23.11.2009).

Cohen W.M., Levinthal D.A. (1990), Absorptive Capacity: A New Perspective on Learning and Innovation, w: *Administrative Science Quarterly* 35 (1), s. 128-152.

Corrocher N., Fontana R. (2006), Expectations, network effects and timing of technology adoption: Some empirical evidence from a sample of SMEs in Italy, SPRU Electronic Working

Paper Series, Paper No. 150, University of Sussex.

DETR (2000), Planning for Clusters. A Research Report, London: Department of the Environment, Transport and the Regions.

DTI (2001), A Practical Guide to Cluster Development. A report to the Department of Trade and Industry and the English RDAs, www.dti.gov.uk/files/file14008.pdf (11.06.2006).

European Commission (2003), Final report of the expert group on enterprise clusters and networks, Brussels.

European Commission (2006), Innobarometer on cluster's role in facilitating innovation in Europe. Analytical report, Flash EB Series # 187.

European Commission (2010a), Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, COM(2010) 2020.

European Commission (2010b), Europe 2020 Flagship Initiative Innovation Union, COM(2010) 546 final.

Fagerberg J., Srholec M., Knell M. (2007), The competitiveness of nations: Why some countries prosper while others fall behind, w: World Development 35 (10), 1595–1620.

Fu X. (2007), Foreign direct investment, absorptive capacity and regional innovation capabilities: Evidence from China, www.oecd.org/dataoecd/44/23/40306798.pdf (3.05.2010).

Gerschenkron A. (1962), Economic backwardness in historical perspective, Cambridge: The Belknap Press.

Godin B. (2006), The Knowledge-Based Economy: Conceptual Framework or Buzzword?, w: Journal of Technology Transfer 31, s. 17–30.

Greiner A. (2005), The forces of economic growth: a time series perspective, Woodstock: Prince

Hagemann H., Seiter S. (2003), Growth theory and growth policy, London: Routledge.

Hadjimanolis A. (2006), A case study of SME-university research collaboration in the context of a small peripheral country (Cyprus), w: International Journal of Innovation Management 10 (1), s. 65-88.

Heikkinen M.T., Tähtinen J. (2006), Managed formation process of R&D networks, w: International Journal of Innovation Management 10 (3), s. 271-298.

Hollanders H., Tarantola S. (2011), Innovation Union Scoreboard 2010 –Methodology report, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2010-methodology-report_en.pdf (15.02.2011).

Landesmann M.A. (2003), Structural features of economic integration in an Enlarged Europe: Patterns of catching-up and industrial specialization, European Economy, Economic Papers No 181, Brussels: European Communities.

Mahroum S., Huggins R., Clayton N., Pain K., Taylor P. (2008), Innovation by Adoption. Measuring and mapping absorptive capacity in UK nations and regions, London: NESTA.

Mytelka L., Farinelli F. (2000), Local clusters, innovation systems and sustained competitiveness, UNU/INTECH Discussion Papers.

National Commission on Entrepreneurship (2001), Building entrepreneurial networks, www.publicforuminstitute.org/nde/sources/reports/2001-networks.pdf (8.09.2005).

Nelson C. (2004), *Staying connected: Building entrepreneurial networks*, Washington: FIELD.

PRO INNO Europe (2008), *European Innovation Scoreboard 2007. Comparative analysis of innovation performance*, Paper No 6, Luxemburg: European Communities.

PRO INNO Europe (2010), *European Innovation Scoreboard (EIS) 2009. Comparative analysis of innovation performance*, Paper N° 15, Belgium: European Union.

PRO INNO EUROPE (2011), *Innovation Union Scoreboard 2010. The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation*, http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/iu-scoreboard-2010_en.pdf (15.02.2011).

Rogut A., Piasecki B. (2009), *Żywność i żywienie w XXI wieku – wizja rozwoju polskiego sektora spożywczego. Przewodnik metodyczny, maszynopis*.

Rogut A., Piasecki B. (2010), *Główne kierunki polskiej innowacyjności. Podstawowe czynniki warunkujące kreowanie i powstawanie innowacji*, www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_rozwoju/SRK/Ekspertyzy_aktualizacja_SRK_1010/Documents/glowne_kierunki_polskiej_innowacyjnosci_2010.pdf (10.03.2011).

Sadler D. (2004), *Cluster evolution, the transformation of old industrial regions and the steel industry supply chain in North East England*, w: *Regional Studies* 38 (1), s. 55-66.

Salvadori N. (ed.) (2003), *The theory of economic growth. A 'classical' perspective*, Cheltenham: Elgar Publishing.

Sólvell Ó., Lindqvist G., Ketels Ch. (2003), *The cluster initiative Greenbook*, Stockholm: Brommatryck AB.

Spithoven A., Clarysse B., Knockaert M. (2010), *Building absorptive capacity to organize inbound open innovation in traditional industries*, w: *Technoinnovation* 30, s. 130-141.

Steyaert S., Lisoir H. (red.) (2005), *Participatory methods toolkit. A practitioner's manual*, Belgium: King Baudouin Foundation, Flemish Institute for Science and Technology Assessment.

TNS Pentor (2011), *Potencjał absorpcyjny sektora przetwórstwa rolno – spożywczego. Wyniki badania ilościowego, maszynopis*.

Todorova G., Durisin B. (2003), *The concept and the reconceptualisation of absorptive capacity: Recognizing the value*, Working Paper 95/03, SDA Bocconi.

UNIDO (2005), *Technology Foresight Manual. Volume 1 Organization and Methods*, Vienna: United Nations Industrial Development Organization.

van den Bosch F.A.J., van Wijk R., Volberda H.W. (2003), *Absorptive capacity: Antecedents, models and outcomes*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=411675 (2,10.2007).

Vega; Jurado J., Gutierrez-Gracia A., Fernández-de Lucio I. (2007), *Appropriability, proximity, routines and innovation*, www2.druid.dk/conferences/viewpaper.php?id=1399&cf=9 (4.05.2010).

Veugelers R., Mrak M. (2009a), *Catching-up Member States and the Knowledge Economy of the European Union*, Knowledge Economists Policy Brief n° 5, http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/kfg_policy_briefs_no_5_9.pdf (10.11.2010).

Veugelers R., Mrak M. (2009b), *The Knowledge Economy and Catching-up Member States of the European Union*, http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/kfg_policy_briefs_no_5_9.pdf

research/pdf/download_en/kfg_report_no5.pdf (10.11.2010).

WegloopP. (1995), Linking firm strategy and government action: Towards a resource-based perspective on innovation and technology policy, w: *Technology in Society* 17 (4), s. 413-428.

Zahra S.A., George G. (2002), Absorptive capacity: A review, reconceptualization, and extension, w: *Academy of Management Review* 27 (2), s. 185-203.

Zhang W-B. (2005), *Economic growth theory: capital, knowledge and economic structures*, Aldershot: Ashgate Publishing.

Załącznik 1: Raport TNS Pentor

1. *Wprowadzenie*

1.1. Cele badania

Głównym celem projektu badawczego o charakterze jakościowym i ilościowym była analiza **potencjału absorpcyjnego firm przetwórstwa rolno – spożywczego**, w tym **producentów rolnych**, w zakresie wdrażania innowacyjnych technologii i rozwiązań. Przez analizę potencjału absorpcyjnego rozumiemy ocenę zdolności przedsiębiorstw sektora przetwórstwa rolno – spożywczego, w tym także grup producentów rolnych, do identyfikacji, asymilacji i wykorzystania dostępnej wiedzy.

Potencjał absorpcyjny rozumiany jest jako zdolność do rozeznania wartości nowych, zewnętrznych informacji, przyswojenia ich i zastosowania do celów komercyjnych i jest pochodną wielu czynników, w tym: kapitału ludzkiego (liczba pracowników i struktura ich kwalifikacji), umiejętności budowy sieci B+R, elastycznych struktur organizacyjnych, systemu kształcenia i doksztalcania, sposobu kodyfikacji wiedzy i jej transferu itd.

Badanie objęło takie obszary, jak:

- kapitał ludzki (kadry, kwalifikacje) w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego,
- potencjał badawczo-rozwojowy,
- możliwości finansowe przedsiębiorstw/ekonomiczna opłacalność, kondycja ekonomiczna,
- infrastruktura techniczna,
- infrastruktura biznesu (usługi doradcze, szkoleniowe itp.),
- obszary i formy (modelowe rozwiązania) pożądanego wsparcia (szkoleniowego, doradczego, informacyjnego, finansowego) działań proinnowacyjnych oraz transferu wiedzy i technologii.

1.2. Metodologia i technika badania

Badanie zrealizowano przy zastosowaniu metod jakościowych i ilościowych.

Populację stanowiły przedsiębiorstwa działające w obszarze przetwórstwa rolno – spożywczego, w tym grupy producentów rolnych (GPR). Przyjęliśmy, że do grupy przedsiębiorstw z interesującego nas sektora zaliczamy podmioty z sekcji D (PKD 2004), grupy od 15.1 do 15.8., z wyłączeniem grupy 15.7 (*Produkcja gotowych pasz dla zwierząt*).

Grupa 15.1 Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa

- Produkcja mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu i królików
- Produkcja mięsa z drobiu i królików
- Produkcja konserw, przetworów z mięsa, podrobów mięsnych i krwi
- Działalność usługowa związana z wytwarzaniem wyrobów z mięsa

Grupa 15.2 Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa

Grupa 15.3 Przetwórstwo owoców i warzyw

- Przetwórstwo i konserwowanie ziemniaków
- Produkcja soków z owoców i warzyw
- Przetwórstwo i konserwowanie owoców i warzyw, gdzie indziej nie sklasyfikowane
- Działalność usługowa związana z przetwórstwem i konserwowaniem warzyw i owoców

Grupa 15.4 Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego

- Produkcja nieczyszczonych olejów i tłuszczów
- Produkcja rafinowanych olejów i tłuszczów
- Produkcja margaryny i podobnych tłuszczów jadalnych

Grupa 15.5 Wytwarzanie wyrobów mleczarskich

- Przetwórstwo mleka i wyrób serów
- Produkcja lodów

Grupa 15.6 Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych

- Wytwarzanie produktów przemiału zbóż
- Wytwarzanie skrobi i produktów skrobiowych

Grupa 15.8 Produkcja pozostałych artykułów spożywczych

- Produkcja pieczywa i wyrobów ciastkarskich świeżych
- Produkcja wyrobów piekarskich i ciastkarskich o przedłużonej trwałości
- Produkcja cukru
- Produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych
- Produkcja makaronów, klusek i podobnych wyrobów mącznych
- Przetwórstwo herbaty i kawy
- Produkcja przypraw
- Produkcja odżywek oraz żywności dietetycznej
- Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana

Bazując na danych Głównego Urzędu Statystycznego można szacować, że wielkość populacji wynosi 26 062 jednostek (przedsiębiorstw). Do tej liczby należy dodać **Grupy Producentów Rolnych**. Na potrzeby niniejszego badania ich liczebność ustaliliśmy na podstawie danych Spółdzielczego Instytutu Badawczego – Centrum Szkolenia Spółdzielczego. Zgodnie z danymi przedstawionymi przez wspomniany Instytut w dniu 31 grudnia 2009 funkcjonowało w Polsce 509 GPR.¹⁴ Jeżeli uwzględnić grupy wpisane do rejestrów prowadzonych przez urzędy marszałkowskie, łączną liczebność grup można szacować na 676 jednostek. Należy jednak zaznaczyć, że rzeczywista liczba GPR, przydatnych z punktu widzenia celów badania może być mniejsza. Dane zbiorcze dotyczące liczebności GPR obejmują prawdopodobnie również producentów tytoniu. Z jednej strony ich zrzeszanie jest efektem działania regulacji Wspólnej Polityki Rolnej, z drugiej zaś przedmiot produkcji sprawia, iż badanie tej grupy nie byłoby efektywne pod względem uzyskania informacji interesujących Zamawiającego.

Badanie ilościowe

Jednostkę próby stanowiło pojedyncze przedsiębiorstwo lub Grupa Producentów Rolnych.

Podmiotem próby (respondentem) była osoba piastująca kierownicze (menadżerskie) stanowisko w przedsiębiorstwie/GPR. W badaniu brali również udział pracownicy zajmujący inne stanowiska, przy czym warunkiem dopuszczającym do udziału w wywiadzie było posiadanie wiedzy na temat interesujących z punktu widzenia projektu aspektów funkcjonowania przedsiębiorstwa/grupy producentów rolnych.

¹⁴ Dane te uwzględniają wyłącznie GPR wpisane do rejestrów grup prowadzonych przez Urzędy Marszałkowskie.

Całkowita liczba wywiadów w badaniu ilościowym wyniosła $n=500$. Próbę podzielono na dwie „podpróby”:

- przedsiębiorstwa sektora przetwórstwa rolno spożywczego ($n=400$),
- Grupy Producentów Rolnych ($n=100$).

Przedsiębiorstwa sektora przetwórstwa rolno – spożywczego

Wyniki z uwagi na dobór losowy proporcjonalny warstwowy odnoszą się do całej populacji, a zatem można mówić o reprezentatywności wyników dla całej interesującej nas zbiorowości.

Dobierając próbę zastosowaliśmy dwie warstwy losowania: wielkość przedsiębiorstwa oraz grupa PKD, przy rezygnacji z warstwowania próby według województw. Założyliśmy, że badany sektor jest specyficzny pod względem rozkładu geograficznego (specjalizacje regionalne) i kierowanie się wcześniej wymienionymi zmiennymi (w tym zwłaszcza grupa PKD) spowoduje, że próba w sposób naturalny rozłoży się zgodnie z rzeczywistym rozkładem populacyjnym.

Wielkość próby przedsiębiorstw sektora rolno – spożywczego wyniosła $n=400$.

Maksymalny standardowy błąd statystyczny proporcji = 4.86%

Tabela 8. Struktura zrealizowanej próby przedsiębiorstw przetwórstwa rolno – spożywczego (grupy 15.1 – 15.6 oraz 15.8) według działów i klasy wielkości

	Wielkość przedsiębiorstwa				Razem
	mikro	małe	średnie	duże	
Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa	58	34	3	0	95
Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa	7	2	1	0	10
Przetwórstwo owoców i warzyw	12	12	4	1	29
Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego	3	0	0	0	3
Wytwarzanie wyrobów mleczarskich	10	3	4	1	18
Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych	26	3	0	0	29
Produkcja pozostałych artykułów spożywczych	158	47	9	2	216
Razem	274	101	21	4	400

Grupy Producentów Rolnych

W przypadku grup producentów rolnych zastosowano dobór proporcjonalny. Ze względu na brak danych dotyczących wielkości poszczególnych grup producenckich¹⁵, dobór próby uwzględnił dwie zmienne (warstwy): typ produkcji oraz lokalizację danej grupy.

Liczebność tej próby wyniosła $n=100$. Maksymalny standardowy błąd statystyczny proporcji = 9.05%

Tabela 9. Struktura zrealizowanej próby Grup Producentów Rolnych według województwa i typu produkcji

Województwo	Typ produkcji						Ra- zem
	Ziarno zbóż i/lub nasiona roślin ole- istych	Trzoda chlewna	Drób	Bydło	Inne	Wa- rzyw- no- owo- cowa	
DOLNOŚLĄSKIE	10	0	4	0	0	1	15
KUJAWSKO-POMORSKIE	4	4	0	2	0	3	13
LUBELSKIE	0	1	0	0	1	5	7
LUBUSKIE	0	0	0	0	0	1	1
ŁÓDZKIE	1	0	0	0	2	3	6
MAŁOPOLSKIE	0	0	0	0	1	2	3
MAZOWIECKIE	0	2	0	2	0	8	12
OPOLSKIE	4	1	0	0	0	0	5
PODKARPACKIE	1	1	0	0	2	0	4
PODLASKIE	0	0	1	0	0	1	2
POMORSKIE	3	1	0	1	0	0	5
ŚLĄSKIE	0	2	0	0	0	0	2

¹⁵ Dane dotyczące liczby producentów rolnych zrzeszonych w GPR przedstawione w formie zagregowanej - brak informacji pozwalających na przygotowanie typologii tej populacji z wyróżnieniem grup na podstawie klasy wielkości (liczby producentów zrzeszonych w pojedynczej grupie).

ŚWIĘTOKRZYSKIE	0	0	0	0	0	1	1
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	3	0	2	0	0	0	5
WIELKOPOLSKIE	0	9	0	3	2	2	16
ZACHODNIOPOMORSKIE	3	0	0	0	0	0	3
Razem	29	21	7	8	8	27	100

Operatem losowania były bazy przedsiębiorstw posiadane przez Pentor. Badanie zostało zrealizowane przy zastosowaniu techniki wywiadu telefonicznego wspomaganego komputerowo (ang. **CATI**).

Badanie jakościowe

W ramach badania wykorzystano dwie techniki badań jakościowych:

- Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)
- Warsztaty z elementami zogniskowanego wywiadu grupowego (FGI).

Celem badania jakościowego prowadzonego techniką **indywidualnych wywiadów pogłębionych** było zdobycie pogłębionej wiedzy w zakresie potencjału absorpcyjnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego. Indywidualne Wywiady Pogłębione (IDI) – to jedna z bardziej popularnych metod badań jakościowych, polegająca na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z informatorem/ respondentem, której celem jest dotarcie do precyzyjnych informacji, poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania. W trakcie wywiadu indywidualnego podejmowane są pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym próby wyjaśniania / zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań.

Respondenci reprezentowali trzy zasadnicze grupy:

- Grupa I – osoby posiadające zbiorczą wiedzę o sektorze, reprezentujące:
 - o instytucje badawczo-rozwojowe
 - o instytucje otoczenia biznesu (z jednej strony zajmujące się transferem technologii, z drugiej stowarzyszenia i zrzeszenia przedsiębiorców)
 - o administrację publiczną.
- Grupa II – firmy przetwórcze i grupy producenckie
- Grupa III – organizacje konsumenckie.

Łącznie przeprowadzono 60 wywiadów IDI.

Dla każdej z wyżej wymienionych grup stworzono osobne narzędzie badawcze – scenariusz wywiadu. Stanowią one załączniki do niniejszego raportu.

Celem **warsztatów** było pozyskanie informacji od grup interesariuszy na temat stanu obecnego sektora przetwórstwa rolno – spożywczego oraz infrastruktury otoczenia biznesu oraz wypracowanie wstępnych rekomendacji pozwalających na zwiększenie potencjału absorpcyjnego sektora.

Przeprowadzono dwa warsztaty:

- Z przedstawicielami sektora przetwórstwa mleka i hodowców bydła (warsztat odbył się w siedzibie Polskiej Izby Mleka w Białymstoku);
- Z przedstawicielami przetwórstwa owocowo-warzywnego (w siedzibie Agencji Rynku Rolnego).

Każdy z warsztatów liczył około 10 uczestników. Do udziału w warsztatach zaproszono:

- przetwórców rolno-spożywczych oraz przedstawicieli ich izb/zrzeszeń
- technologiczne instytucje otoczenia biznesu, (np. ośrodki transferu technologii, ośrodki B+R itp.)
- specjalistów (z zakresu jakości żywności, innowacji i rozwoju nowych technologii w przemyśle rolno-spożywczym)
- przedstawicieli administracji państwowej (ARR, MRiRW, MG).

1.3. Sposób prezentacji wyników badania ilościowego

Mając na uwadze odrębny charakter obu badanych grup wyniki badania ilościowego zaprezentowano dla przedsiębiorców zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym i grup producentów rolnych w oddzielnych podrozdziałach. Niewielkie (w kategoriach statystycznych) liczebności przedsiębiorstw średnich i dużych przetwórstwa oraz w obu podpróbach typów podmiotów ze względu na prowadzony rodzaj produkcji nie dają kategorycznej podstawy do szczegółowego wnioskowania statystycznego o wynikach tych kategorii podmiotów, a bardziej obrazują sygnał tendencji. Podczas analizy danych zaakcentowano (tam, gdzie wystąpiły) istotne statystycznie różnice wyników między podmiotami różnych kategorii. Aneks do niniejszego opracowania są wyniki w postaci tabel.

2. *Najważniejsze wnioski i rekomendacje*

2.1. Przetwórstwo rolno-spożywcze

Z badań jakościowych wyłania się obraz sektora porównywalnego lub bardziej nowoczesnego niż w krajach „starej unii” (szczególnie przemysł mleczarski), z dużym potencjałem eksportowym, w którym postęp technologiczny jest głównym przedmiotem konkurencji i powszechnym przedmiotem zainteresowania wśród przedsiębiorców, z dostosowaniem do skali ich działalności. Jest on jednocześnie podporządkowany wymogom marketingowym, wśród których istotne miejsce odgrywa podtrzymanie wizerunku rolnictwa ekologicznego i dawanie odbiorcom poczucia kontroli nad jego ekologicznymi walorami. Nie jest to tożsame z faktycznym zachowaniem takich jego cech.

Postęp technologiczny jest wymuszany w łańcuchu od sprzedawców detalicznych (sieci hipermarketów oczekujących np. wydłużonych okresów przydatności do spożycia), poprzez firmy przetwórcze do producentów żywności. Zdarza się też, że nośnikiem nowych technologii są dostawcy surowców, gdy są nimi koncerny zagraniczne z dużą bazą rozwojowo-badawczą.

Na rynku kluczową rolę odgrywają duże organizacje gospodarcze mające znaczną przewagę kapitału i wiedzy nie tylko nad mniejszymi firmami, ale także najbardziej renomowanymi placówkami naukowymi kraju. Są one dostarczycielami technologii i jednocześnie zdają się ograniczać rozwój krajowego sektora badań i rozwoju. Rywalizacja technologiczna oraz globalizacja produkcji blokuje wymianę informacji między samymi firmami (która jeszcze niedawno była możliwa, gdy producenci żywności działali w skali lokalnej) oraz firmami i światem nauki.

Według informacji ze strony pracowników administracji rządowej próbą stymulowania współpracy i wymiany informacji w ramach sektora są platformy współpracy technologicznej (Polska Platforma Technologii Żywności), skupiające instytucje naukowe, rządowe, biznesowe oraz laboratoria zainteresowane rozwojem technologii. Współpraca ta przynosi pierwsze efekty w postaci nowych wdrożeń.

Kwestia roli firm z kapitałem zagranicznym w rozwoju sektora badań zdaje się nie być analizowana przez placówki rządowe. Przynajmniej uczestniczący w badaniu przedstawiciele ministerstwa nie kusili się o ocenę znaczenia tych firm dla sektora. Poglądy innych analityków są w tej sprawie dość ogólne.

Pojedynczy naukowcy zyskują dostęp do najnowszej wiedzy w tym zakresie poprzez współpracę z koncernami (np. McDonalodem). Wydaje się, że proces takiej współpracy obecnie zaczyna się rozwijać, a jednym z jego wzmocnień może być potrzeba utrzymania krajowych służb serwisowych dla linii technologicznych.

Dostarczane rozwiązania technologiczne są zamknięte dla ich odbiorców, uniemożliwiając ich rozwijanie oraz zapoznanie się ze szczegółami rozwiązań technicznych.

Głównym źródłem wiedzy o nowych technologiach są dla przedsiębiorców targi i szkolenia organizowane przez dostawców nowych rozwiązań, a także pisma branżowe. W przy-

padku producentów żywności istotną rolę ogrywają odbierające ich produkcję zakłady przetwórcze, wymagające dostosowania się do wdrażanych przez siebie rozwiązań. W niektórych wypowiedziach stawiano tezę o zerwaniu więzi producenckich m. in. na skutek działania ponadnarodowych korporacji, w wyniku których zakłady przetwarzają surowiec rolny importowany zza granicy. Taka tendencja sugerowałaby nie tylko niekorzystne skutki dla rolnictwa, ale też ryzyko przeniesienia w przyszłości produkcji do innych państw, w przypadku pojawienia się w nich korzystnych warunków związanych z kosztami produkcji i możliwością modernizacji zakładów.

Postęp technologiczny w sektorze dokonał się w dużym stopniu przy wsparciu programu SAPARD i konieczności dostosowania się do wymogów unijnych. Programy poakcesyjne postrzegane są z pewną ambiwalencją – w środowisku eksperckim zdarza się je postrzegać po prostu jako okazję do pozyskania pieniędzy przez zainteresowanych przy niepewnych celach z punktu widzenia faktycznych potrzeb sektora (Kapitał Ludzki i zawarte w nim cele „proinnowacyjne” wobec pracowników), uruchamiające jednak aktywność nie tylko w zdobywaniu dofinansowania, ale też w efekcie wspierające faktyczne działania innowacyjne (Innowacyjna Gospodarka). Dla producentów jednak nie zawsze są to środki łatwe do pozyskania – czy to ze względu na zbyt duże rozmiary firmy, czy też przeciwnie – obawy w małych, niedoświadczonych firmach przed wysokimi wymogami. Według administracji programy unijne, w tym Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, są podstawowym narzędziem promującym rozwój branży.

Ambiwalencja zaznacza się także w ocenie działania grup producenckich. Przedsiębiorcy działający w ich ramach są zadowoleni z uzyskanego wsparcia, a także – funkcjonowania przyjętych wspólnych rozwiązań. Pozytywnie oceniają ich funkcjonowanie także przedstawiciele administracji. W otoczeniu biznesu jednak można spotkać pojedyncze opinie sceptyczne, sugerujące pozorowanie działań w celu uzyskania dotacji. Dla wypowiadających się w warsztatach ekspertów niezrozumiała jest przewaga klastrow nad spółdzielniami. Wątpliwość ta znajduje również potwierdzenie w badaniach jakościowych, sugerujących dobrą kondycję produkcji spółdzielczej i jej korzystny wpływ na gospodarkę. Wydaje się, że niedostateczne wsparcie dla spółdzielczej własności może być swego rodzaju „spuścizną postkomunistyczną”, polegającą na mechanicznej niechęci dla rozwiązań promowanych w czasach PRL.

W świecie naukowym zasygnalizowany został problem mało skutecznej motywacji do faktycznego postępu badawczego. Nagradzane bywa wykonywanie prac nieprzynoszących takiego efektu.

- Sektor przetwórstwa rolno-spożywczego umiarkowanie ocenił swoją kondycję finansową (średnia ocena w pięciostopniowej skali na poziomie 3,1). W okresie ostatnich 12 miesięcy w przypadku 43% badanych sytuacja ekonomiczna uległa pogorszeniu, u 40% pozostała bez zmian.
- Prognozy respondentów dotyczące najbliższych 12 miesięcy istotnie nie odbiegają od oceny obecnej sytuacji oraz spojrzenia w przeszłość.
- Ponad 50% badanych uważało, że ich poziom zaawansowania technicznego i produkcyjnego jest średni, co piąty uznał go za zły.
- Także ponad połowa (56%) jest zdania, że produkuje w podobny sposób jak bezpośrednia konkurencja, a 15%, że nowocześniej.

- Większość badanych firm (54%) w okresie ostatnich dwóch lat powiększyła swoje zaplecze produkcyjne o nowe maszyny lub urządzenia.
- Zdecydowana większość zakupionego sprzętu to istotna nowość w skali badanego przedsiębiorstwa (70%) i odsetek ten nie różnicuje się wyraźnie w zależności od branży czy wielkości firmy.
- Zakup sprzętu w większości przypadków nie wymagał organizacji lub zamówienia szkoleń dla personelu, a głównym powodem modernizacji parku maszynowego było jego zużycie (59% kupujących).
- Jedna firma na trzy z sektora wprowadziła w okresie ostatnich dwóch lat nową technologię produkcji.
- Wdrożenie nowych technologii pociągało za sobą wydatki na zakup urządzeń lub maszyn (49% wdrażających), a dopiero w dalszej kolejności szkolenia dotyczące samej technologii (13%) lub maszyn (18%).
- Trzy główne źródła lub inspiracje wprowadzenia nowych technologii to dostawcy (32%), prace badawczo-rozwojowe prowadzone przez badane przedsiębiorstwo (31%) oraz zakup patentu lub licencji (20%).
- Czynniki pozarynkowe (przykładowo konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów sanitarnych) miały zdecydowanie mniejsze znaczenie, podobnie jak usprawnienie procesu produkcyjnego lub obniżenie jego kosztów (zaledwie kilkuprocentowe wskazania).
- Wprowadzanie innowacji technologicznych i zakup maszyn lub urządzeń nie sprawiało przedsiębiorcom zajmującym się przetwórstwem specjalnych problemów. Na brak wiedzy w zakresie rozwoju wskazał co ósmy badany, podobnie wymieniano problemy z zakresu zarządzania lub te związane z brakiem środków na zdobywanie wiedzy o innowacjach.
- Większość badanych przedsiębiorców w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziła na rynek co najmniej jeden nowy produkt, zaś 40% dokonało modyfikacji bądź ulepszeń w dotychczasowej ofercie.
- Innowacyjność produktowa badanych przedsiębiorstw w pierwszej kolejności dotyczy rynku krajowego (45% nowych produktów to nowość w skali krajowej), w dużo mniejszym zakresie są to nowości w skali rynku europejskiego (13%) czy światowego (9%).
- Stosunkowo najbardziej popularnymi nowymi produktami wprowadzanymi na rynek są wyroby piekarniczo-cukiernicze: chleb (8%), ciastka (4%) oraz wyroby wędliniarskie (kiełbasa 4%).
- Najbardziej wyróżniającymi cechami produktów nowo wprowadzanych na rynek są przede wszystkim (oprócz samego efektu świeżości) nowe dodatki i składniki (20%), zmiana technologii produkcji (19%) czy zmiana receptury (18%).
- Modyfikacja istniejących produktów polegała na zmianie receptury (22%), dodaniu nowych składników (20%) oraz ogólnie poprawie jakości (19%).
- Najistotniejszą barierą innowacyjności w zgodnej ocenie przedsiębiorców z sektora rolno-spożywczego jest brak środków finansowych (39%) w powiązaniu z niedostępnością kredytów (4%).
- Biurokracja i przeszkody administracyjne są w świadomości tej kategorii badanych mało zauważalną barierą (11% wskazań).

- Podstawowym źródłem wiedzy o nowych technologiach i sposobach produkcji są dla respondentów pisma branżowe (69%), targi maszyn i urządzeń oraz sami producenci (po 43% wskazań).
- Najbardziej znana jest technologia produkcji żywności ekologicznej – o niej w sektorze słyszało 78% respondentów.
- Większość badanych zetknęła się z pojęciami biotechnologii, opakowań specjalnego znaczenia, inżynierii genetycznej oraz zamiennikami cukru i tłuszczu.
- Blisko połowa badanych firm (45%) nie stosuje żadnego z wymienionych w badaniu nowych rozwiązań. Relatywnie najczęściej stosowane (choć nie są to zbyt wysokie wskaźniki) są opakowania biodegradowalne (24%) oraz technologie do produkcji żywności ekologicznej (23%).
- Brak stosowania poszczególnych technologii argumentowano głównie brakiem takiej potrzeby, na drugim planie pojawiała się sprawa kosztów (nie więcej niż 28% wskazań).
- Trzy na cztery przedsiębiorstwa chcą ulepszyć swoją ofertę produktową, dwie trzecie poszerzyć ją o dodatkowe produkty, zaś ponad połowa (54%) wdrożyć zmiany strategii marketingowej i promocji. Zmiany w zakresie technologii produkcji i jej organizacji deklaruje 45-46% badanych firm sektora.
- W zdecydowanej większości badane podmioty zamierzają finansować swoje plany innowacji z własnych środków oraz z pieniędzy pochodzących z programów wspólnotowych.
- Badane przedsiębiorstwa w ograniczony sposób prowadzą prace badawczo-rozwojowe, zaledwie 6% z nich wykorzystuje to narzędzie w swoich działaniach innowacyjnych. W większości przypadków odbywa się to w formie pracy wyspecjalizowanego zespołu / działu lub komórki (78% prowadzących takie prace).
- Jedynie co trzecia badana firma podejmowała współpracę z innymi podmiotami w celu wypracowania nowego sposobu produkcji czy wprowadzenia nowego rozwiązania lub produktu na rynek.
- Współpracę podejmowano głównie z dostawcami (62% współpracujących) i odbiorcami towarów (56%). Uczelnie, instytuty badawcze czy centra rozwoju technologii niestety nie są uznawane przez przedsiębiorców za partnerów godnych uwagi (na te instytucje jako współpracujących wskazywało od kilku do 14% współpracujących).
- Przedmiotem współpracy są ogólnie pojęte nowe produkty (29%), nowe technologie (19%) oraz wymiana doświadczeń i informacji (23% wskazań, w rzeczywistości każda tego typu współpraca może być kwalifikowana jako wymiana informacji).
- Zaledwie 14% respondentów było zdania, że raczej łatwo lub bardzo łatwo można znaleźć pracowników odpowiadających ich wymaganiom. Przedsiębiorcy największe kłopoty napotykali przy rekrutacji wykwalifikowanych w swoich profesjach pracowników (18%), piekarzy (12%) czy pracowników ze zdolnościami manualnymi (10%).
- Przedsiębiorcy dość dobrze ocenili wiedzę swoich pracowników w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowych technologii. Blisko dwie trzecie badanych firm raczej pozytywnie lub zdecydowanie pozytywnie ocenia wiedzę pracowników w zakresie technologii, 50% z zarządzania, a z marketingu 44%.
- Pracodawcy z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego chętnie kierują swoich pracowników na szkolenia i można zauważyć, że im większa firma tym więcej szkoleń.

W 63% badanych firm (dla firm średnich wskaźnik wyniósł aż 89%) pracownicy brali udział w okresie ostatnich 12 miesięcy w szkoleniach. Dominowały stricte techniczne szkolenia z zakresu technologii produkcji, obsługi maszyn i urządzeń oraz bezpieczeństwa i higieny pracy.

- Pracownicy stosunkowo rzadko zgłaszają pomysły, propozycje zmian dotyczące czy to technologii produkcji czy zmian organizacji lub strategii funkcjonowania firm. W każdym z badanych obszarów tematycznych odsetek przedsiębiorstw, w których pracownicy zgłaszali często lub bardzo często propozycje zmian nie przekraczał łącznie 20%.
- Dwie trzecie badanych nie prowadziło monitoringu zmian preferencji odbiorców swoich produktów, a jeśli to czyniły w zdecydowanej większości było to samodzielne zbieranie informacji (79% deklarujących monitoring). Wśród monitorujących preferencje odbiorców popularne jest też zasięganie informacji od dostawców (31%) oraz odbiorców (36%). Profesjonalne badania rynku realizuje zaledwie 6% firm, które w jakikolwiek sposób monitorują preferencje rynku.

2.2. Grupy producentów rolnych

- Badane grupy producentów rolnych pozytywnie (mocna szkolna „4”) oceniły swoją kondycję ekonomiczną. Ocen negatywnych zanotowano tylko 9%.
- W 2010 roku co trzecia grupa poprawiła swoją sytuację ekonomiczną, a tylko jedna na sześć odnotowała pogorszenie.
- Aż 41% respondentów spodziewa się w najbliższych 12 miesiącach poprawy sytuacji ekonomicznej, a dalsze 37% utrzymania swojej kondycji ekonomicznej na obecnym poziomie.
- Badane grupy producentów deklarowały stosowanie nowoczesnych metod produkcji, przy czym zdecydowana większość nie wyróżniała się od innych znanych im grup pod tym względem. Niewielka liczba 9% ankietowanych było zdania, że stosuje pionierskie pod względem nowoczesności metody produkcji.
- W okresie ostatnich dwóch lat grupy producentów chętnie modernizowały swoje zaplecze techniczne (71% kupiło nowe maszyny i urządzenia), zaś 57% wprowadziło nowe metody produkcji.
- Jedną z ważniejszych bolączek w trakcie wprowadzania nowych metod produkcji lub maszyn była niewystarczająca wiedza z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych. Na ten czynnik jako problemowy zwróciło uwagę 39% badanych, którzy dokonali w ostatnim czasie wdrożeń.
- Wspólnota europejska jest istotnym czynnikiem modernizacji i innowacji polskich grup producenckich. To właśnie jej środki służyły do finansowania lub współfinansowania 70% zakupów maszyn lub urządzeń, choć należy stwierdzić, że pieniądze unijne nie są znaczącą pozycją w katalogu najważniejszych przyczyn działań innowacyjnych. W 61% przypadków posilkowano się środkami własnymi, zaś kredyty wspomogły 46% zakupów maszyn.
- Argumentacja decyzji o zakupie nowych maszyn lub urządzeń nieco różni się od tej formułowanej przez przedsiębiorców przetwarzających żywność. Większy akcent niż wśród przetwórców położono na modernizację z przyczyn stricte technicznych (37%) i chęć wprowadzenia nowej technologii (32%).
- Decyzje o zakupie maszyn lub urządzeń grupy podejmowały w większości samodzielnie (82%).
- Środki na wdrożenie nowych sposobów produkcji, grupy w pierwszej kolejności przeznaczały na maszyny i urządzenia niezbędne do uruchomienia nowego procesu produkcji lub uprawy (46%) oraz w większym stopniu, jak miało to miejsce wśród podmiotów zajmujących się przetwórstwem, na szkolenia niezbędne do uruchomienia technologii (33%) oraz zakupionych maszyn i urządzeń (23%).
- Głównym powodem wprowadzania nowych sposobów produkcji jest chęć wyprzedzenia lub co najmniej dorównania konkurencji (37-44% wskazań grup, które wdrożyły choć jeden nowy sposób produkcji).
- Wprowadzenie nowych produktów na rynek przez badane grupy było w okresie ostatnich dwóch lat rzadkością (8%), relatywnie częściej modyfikowano już istniejące produkty (25%). Dwie trzecie badanych grup nie zmieniło w tym czasie swojej oferty produktowej.

Modyfikacje istniejących produktów miały na celu głównie poprawę jakości (40% grup, które dokonały modyfikacji produktu), wzrost wydajności uprawy, nowej odmiany czy inny sposób opakowania (odpowiednio po 20%).

- Producenci rolni deklarują ambitne plany zmian w funkcjonowaniu grup w okresie najbliższych dwóch lat. Zdecydowana większość badanych producentów chce ulepszyć dotychczasowe produkty (79%), dokonać zmian w strategii działania grupy (76%), w zakresie marketingu i promocji (73%), zmienić organizację produkcji (62%) oraz strukturę organizacyjną grupy (50%).
- Producenci rolni zamierzają finansować różnego rodzaju inwestycje w dość podobny sposób. Duże znaczenie będą miały środki wspólnotowe (chce po nie sięgnąć 70-80% producentów). Środki własne w ocenie respondentów będą konieczne w przypadku 54-69% planowanych innowacji, z kolei najmniej popularnym sposobem pozyskania pieniędzy na zmianę będzie kredyt bankowy (18-32%).
- Najpopularniejszymi źródłami wiedzy producentów rolnych o rozwoju technologii i innowacjach są producenci środków produkcji, pisma branżowe (po 73% wskazań) oraz bezpośrednio spotkania w branży podczas różnego rodzaju targów (69%). Istotną rolę informacyjną pełnią również agendy rządowe.
- Z dobrą oceną wiedzy wiąże się fakt aktywnego uczestnictwa członków grupy w różnych szkoleniach. Zaledwie 3% badanych zadeklarowało, że w okresie ostatnich dwóch lat żaden z przedstawicieli grupy nie brał udziału w jakimkolwiek szkoleniu.
- Wiodącym tematem szkoleń były nowe techniki uprawy / produkcji (33%), funkcjonowanie i rozwój samej grupy (27%) oraz pozyskiwanie funduszy (20%).
- Jedna na cztery badane grupy producentów rolnych prowadziła własne prace badawczo-rozwojowe, przy czym odsetek środków przeznaczanych na tego typu prace z całości budżetu na innowacje jest dość niski.
- Stopień współpracy producentów rolnych z otoczeniem biznesowym lub naukowym można określić jako niski – tylko 37% badanych grup często lub bardzo często współpracowało z podmiotami zewnętrznymi celem opracowania lub wdrożenia nowej technologii produkcji, nowego produktu lub rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność grupy. Co czwarta badana grupa nie podjęła takiej współpracy w ogóle.

2.3. Rekomendacje

Programowanie działań wobec sektora rolnego i przetwórstwa żywności wymaga systematycznych działań diagnostycznych, monitorujących zmieniające się tendencje w strukturze i wzajemnych relacji podmiotów sektora rolno-spożywczego i jego otoczenia. Należy wyeliminować ryzyko formułowania strategii wsparcia rozwoju sektora niedostosowanych do faktycznych warunków i tendencji. Badania nie dają takiej pewności, ale stanowią przesłankę do wątpliwości, czy programy wsparcia innowacyjności nie powstały przy zbyt dużym „mechanicznym” przenoszeniu celów Strategii Lizbońskiej na poziom mikro.

Podtrzymanie wsparcia rozwoju innowacyjności wymaga doprecyzowania jego celów. Dążenie do konkurencyjności Polski na polu tworzenia nowoczesnych technologii przez

wielu badanych wydaje się obecnie niemożliwe. Realizacja takiego celu wymagałaby zapewnienia konkurencyjności pod względem kapitałowym (finansowym). Wskazane byłyby wówczas działania skoncentrowane podmiotowo (wyspecjalizowana placówka badawcza) i przedmiotowo (wybrany obszar innowacyjności) z silnym wsparciem finansowym. Nie możliwe wydaje się osiągnięcie takich celów w przypadku rozproszenia środków. Wydaje się, że postęp technologiczny nie wymaga wsparcia państwa w skali całego rynku. Odbywa się niezależnie od niego, a jego motorem są organizacje gospodarcze dysponujące znacznymi kapitałami. Do rozważenia jest natomiast program wyrównywania szans dostępu do nowoczesnych technologii.

Sygnaty prawdopodobnego zerwania więzi producenckich wymagają weryfikacji oraz ewentualnego podjęcia działań przeciwdziałających im. Pogarszają sytuację polskiego rolnictwa, a w przyszłości niosą ryzyko przeniesienia przetwórstwa do innych krajów.

W rozwiniętych gospodarkach kluczem do sukcesu jest swobodny i szybki przepływ informacji. Badanie jednoznacznie pokazało odrębność świata nauki oraz upadającego szkolnictwa zawodowego od przetwórstwa i produkcji rolnej. W celu lepszego rozwoju należy przyjąć systemowe rozwiązania stymulujące swobodniejsze korzystanie z materiału naukowego przez sektor rolno-spożywczy oraz przekaz informacji zwrotnej czego sektor oczekiwałby od świata nauki. Jednym z istotnych działań są szkolenia inicjowane lub organizowane czy finansowane przez agendy rządowe i samorządowe. O ile system ten dość dobrze działa w przypadku grup producenckich, to należy rozważyć zwiększenie akcji szkoleniowej wśród przedsiębiorców zajmujących się przetwórstwem. Agendy rządowe i samorządowe mogą mieć także duży wpływ na informowanie podmiotów sektora o potencjalnych pozakredytowych źródłach finansowania innowacji. Przedsiębiorcy, jak wynika z badania, z ostrożnością sięgali po komercyjne kredyty i istotną rolę w realizacji działań innowacyjnych mogą odgrywać środki z funduszy celowych lub wspólnotowych.

3. Wyniki badania

3.1. Przetwórstwo rolno-spożywcze

3.1.1. Kondycja ekonomiczna

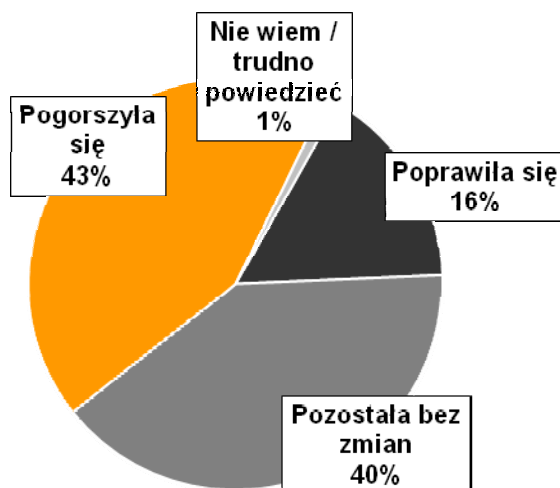
Badane przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem rolno-spożywczym umiarkowanie oceniły swoją kondycję finansową (średnia ocena w pięciostopniowej skali na poziomie 3,1). Blisko co trzeci podmiot ocenił swoją sytuację raczej niekorzystnie lub niekorzystnie, ale można zauważyć wyraźne zróżnicowanie oceny w zależności od wielkości podmiotu mierzonej liczbą zatrudnionych. Najślabsze oceny wystawiły podmioty mikro (średnia 2,9), zaś firmy największe oceniły swoją sytuację finansową na 4,1 (brak ocen negatywnych, wśród firm mikro dla porównania 35%). Jeśli spojrzeć na rodzaj przetwarzanej żywności relatywnie najlepiej oceniają sytuację mleczarze (3,8), a najmniej optymistycznie przetwórcy wyrobów zbożowych i ze skrobii (2,6).

Wykres 1. Jak ocenia Pan(i) bieżącą kondycję ekonomiczną Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400)

W okresie ostatnich 12 miesięcy w przypadku 43% badanych sytuacja ekonomiczna uległa pogorszeniu, zaś dla 40% pozostała bez zmian. Jeśli spojrzeć na wyniki całego sektora, poprawę zauważyło niewiele, bo 16% firm. Warto w tym miejscu odnotować wynik podmiotów dużych, zatrudniających ponad 250 osób – tam sytuacja ekonomiczna uległa poprawie w blisko połowie przypadków (45%). Należy pamiętać, że z uwagi na bardzo niską liczebność tej podgrupy w badaniu, wynik ten należy traktować jedynie jako sygnał tendencji.

Wykres 2. Czy w porównaniu z okresem ostatnich 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400)

Prognozy respondentów dotyczące najbliższych 12 miesięcy istotnie nie odbiegają od oceny obecnej sytuacji oraz spojrzenia w przeszłość. Co piąty badany podmiot jest zdania, że jego sytuacja ekonomiczna ulegnie zmianie na lepsze w nadchodzącym roku, zaś co trzeci, że nie ulegnie żadnej zmianie. Znowu jest to sygnał tendencji, ale proporcjonalnie prawie dwa razy więcej podmiotów dużych oczekuje poprawy w tej materii w porównaniu do ogółu badanych. Poszczególne rodzaje produkcji nie wykazują w swoich prognozach istotnego zróżnicowania.

W ocenie naukowców wypowiadających się w **badaniach jakościowych** branża spożywcza należy do przyszłościowych ze względu na jej strategiczne znaczenie oraz prawdopodobny wieloletni wzrost cen żywności w stosunku do cen produkcji przemysłowej. Według dominujących opinii, zwłaszcza rozmówców z kategorii wiedzy zbiorowej jest to branża atrakcyjna, mająca duże powodzenie w UE oraz potencjały rozwojowe.

[wiedza zbiorowa – administracja i organizacje producenckie]

M: a gdyby miał pan sobie wyobrazić ten sektor przetwórstwa rolno-spożywczego jako osobę to co to była by za osoba, jaka ona by była?

R: to przede wszystkim jako piękna kobieta mająca duże powodzenie, że tak powiem nie tylko na rynku krajowym, ale również na rynku europejskim i taka próbująca swoim urokiem czarować jeszcze konsumentów na innych kontynentach

Nieco mniej entuzjastycznie – choć nadal korzystnie – jest to widziane z perspektywy ARR, której przedstawiciele zdają się być bardziej skoncentrowani na analizowaniu sytuacji podmiotów krajowych.

[ARR]

Poziom technologiczny jest zróżnicowany, ale tu jest jeszcze jedna pułapka, poziom technologiczny nie zawsze przetwarza się na jakość i gwarancję [jakości].

Powszechne jest przekonanie, że najbardziej rozwinął się przemysł mleczarski. W dalszej kolejności wymienia się przetwórstwo mięsne (co nie oznacza hodowli), owocowo-warzywny oraz niektóre działy produkcji specjalnej (pieczarkarstwo). Najmniejszy postęp technologiczny nastąpił tam, gdzie produkcja jest rozdrobniona. Według niektórych dotyczy to hodowli zwierząt, innych – produkcji warzyw i owoców oraz przetwórstwa zbożowego i przemysłu rybnego.

[ARR]

po samym przeglądzie statystycznym mleka które były produkowane przed tam 2004, 2003 rokiem, a w tej chwili już widać, że tu nastąpił przełom technologiczny, teraz mleczarstwo jest jednym z lepiej rozwiniętych technologicznie w Europie. W przypadku przetwórstwa mięsnego w pewnym stopniu też tak jest. Nie w stu procentach ale też już jest coraz lepsze odświeżanie linii technologicznych aczkolwiek już to nie jest tak jednorodnie jak w przypadku mleka. No i w przypadku owoców i warzyw to jest największe rozdrobnienie producentów, jest tak rozproszony, że nie zgodziłbym się jednym zdaniem scharakteryzowania tej jakości.

[MRiRW]

Wypowiadając się w kwestiach zakładów produkujących żywność pochodzenia zwierzęcego to po naszej akcji Do Unii Europejskiej, dostosowania się do technologii standardów stawianych nam przez Komisję Europejską ten stan technologiczny naszych zakładów stoi na dość wysokim poziomie w stosunku nawet do byłych państw piętnastki. Także nasze zakłady często są dużo nowocześniejsze i posiadają nowocześniejsze linie technologiczne.

(...)

R: Postęp technologiczny to na pewno dział mleczarski

M: dobrze rozwinięty, tak

R: Dobrze rozwinięty. Z kolei jeśli patrzeć z tej strony, która jeszcze wymaga wkładu pracy to są to firmy utrzymujące zwierzęta, w szczególności wiąże się to z dużym rozdrobnieniem a w związku z tym, z możliwościami finansowymi dotyczącymi nakładów na linie technologiczne w takich gospodarstwach.

[Inny wywiad]

R: Szereg inwestycji pochodzi z programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, tego wcześniejszego jak również obecnie realizowanego, no i myślę, że tutaj już kreatywność przedsiębiorców czy też tworzenie grup producentów rolnych i te inwestycje coraz, a zwłaszcza w sektorze mleczarskim.

(...)

R: Myślę, że to głównie, mleko, mięso

Według niektórych rozmówców z kategorii wiedzy zbiorowej w Polsce brakuje polityki żywnościowej. Świadomość społeczna, w ocenie naukowców, jest kształtowana przez akcje lobbingsowe producentów. Podstawą zmian zwyczajów żywieniowych jest więc dochodowość różnych kategorii produktów, a nie kwestie zdrowotnościowe.

Zdarzały się wypowiedzi wskazujące na niezadowolenie z podwyżki VAT, a także wzrostu cen surowców i cen detalicznych, przy braku zmian dochodów przedsiębiorców. Najbardziej wyraziście, jako jedna z głównych barier rozwojowych, było to postrzegane przez administrację. Różnice w stosunku do innych rozmówców mogą być jednak wynikiem terminu realizacji badania – administracja badana była najpóźniej i w najostrzejszej fazie doniesień o wzroście cen.

[firmy: przemysł przetwórczy]

Jeżeli chodzi ogólnie o rynek spożywczy to nie podobają mi się stawki VAT i to co się dzieje ze spożywką, ponieważ ceny produktów rosną, ceny sprzedaży w sklepach rosną, a nasze zarobki, nasze dochody nie rosną.

jakie jeszcze są bariery, które stoją przed sektorem, z którymi sektor się będzie musiał zmierzyć?

R: Wie Pan, no to ta niecodzienna sytuacja ogólnie na rynku. Tutaj też dużą rolę odgrywa ta spekulacja, jeżeli chodzi o ceny produktów.

Inny wywiad:

M: A jak Pan sadzi jakie są główne bariery we wprowadzaniu nowych technologii?

R: W tym momencie 1/ kryzys światowy, 2/ kwestie związane z dostępnością, z ceną produktów, to jest istotne ponieważ firmy przy wzroście cen przy spadku popytu szukają oszczędności. Często taką najprostszą drogą do oszczędności jest zlikwidowanie jakiegoś tam potencjału badawczego w przedsiębiorstwie no i myślę, że to tyle.

Wejście do UE wiązało się ze zmianą przepisów i norm. Zmiany te są postrzegane - przynajmniej przez niektóre z dużych firm - jako najpoważniejsza konsekwencja wejścia do UE – istotniejsza niż otwarcie rynków czy też wsparcie finansowe.

[firmy: przemysł przetwórczy]

Jeśli chodzi o UE mogę powiedzieć, że zmieniło się nieco podejście legislacyjne (...) Jeśli chodzi o technologiczne osiągnięcia, już stricte maszynowe to jest to bardziej związane z sytuacją finansową firmy niż wejściem do Unii (...) Bardziej musimy być czujni, uważać na dyrektywy. (...) Wcześniej pracowaliśmy na normach branżowych

Postęp technologiczny budzi obawy i wątpliwości dotyczące uruchamiania produkcji masowej, i gorszej jakości oraz odchodzenia od produkcji ekologicznej. Różnie ocenia się stopień zaawansowania tego procesu, a także różna jest jego charakterystyka (wielu rozmówców widzi potrzebę współwystępowania produkcji ekologicznej i zaawansowanej technologicznie). Wielu rozmówców – zwłaszcza z otoczenia biznesu – widzi ten proces jako niekorzystny dla jakości żywności.

Także sama żywność ekologiczna bywa różnie oceniana – niektórzy uczestnicy warsztatów dostrzegali w niej zagrożenia powrotu dawno wyeliminowanych chorób. Producenci wyrobów przemysłu spożywczego przedstawiali bardziej pozytywny obraz wpływu postępu technologicznego na jakość żywności, w tym jej ekologiczne walory.

[wiedza zbiorowa – nauka]:

zagubiliśmy swoją specyfikę produkcji żywności i wszystko poszło na taką kompletną, totalną masówkę. Ta masówka jest niby wynikiem zapotrzebowania na produkty proste, tanie, łatwo i tanio robione. Taką mamy rzeczywistość i tyle.

dominują wielkie koncerny światowe. Które tą technologię wyciągnęły na najwyższy światowy poziom, co nie oznacza, że to jest najlepszy produkt, ale mówię o wykorzystaniu wszelakim. Odpady, energię, ochronę środowiska itd. To wszystko się bierze pod uwagę. I czasami produkt jest na drugim miejscu, nie na pierwszym

[administracja]

uwagam, że niestety wraz z zastrzykiem finansowym, który przynoszą ze sobą koncerny zagraniczne, które wprowadzają wszelkiego rodzaju innowacje w naszym przemyśle, od razu wprowadzają też nowe spojrzenie na żywność, czyli produkt wysokoprzetworzony, (...) wydaje mi się, że z tym przychodzi takie w cudzysłowie zagrożenie dla naszej żywności, czyli do czego my jesteśmy przyzwyczajeni, (...) nowe produkty, niekoniecznie chyba te, których my jako konsumenci oczekujemy.

(...)

jak uczestniczę w takich targach czy spotkaniach z przedstawicielami różnych koncernów, w których uczestniczą przedsiębiorcy, mam wrażenie, że (...)wielką popularnością cieszą się te technologie, które pozwalają zmaksymalizować zysk a zminimalizować straty.

Zaawansowanie technologiczne, nie zawsze jest wsparciem jakości produkcji. Pozwala również obniżyć jej jakość w sposób trudno dostrzegalny przez klienta, a akcje promocyjne (np. żywność bez konserwantów) rozbudzają oczekiwania nienajlepsze z punktu widzenia poszukiwanej jakości produktów

[wiedza zbiorowa – nauka, Regionalny Punkt Kontaktowy]:

Ale to też świadczy o rozwoju tej technologii, bo my tego nie rozróżniamy, w tej chwili, które mięso jest prawdziwe, a które jest robione z białka krela, bo to jest z takich polimerów białkowych, które służą do sklejania różnych kawałeczków mięsa, tworząc jakieś tam różne produkty szynko czy też szynkowo podobne.

Przedstawiciele organizacji producenckich na postęp technologiczny patrzą z punktu widzenia efektu ekonomicznego. Z tej perspektywy jest jeszcze wiele do zrobienia. Obserwowany postęp technologiczny przyczynia się do wzrostu wydajności pracy, ale nadal jest ona w Polsce niższa niż na Zachodzie.

[wiedza zbiorowa – organizacja branżowa rolników]

myślę, że tutaj mamy bardzo dużo do zrobienia a propos stopnia organizacji, wydajności pracy. To pojawia się w różnych badaniach Instytutu Ekonomii Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, że nasza wydajność jest kilkakrotnie niższa niż w Niemczech, Holandii

Sami producenci żywności dużą wagę przykładają do postępu technologicznego i organizacji pracy, jak i utrzymania walorów ekologicznych żywności, tam gdzie są one przez rynek wymagane (np. produkcja drobiarska). Oba są przekazywane im poprzez firmy przetwórstwa żywności, narzucające standardy technologiczne i organizacji pracy.

W firmach przetwórczych dbałość o jakość żywności pod względem zdrowotnym jest skutkiem zarówno oczekiwań rynku, jak i norm unijnych.

[firmy: przemysł przetwórczy]

bardzo duży nacisk na zdrowotność, czyli alergenów bo wszyscy coraz bardziej jesteśmy uczuleni i np. barwniki ostatnio. (...)

To taka sprawa starsza, to co już wspominałam zastąpienie barwników syntetycznych, które mogą wpływać na pobudliwość psycho – ruchową u dzieci barwnikami naturalnymi w naszym przemyśle,

Polska żywność ma szanse korzystać i korzystać z dobrej opinii za granicą. Niedawne otwarcie granic, w tym także emigracja zarobkowa Polaków sprzyjała promocji polskiej żywności. W efekcie żywność odgrywa dużą rolę w eksporcie Polski.

Duża rola eksportu do UE sprawia, że na opłacalność produkcji rolnej istotny wpływ ma kurs euro.

[firmy: przemysł przetwórczy]

zdajemy sobie sprawę, że bez jakiś tam nakładów i starań na nowe inwestycje, no nie ma rozwoju w firmie. Takie jest podejście i zarządu i innych działów w firmie, że te środki trzeba ponosić, bo one służą przyszłości firmy.

[wiedza zbiorowa – jbr]

A jak pan słyszy takie stwierdzenie „polski sektor przetwórstwa rolno – spożywczego” to jakie ma pan skojarzenia?

R: bardzo pozytywne, bo ja jeśli coś piszę, a sporo piszę to nazywam to pompą ssącą – tłoczącą, ssie surowce wolnożywnościowe i tłoczy na eksport, gdyby nie ten przemysł, nie byłoby eksportu galopującego,

[producent drobiu:] Tylko że też cena Euro jest bardzo ważna, bo oni też mają kontrakty też w

Euro. I automatycznie, później to się przenosi też na nas, te ceny tego żywca.

[administracja]

Czasem mówimy o prężności o sukcesach a potem przychodzi kryzys finansowy, wybucha afery związana z kursami walutowymi i okazuje się że największe problemy mieli ci młodzi menedżerowie, (...) właśnie pierwszą barierą były mechanizmy finansowe, które nie były zrozumiane i niechętnie akceptowane, skoro te przedsiębiorstwa łatwiej to przeżyły

Mimo dużej i rosnącej roli eksportu produkcji przetwórstwa rolno-spożywczego, według niektórych problemem jest odcięcie przemysłu od bazy surowcowej. Na skutek błędów popełnionych w przekształceniach własnościowych Polska staje się importerem netto tradycyjnie polskich produktów rolnictwa. Rolnictwo nie w pełni jeszcze odczuwa skutki tego procesu.

[wiedza zbiorowa – nauka]

zrobiliśmy parę błędów po akcesji, likwidując, można powiedzieć odcinając producentów surowców od przetwórstwa. To był błąd, były przecież zakłady mięsne, no w tej chwili tylko mleczarstwo się zostało, ta spółdzielczość jest, a w przypadku przemysłu mięsnego, zupełnie odcięli producentów, brutalnie, (...) I w tej chwili pojawiają się niestety takie w przemyśle mięsnym, a konkretnie wieprzowym sytuacji, że my już jesteśmy importerami netto surowca. To jest po prostu nieporozumienie, to jest skandal. (...)

Ale można powiedzieć, że to już jest początek takiego zużywania się, jeżeli będzie się nasilało coś takiego, jak właśnie ta import, funkcjonowanie przemysłu w oparciu o importowane surowce, to praktycznie ten benefit jaki my otrzymujemy z tytułu akcesji rolnictwa będzie się po prostu coraz bardziej zmniejszał. Rolnicy jeszcze na razie w niektórych branżach nie czują tego, ale poczekam

Sporadycznie zwracano także uwagę na rozpowszechnianie się praktyki podszywania pod produkcję z danego kraju. Odbywa się to zarówno poprzez sprzedaż pod polskimi markami produkcji chińskiej, jak i produkcję towarów „udających”, że zostały wytworzone w innych krajach.

[wiedza zbiorowa – nauka, Regionalny Punkt Kontaktowy]:

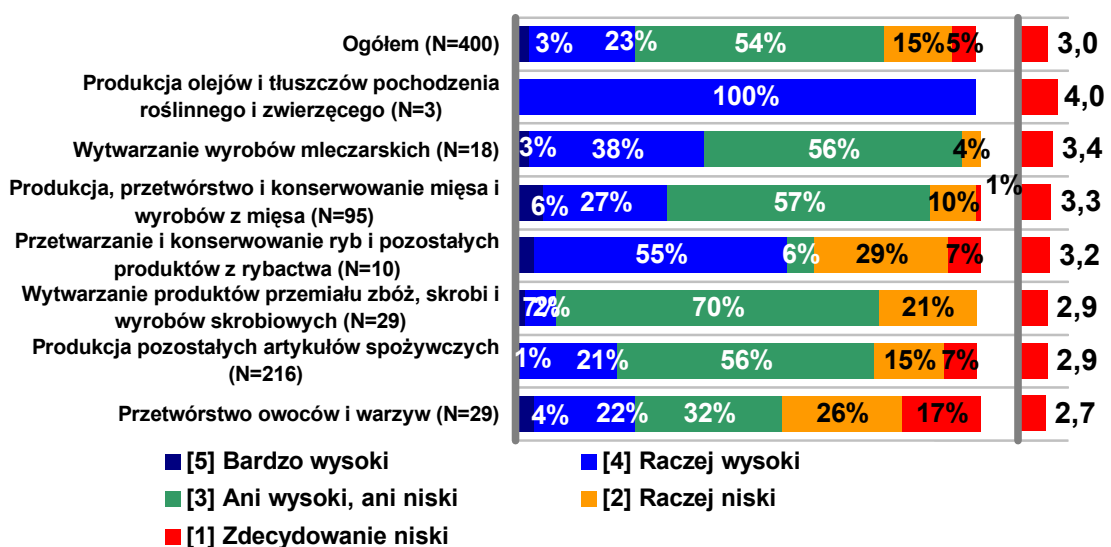
nazywają się np. LosMakaronos. A to jest robione gdzieś tam, pokątnie. Pakowane i sprzedawane jak najtaniej...

To jest szersza praktyka, bo to także głównie dotyczy zarówno o rynek polski, ale również włoski, bo to była dosyć duża afery na ten temat. Jeśli chodzi o pomidory, wprowadzają tu produkty chińskie. Znaczą firmy polskie, które jawią się jako przetwórcze, po prostu sprowadzają gotowe przetwory, bądź też produkty, które są przetwarzane z Chin bo one są wielokrotnie, wielokrotnie, tzn od 10-50 razy tańsze.

3.1.2. Zaplecze technologiczne

Uczestniczące w badaniu podmioty zajmujące się przetwórstwem rolno-spożywczym oceniły poziom swojego zaawansowania technologicznego – jeśli posłużyć się terminologią szkolną – na solidną „trójkę”. Ponad połowa badanych była zdania, iż ich poziom zaawansowania technicznego i produkcyjnego jest ani niski, ani wysoki, zaś co piąty wyraził opinię krytyczną. Relatywnie najślabi na tym polu czują się przetwórcy owoców i warzyw. Niskie liczebności (n=29) nie pozwalają jednak na formułowanie wiążących wniosków. W tej grupie badanych 43% oceniło nisko lub bardzo nisko stopień technologicznego zaawansowania własnego przedsiębiorstwa.

Wykres 3. Jak ocenia Pan(i) poziom zaawansowania technologicznego Pana(i) przedsiębiorstwa?

Większość badanych (56%) nie uważa, aby ich firma wyróżniała się w szczególny sposób na tle konkurencji pod względem stosowanych technologii produkcji. Jednocześnie 15% respondentów pozytywnie oceniło ten aspekt, a blisko jeden na pięciu był przeciwnego zdania. Krytyczne opinie w szczególności charakteryzowały producentów przetworów rybnych (co trzeci ocenił swoje technologie produkcji gorzej niż u konkurentów), ale znowu należy tę informację ze względu na bardzo niską liczebność (n=10) traktować jako sygnał tendencji.

W **badaniach jakościowych** zaawansowanie technologiczne polskiego przemysłu spożywczego uznano za zbliżone do europejskiego, przy bardzo intensywnym rozwoju. Jest on związany przede wszystkim z działaniami wielkich koncernów, mimo że firmy mniejsze, krajowe są żywotnie zainteresowane rozwojem technologicznym.

W wypowiedziach przedstawicieli dużych przedsiębiorstw pojawia się rozróżnienie zaawansowania technologicznego firm z kapitałem krajowym i zagranicznym.

Powszechne jest przekonanie o barierze kapitałowej rozwoju technologicznego firm polskich.

[firmy: przemysł przetwórczy]

jak by Pani określiła poziom zaawansowania technicznego firmy na tle konkurencji polskiej?

R: Na tle konkurencji polskiej, z kapitałem polskim jest to ten sam poziom. Jeśli natomiast chodzi o firmy z kapitałem zagranicznym, myślę że jest to poziom niższy. Myślę, że generalnie jest to poziom średni.

Produkcja jest zdominowana przez wielkie koncerny, które z jednej strony wdrażają nowoczesne technologie, a z drugiej posiadając własne ośrodki badawcze nie są zainteresowane ich rozwojem w Polsce, co może ograniczać krajowe prace badawczo-rozwojowe. Naukowcy mają utrudniony kontakt z przemysłem, ponieważ dominuje aura tajemniczości. Sprowadzane technologie mają przy tym charakter zamknięty – nie dają możliwości wglądu czy też korekty w danym przedsiębiorstwie

[wiedza zbiorowa: nauka]

Natomiast czy rzeczywiście ja bym nie powiedział, że ten kapitał stwarza takie możliwości badawczo rozwojowe. Mianowicie ten kapitał jak inwestuje, to inwestuje po to, żeby tutaj zarobić. On wchodzi z kompletnymi technologiami, które tam już zostały sprawdzone.

[wiedza zbiorowa: nauka]

Z tego co wiem, to bardzo dużo się dzieje, zwłaszcza w sektorze mleczarskim. Przy czym nie mamy ostatnio takiego żywego kontaktu z przemysłem i kontakt z przemysłem, wejście do zakładów przemysłowych, jest coraz trudniejsze dla nas. Tutaj funkcjonujących na uczelni.

(...) duże firmy, które tutaj wchodzi to one mają swoje własne ośrodki badawczo rozwojowe i one nie są zainteresowane tym, żeby takie nowe ośrodki tutaj stworzyć

[wiedza zbiorowa: nauka]

mamy generalnie za mały, jako wydział, za mały kontakt z przemysłem. Ale to z powodów takich. Duże nas nie chcą, mają swoje, a mali nas nie chcą z powodów konkurencji, braku pieniędzy, czegoś takiego..

[grupy i firmy: spółdzielnia mleczarska]

jeżeli firma dała coś to druga firma nie ma nawet możliwości dołączenia się do tego procesu jeżeli z tą drugą firmą się nie dogada robi się takie zamknięta przestrzeń, że daną firmę ktoś wykona to nie jest już inna firma nie jest w stanie nic zrobić zablokowane jest hasło założone w tej materii

Wpływ koncernów na sytuację branży oraz możliwość jej rozwoju technologicznego jak się wydaje nie jest analizowany przez administrację rządową.

W wypowiedziach przedstawicielstwa ministerstwa rolnictwa brak jest informacji na temat wkładu firm zagranicznych w rozwój technologiczny oraz na temat działań badawczych w firmach i zmian technologicznych w ostatnich latach

M: - Jaka jest rola zagranicznych inwestorów w tworzeniu potencjału badawczo-rozwojowego tych przedsiębiorstw?

R: A ja to nie wiem.

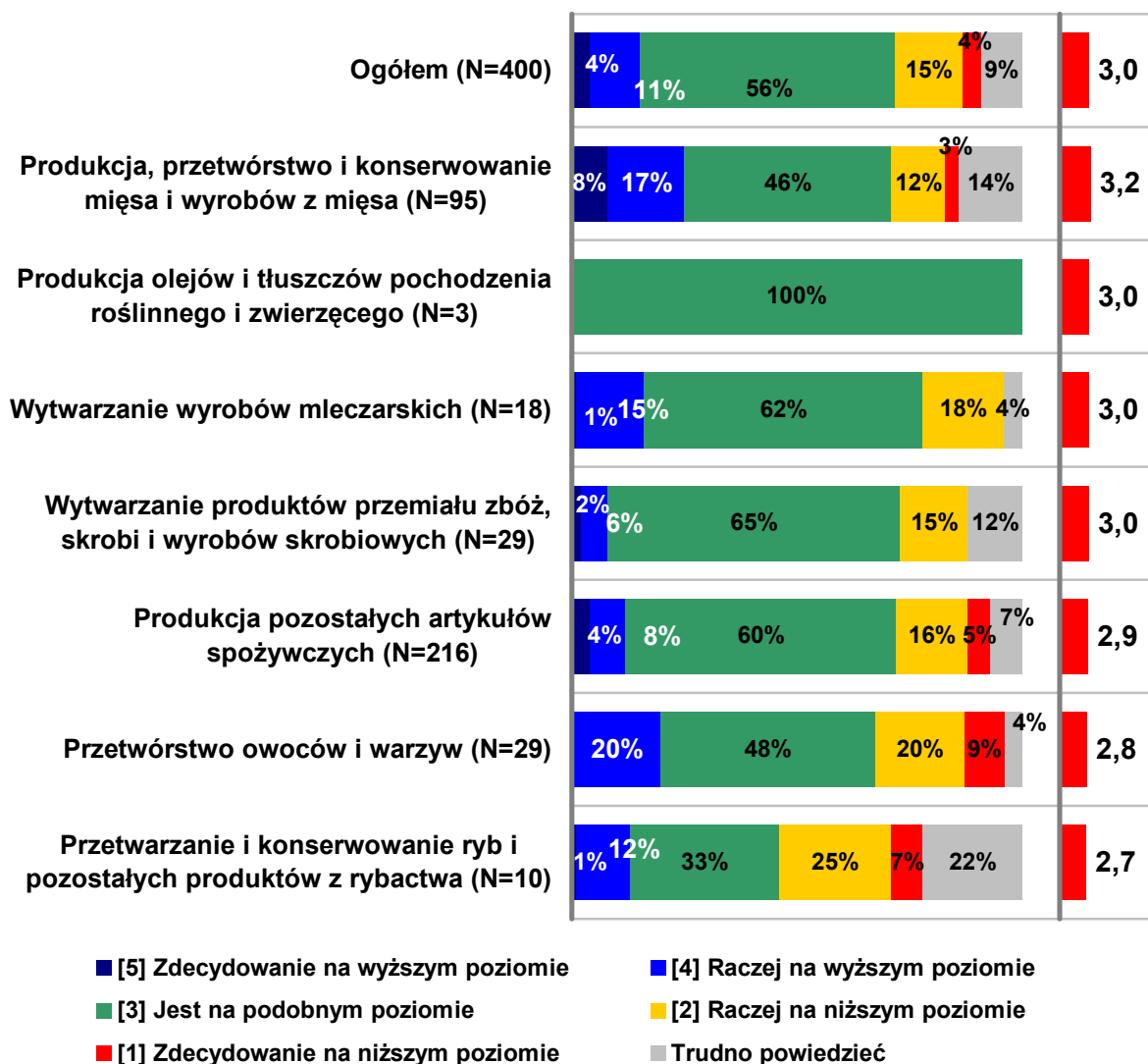
Inny wywiad:

M: A jak pan sądzi jaka jest rola inwestorów zagranicznych w tworzeniu potencjału badawczo-rozwojowego w polskich przedsiębiorstwach?

R: Na ten temat nie chce się wypowiadać. Jeśli chodzi o wkład kapitału zagranicznego ogólnie w rozwój nauki w Polsce dotyczącej również sektora rolno-spożywczego to funkcjonuje Państwowy Instytut Badawczy Weterynaryjny w Puławach i prowadzi wiele wspólnych prac z jednostkami zagranicznymi a jeżeli chodzi o taką współpracę samego sektora spożywczego to takiej wiedzy ja

nie posiadam.

Wykres 4. Jak Pan(i) uważa, czy stosowane w Pana(i) przedsiębiorstwa technologie produkcji są, w porównaniu z innymi firmami działającymi w Pana(i) branży?

3.1.3. Działalność innowacyjna przedsiębiorstw

3.1.3.1. Inwestycje w nowe maszyny i urządzenia

Ponad połowa (54%) badanych firm w okresie ostatnich dwóch lat powiększyła swoje zaplecze produkcyjne o nowe maszyny lub urządzenia. Wskaźnik ten wzrasta wraz z wielkością firmy – od 73% w przypadku małych firm do wręcz 100% firm dużych. Gorzej sytuacja wygląda w przedsiębiorstwach mikro. W okresie ostatnich dwóch lat nowe maszyny lub urządzenia zakupiło 44% najmniejszych podmiotów.

Inwestycje różniły się w przedsiębiorstwach wyróżnionych ze względu na typ przetwórstwa. Liderami były firmy zajmujące się przetwarzaniem i konserwowaniem ryb i innych produktów rybactwa, „mleczarze” oraz przetwórcy owocowo – warzywni.

Tabela 10. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pana(i) firmie?

	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
Zakupiono nowe maszyny lub urządzenia	54%	53%	72%	69%	0%	91%	60%	49%

Prowadzone inwestycje nie polegały na prostym odtworzeniu zdekapitalizowanego zaplecza technicznego. Na ogół (70%) wiązały się z wprowadzeniem do firmy maszyn i urządzeń, które były istotną nowością w skali badanego przedsiębiorstwa. Tego typu działanie (zakup istotnej nowości) był niezależny od wielkości przedsiębiorstwa i w niewielkim stopniu różnił się w zależności od typu przetwórstwa. „In minus” wyróżniali się przedstawiciele podmiotów wytwarzających produkty przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych. W tej grupie 55% respondentów stwierdziło, że przeprowadzona inwestycja była istotną nowością w skali przedsiębiorstwa.

Tabela 11. Czy wśród zakupionych w okresie ostatnich 2 lat maszyn lub urządzeń były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam o maszyny i urządzenia, które w stosunku do poprzednio używanych są istotnie ulepszone.

	Ogółem (N=217)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=51)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=7)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=20)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=0)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=16)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=17)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=105)
Tak	70%	62%	96%	67%	0%	91%	55%	71%
Nie	30%	38%	0%	33%	0%	9%	45%	29%
Nie wiem	0%	0%	4%	0%	0%	0%	0%	0%

Zakup sprzętu w większości przypadków nie wymagał organizacji lub zamówienia szkoleń dla personelu, a głównym powodem modernizacji parku maszynowego było jego zużycie (59%). Konieczność dostosowania technologii produkcji do zwiększonych wymagań określonych w różnych regulacjach Wspólnoty Europejskiej okazała się mniej ważnym motywarem zmian na tym polu (22%). W podobnym stopniu zmiany motywowano wprowadzeniem nowego produktu czy chęcią podążania za konkurencją lub jej wyprzedzeniem (19%). Redukcja kosztów eksploatacji jak się okazuje jest czynnikiem mało znaczącym (3%).

Wykres 5. Jakie były powody, tego że zdecydowaliście się Państwo na zakup tych maszyn i urządzeń? Proszę wskazać nie więcej niż trzy. (N=217)

3.1.3.2. Innowacje technologiczne

Jedna firma na trzy zajmująca się przetwórstwem rolno-spożywczym wprowadziła w okresie ostatnich dwóch lat nową technologię produkcji. Tak jak w przypadku zakupu maszyn i urządzeń również wprowadzenie nowych technologii produkcji różniło się w grupach wyróżnionych na wielkość zatrudnienia. Im większe przedsiębiorstwo, tym częściej ujawniały się deklaracje, że dana firma wprowadziła nową technologię produkcji. W firmach mikro nowa technologia była obecna w 30% przedsiębiorstw, podczas gdy w średnich już niemal w dwóch trzecich (61%).

W ujęciu branżowym szczególnie wyróżniało się mleczarstwo. W tej grupie przetwórców dwukrotnie więcej podmiotów niż wśród ogółu badanych unowocześniło sposób produkcji.

Tabela 12. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pana(i) firmie ...?

	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
Wprowadzono nową technologię produkcji	35%	35%	28%	34%	0%	66%	33%	33%

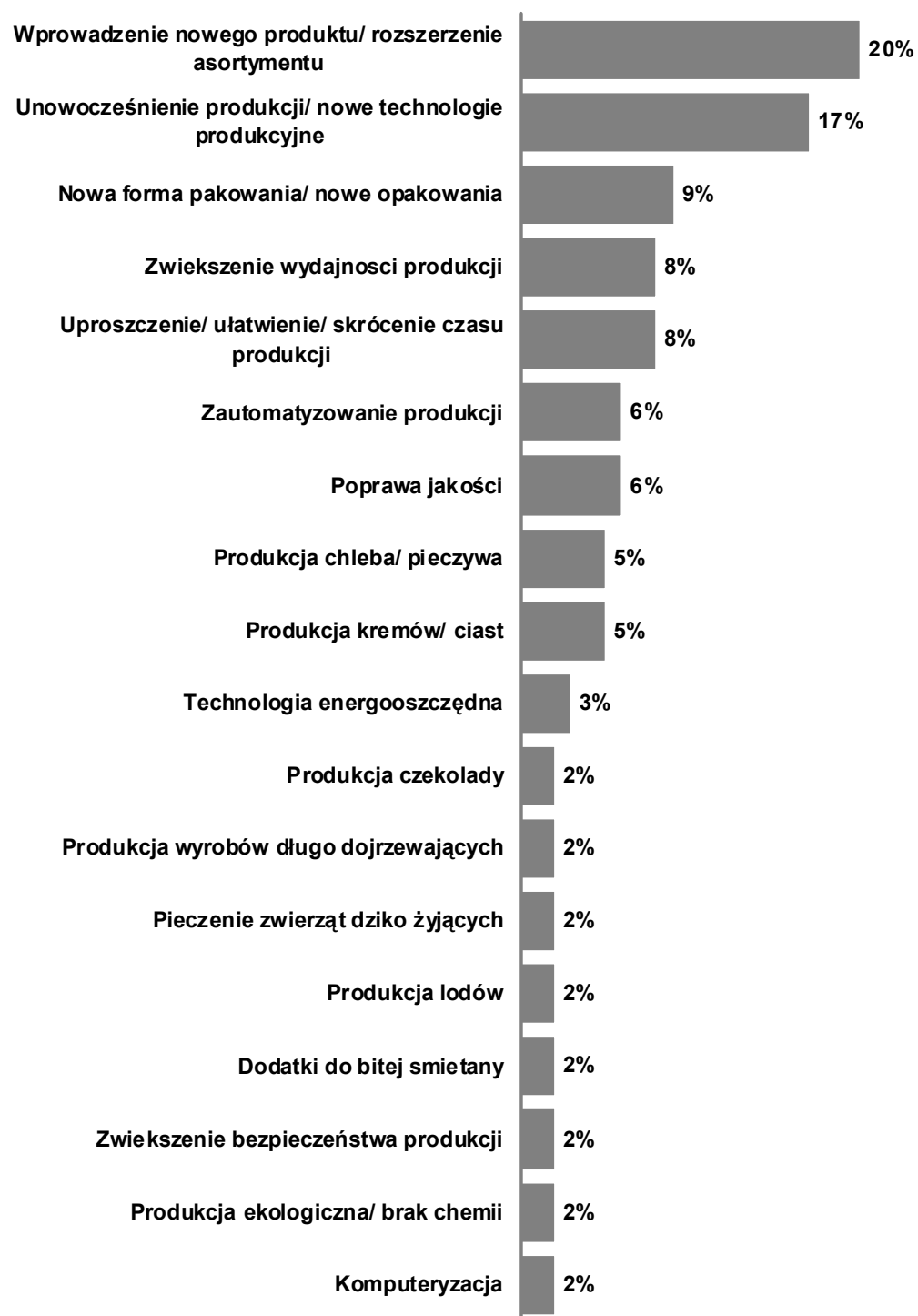
Podobny odsetek badanych jak w przypadku nowych maszyn i urządzeń (71%) było zdania, że wprowadzoną innowację technologiczną można uznać za nowość w skali firmy, istotne ulepszenie w stosunku do wcześniej stosowanych technologii.

Wykres 6. Czy wśród nabytych w okresie ostatnich 2 lat technologii były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam technologie, które w stosunku do poprzednio stosowanych są istotnie ulepszone. (N=140)

Rzadko kiedy respondenci potrafili jednoznacznie scharakteryzować wprowadzone technologie. Najczęściej mówili, że są to technologie związane z wprowadzeniem nowego produktu / rozszerzeniem asortymentu (20%) i generalnie unowocześnieniem procesu produkcji (17%). Ponadto zwracali uwagę, że nowa technologia wiąże się ze zwiększeniem wydajności produkcji, uproszczeniem produkcji oraz jej automatyzacją. Niemal co dziesiąty badany stwierdził, że wprowadzona technologia dotyczyła nowych form pakowania.

Wykres 7. Czy może Pan(i) choćby skrótowo scharakteryzować jakie są to technologie?

Wdrożenie nowych technologii pociągało za sobą wydatki na zakup urządzeń lub maszyn (49% wdrażających), a dopiero w dalszej kolejności szkolenia dotyczące samej technologii (13%) lub maszyn (18%). Takie działania jak zakup licencji, zatrudnienie dodatkowych pracowników czy rozbudowa hal lub pomieszczeń były rzadkością (wskazania 2% wdrażających nowe technologie).

Wykres 8. Czy wprowadzając nową technologię ponieśliście Państwo jakieś wydatki związane z....?
(N=140)

Powiązanie wprowadzenia nowych technologii z innymi wydatkami różniło się w zależności od wielkości przedsiębiorstwa. Dotyczy to w szczególności konieczności zakupu maszyn i urządzeń. W grupie firm mikro taka łączona inwestycja (technologie + maszyny) charakteryzowała 38% badanych, podczas gdy w pozostałych grupach przedsiębiorstw analogiczne działania inwestycyjne przeprowadziło ponad 60%. Można przypuszczać, że jest to pochodna możliwości finansowych. Te z kolei są większe w przypadku firm zatrudniających ponad 9 pracowników. Jak pokazały wyniki badania, przedsiębiorstwa mikro należą do firm cechujących się najniższymi obrotami, a także w porównaniu z ich większymi konkurentami mają większą podatność na negatywne skutki kryzysu gospodarczego.¹⁶

¹⁶ Częściej od innych przedsiębiorstw sygnalizowały pogorszenie warunków ekonomicznych, częściej także spodziewały się spadku obrotów. Cechy te silnie wyróżniały omawianą grupę.

Zdaniem badanych przeciętnie 75% budżetu przeznaczonego na wdrożenie nowych technologii pochłonęły wydatki na zakup maszyn i urządzeń, z kolei na szkolenia przeznaczano średnio 5-8% całości kwot na technologie i nie zaobserwowano tu istotnych różnic.

Tabela 13. Czy mógłby/ mogłaby Pan(i) orientacyjnie podzielić 100 procent wydatków związanych z wprowadzeniem nowych technologii lub unowocześnieniem procesu produkcji na poszczególne kategorie?

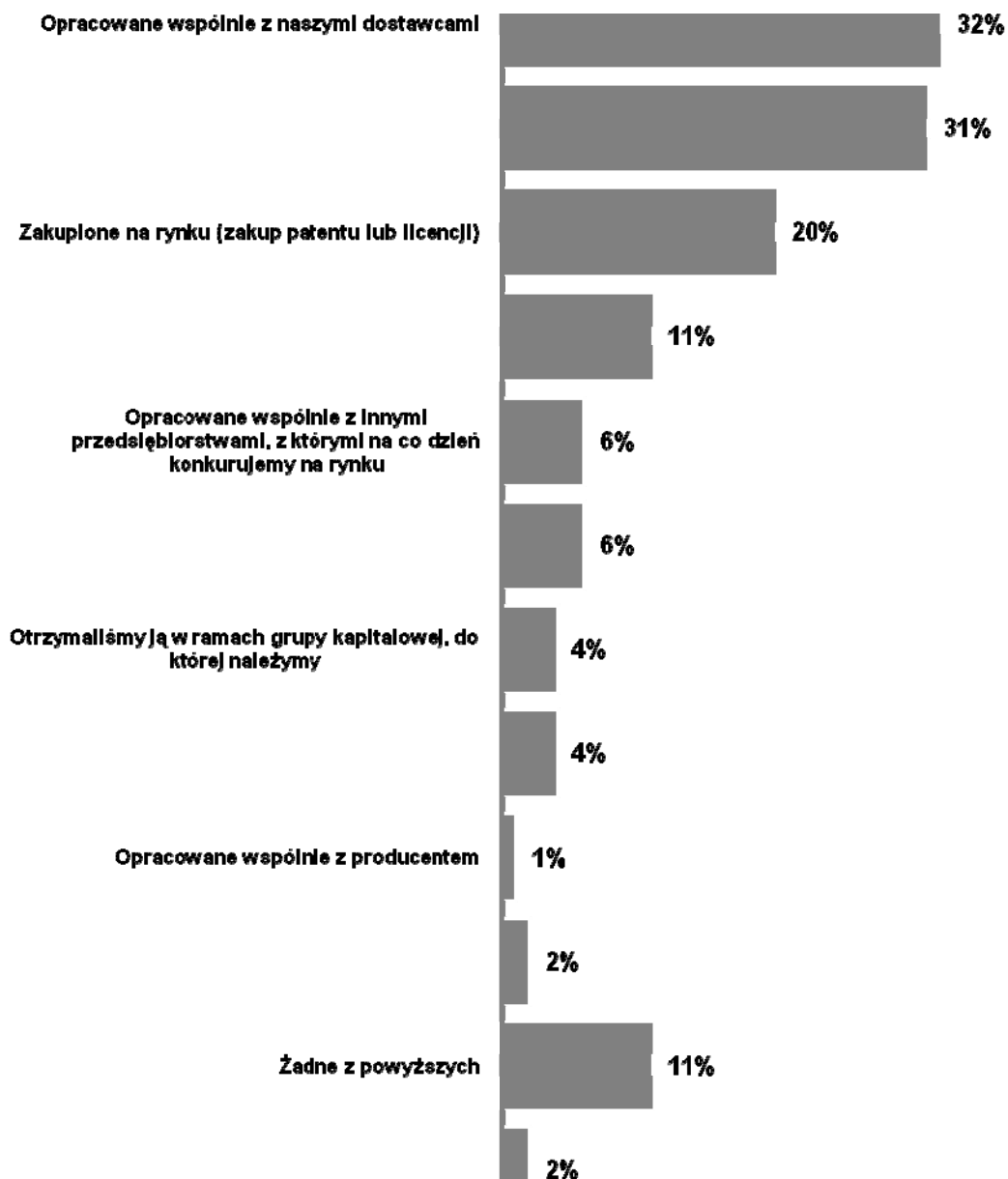
	Ogółem (N=140)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=34)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=3)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=10)	Produkcja olejów i tłuszczy pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=0)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=12)	Wytwarzanie produktów przemiału zboż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=9)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=72)
Zakup maszyn i urządzeń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii	75,4	79,8	67,9	79,5	0,0	88,4	84,3	67,5
Zakup szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia maszyn i urządzeń	8,6	0,7	5,3	9,4	0,0	0,8	3,1	16,5
Zakup szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii	5,2	2,3	3,1	7,3	0,0	0,4	0,8	8,7
Zakup patentu lub licencji	1	0	0,5	2,7	0,0	2,9	0	1
Inne	9,7	17,2	23,2	1,1	0,0	7,5	11,8	6,3

Nowe technologie były najczęściej pozytywnym efektem współpracy z dostawcami (32%)¹⁷ lub też zostały wytworzone w ramach prowadzonych przez przedsiębiorstwo prac badawczo - rozwojowych (31%). Relatywnie rzadko pojawianie się w przedsiębiorstwach przetwórczych nowych technologii było pochodną ich zakupu na rynku (20%). Pod tym względem najgorzej wypadły przedsiębiorstwa mikro (18%). W pozostałych firmach wyróżnionych na podstawie liczby zatrudnionych, odsetek podmiotów, które zakupiły nowe technologie wahał się natomiast od 23 do 31%. Bardzo rzadko nowa technologia była efektem współpracy z jednostką naukowo – badawczą (4%), czy też współpracy z centrum transferu technologii (6%). Rzadko również mieliśmy do czynienia z przedsię-

¹⁷ Opracowane wspólnie z dostawcami.

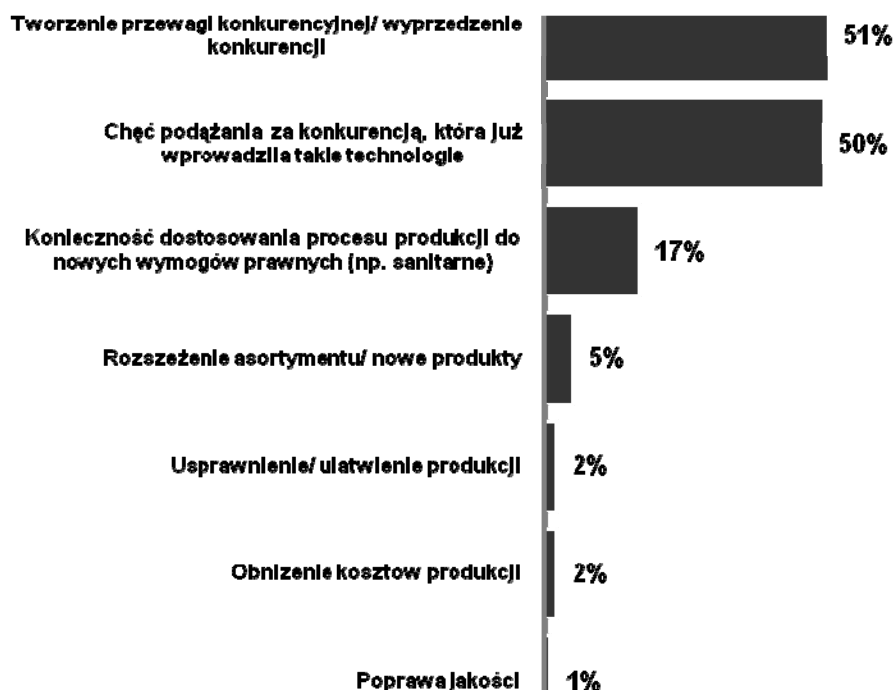
biorstwami, które implementowały nową technologię dzięki współpracy z firmami konkurencyjnymi (6%).

Wykres 9. Czy wprowadzone technologie zostały...? (N=140)

Podstawową przyczyną wprowadzania nowych technologii jest sam rynek i chęć wyprzedzenia lub co najmniej podążania za konkurencją. Czynniki pozarynkowe (przykładowo konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów sanitarnych) miały zdecydowanie mniejsze znaczenie, podobnie jak usprawnienie procesu produkcyjnego lub obniżenie jego kosztów (zaledwie kilkuprocentowe wskazania).

Wykres 10. Jakie były powody, wprowadzenia nowej technologii / nowych technologii? (N=140)

Podobnie jak w przypadku przyczyn zakupu nowych maszyn i urządzeń odnotowano różnice ze względu na wielkość przedsiębiorstwa. Dążenie do tworzenia przewagi konkurencyjnej było motywatores częściej w firmach zatrudniających powyżej 9 pracowników. Odnotowana zależność była liniowa – im większa firma, tym częściej pojawiały się głosy, że przyczyną wdrożenia nowej technologii była chęć wyprzedzenia konkurencji.

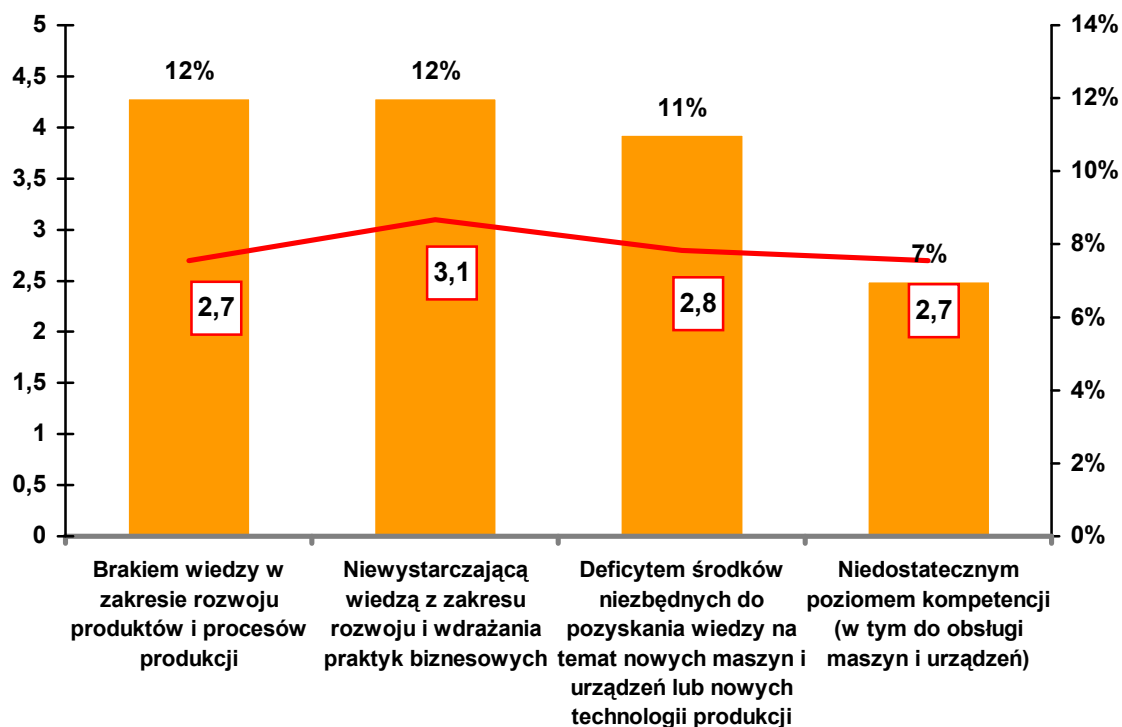
Inwestycje z zakresu nowych technologii to nie tylko tworzenie przewagi konkurencyjnej, ale również chęć skrócenia dystansu dzielącego je od konkurencji. Co drugi badany stwierdził, że powodem wprowadzenia nowej technologii była chęć podążania za konkurencją, która takie technologie już posiada. Warto podkreślić, że nie odnotowano w tym przypadku wyraźnych różnic pomiędzy przedsiębiorstwami wyróżnionymi na podstawie wielkości zatrudnienia.

Wprowadzanie innowacji technologicznych i zakup maszyn lub urządzeń nie sprawiało przedsiębiorcom zajmującym się przetwórstwem specjalnych problemów. Na brak wiedzy w zakresie rozwoju wskazał zaledwie co ósmy badany, podobnie wymieniano problemy z zakresu zarządzania lub te związane z brakiem środków na zdobywanie wiedzy o innowacjach. Respondenci, którzy deklarowali problemy z wdrażaniem nowych technologii od-

czuwali te problemy w małym lub w przeciętnym stopniu. Deklaratywnie wprowadzenie nowych technologii w procesie produkcji było czynnością dobrze zaplanowaną, do której badane przedsiębiorstwa były przygotowane.

Wykres 11. Czy podczas zakupu nowych maszyn i urządzeń lub podczas wprowadzania nowej technologii odczuwaliście Państwo trudności związane z ...? (N=252)

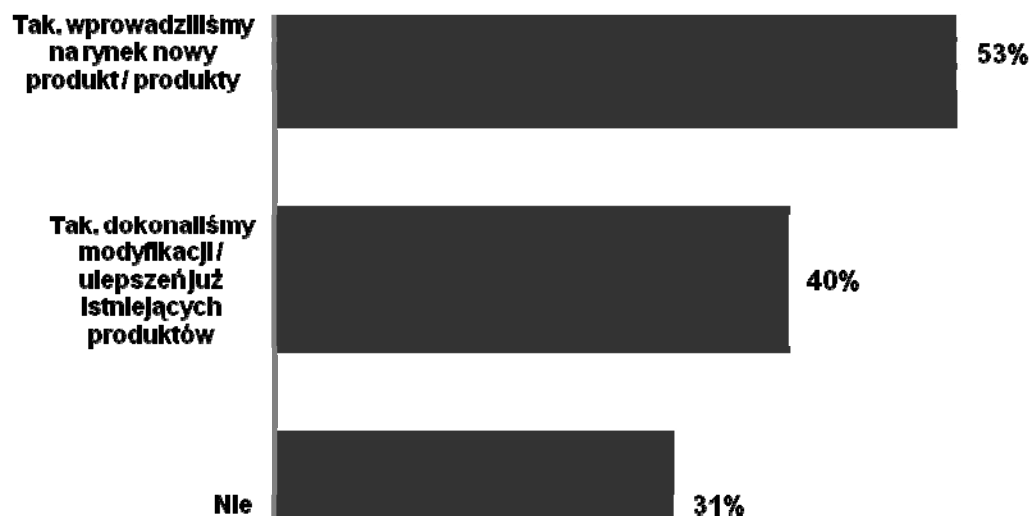
Proszę ocenić, w jakim stopniu odczuwaliście Państwo te trudności...? [5 – oznacza w bardzo dużym stopniu, 1 – w bardzo małym stopniu]

3.1.3.3. Innowacje produktowe

Ponad połowa badanych przedsiębiorców zajmujących się przetwarzaniem artykułów rolno-spożywczych w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziła na rynek co najmniej jeden nowy produkt, zaś 40% dokonało modyfikacji, ulepszeń produktów obecnych w dotychczasowej ofercie. Po raz kolejny można zauważyć tendencję do większej innowacyjności w tym zakresie w przypadku podmiotów większych (przedsiębiorstwa według wielkości zatrudnienia średnie i duże). W przypadku tych grup zaledwie 17 i 4% podmiotów nie zmieniało swojej oferty produktowej, podczas gdy wśród firm mikro bierność innowacyjna cechowała 35% przedsiębiorstw, a w grupie firm małych 25%.

Wykres 12. A czy w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziliście Państwo na rynek jakieś nowe produkty lub dokonaliście istotnych modyfikacji / ulepszeń już istniejących? (N=400)

Przedsiębiorstwa z sektora przetwórstwa deklarowały wprowadzenie przeciętnie 7 nowych produktów. W gronie tych, którzy wprowadzili na rynek nowości 52% zadeklarowało wprowadzenie w okresie ostatnich dwóch lat 1-4 produktów. Ze względu na małe liczebności poszczególnych branż trudno jednoznacznie wskazać, którą z nich można uznać za najbardziej innowacyjną produktowo. Im większa firma tym więcej nowych produktów. W przypadku firm mikro deklarowano wprowadzenie przeciętnie 5 nowych artykułów, z kolei firmy małe wprowadziły na rynek przeciętnie 9 nowych produktów, a średnie i duże odpowiednio 10 i 16 (należy jednak pamiętać, że jest to sygnał tendencji obciążony błędem z uwagi na niskie liczebności w tych kategoriach badanych).

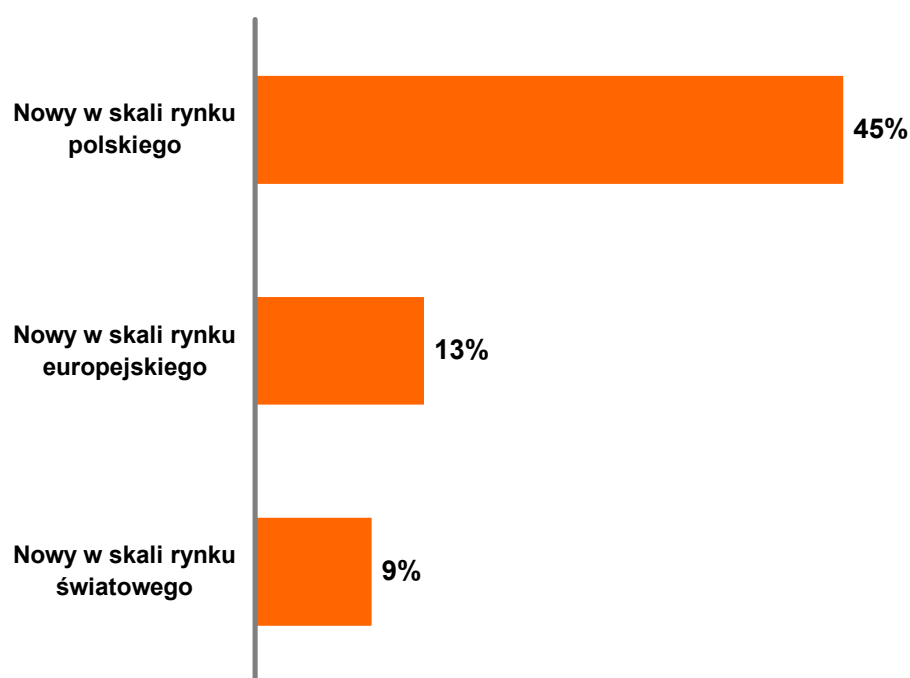
Tabela 14. Ile takich nowych produktów Państwo wprowadziliście?

	Ogółem (N=214)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=53)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=7)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=14)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=0)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=11)	Wytwarzanie produktów z mąki zbożowej, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=8)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=121)
średnia	6,7	6,2	4,4	5,0	0,0	2,2	5,0	7,8

Innowacyjność produktowa badanych przedsiębiorstw w pierwszej kolejności dotyczy

rynku krajowego (45% nowych produktów to nowość w skali krajowej), w dużo mniejszym zakresie są to nowości w skali rynku europejskiego (13%) czy światowego (9%). W przypadku firm średnich zaobserwowano istotną różnicę w zakresie innowacji europejskich na tle firm mikro (24% do 9%), co specjalnie nie dziwi, gdyż podmiotom mniejszym jest trudniej wprowadzić nowość na taką skalę. Wyniki te korespondują z motywacją wprowadzania innowacji głównie ze względu na chęć prześcignięcia lub co najmniej dorównania kroku konkurencji (zbieżność rynków).

Wykres 13. Czy ten nowy produkt / nowe produkty jest / są ...? (N=214)

Stosunkowo najbardziej popularnymi nowymi produktami wprowadzanymi na rynek są wyroby piekarniczo-cukiernicze: chleb (8%), ciastka (4%) oraz wyroby wędliniarskie (kiełbasa 4%). Katalog nowych produktów spożywczych wprowadzonych przez badane przedsiębiorstwa obejmuje ponad 200 pozycji:

Aromaty	Elementy z królika	Nowe opakowania	Ser sudaner
Bagietka	Farsz pieczarkowy	Nowe smaki	Ser świętokrzyski
Baleron	Flaki wegetariańskie	Nowy asortyment	Ser żółty
Batony śniadaniowe	Galaretki	Nowy kształt	Serki homogenizowane
Biocranchy jabłkowe	Głowizna	Ogórki	Serki po ultrafiltracji

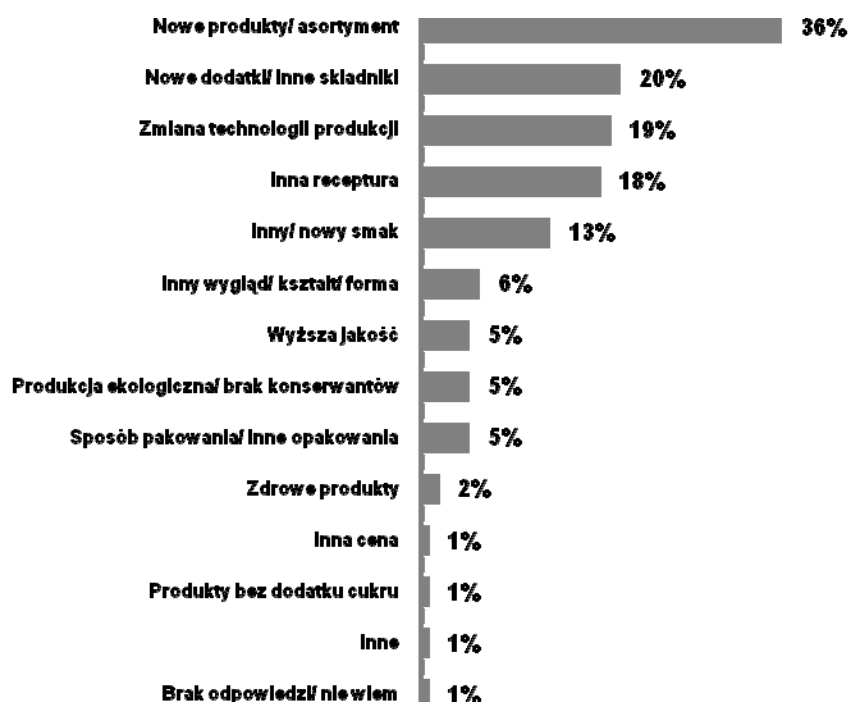
Biomasa	Herbata z czarnym i zielonym ekstraktem	Ogórki kanapkowe	Sernik
Boczek	Herbatniki	Oleje roślinne	Sery
Brykietowane liście szpinaku	Hot-dogi	Oponki serowe	Słodycze
Bułka kornelka	Jogurty	Orzechy light	Sok ze świeżych owoców
Bułki	Kapusta z grzybami	Otręby orkiszowe	Soki
Bułki nadziewane serem	Karmelki	Owoce/ przetwory owocowe	Sos cygański
Bułki wieloziarniste	Kaszanka	Paluch z czosnkiem	Sos majonezowy
Bułki z czosnkiem	Kaszki	Paszteciki	Sosy
Bułki z wędliną	Kawa espresso	Pasztet borowikowy	Strucla makowa
Bułki ze słonecznikiem	Kawa palona na sposób włoski	Pasztet drobiowy	Suplement diety
Chałwa	Kawior czarny	Pasztet królewski	Syropy
Chleb	Kebab	Pasztety	Szarlotka
Chleb bionat	Kiełbasa	Pączki	Szynka
Chleb diament	Kiełbasa drobiowa	Pesto	Szynka chłopska
Chleb dla diabetyków	Kiełbasa jogurtowa	Pieczenie	Szynka długo dojrzewająca
Chleb do kebaba	Kiełbasa wiankowa	Pieczeń rzymska	Szynka pieczona
Chleb graham	Kiełbasa żywiecka	Pieczywo	Szynka staropolska
Chleb gwarek	Kołacz śląski	Pieczywo dla cukrzyków	Szynka wołowa
Chleb jogurtowy	Konfitury	Pieczywo półśłodkie	Szynka z piersi indyka
Chleb kukurydziany	Konserwa sałatka śledziowa	Pieczywo z ziarnami	Śledzie
Chleb orkiszowy	Konserwa sałatka z łososia	Pieczywo żytnie	Śmietana
Chleb pur-pur	Koreczki śledziowe	Piernik	Tarta
Chleb razowy	Kulebiak	Pierogi	Tiramisu
Chleb skarber	Kuleczki serowe	Pierogi gryczane	Tłuszcz przemysłowy
Chleb tostowy	Lody świderki	Pizza	Tort cytrynowy

Chleb wiejski	Lody włoskie	Płatki orkiszowe	Tort czekoladowy
Chleb wieloziarnisty	Łopatka	Płatki śniadaniowe	Tort makowo-truflowy
Chleb z żurawiną	Makarony	Podgardle	Torty
Chleb żytni	Margaryna smakowita	Polędwica kasztelańska	Twarożek kanapkowy
Chrupki	Marynaty	Polędwiczki z królika	Twaróg cukierniczy
Chrzan	Masło	Pólgęsek	Twaróg odtłuszczony
Ciabata	Mąka	Praliny	Twaróg ziołowy
Ciasta	Mąka graham	Precle bawarskie	Wafle
Ciasta deserowe	Mąka razowa	Produkty ekologiczne	Warzywa/ przetwory warzywne
Ciastka	Mąka żytnia	Produkty grillowe	Wątrobianka
Ciastka biszkoptowe	Michałki	Produkty konserwowe	Wędliny
Ciastka deserowe	Mielonka	Produkty sojowe	Wsady do jogurtów
Ciastka francuskie	Mieszanki kawy	Przekąski	Wsady piekarnicze
Ciastka kruche	Mieszanki owocowe	Przyprawy do wędlin	Wypełniacz błonnikowy
Ciastka marcepanowe	Mięso	Ptysie	Wyroby cukiernicze
Ciastka półfrancuskie	Milla cukiernicza	Rarytas piasecki	Wyroby tradycyjne
Ciasto adwokatowe	Miody	Rogal maślany	Wyroby ze schabu
Ciasto cytrynowe	Mleko w proszku	Rogaliki drożdżowe	Zakwas chojnicki
Ciasto jogurtowe	Mleko zagęszczone słodzone	Roladki w czekoladzie	Zapiekanki
Ciasto pikantne z ziołami	Mleko zagęszczone z magnezem	Rolady	Ziarna słonecznika
Ciasto rodzynekowe	Muffinki	Ryby	Zioła
Ciasto z bitą śmietaną	Muesli	Ryby smażone	Zupki chińskie
Ciasto/ ciastka maślane	Musztarda tyrolska	Salceson	Żeberka
Czekolada	Napoje energetyczne	Salatka hawajska	Żelki
Dania japońskie	Napoje fermentowane	Salatka meksykańska	Żurek z pszenicy kiszowej
Deser warszawski	Napój jabłkowo-miętowy	Salatki	

Desery	Nektar bananowy	Salaty fitness	
Dodatek paszowy	Nektar truskawkowo-jabłkowy	Schaby	
Drażetki z orzechami	Nogi z kurczaka	Ser dojrzewający	
Drożdżówki	Nowa gramatura	Ser salami light	
Dziczyna w warzywach	Nowa technologia produkcji	Ser smażony	

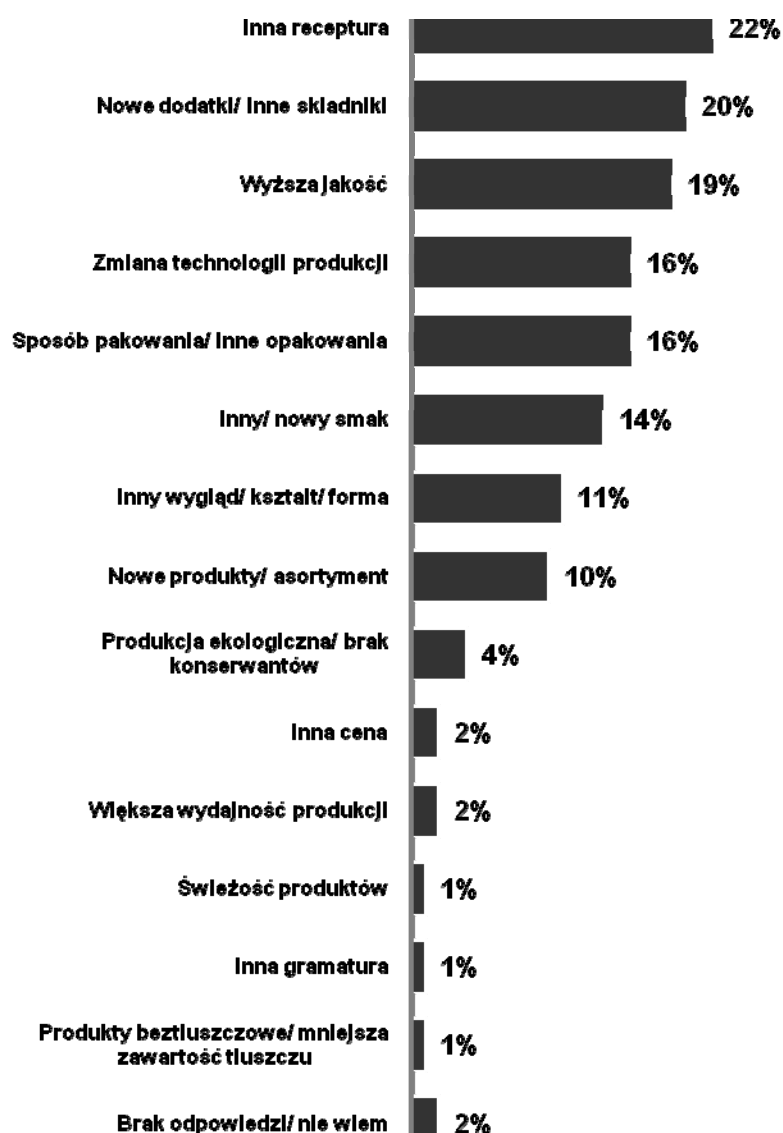
Najbardziej wyróżniającymi cechami produktów nowo wprowadzanych na rynek są przede wszystkim (oprócz samego efektu świeżości) nowe dodatki i składniki (20%), zmiana technologii produkcji (19%) czy zmiana receptury (18%). Zmiana ceny, aspekty ekologiczne czy zmiany opakowania były na dalszym planie z kilkuprocentowymi wskazaniami.

Wykres 14. Na czym polega nowość nowych produktów? (N=214)

Modyfikacja istniejących produktów polegała na zmianie receptury (22%), dodaniu nowych składników (20%) oraz ogólnie poprawie jakości (19%). W co szóstym przypadku dokonywano zmian technologii wytwarzania oraz sposobu opakowania.

Wykres 15. Na czym polega modyfikacja / ulepszenie już istniejących produktów? (N=159)

Źródła wprowadzanych zmian nie różniły się dla nowo wprowadzanych produktów oraz innowacji polegającej na modyfikacji już istniejącej oferty. W pierwszej kolejności zmiany były oparte na prowadzonych przez przedsiębiorstwa pracach badawczo-rozwojowych, w tym badaniach rynku (30%), w dalszej kolejności we współpracy z dostawcami (25% w przypadku nowego projektu i modyfikacji istniejącego). W tej kwestii także nie wystąpiło istotne zróżnicowanie deklaracji między firmami różnej wielkości czy głównego typu produkcji. Brak istotnych zróżnicowań może być sygnałem, że przedsiębiorstwa bardzo szeroko definiują pojęcie „badania rynku”. Doświadczenie rynkowe TNS Pentor oraz innych agencji nakazuje podchodzić z dużą ostrożnością do tak wysokiego odsetka przedsiębiorstw deklarujących badania rynku. Dotyczy to zwłaszcza przedsiębiorstw mikro. Możemy przypuszczać, że jako „badania rynku” nasi rozmówcy traktowali również informa-

cje zwrotne uzyskiwane od własnych handlowców.

Wykres 16. Które stwierdzenie lub stwierdzenia najlepiej opisują pochodzenie?

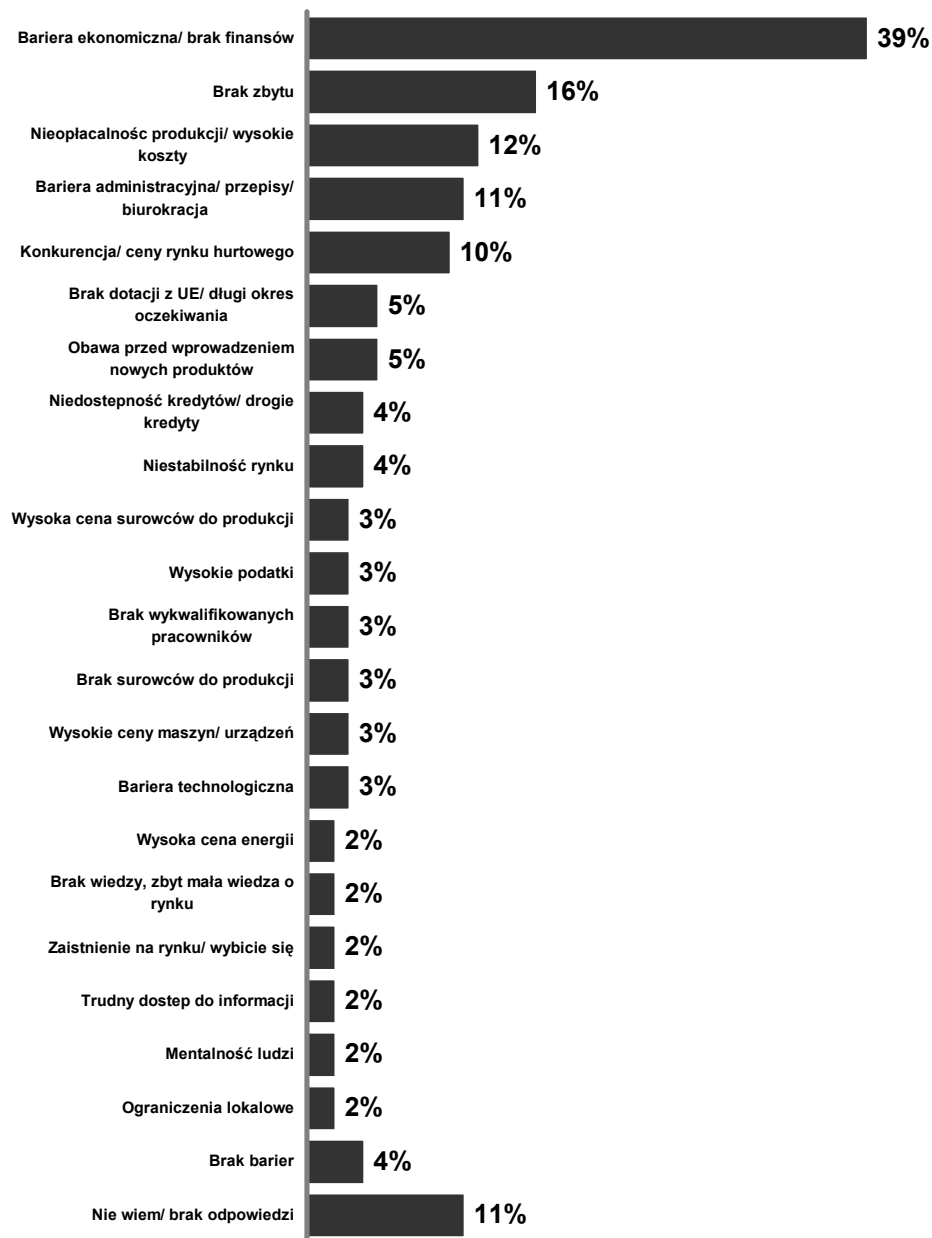

3.1.4. Bariery innowacyjności

Najistotniejszą barierą innowacyjności w zgodnej ocenie przedsiębiorców z sektora rolno-spożywczego jest brak środków finansowych (39%), aczkolwiek nie wynika to z trudności w dostępie do kredytów. Na ten aspekt zwróciło uwagę zaledwie 4% badanych. Badani zwracali także uwagę na ryzyko związane z brakiem zbytu nowych lub zmodyfikowanych produktów (16%, w powiązaniu z obawami przed wprowadzeniem na rynek nowego produktu – 5%), oraz na potencjalną nieopłacalność produkcji nowości (12%). Nieco ponad jedna dziesiąta ankietowanych (11%) za barierę innowacyjności uznało natomiast nadmierną biurokrację / przepisy i inne bariery administracyjne.

Odnotowane wyniki nie różnią się od wyników badań realizowanych na innych zbiorowościach przedsiębiorców. Przekonanie o posiadaniu niewystarczających środków finansowych, lęk przed ryzykiem rynkowym (de facto utratą nakładów poniesionych w związku z prowadzonymi działaniami innowacyjnymi), czy też przekonanie o mało zachęcających do innowacyjności przepisach prawa jest często deklarowane przez polskich przedsiębiorców.

Wykres 17. Jakie według Pana(i) są trzy najważniejsze bariery przedsiębiorstw z sektora rolno-spożywczego przed wprowadzaniem innowacji? (N=400) – *wskazania poniżej 1%*

Również w **badaniach jakościowych** barier innowacyjności upatrywano przede wszystkim, czy też niemal wyłącznie, w kwestiach finansowych, dostrzegając wysokie zainteresowanie firm rozwojem technologicznym. Wydaje się, że bariera ta może być wzmacniana przez obawy dotyczące kredytu, w przypadku początkujących firm – również obawy o procedury kontrolne przy korzystaniu z funduszy unijnych oraz dążenie do utrzymania w tajemnicy własnych rozwiązań technologicznych, ograniczając współpracę z naukowcami.

[wiedza zbiorowa: jbr]

M: A proszę powiedzieć jakie są główne bariery we wprowadzaniu nowych technologii. Czy one leżą po stronie przedsiębiorcy, przedsiębiorstw czy pracowników?

R: Tylko pieniądze.

M: Tylko pieniądze?

R: To jedyna bariera. Bariera to są finanse. Wyobraźnia i zdolność ludzi do tworzenia nowych rzeczy jest gigantyczna, Zdolności organizacyjne również. Brakuje tylko finansów

Jednocześnie ważną barierą i czynnikiem wspierającym postęp technologiczny jest działalność zagranicznych koncernów, transferujących nowoczesne technologie, ale blokujące rozwój krajowego sektora B+R. Wśród firm znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji „walczących o przetrwanie”, świadomość zagrożeń technologicznych jest niewielka. Firmy takie jednak znikają z rynku.

[wiedza zbiorowa: jbr]

R: Nie mają świadomości niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą brak technologii dla ich dalekiej egzystencji. Jest to walka o codzienne przetrwanie i koncentracja na wyszarpywaniu, wrywaniu wręcz z rynku ochłapów, takich jak wielcy gracze pozwalają. Patrz produkcja produktów na zamówienie dużych sieci itd., itd. Nikt nie myśli w kategoriach długofalowych. Wszyscy myślą o tu i teraz.

M: A jakie pana zdaniem są główne bariery, które powstrzymują przedsiębiorców właśnie, przed szerszym zakresem współpracy z różnymi instytucjami?

R: Brak pieniędzy. Im szkoda jest na cokolwiek, jak trzeba walczyć o przeżycie.

M: To jest jedyna bariera, czy jest...

R: Tak, niestety. Byt określa świadomość.

M: A czy poziom świadomości w zakresie nowych technologii polskich firm jest taką barierą?

R: Nie sadzę. Dzisiaj w dobie Internetu każdy może sobie zajrzeć do dowolnego producenta, zobaczyć jakie on nowości przedstawia. Można pojechać na dowolne targi, chociaż te targi najmniejsze znaczenie z powodu Internetu.

[firmy: przemysł przetwórczy]

To kwestia kapitału, ponieważ my tego kapitału nie mamy z zewnątrz ani też nie jest nam centralnie przyznany na jakiś tam projekt, na który dany koncern decyduje się inwestować akurat w tym kraju.

Przedstawiciele administracji, którzy udzielali odpowiedzi w okresie kryzysu na rynkach żywnościowych zwracali uwagę na barierę w postaci gwałtownych zmian rynkowych, cen i kursów.

[ARR]

wystarczy jedna sytuacja na rynku danego produktu, zmienne ceny i może się to drastycznie zmieniać. (...)

to się bardzo zaburza i chyba najbardziej dotyka małych i średnich przedsiębiorstw(...) możliwość kredytowa wystarczy żeby skomplikować. We wdrażaniu innowacji mogą takie rzeczy decydować.

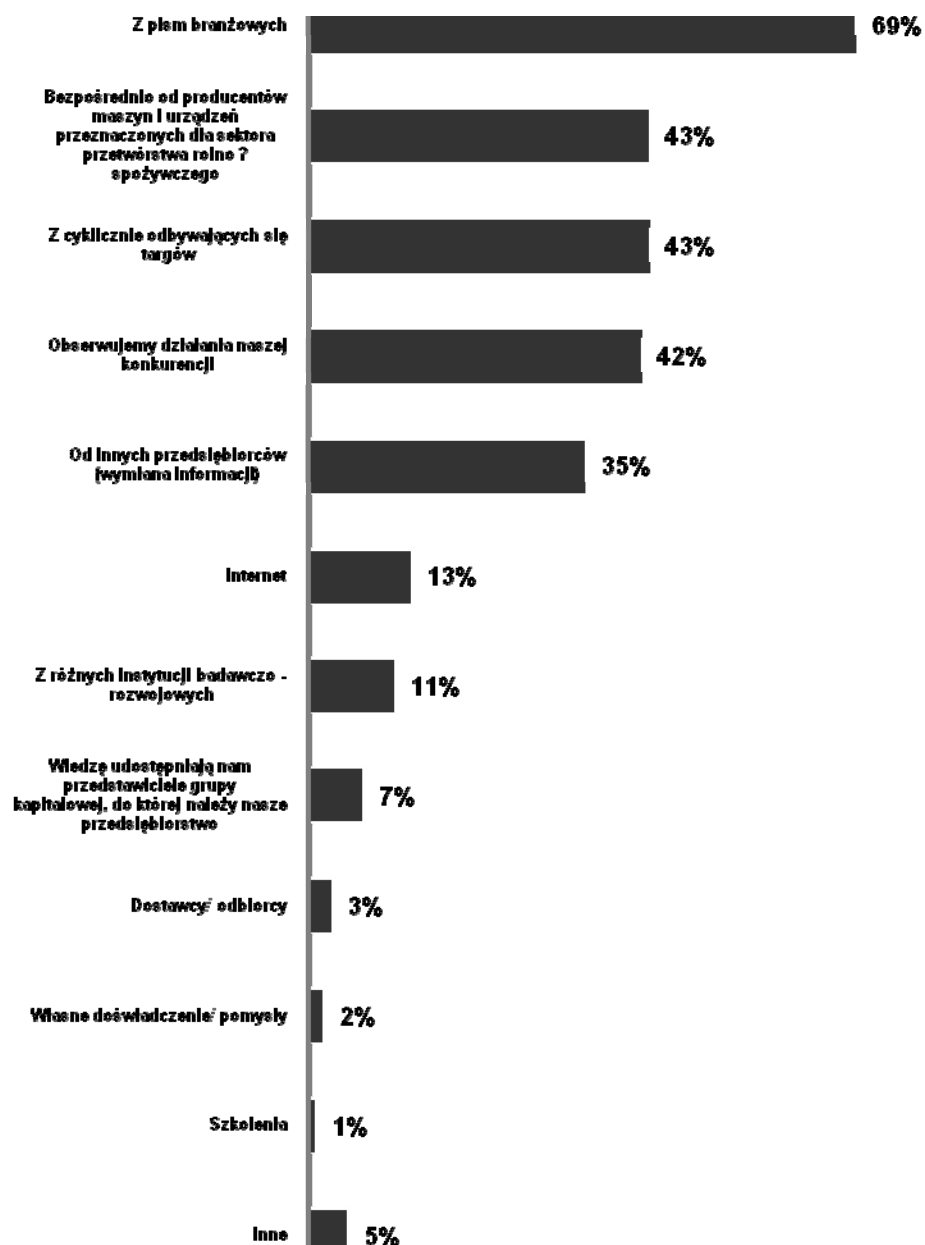
3.1.5. Zasoby wiedzy, stosowane technologie

Kluczem do szerokiej innowacyjności jest nie tylko poziom obecnej wiedzy kadry zarządzającej i personelu średniego szczebla, ale też zdolność tych pracowników do dalszej absorpcji nowinek z branży. Podstawowym źródłem wiedzy o nowych technologiach i sposobach produkcji są dla respondentów pisma branżowe (69%), targi maszyn i urzą-

dzeń oraz sami producenci (po 43% wskazań). Co ciekawe Internet i instytucje badawczo-rozwojowe nie są wiodącymi źródłami specjalistycznej wiedzy, na te źródła wskazało tylko 11-13%. Jest to kolejny sygnał o problemie współpracy pomiędzy światem nauki a światem biznesu. Niemniej jednak, dalsze analizy pokazały, że współpraca z instytucjami badawczo – rozwojowymi jest pochodną wielkości przedsiębiorstwa. O ile w firmach mikro kolaborację z tymi instytucjami zadeklarowało 7% ankietowanych, to w firmach małych odsetek analogicznych odpowiedzi wyniósł 18%, w średnich 23%.¹⁸

Wykres 18. Skąd Państwo czerpicie informacje na temat rozwoju technologii i innych innowacyjnych zmianach, jakie mogłyby mieć zastosowanie w Pana(i) firmie? (N=400)

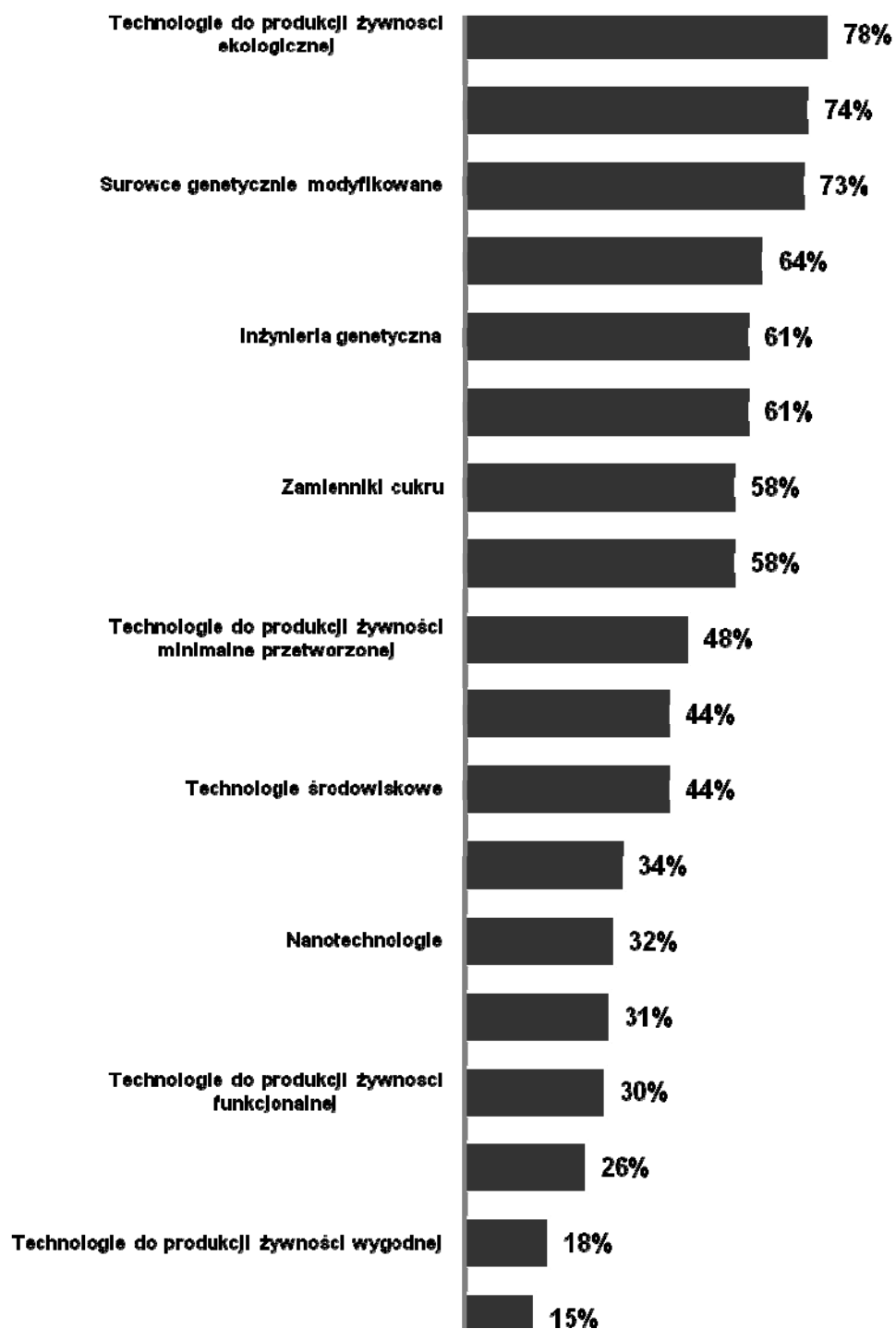
¹⁸ Również dwóch na czterech przebadanych przedstawicieli firm dużych stwierdziło, że wiedza jest czerpana ze współpracy z instytucjami badawczo – rozwojowymi.

Deklaracje badanych przedsiębiorstw pokazują dość wysoki poziom znajomości oraz zainteresowania wiedzą o zmianach w procesie przetwarzania poszczególnych rodzajów żywności. Najbardziej znana (być może to swego rodzaju moda) jest technologia produkcji żywności ekologicznej – o niej w sektorze słyszało 78% respondentów. Częste dyskusje w mediach o problemie śmieci i modyfikacjach genetycznych roślin są jedną z przyczyn dość powszechnej znajomości opakowań biodegradowalnych (74%) oraz genetycznie modyfikowanych surowców (73%). Warto wspomnieć, iż ponad połowa badanych zetknęła się kiedykolwiek z pojęciami biotechnologii, opakowań specjalnego znaczenia, inżynierii genetycznej oraz zamiennikami cukru i tłuszczu. Dużo lepiej poinformowani w zakresie nowych rozwiązań byli respondenci z firm średnich w porównaniu z podmiotami klasyfikowanymi jako mikro.

Deklaratywnej znajomości nie towarzyszyło jednak stosowanie tych technologii. Blisko połowa badanych firm (45%) nie stosuje żadnego z wymienionych w kwestionariuszu nowych rozwiązań. Relatywnie najczęściej stosowane są (choć nie są to zbyt wysokie wskaźniki) opakowania biodegradowalne (24%) oraz technologie do produkcji żywności ekologicznej (23%). Jedna na sześć badanych firm stosuje technologie do pakowania produktów bez powietrza oraz technologie pakowania żywności minimalnie przetworzonej. W stosowaniu nowoczesnych opakowań przodują nad grupą podmiotów mikro firmy średnie i duże choćby z racji swojego potencjału (pakowanie próżniowe stosuje 34% firm średnich i tylko 7% mikro, opakowania barierowe odpowiednio 32% i 6%, zamienniki tłuszczu i cukru odpowiednio 18% i 7%).

Wykres 19. Czy słyszał(a) Pan(i) o następujących technologiach mających zastosowanie w przetwórstwie rolno-spożywczym? (N=400)

Wykres 20. Czy któreś z nich mają zastosowanie w Pana(i) przedsiębiorstwie? (N=400)

Badane firmy najwięcej korzyści widziałyby we wprowadzeniu technologii do produkcji żywności ekologicznej (średnia ocena w skali od 1 do 5 gdzie 5 oznacza *bardzo duże korzyści* 2,5), żywności wygodnej (2,4) oraz opakowań biodegradowalnych i technologii do produkcji żywności minimalnie przetworzonej (odpowiednio 2,3). Przedsiębiorstwa średnie (i prawdopodobnie duże, ale z uwagi na ich niewielki udział w próbie trudno to precyzyjnie zweryfikować) w większym stopniu niż przedsiębiorstwa mikro i małe zauważają potencjalne korzyści we wprowadzeniu technologii do produkcji ekożywności (3,1, w grupie firm mikro 2,3), technologii środowiskowych (odpowiednio 2,6 i 2,0), biotechnologii (odpowiednio 2,3 i 1,7), zamienników tłuszczu (odpowiednio 1,9 i 1,4), inżynierii genetycznej (odpowiednio 1,6 i 1,3) i surowców genetycznie modyfikowanych (1,5 i 1,2). Analiza danych w układzie branżowych nie ujawniła istotnych różnicowań.

Tabela 15. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo mogłoby odnieść korzyści z wprowadzenia tych technologii? Proszę ocenić wielkość tych korzyści, posługując się skalą od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo małe korzyści, a 5 - bardzo duże korzyści.

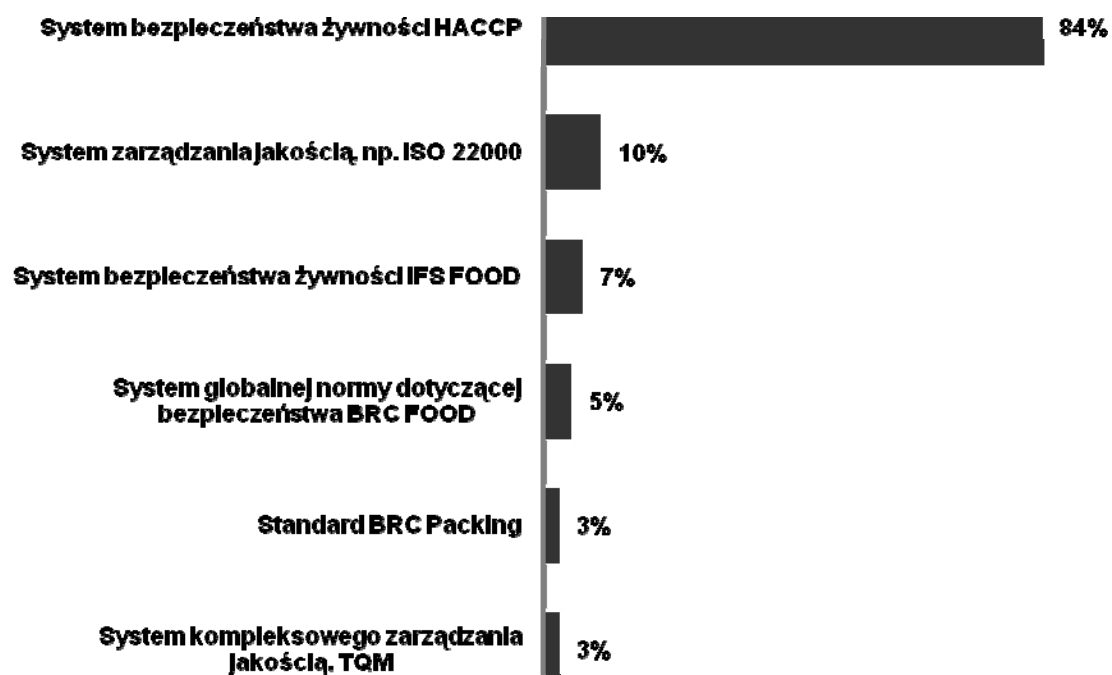
	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
Technologie do produkcji żywności ekologicznej	2,5	2,1	1,9	2,9	0,0	2,3	3,2	2,6
Technologie do produkcji żywności wygodnej	2,4	2,4	3,0	2,3	0,0	2,2	2,0	2,5
Opakowania biodegradowalne	2,3	2,0	1,9	3,2	0,0	1,5	2,9	2,3
Technologie do produkcji żywności minimalnie przetworzonej	2,3	2,2	2,9	2,3	0,0	1,9	2,7	2,2
Opakowania specjalnego przeznaczenia	2,2	1,9	2,3	2,8	2,0	1,7	2,1	2,3
Opakowania aktywne i inteligentne	2,1	1,8	1,7	2,7	2,0	2,7	2,0	2,2
Opakowania barierowe	2,1	1,9	2,8	3,8	2,0	2	1,3	2,1
Technologie środowiskowe	2,1	1,6	2,7	2,5	1,0	1,9	2,3	2,3
Technologie do produkcji żywności funkcjonalnej	2,1	1,7	1,6	2,3	3,0	2,8	2,7	2,2
Technologie do produkcji żywności projektowanej	1,9	1,3	1,0	1,3	2,0	2,7	1,8	2,2
Biotechnologie	1,8	1,6	1,7	2,2	1,0	1,9	1,9	1,7

Technologie do pakowania w modyfikowanej atmosferze	1,8	2,0	2,1	1,8	0,0	1,8	1,1	1,7
Nanopakowania	1,7	1,7	1,6	1,7	2,0	1,5	1,0	1,8
Zamienniki cukru	1,6	1,3	2,3	2,2	0,0	1,3	1,1	1,7
Zamienniki tłuszczu	1,5	1,3	2,3	1,2	1,0	1,3	1,0	1,7
Nanotechnologie	1,5	1,2	1,6	2,1	1,0	2	1,3	1,5
Inżynieria genetyczna	1,3	1,3	1,2	1,7	1,0	1,4	1,0	1,3
Surowce genetycznie modyfikowane	1,3	1,1	1,1	1,5	1,0	1,1	1,0	1,3
Technologie do produkcji żywności ekologicznej	2,5	2,1	1,9	2,9	0,0	2,3	3,2	2,6

Brak stosowania poszczególnych technologii argumentowano głównie brakiem takiej potrzeby. Na drugim planie pojawiała się sprawa kosztów, ale w żadnym z przypadków odsetek wskazań nie przekroczył 28%. Przedsiębiorcy sektora dość dobrze znają swoje potrzeby w zakresie nowych technologii (im większy podmiot tym lepsza ta wiedza) i realnie oceniają swoje możliwości i potrzeby ich zastosowania.

Jak na razie w sektorze rolno-spożywczym dość małą popularnością cieszy się certyfikat systemu zarządzania jakością ISO 22000. Deklarację jego posiadania złożył zaledwie co dziesiąty badany. W zdecydowanej większości badane przedsiębiorstwa wdrożyły system bezpieczeństwa żywności HACCP (84%), co należy wiązać ze skutkami przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Ze względu na obowiązek posiadania HACCP nie stwierdzono istotnych różnic pomiędzy firmami wyróżnionymi na podstawie typu przetwórstwa, czy wielkości zatrudnienia. Istotne różnice dotyczyły natomiast posiadania certyfikatu ISO 22000. Jest on praktycznie nieobecny w firmach mikro (6%). Wyraźnie częściej posiadają go firmy małe (14%), średnie (35%) i duże (77%). Na podstawie tych danych możemy wnioskować o relatywnie niskiej pozycji konkurencyjnej polskich przedsiębiorstw przetwórczych na rynku międzynarodowym. Rzadko spotykany system ISO 22000, choć prawdopodobnie w niewielkim stopniu przekłada się na funkcjonowanie na rynku polskim, to ma o wiele większe znaczenie na rynkach międzynarodowych. Podczas warsztatów z przedstawicielami przemysłu przetwórczego zwracali oni uwagę na fakt, że polski rynek jest w dużej mierze rynkiem „cenowym”. Wobec powyższego niewielka skłonność do inwestycji w ISO jest poniekąd racjonalna, aczkolwiek problem pojawi się wówczas, gdy nastąpi zmiana polskiego konsumenta (przejście od ceny do jakości przy wyborze produktu).

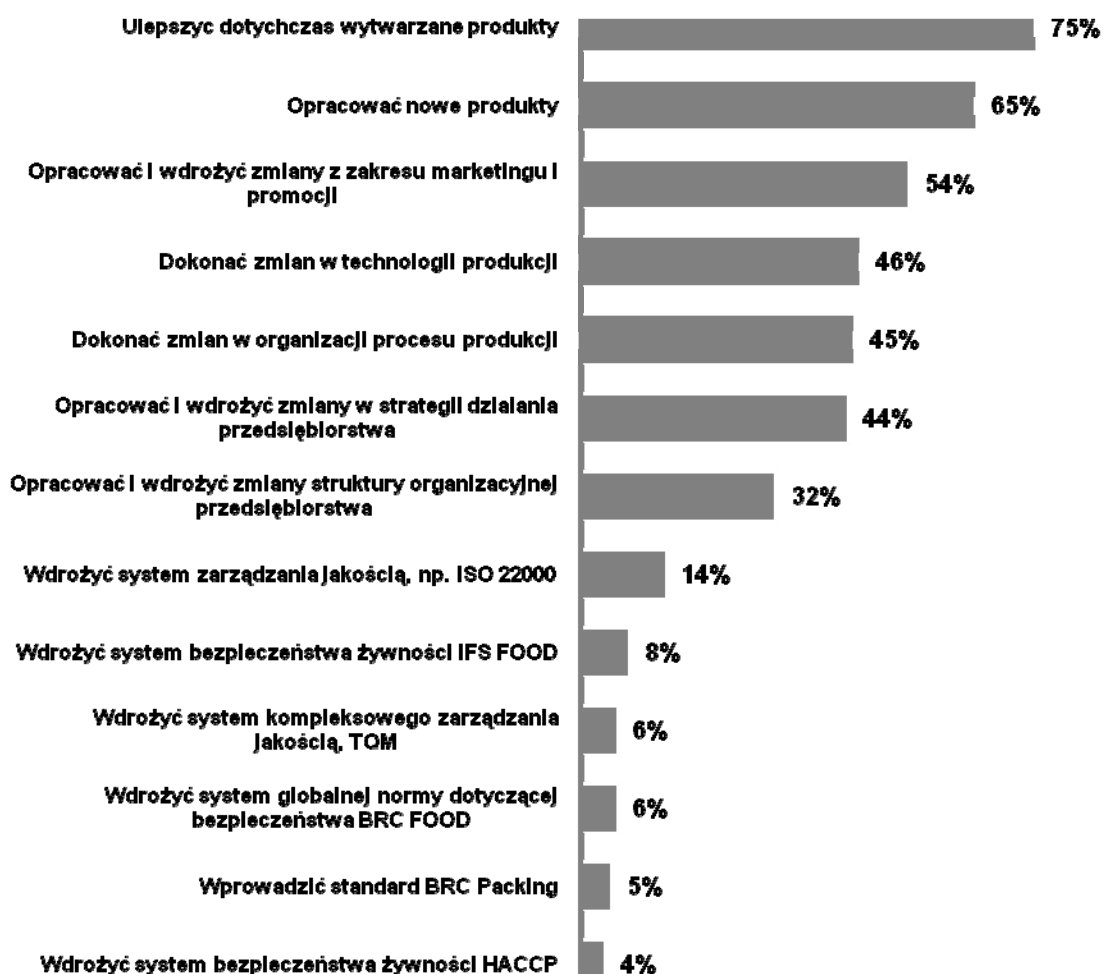
Wykres 21. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo posiada? (N=400)

3.1.6. Planowane zmiany

Podmioty przetwórstwa żywności posiadają na najbliższe dwa lata ambitne plany inwestycyjne. Trzy na cztery przedsiębiorstwa chcą ulepszyć swoją ofertę produktową, dwie trzecie poszerzyć ją o dodatkowe produkty, zaś ponad połowa (54%) wdrożyć zmiany strategii marketingowej i promocji. Zmiany w zakresie technologii produkcji i jej organizacji deklaruje 45-46% badanych firm sektora. Zamiar wprowadzenia ISO 22000 zadeklarowało 14% badanych firm.

Wykres 22. Czy w okresie najbliższych dwóch lat zamierzacie Państwo...? (N=400)

Większą skłonność do planowania działań o charakterze innowacyjnym - w porównaniu z podmiotami mikro - przejawiają firmy średnie (różnica istotna statystycznie). Ulepszenie produktów planuje 85% firm średnich (72% mikro), zmiany strategii marketingowej 70% (firmy mikro 51%), zmianę technologii produkcji 57% (do odpowiednio 42%), zmianę organizacji procesu produkcji 66% (do odpowiednio 39%), opracowanie i wdrożenie zmiany struktury organizacji 49% (do 26%) czy wdrożenie certyfikatu ISO 21% (do odpowiednio 12%).

Analizując źródła, z jakich mają zostać sfinansowane planowane inwestycje można stwierdzić, że przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno – spożywczego cechuje konserwatyzm inwestycyjny. Planowane przedsięwzięcia mają bowiem być finansowane głównie za pomocą środków własnych oraz dzięki środkom unijnym. Niewiele przedsiębiorstw zamierza natomiast skorzystać z oferty komercyjnego rynku finansowego. Wyniki badania nie pozwalają jednak na jednoznaczne wskazanie przyczyn takiej postawy. Może ona wynikać z większej konkurencyjności środków publicznych i w takim przypadku oferta banków i innych instytucji finansowych jest dla badanych nieatrakcyjna. Jednocześnie „konserwatyzm” może być pochodną trudnej sytuacji gospodarczej. Przeniesienie się skutków kryzysu na rynkach finansowych do gospodarki realnej zaowocowało pogorszeniem kondycji ekonomicznej przedsiębiorstw, podniesieniem marż bankowych i oprocentowania kredytów¹⁹

Tabela 16. Z jakich źródeł chcecie Państwo sfinansować te inwestycje?

	Środki własne	Środki unijne	Kredyt / pożyczka	Nie wiem / trudno powiedzieć
Dokonać zmian w technologii produkcji (N=183)	66%	44%	24%	4%
Dokonać zmian w organizacji procesu produkcji (N=179)	74%	41%	19%	5%
Opracować nowe produkty (N=258)	82%	24%	16%	2%
Ulepszyć dotychczas wytwarzane produkty (N=302)	85%	22%	13%	3%
Opracować i wdrożyć zmiany z zakresu marketingu i promocji (N=216)	81%	23%	11%	4%
Opracować i wdrożyć zmiany w strategii działania przedsiębiorstwa (N=175)	82%	24%	15%	5%
Wdrożyć system zarządzania jakością, np. ISO 22000 (N=57)	64%	46%	21%	7%
Wdrożyć system kompleksowego zarządzania jakością, TQM (N=23)	47%	34%	8%	20%
Wdrożyć system bezpieczeństwa żywności HACCP (N=14)	72%	49%	23%	18%
Wdrożyć system bezpieczeństwa żywności IFS FOOD (N=32)	59%	33%	19%	9%

¹⁹ Rada Polityki Pieniężnej w okresie ostatnich kilkunastu miesięcy tylko raz i to nieznacznie podniosła stopę referencyjną. Aczkolwiek analitycy finansowi spodziewają się, że w najbliższym okresie (2011) nastąpi dalszy i bardziej dotkliwy wzrost kosztów dostępu do kapitałów zewnętrznych.

Wdrożyć system globalnej normy dotyczącej bezpieczeństwa BRC FOOD (N=22)	53%	47%	8%	22%
Wprowadzić standard BRC Packing (N=21)	63%	34%	2%	11%
Opracować i wdrożyć zmiany struktury organizacyjnej przedsiębiorstwa (N=128)	83%	28%	15%	3%

3.1.7. Prace badawczo-rozwojowe

Badane przedsiębiorstwa w ograniczony sposób prowadzą prace badawczo-rozwojowe. Zaledwie 6% z nich wykorzystuje to narzędzie w swoich działaniach innowacyjnych. Prowadzenie prac badawczo rozwojowych jest zdecydowanie domeną przedsiębiorstw średnich i dużych. W pierwszej ze wspomnianych grup przedsiębiorstw pozytywnej odpowiedzi udzieliło 22% badanych, w drugiej 53%,²⁰ podczas gdy w grupie firm mikro i małych było to odpowiednio 4 i 8%.

W większości przypadków prowadzenie prac badawczo – rozwojowych odbywa się w formie pracy wyspecjalizowanego zespołu / działu lub komórki (78%).

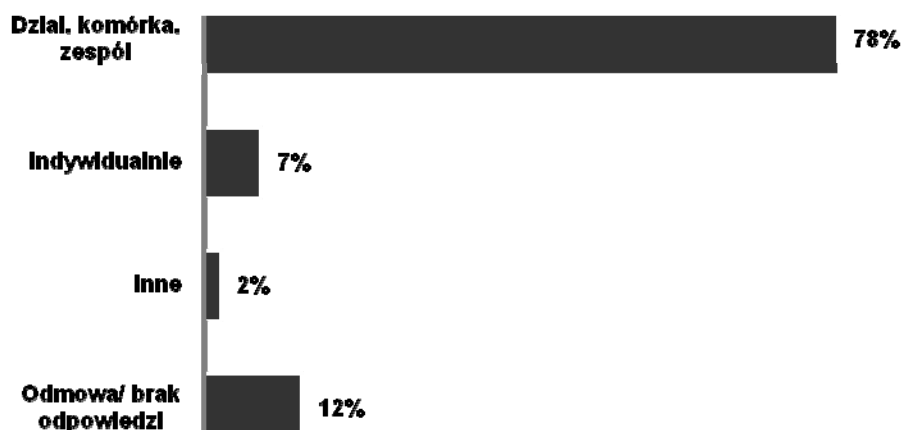
Wykres 23. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo prowadzi prace badawczo-rozwojowe? (N=400)

Wykres 24. W jakiej formie się to odbywa? Czy jest do tego wyznaczona specjalna komórka, dział lub

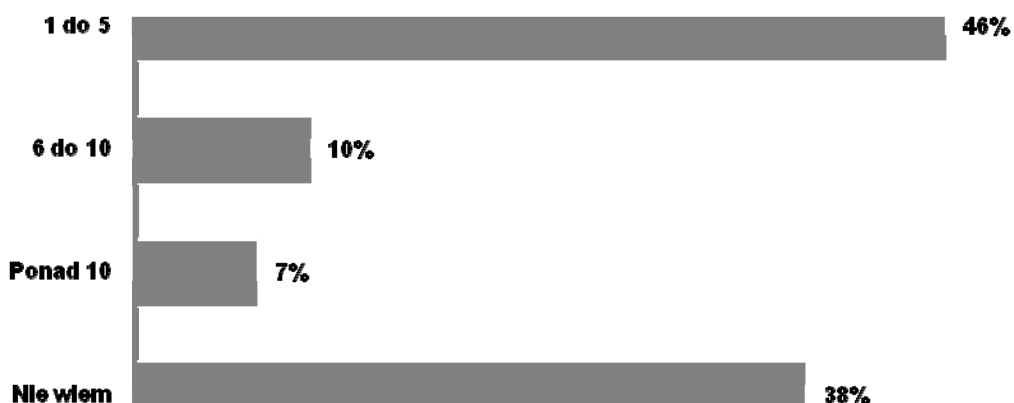
²⁰ Należy jednak pamiętać, że w badaniu wzięły udział zaledwie 4 firmy zatrudniające powyżej 249 pracowników.

zespół czy może odbywa się to w inny sposób? (n=25)

Liczba osób zaangażowanych w prace B+R zazwyczaj nie przekracza 5 i co zrozumiałe wielkość ta rośnie wraz ze wzrostem liczby zatrudnionych. Należy jednak podkreślić, że respondenci często (38%) nie potrafili odpowiedzieć na pytanie o liczbę pracowników zajmujących się omawianym typem prac.

Wykres 25. Jaki orientacyjnie procent nakładów inwestycyjnych Pana(i) przedsiębiorstwa jest przeznaczany na prace badawczo rozwojowe? (N=25)

Nakłady na innowacje mają niewielki udział w ogóle nakładów inwestycyjnych przedsię-

biorstwa. Ponad połowa badanych firm przeznacza na ten cel nie więcej niż 10% całkowitych nakładów inwestycyjnych, przy czym 46% nie więcej niż 5%.²¹

Wzrost wydatków na prace rozwojowe odnotowano tylko wśród 21% badanych przedsiębiorców sektora, dla dwóch trzecich budżet ten nie uległ zmianie. Plany na przyszłość nie odbiegają od obecnej proporcji. W przypadku 60% firm dziś prowadzących prace badawczo-rozwojowe nakłady na te badania nie ulegną zmianom, zaś dla 29% będą zmniejszone.

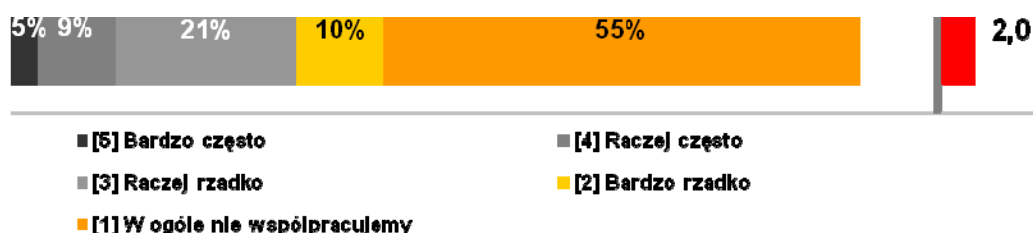
3.1.8. Współpraca z otoczeniem biznesowym

Badane przedsiębiorstwa bardzo rzadko podejmują współpracę z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność firmy. Jak wcześniej wspomniano podstawowym motywatorem innowacji w badanej kategorii przedsiębiorstw jest rywalizacja z konkurentami, a to niespecjalnie sprzyja rozwojowi współpracy na tym polu między firmami o podobnym profilu działania. W sumie deklarację współpracy usłyszeliśmy od 45% badanych, ale 31% stwierdziło, iż ma ona miejsce rzadko lub bardzo rzadko, a tylko 14%, że często lub bardzo często. Najmniej skłonne²² do współpracy były podmioty mikro (64% nie współpracowało w ogóle w porównaniu do tego współczynnika wśród firm średnich na poziomie 32% - istotna statystycznie różnica). Zróżnicowania takiego nie odnotowano między przedsiębiorstwami o różnych rodzajach produkcji.

Wykres 26. Jak często Pana(i) przedsiębiorstwo współpracuje z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność przedsiębiorstwa? (N=400)

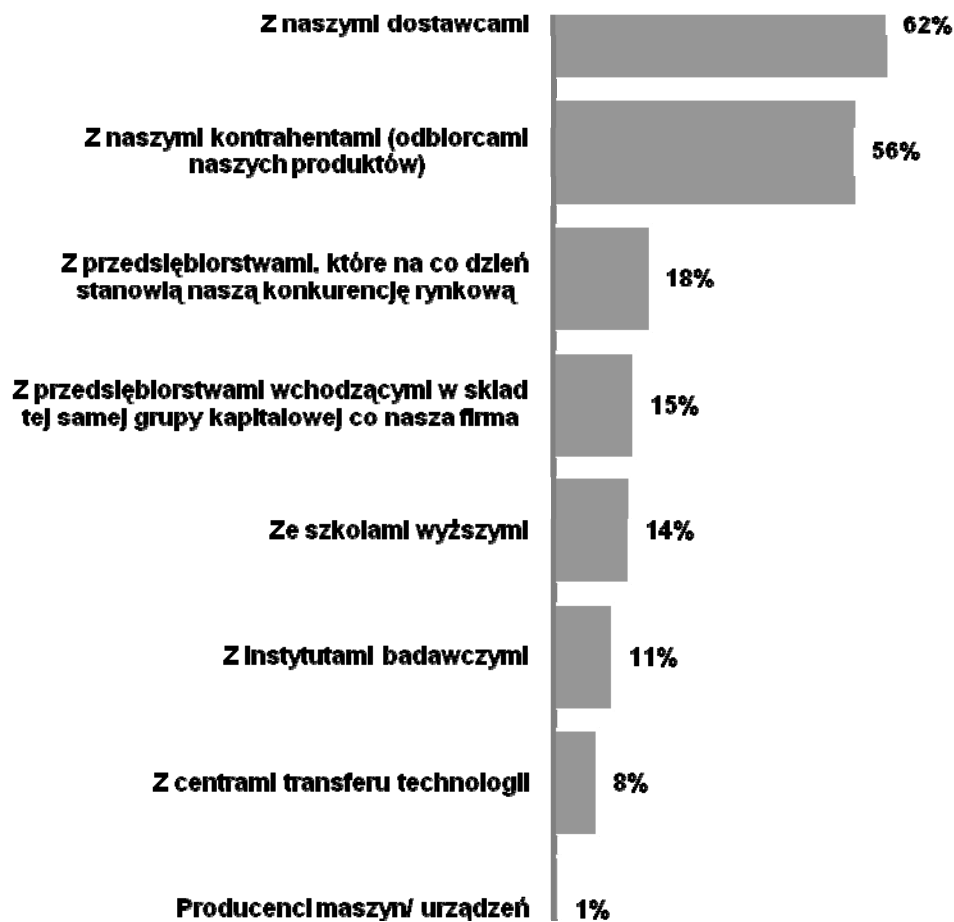
²¹ Odnotowano jednak wysoki odsetek odpowiedzi „nie wiem” – 38%.

²² Oczywiście nie możemy też wykluczyć, że firmy te są skłonne do współpracy, ale nie mogą znaleźć odpowiednich partnerów.

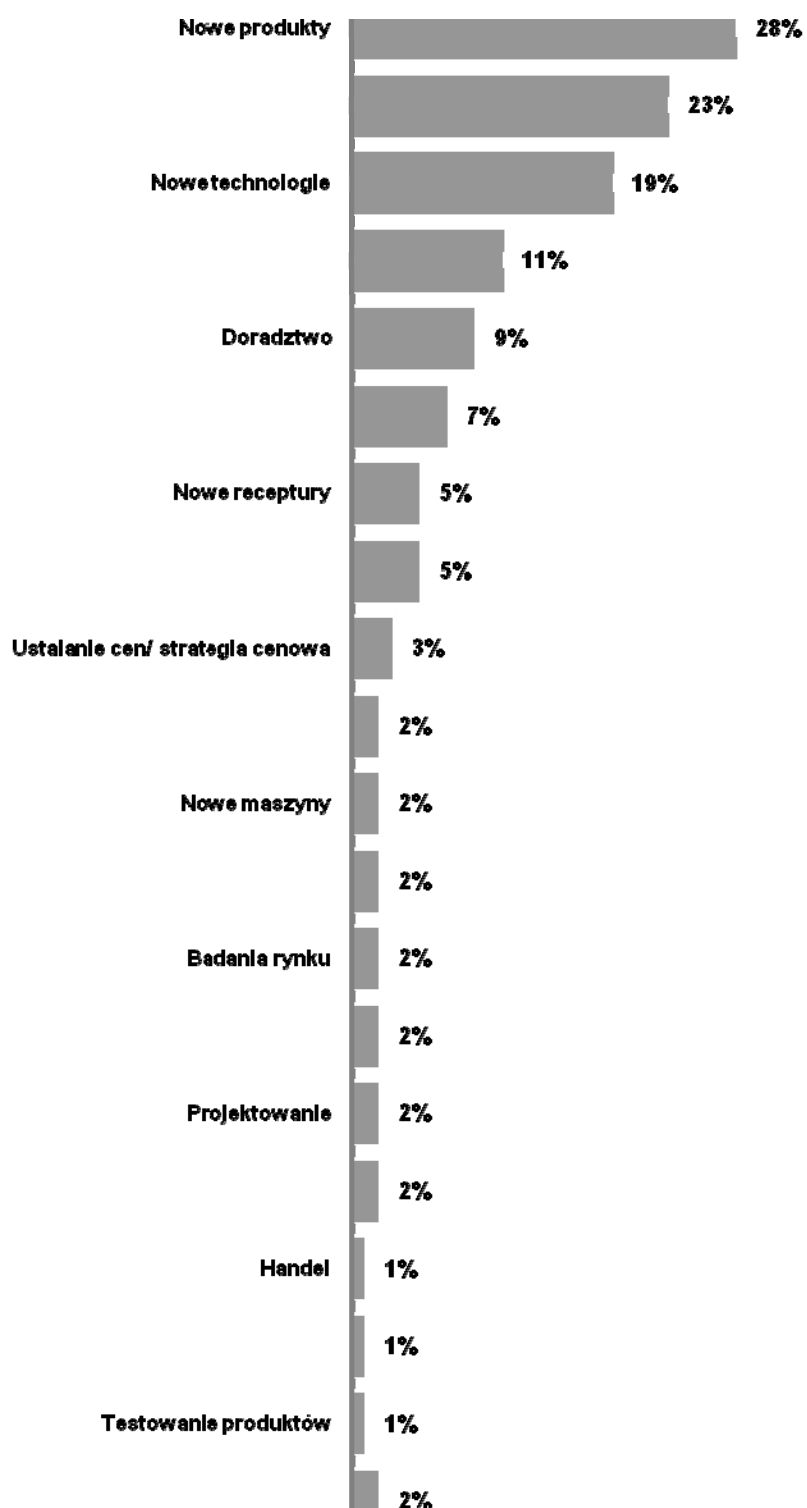
Współpraca występuje głównie z dostawcami (62% współpracujących) i odbiorcami towarów (56%). Uczelnie, instytuty badawcze czy centra rozwoju technologii niestety albo nie są uznawane przez przedsiębiorców za partnerów godnych uwagi (na te instytucje jako współpracujących wskazywało od kilku do 14% współpracujących) albo same nie są w stanie przekonać przedsiębiorców do nawiązania współpracy. Warto w tym miejscu odwołać się do informacji jaka pojawiała się podczas warsztatów z przedsiębiorcami. Jeden z szefów produkcji twierdził bowiem, że przedsiębiorcy nie są obecnie atrakcyjną grupą dla świata nauki. Niechęć do współpracy była przez naszego rozmówcę tłumaczona szerokim dostępem do środków unijnych, co sprawia, że dla części środowiska naukowego przedsiębiorca nie jest atrakcyjnym partnerem. Na podstawie przeprowadzonego badania nie potrafimy jednoznacznie zdiagnozować przyczyn będących fundamentem niskiego poziomu współpracy pomiędzy naukowcami i przedsiębiorcami. Aczkolwiek wyniki badania pokazują wyraźnie, że potencjał polskich naukowców jest niewykorzystywany w sposób właściwy, co z pewnością obniża konkurencyjność sektora przetwórstwa rolno – spożywczego.

Wykres 27. Z jakimi podmiotami Państwo współpracujecie? (N=180)

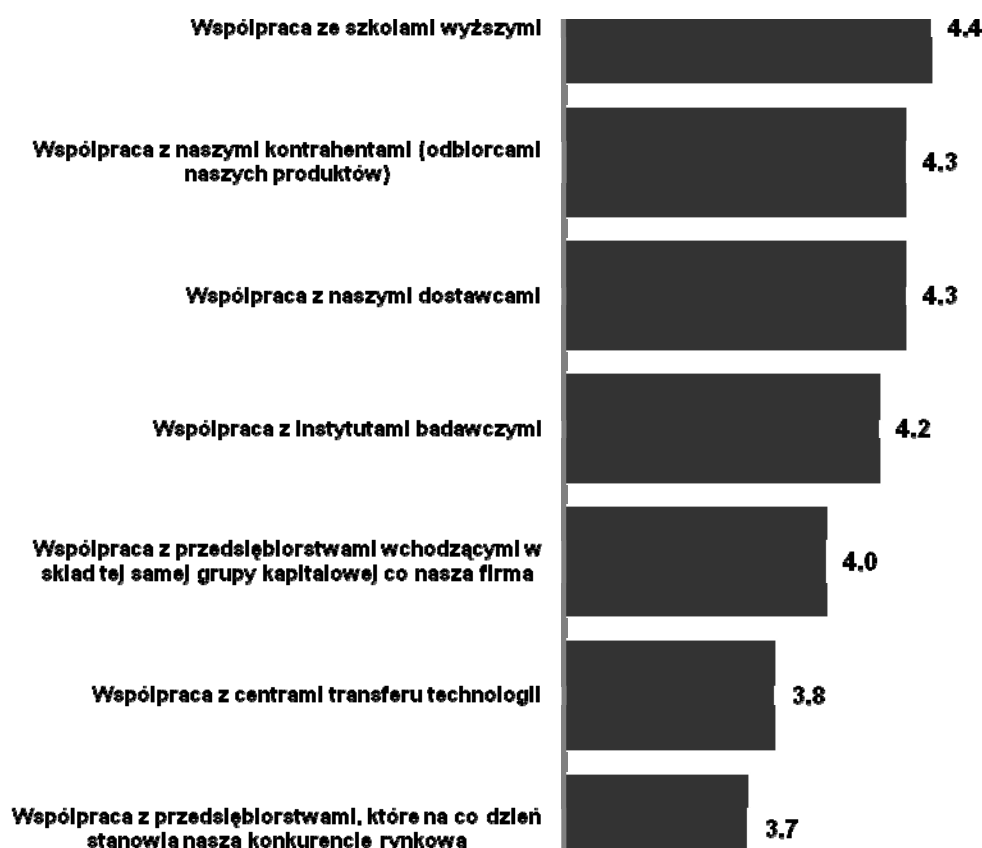
Przedmiotem współpracy są ogólnie pojęte nowe produkty (29%), nowe technologie (19%) oraz wymiana doświadczeń i informacji (23% wskazań, w rzeczywistości każda tego typu współpraca może być kwalifikowana jako wymiana informacji).

Wykres 28. Jaki jest przedmiot tej współpracy? (N=180)

Ocena współpracy nie różnicowała się w zależności od rodzaju przetwarzanych produktów czy wielkości badanego przedsiębiorstwa. Najlepiej oceniono współpracę i kontakty z uczelniami (średnia ocena 4,4 w 5-cio stopniowej skali, gdzie 5 oznacza ocenę bardzo dobrą). Równie wysoko oceniono kontakty z dostawcami i kontrahentami (4,3).

Wykres 29. Jak Pan(i) ocenia efekty tej współpracy? (N=180)

Badania jakościowe potwierdzały, że rynek ma charakter silnie konkurencyjny i firmy w zasadzie nie współpracują ze sobą, chyba że chodzi o reprezentowanie branży na zewnątrz.

[firmy: przemysł przetwórczy]

M: Czy w ramach branży jak Pani ocenia efekty współpracy z innymi przedsiębiorcami właśnie w ramach zrzeszeń?

R: Jako bardzo owocne. Duży wpływ ma to stowarzyszenie i duże zaangażowanie. Rosnące zaangażowanie powiedzmy w problemy producentów. (...)stowarzyszenie zajmuje się jakby problemami, które zgłaszają przedsiębiorcy i faktycznie te problemy porusza na szczeblu ministerialnym, bądź innym urzędowym.

M: Czy przedsiębiorcy w branży chętnie/ niechętnie współpracują ze sobą w celu wprowadzenia jakiś innowacyjnych rozwiązań? Czy też ten element konkurencji jest?

R: Nie, niechętnie, ponieważ wszyscy jesteśmy dla siebie konkurencją.

Wiele jest natomiast przykładów współpracy firm niebędących dla siebie konkurencją – zarówno w ramach łańcucha produkcyjnego, jak i kooperacji różnych branż.

[firmy: przemysł przetwórczy]

Tak jak ja mam kontakt z kilkoma firmami cateringowymi, gdzie mają kanapki, mają surówki nasze i do tego dajemy nasz sok. Kanapki są ich, natomiast surówki i sok są nasze.

Próba stymulowania współpracy jest uruchamianie platform technologii żywności.

M: A czy Pana zdaniem przedsiębiorstwa z tej branży chętnie czy niechętnie współpracują ze sobą w celu wypracowania jakichś innowacyjnych rozwiązań? Np. produktowych, technologicznych, marketingowych?

R: To znaczy jest kwestia rozwijająca się, jeżeli chodzi o żywność, rozpoczęła funkcjonowanie w Polsce tzw. Polska Platforma Technologii Żywności, która skupia w sobie zarówno ośrodki naukowe, czy to instytuty rządowe, czy uczelnie prywatne jak i laboratoria prywatne a zarazem skupia firmy i właśnie w ramach chociażby tej Platformy, która myślę, że będzie się dalej rozwijała czy innych podobnych platform, bo takich platform współpracy technologicznej jest więcej, ta współpraca będzie się pogłębiała

Słabą i chyba gasnącą współpracę ze światem nauki potwierdzają zarówno naukowcy, jak i przedsiębiorstwa, choć w dużych firmach kontakty ze światem nauki występują.

Zdarzało się, że w trakcie wywiadu pojawiła się idea takiej współpracy. Co charakterystyczne jednak w tym przypadku jednostka badawczo-rozwojowa miałaby pełnić funkcję usługową nie tyle dostarczając firmie wiedzę, co biorąc na siebie wykonanie uciążliwych testów, które wykonuje samo przedsiębiorstwo.

[firmy: przemysł przetwórczy]

R: Współpracujemy tak z instytutami badawczymi, współpracujemy z uczelniami, współpracujemy ze stowarzyszeniami branżowymi. Rzadziej teraz z naukowcami. Natomiast przy takich bardziej ambitnych projektach, które były w firmie w połowie lat 90 – tych to faktycznie był taki projekt naukowy związany z gumą do żucia, której już nie produkujemy. (...)

Jeżeli mamy jakieś potrzeby to my szukamy bardziej kontaktu niż te instytucje trafiają do nas. Zwłaszcza mam tu na myśli uczelnie, bo akurat współpracujemy tu z jedną z uczelni, ale to myśmy się na ten kontakt zdecydowali.

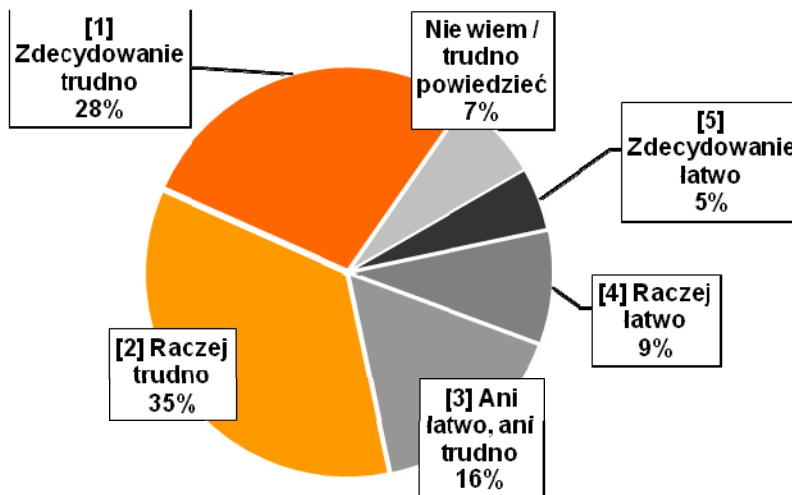
M: A takie wsparcie dla Was ze strony instytucji badawczo – rozwojowych jakby to mogło wyglądać?

R: Wykonanie szeregu testu na które nie mamy czasu, na urządzeniach, których nie posiadamy, na urządzeniach laboratoryjnych, tak wyspecjalizowanych, których nie posiadamy u siebie w firmie

3.1.9. Jakość zasobów ludzkich

Jednym z kluczowych czynników sukcesu przedsiębiorstwa są jego zasoby ludzkie. Badani przedsiębiorcy odczuwają depryzację potrzeb zatrudnieniowych. W sumie blisko dwie trzecie respondentów stwierdziło, że ma problemy ze znalezieniem kompetentnych pracowników. Zaledwie 14% respondentów było przeciwnego zdania. Wyniki nie różnią się od odnotowanych w innych badaniach przedsiębiorców, którzy często skarżą się na trudności z rekrutacją właściwych pracowników.

Wykres 30. Czy obecnie na rynku łatwo, czy trudno znaleźć jest pracowników, którzy odpowiadaliby potrzebom Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400)

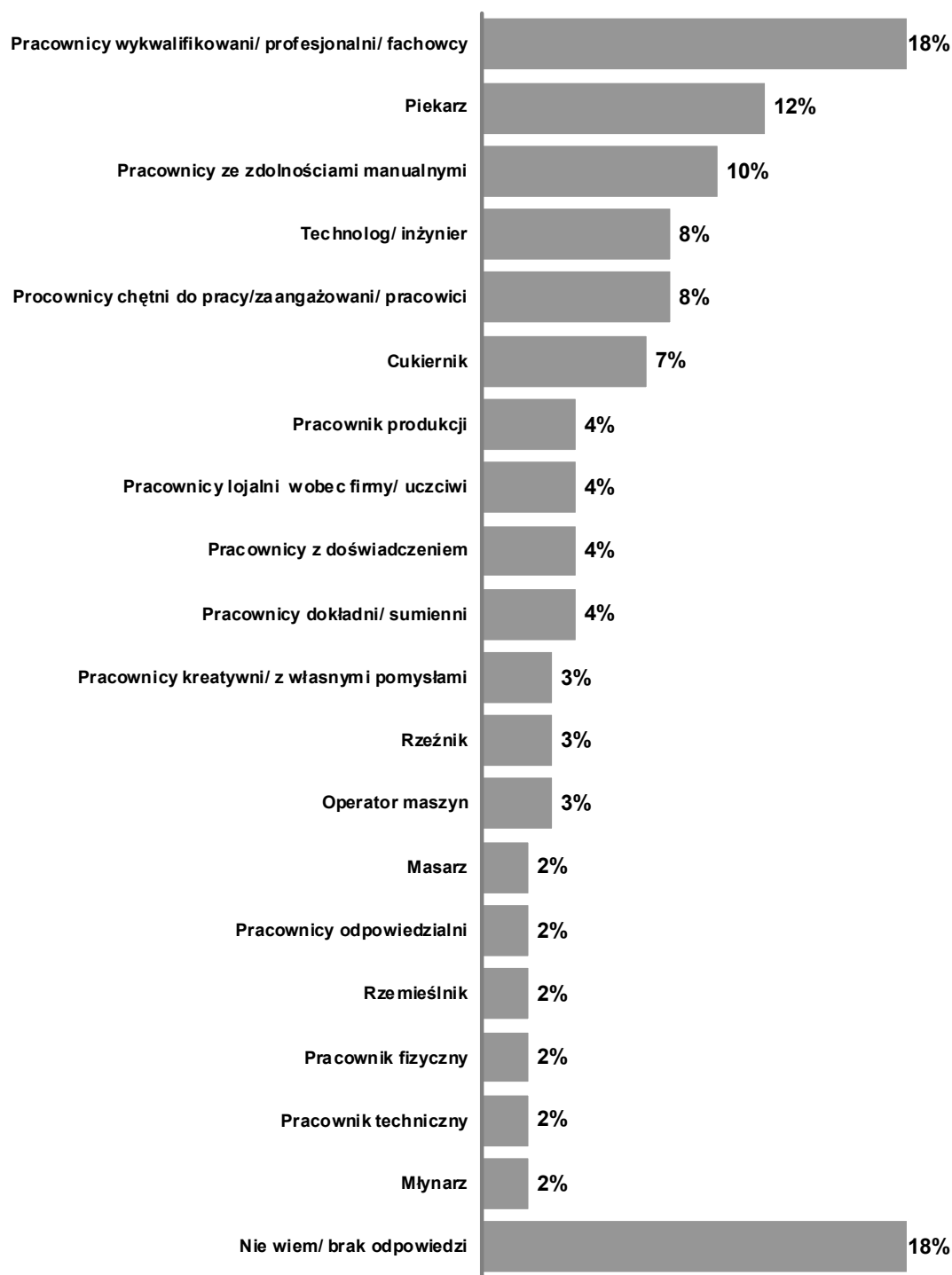

Przedsiębiorcy największe kłopoty napotykali przy rekrutacji wykwalifikowanych w swoich profesjach pracowników (18%), piekarzy (12%) czy pracowników ze zdolnościami manualnymi (10%). Badani wymienili także szereg różnych profesji, których reprezentantów trudno znaleźć na rynku pracy. Jeżeli przyjrzeć się dokładanie deficytowym profesjom wówczas nasuwa się wniosek o bardzo niekorzystnym kierunku rozwoju szkolnictwa zawodowego w Polsce. Obszary deprywacji są bowiem efektem deprecjacji wspomnianego typu szkolnictwa i powszechnych wśród ludzi młodych aspiracji edukacyjnych. Posiadanie wysokich aspiracji nie jest zjawiskiem negatywnym. Aczkolwiek jeżeli towarzyszy temu upowszechnienie dostępu do kierunków humanistycznych, a w znacznie mniejszym stopniu chęć kształcenia na kierunkach technicznych, wówczas uzyskujemy wysoki poziom niedopasowania zasobów ludzkich do potrzeb zgłaszanych przez przedsiębiorców. Z drugiej strony sami przedsiębiorcy nie pozostają bez winy, co można zweryfikować na podstawie wyników badania. Choć skarżą się oni na trudności w zaspokojeniu potrzeb w za-

kresie zatrudnienia, to jednak żadna z badanych firm nie wskazała wśród instytucji, z jakimi współpracuje instytucji systemu oświaty, w tym szkół zawodowych.

Warto zwrócić uwagę, że część przedsiębiorców zgłosiła problemy ze znalezieniem pracowników, którzy posiadaliby takie cechy jak: sumienność, zaangażowanie, dokładność i kreatywność. Również ten obszar deficytowy nie jest symptomatyczny wyłącznie dla sektora przetwórczego. Z podobną opinią możemy się spotkać w badaniach realizowanych na całej zbiorowości polskich przedsiębiorców.

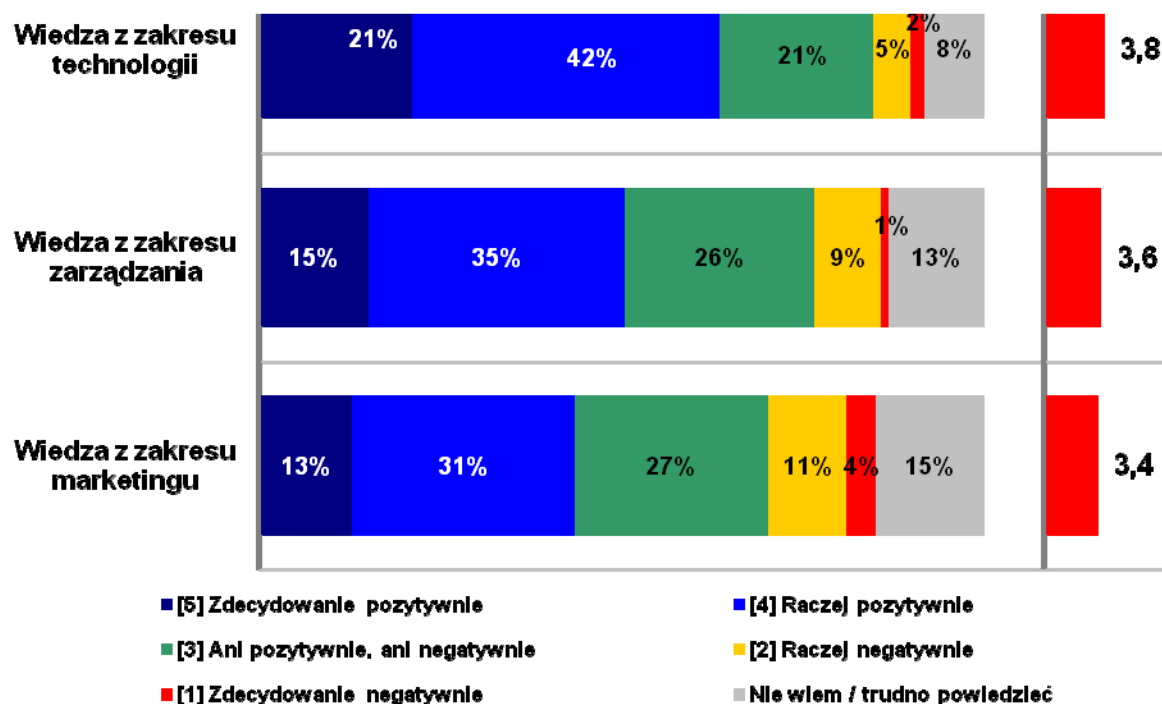
Wykres 31. Z jakim umiętnościami pracowników najtrudniej jest znaleźć? (N=400) – wskazania powyżej 1%

W ocenie respondentów kluczowe znaczenie dla ich działalności mają następujące kategorie zawodów lub zawody: piekarz (23%), cukiernik (19%), pracownik produkcji (11%), rzeźnik (10%), handlowiec i masarz (po 7%) czy też technolog / inżynier (6%).

Przedsiębiorcy na ogół pozytywnie oceniają wiedzę swoich pracowników. Najkorzystniejsze oceny dotyczyły wiedzy z zakresu technologii (63% ocen pozytywnych). Nieco gorzej oceniano wiedzę z zakresu zarządzania i marketingu (odpowiednio 50 i 44% ocen pozytywnych). Zwraca uwagę, że rzadko opinie przedsiębiorców były negatywne. Z reguły brakowi ocen pozytywnych towarzyszyły oceny ambiwalentne.

Wykres 32. Ocena wiedzy osób pracujących w firmie w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii (n=400)

M: Jak pan ocenia obecny stan kapitału ludzkiego w sektorze przetwórstwa rolno spożywczego. Czy on jest taki pro innowacyjny, albo jest bariera dla innowacyjności.

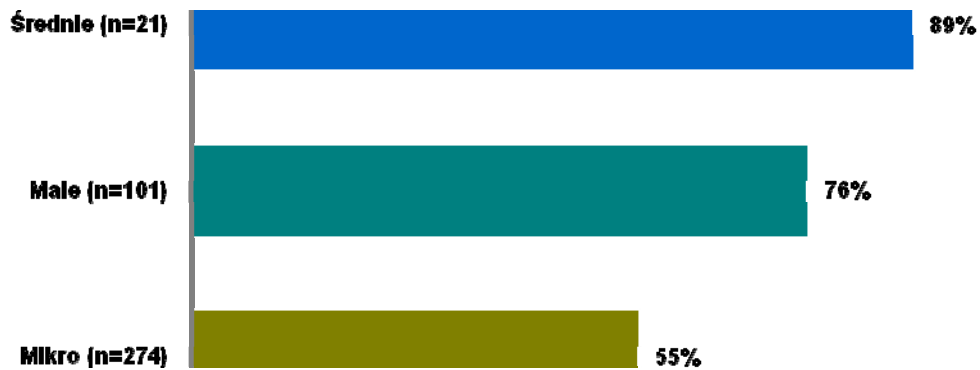
R: Właśnie patrząc na te, mówię, w tych lepszych częściach Polski pod względem lepszego rozwoju tego sektora, czyli północny zachód i zachód to tam naprawdę byłem pod wrażeniem postaw tych osób. To było takie trącące wręcz patetycznie kiczem. Człowiek nie ma pojęcia, że tak te pola są takie inne, że są takie zadbane, że tam jest taki po prostu porządek. I tam są i te wiatraki i to i śmie i owo. I są centra dystrybucyjne i są producenci i jest przetwórstwo. Po prostu inny świat. Taki, jakiego nie można się w ogóle spodziewać. To jest zaskakujące, ale to tak jest.

Kapitał ludzki się tak dobrze promuje i ludzie chodzą na te szkolenia bo są za darmo. (...) efekt propagandowy jest tak silny, że w efekcie powstaje pozytywna wartość dodana dla tych ludzi. że w ogólnym przeświadczeniu jest to złe, to jest osobny temat, ale to jakby nie temat naszej rozmowy. (...) trzeba przyznać, że jest to bardzo sprawnie działający mechanizm, z którym np. firmy szkoleniowe ciężko konkurują, bo ciężko jest konkurować ze szkoleniem za które uczestnik nic nie płaci, oferując szkolenie za które trzeba coś zapłacić. (...) A ludzie chcą się uczyć. Wbrew pozorom, czują tę potrzebę indywidualnej jednostki, czują tę potrzebę poprawienia kwalifikacji, nauczania się, ze względu na trudniejszy rynek pracy. Więc to zabieganie o poprawę swojej osobistej kompetencji jest tutaj jak najbardziej na czasie.

Przedsiębiorstwa z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego chętnie kierują swoich pracowników na szkolenia. W okresie ostatnich 12 miesięcy z inwestycji miękkich skorzystało 63% badanych przedsiębiorstw. Prowadzenie szkoleń różniło się w zależności od wielko-

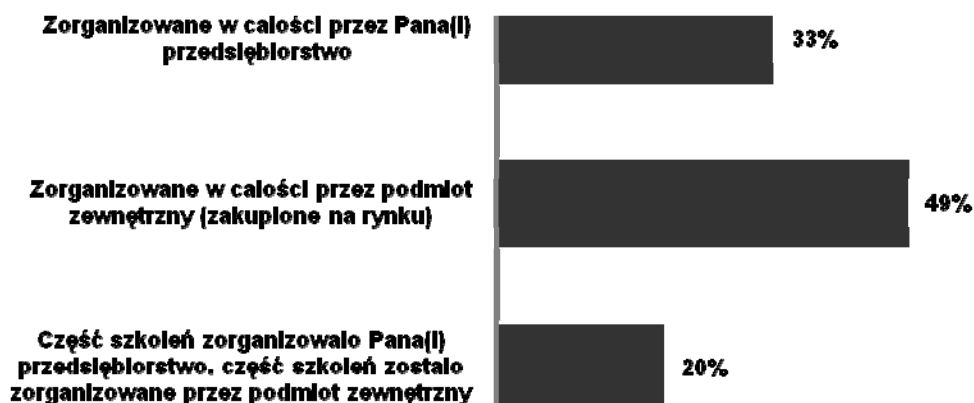
ści firmy. Szansę na udział w szkoleniach najczęściej mieli pracownicy firm zatrudniających powyżej 9 pracowników, najrzadziej natomiast osoby pracujące w firmach mikro. Chociaż nawet w tej kategorii szkolenia przeprowadziła ponad połowa badanych firm.

Wykres 33. Korzystanie ze szkoleń w okresie ostatnich 12 miesięcy według wielkości przedsiębiorstwa

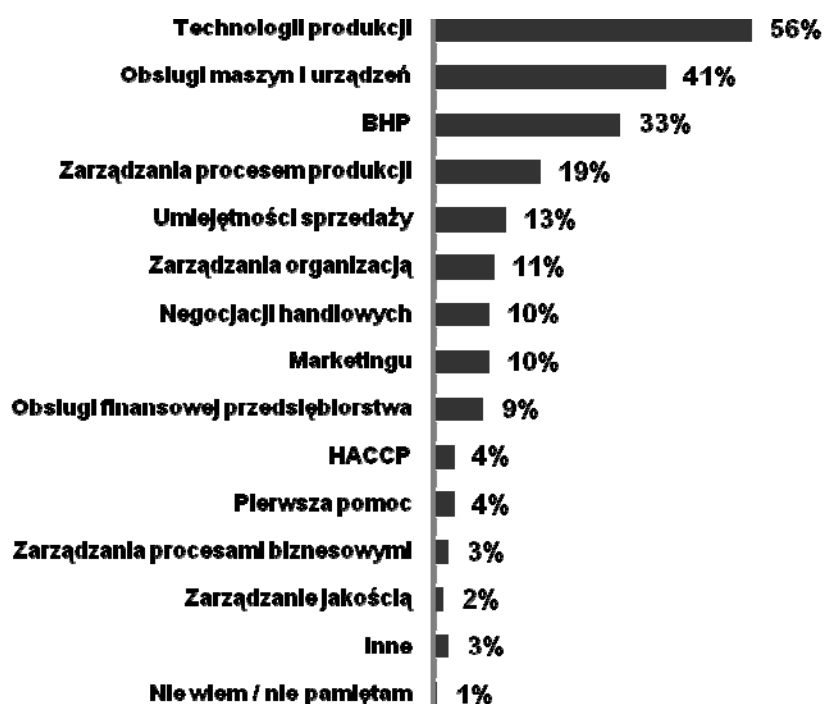
Szkolenia były najczęściej kupowane na rynku komercyjnym (49%). Co trzecie przedsiębiorstwo zorganizowało je we własnym zakresie, a jedna piąta badanych firm korzystała zarówno ze szkoleń zewnętrznych, jak i tych prowadzonych w oparciu o zasoby własne przedsiębiorstwa. Również korzystanie ze szkoleń różniło się ze względu na wielkość przedsiębiorstwa. Im większy podmiot tym częściej wykorzystywano pomoc zewnętrznych firm szkoleniowych, ale jednocześnie prowadzono również szkolenia własne. Analogicznie im mniejsza liczba zatrudnionych, tym rzadziej sięgano po obie formy działań szkoleniowych.

Wykres 34. Czy szkolenia te były...? (n=251)

Dominowały stricte techniczne szkolenia z zakresu technologii produkcji, obsługi maszyn i urządzeń oraz bezpieczeństwa i higieny pracy. Nieco mniejszą popularnością cieszyły się szkolenia marketingowe, z zakresu sprzedaży i zarządzania (kilkunastoprocentowe wskazania). Szkolenia handlowe i marketingowe były domeną szczególnie firm średnich i dużych, które istotnie częściej od firm małych i mikro szkoliły swoich pracowników w tych obszarach. Zwraca uwagę, że jeden na trzech badanych przedsiębiorców jako tematykę szkoleń wymieniał szkolenia z zakresu BHP, a więc szkolenia, których przeprowadzenie jest obligatoryjne.

Wykres 35. Czego dotyczyły szkolenia przeprowadzone w okresie ostatnich 12 miesięcy? (N=251)

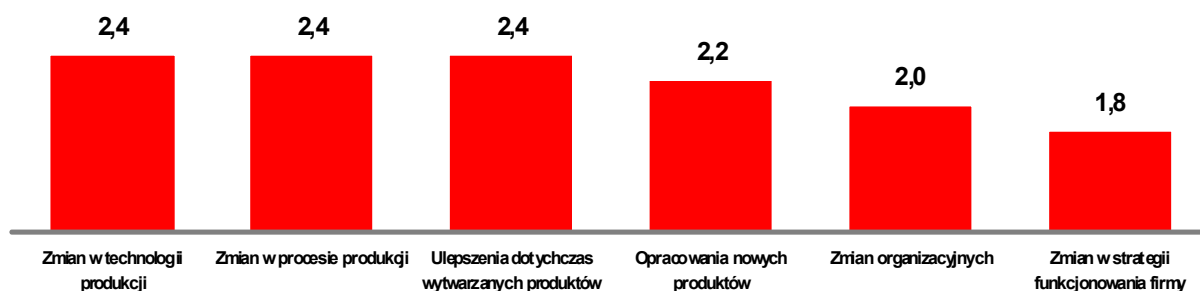
W co drugim badanym przedsiębiorstwie pracownicy są motywowani do zdobywania wiedzy przydatnej dla przedsiębiorstwa. Szczególnie jest to widoczne w firmach średniej wielkości i dużych – w ich przypadku deklarowało to odpowiednio 61% i 71% respondentów. Pracownicy sektora przetwórczego mogą również uzyskać dofinansowanie do kursów / szkoleń / studiów. Taka polityka charakteryzowała 52% badanych przedsiębiorstw, przy czym częściej stosowały ją firmy zatrudniające powyżej 9 pracowników.

Wykres 36. Czy pracownicy Pana(i) firmy są zachęceni w szczególny sposób do zdobywania wiedzy i wykorzystywania jej na potrzeby przedsiębiorstwa? (N=400)

Motywowanie pracowników do zwiększania poziomu wiedzy nie przekłada się jednak w sposób istotny na zgłaszanie przez nich pomysłów i propozycji zmian dotyczących technologii produkcji, czy organizacji i strategii funkcjonowania firmy. W każdym z badanych obszarów tematycznych odsetek przedsiębiorstw, w których pracownicy zgłaszali często lub bardzo często propozycje zmian nie przekraczał łącznie 20%.

Wykres 37. Jak często pracownicy Pana(i) przedsiębiorstwa zgłaszają pomysły dotyczące ...? (N=400)
skala 1 – w ogóle nie zgłaszają, 5 – zgłaszają bardzo często

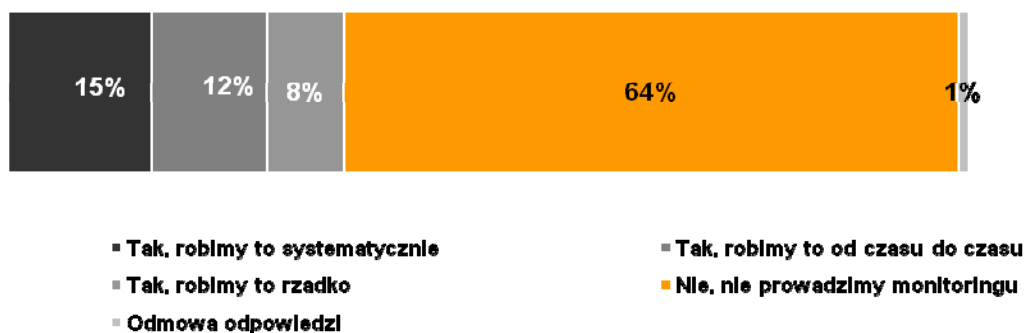

3.1.10. Pozyskiwanie informacji rynkowych

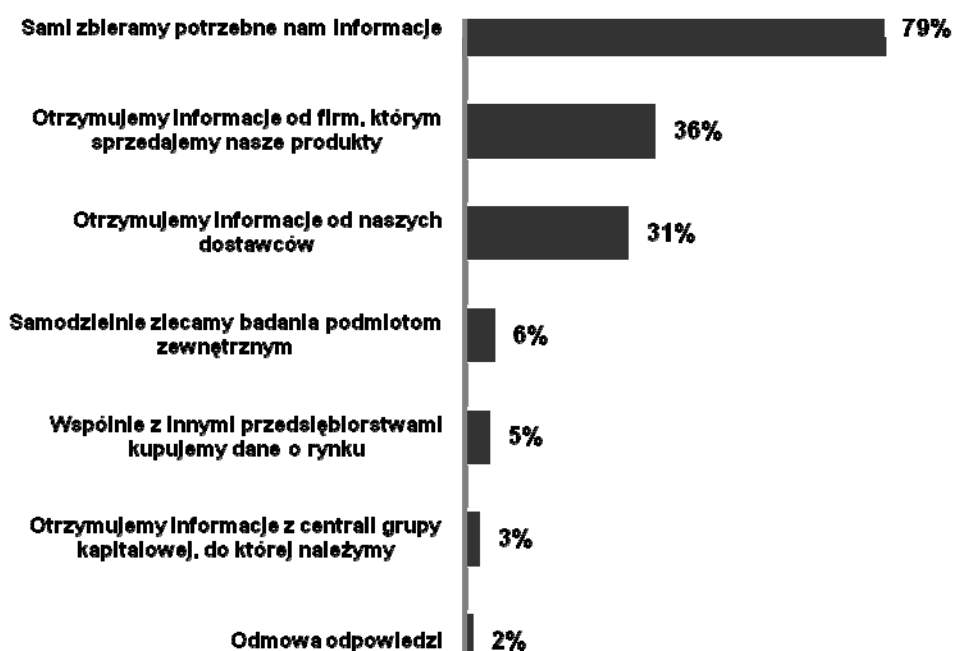
Wyniki badania pokazują niepokojące zjawisko działania bez uprzedniego zapewnienia sobie dopływu informacji na temat zmian zachodzących na rynku. Niemal dwie trzecie respondentów stwierdziło, że nie prowadzi zmian preferencji konsumentów, a 8%, że robi to rzadko. Niespełna co dziesiąte przedsiębiorstwo weryfikuje preferencje od czasu do czasu, a nieco ponad jedna dziesiąta (13%) robi to systematycznie. Rzadkie podejmowanie działań monitorujących jest prawdopodobnie związane z relatywnie niewielkimi zasobami, jakie przedsiębiorstwa mogą przeznaczyć na ten cel. Odsetek firm realizujących je, zwiększał się wraz ze wzrostem liczby zatrudnionych, a jak pokazują wyniki badania firmy mniejsze, zwłaszcza mikro charakteryzują się nienajlepszymi opiniami na temat obecnej kondycji ekonomicznej przedsiębiorstwa. Z drugiej strony nawet jeżeli przedsiębiorstwo prowadzi monitoring konsumencki to z reguły robi to w sposób bezkosztowy - „sami zbieramy informacje” (79%), „otrzymujemy informacje od firm, którym sprzedajemy nasze produkty” (36%). Korzystanie z płatnych źródeł, tj. badań zleczanych podmiotom zewnętrznym cechowało 11% badanych podmiotów, przy czym 6% zlecało badania samodzielnie, a 5% wykorzystywało badania syndykatowe.²³

Wykres 38. Czy prowadzicie Państwo monitoring zmian preferencji konsumentów? (N=400)

²³ Rodzaj badania, które jest realizowane na zlecenie kilku klientów.

Wykres 39. W jaki sposób prowadzicie Państwo monitoring? (N=138)

Niemniej jednak, badania jakościowe pokazały, że w firmach stosujących badania marketingowe (przeważnie dużych) mają one dużą wagę. Wśród osób związanych z nauką rozpowszechnione jest przekonanie o dominacji badań marketingowych i wyznaczaniu przez nie kierunków rozwoju rynku. Osoby związane z technologią produkcji uważają, że właśnie marketing i poprzedzające go badania wyznaczają kierunki zmian technologicznych.

Dzisiaj marketing jest ważniejszy od technologii. I to jest cały ból, też przemysłu spożywczego, to jest główna wada, że rządzi technologia wróć, że rządzi marketing a nie technologia. I oni dyktują co jest lepsze czasami bez sensu, ale taki jest układ. Technolog dzisiaj jest pod kloszem, nic nie ma do gadania. Każą mu zrobić coś to robi i tyle

kadra zarządzająca to niestety trochę to są wydmuszki. Tzn. oni są dobrzy w marketingu, komunikacji między ludzką czy każdej innej a jeśli chodzi o sedno sprawy, sedno technologii, sedno produktu to nic nie wiedzą na ten temat.

[firmy: przemysł przetwórczy]

Generalnie decyzję są podejmowane oczywiście przez zarząd, ale w oparciu o jakieś badania marketingowe lub też o analizę sprzedaży tego co dzieje się na rynku, co dzieje się gdzieś u konkurencji (...)Decydują tutaj działy marketingu, działy handlowe. Działy technologiczne realizują bądź służą wsparciem technologicznym, tzn. stwierdzają czy dany projekt jest możliwy do realizacji.

[firmy: przemysł przetwórczy]

Firma też robi badania rynkowe, Nilsena jest chyba najbardziej popularny. Na podstawie tego też wprowadza nowe produkty, patrzy jakie są tendencje, jakie spadki, jakie wzrosty. I dzięki temu staramy się wyjść naprzeciw potrzebom konsumenckim.

R: Poważniejsze zadania są zlecane na zewnątrz. Natomiast my przeprowadzamy jakieś testy na małej próbie. (...) takie szybkie i które pozwalają nam na szybką degustację powiedzmy jakiegoś wyrobu. Natomiast one nie będą nam oczywiście mówiły o celowości jakiejś inwestycji, takie badania są zlecane.

Kwestię tę inaczej widzą przedstawiciele administracji. Tu pojawiają się głosy o możliwym wzmocnieniu marketingu oraz własnych sieci dystrybucji sektora spożywczego, mogących ograniczyć niekorzystny wpływ wielkich sieci handlowych.

[MRiRW]

R: No nie wiem jak marketing, myślę, że jednak marketing jest chyba naszą najsłabszą stroną.(...)Marketing, myślę, że dystrybucja

(...)

R: Tzn. to co ja obserwuję, zbyt mało nasi producenci inwestują w marki własne i w budowanie własnej sieci sprzedaży. To, że wprowadzone są produkty do sieci tych zachodnich, oczywiście jest fajne bo mamy ten rynek zbytu ale tutaj też ponoszą przedsiębiorcy bardzo duże koszty związane z tymi różnymi rodzajami opłat, półkowych i tak dalej

(...)

R: Jest to jeden z wielu kierunków [rozwoju] ale myślę, że obniżając koszty wprowadzania produktu i chcąc jednak uzyskać dla siebie większy zysk to posiadanie własnej sieci jest jak najbardziej pozytywnym czynnikiem.

3.1.11. Charakterystyka badanych podmiotów zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym

Tabela 17. Wielkość miejscowości

	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszców pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
Wieś	35%	48%	8%	49%	100%	13%	69%	24%
Miasto do 19 999 mieszkańców	28%	17%	66%	38%	0%	60%	8%	30%
Miasto od 20 000 do 49 999 mieszkańców	16%	16%	3%	1%	0%	10%	3%	20%
Miasto od 50 000 do 199 999 mieszkańców	8%	16%	1%	4%	0%	5%	19%	5%
Miasto powyżej 200 000 mieszkańców	13%	3%	22%	9%	0%	12%	0%	20%

Tabela 18. Rynki działania

	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszców pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
Lokalnym - najbliższa okolica	46%	37%	13%	9%	0%	29%	47%	58%
Wojewódzkim - na terenie jednego województwa	11%	11%	0%	5%	0%	9%	6%	12%
Regionalnym - na terenie kilku województw	15%	10%	0%	16%	0%	15%	24%	17%
Ogólnopolskim	16%	25%	28%	23%	100%	37%	22%	7%
Międzynarodowym	13%	17%	59%	47%	0%	10%	2%	6%

Tabela 19. Rynki zagraniczne

	Ogółem (N=51)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=16)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=6)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=14)	Produkcja olejów i tłuszców pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=0)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=2)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=1)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=13)
Rynek wspólnoty europejskiej	91%	80%	95%	95%	0%	100%	100%	98%
Rynek rosyjski	16%	2%	2%	32%	0%	46%	0%	18%
Rynek chiński	10%	17%	2%	7%	0%	23%	0%	6%
Inne rynki zagraniczne	36%	32%	7%	48%	0%	77%	0%	38%

Tabela 20. Okres funkcjonowania na rynku

	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszców pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
Średnia	26,6	19,9	17,7	21,0	20,0	36,7	27,8	29,8

Wykres 40. Obroty w 2010 roku

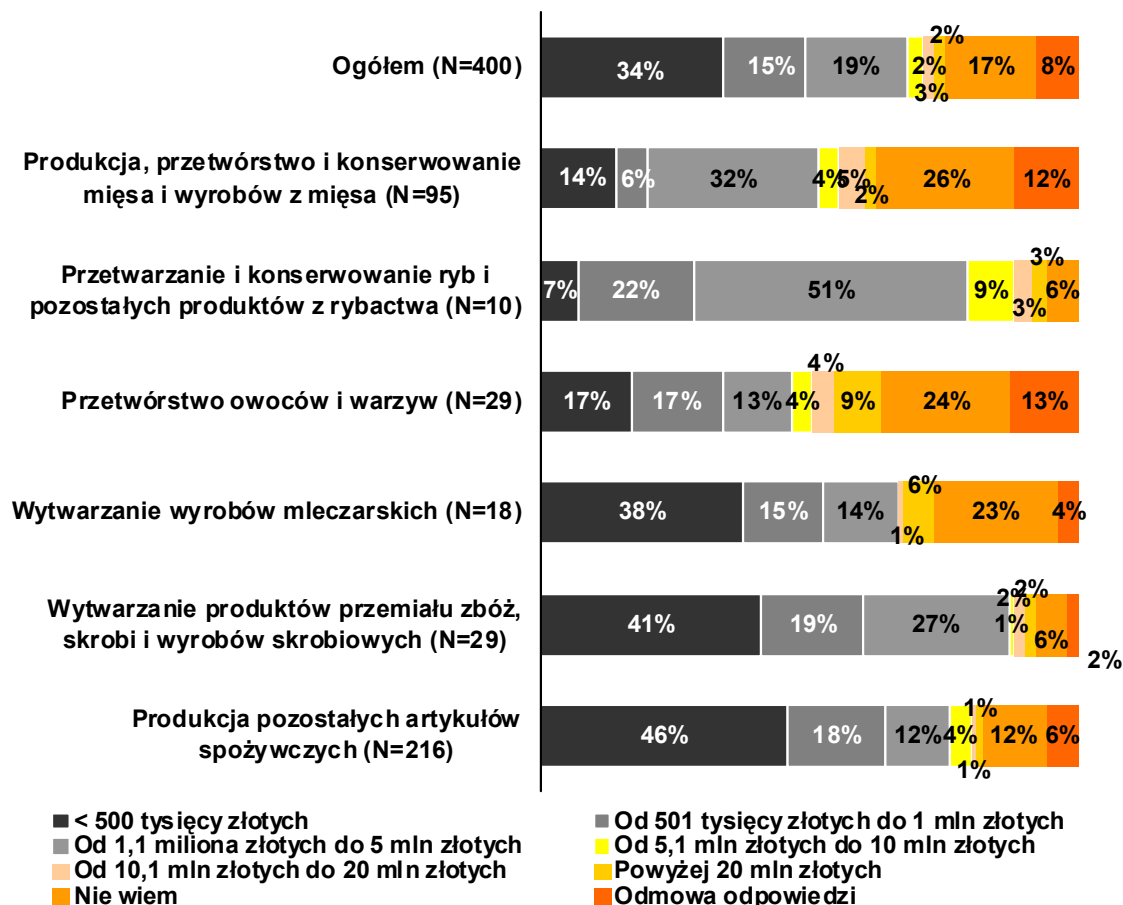

Tabela 21. Odsetek przychodów przeznaczanych na cele innowacyjne

	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
0	15%	16%	0%	11%	0%	2%	18%	18%
1 do 3	19%	17%	35%	18%	100%	14%	33%	18%
4 do 5	8%	6%	3%	6%	0%	15%	2%	9%
6 do 10	9%	13%	0%	4%	0%	26%	13%	7%
Ponad 10	7%	6%	0%	16%	0%	0%	8%	8%

Odmowa odpowiedzi	41%	43%	62%	45%	0%	43%	27%	40%
średnia	6.0	5.3	2.2	8.3	3.0	6.4	4.7	6.3

Wykres 41. Zmiany obrotów przedsiębiorstwa w 2010 roku w porównaniu z 2009.

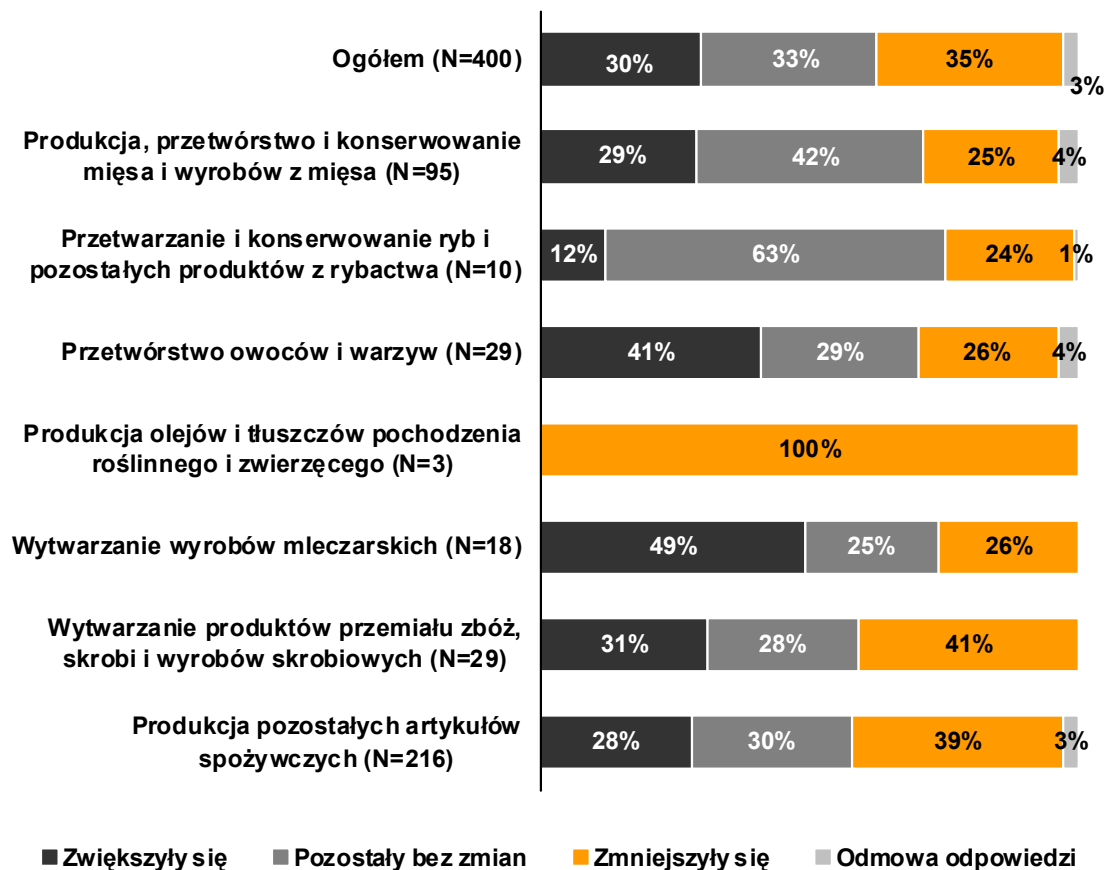

Tabela 22. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pan(i) firmie przeprowadzono działania związane ze zmianami....?

Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)

Organizacyjnymi (np. zmiana struktury wewnętrznej grupy, reorganizacja)	28%	30%	33%	37%	0%	33%	27%	25%
Marketingowymi (np. zmiana opakowań, kanałów dystrybucji)	43%	50%	51%	49%	0%	67%	32%	40%

Wykres 42. Jakie przedsiębiorstwa stanowią dla Pana(i) firmy największą konkurencję rynkową?

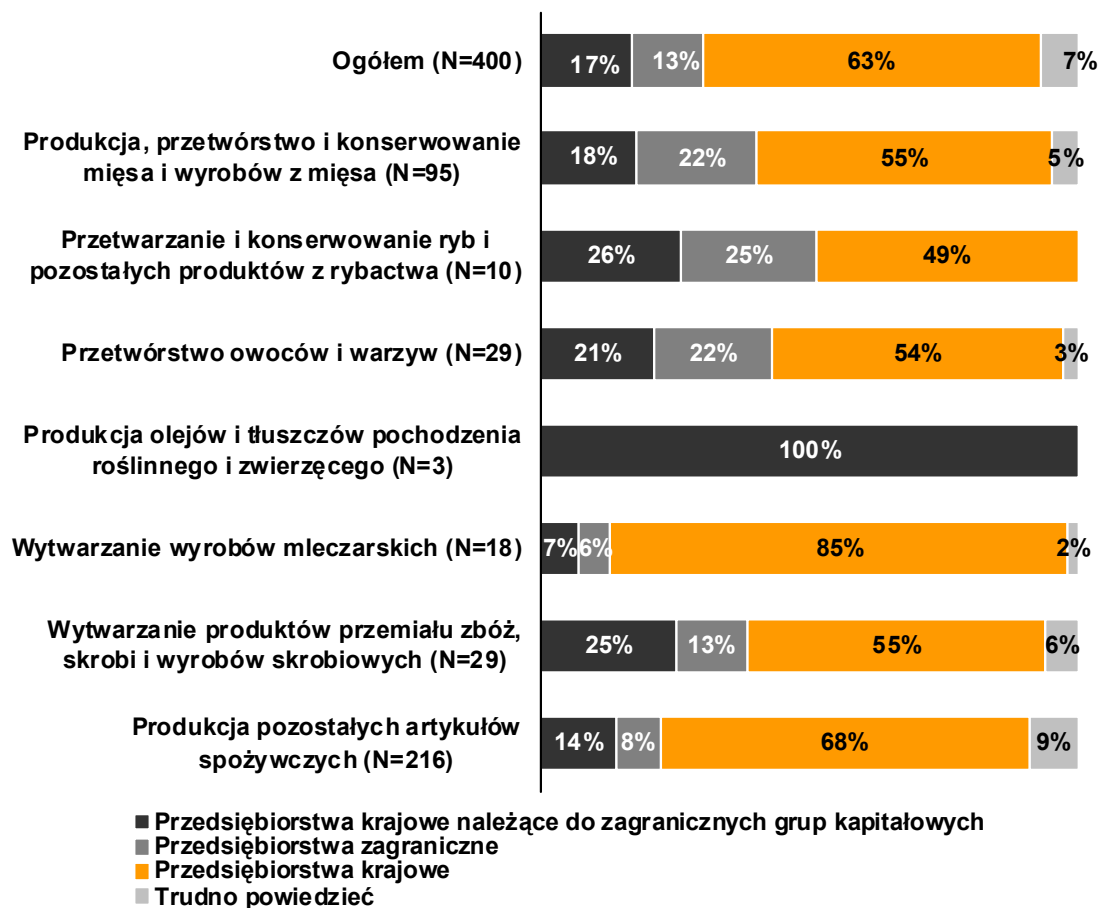

Tabela 23. Forma własności

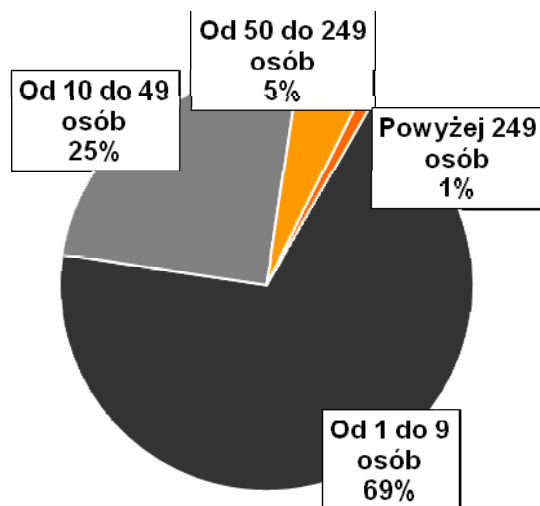
	Ogółem (N=400)	Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa (N=95)	Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa (N=10)	Przetwórstwo owoców i warzyw (N=29)	Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego (N=3)	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich (N=18)	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych (N=29)	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych (N=216)
W całości prywatna, większość	4%	4%	11%	9%	0%	1%	14%	1%

kapitału należy do zagranicznych udziałowców								
W całości prywatna, większość kapitału należy do krajowych udziałowców	92%	93%	89%	89%	100%	92%	82%	93%
W całości publiczna	2%	0%	0%	0%	0%	4%	2%	3%
W części prywatna, w części publiczna	1%	0%	0%	1%	0%	3%	0%	1%
Nie wiem	2%	3%	0%	0%	0%	0%	2%	2%
Odmowa odpowiedzi	0%	0%	0%	1%	0%	0%	0%	0%

Wykres 43. Jaki typ produkcji stanowi główny przedmiot działania Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400)

Wykres 44. Ile osób, łącznie z Panem jest zatrudnionych w Pana(i) firmie (bez względu na formę prawną)? (N=400)

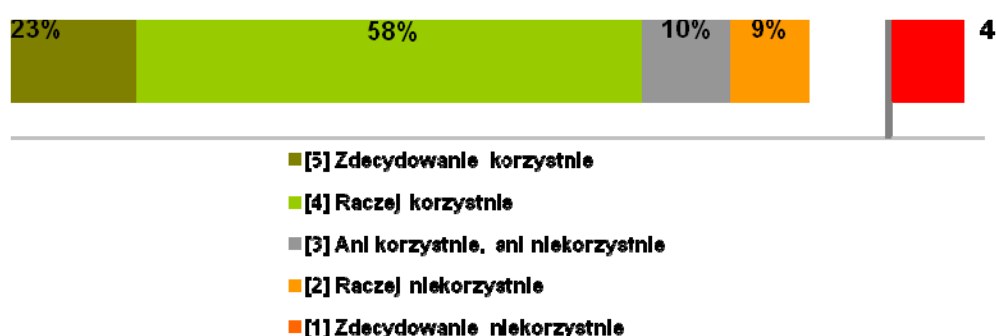

3.2. Grupy producentów rolnych

3.2.1. Kondycja ekonomiczna

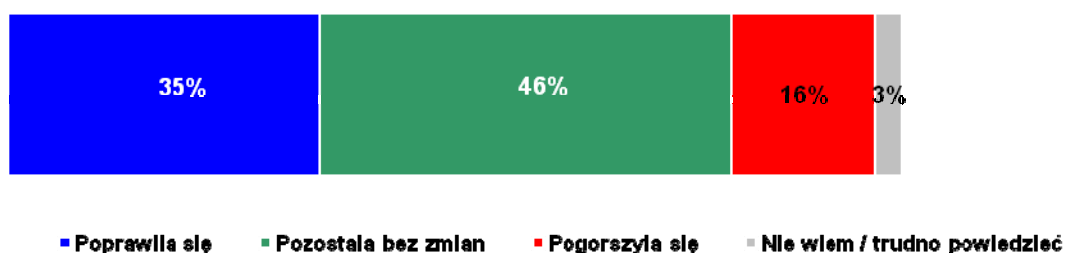
Badane grupy producentów pozytywnie (mocna szkolna „4”) oceniły swoją kondycję ekonomiczną, tylko 9% wyraziło o niej negatywny pogląd.

Wykres 45. Ocena bieżącej kondycji ekonomicznej grupy (n=100)

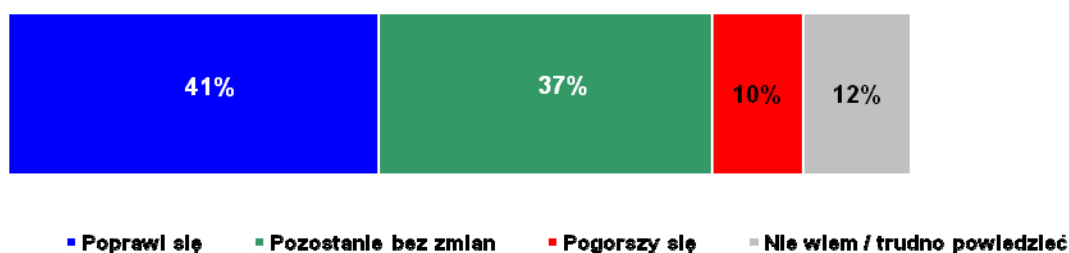
Rok 2010 był dla grup producentów pod względem finansowym dobrym rokiem. Co trzecia grupa poprawiła swoją sytuację ekonomiczną, a tylko jedna na sześć odnotowała pogorszenie.

Wykres 46. Czy w porównaniu z okresem ostatnich 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) grupy...? (N=100)

Reprezentanci grup pozytywnie oceniając bieżącą sytuację z optymizmem patrzą w przyszłość. Aż 41% respondentów spodziewa się w najbliższych 12 miesiącach poprawy sytuacji ekonomicznej, a dalsze 37% co najmniej utrzymania swojego ekonomicznego statusu quo.

Wykres 47. A jak Pan(i) uważa, czy w okresie najbliższych 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) grupy...? (N=100)

3.2.2. Zaplecze technologiczne

Przedstawiciele grup producenckich uważają na ogół, że stosują nowoczesne metody produkcji, aczkolwiek tylko jeden na dziesięciu badanych był przekonany, iż pod względem zaawansowania metod produkcji jego grupa jest pionierem na rynku w Polsce. Blisko jedna trzecia ankietowanych uważa się za nowoczesnych, jednak dostrzegają na rynku grupy o wyższym poziomie nowoczesności. Niemal połowa badanych uznała stosowane metody za nowoczesne, jednakże nie uważają oni, iż stanowi to jakikolwiek wyróżnik grupy.

Wykres 48. Które stwierdzenie najlepiej opisuje metody produkcji stosowane przez członków Pana(i) grupy? (N=100)

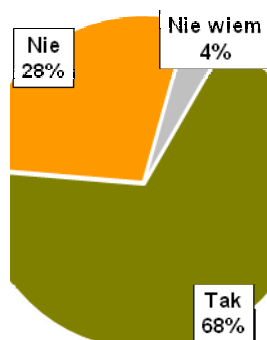
- Stosujemy najnowocześniejsze metody produkcji. Jesteśmy pionierami na polskim rynku
- Stosujemy nowoczesne metody produkcji, ale są w Polsce grupy producentów stosujące bardziej nowoczesne metody
- Stosujemy nowoczesne metody, ale nie wyróżniamy się pod tym względem na tle innych grup producentów
- Stosujemy tradycyjne metody produkcji
- Trudno powiedzieć

3.2.3. Działalność innowacyjna

3.2.3.1. Inwestycje w nowe maszyny i urządzenia

W okresie ostatnich dwóch lat grupy producentów chętnie modernizowały swoje zaplecze techniczne (71% kupiło nowe maszyny i urządzenia), zaś 57% wprowadziło nowe metody produkcji. Zakupione maszyny w zdecydowanej większości (68%) stanowiły istotną nowość na tle dotąd używanych przez producentów zrzeszonych w danej grupie.

Wykres 49. Czy wśród zakupionych w okresie ostatnich 2 lat maszyn lub urządzeń były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) grupy? Chodzi nam o maszyny i urządzenia, które w stosunku do poprzednio używanych są istotnie ulepszone. (N=71)

Jedną z ważniejszych bolączek w trakcie wprowadzania nowych metod produkcji lub maszyn była niewystarczająca wiedza z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych.

Na ten czynnik, jako problemowy zwróciło uwagę 39% badanych, którzy dokonali w ostatnim czasie wdrożeń.

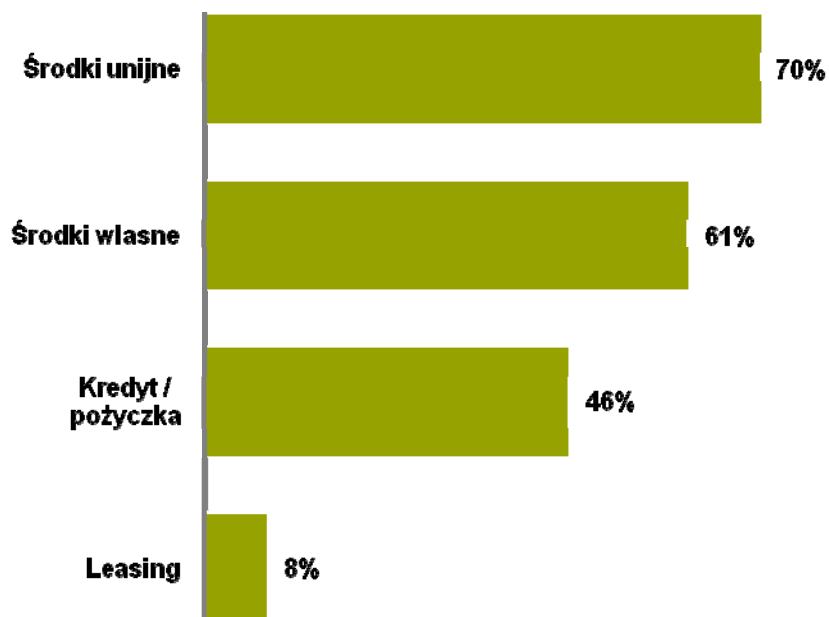
Wykres 50. Czy podczas zakupu nowych maszyn i urządzeń lub podczas wprowadzania nowej technologii odczuwaliście Państwo trudności związane z ...? (N=71)

Brak wiedzy w zakresie rozwoju produktów i procesu produkcji w dużym lub bardzo dużym stopniu odczuło 21% badanych grup, które dokonały wdrożeń. Niedostateczny poziom kompetencji w zakresie obsługi nowych maszyn był udziałem odpowiednio 20% respondentów, którzy wdrożyli innowacje, niewystarczająca wiedza z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych 29%, a deficyt środków niezbędnych na pozyskanie wiedzy dotyczących wdrożonych innowacji 8%.

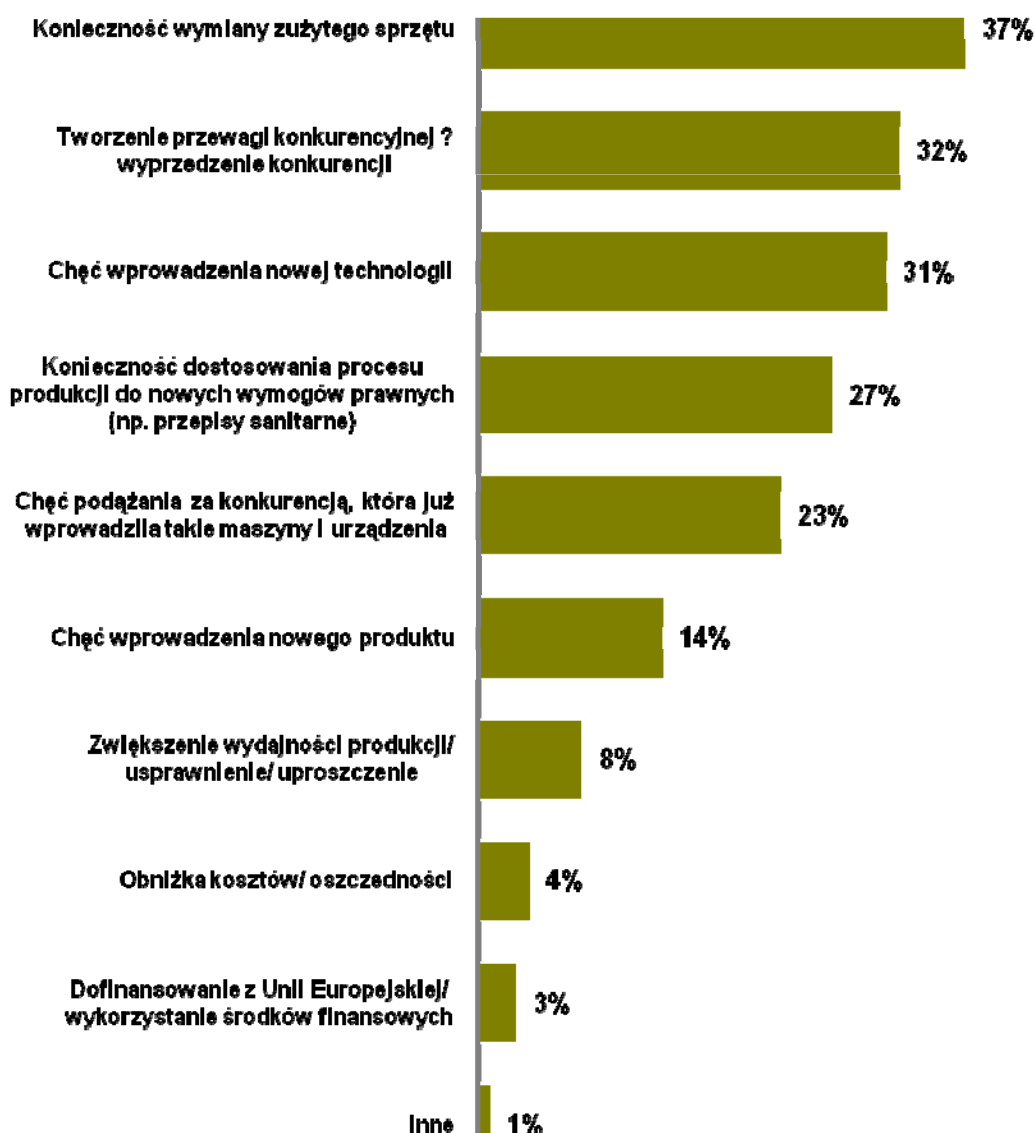
Wspólnota europejska jest istotnym czynnikiem modernizacji i innowacji polskich grup producenckich – 70% respondentów sfinansowało nowe maszyny i urządzenia ze środków unijnych. W 61% przypadków posłużono się środkami własnymi, zaś kredyty wspomogły 46% zakupów maszyn. Biorąc pod uwagę, że pomoc publiczna z reguły nie może sięgać 100% wartości inwestycji możemy założyć, że część środków własnych oraz uzyskanych ze źródeł komercyjnych służyła do pokrycia puli wkładu własnego beneficjanta wsparcia unijnego.

Wykres 51. Z jakiego źródła lub źródeł sfinansowaliście Państwo te maszyny i urządzenia? (N=71)

Argumentacja decyzji o zakupie nowych maszyn lub urządzeń nieco różni się od tej formułowanej przez przedsiębiorców przetwarzających żywność, opisanych w poprzednich rozdziałach. Choć konieczność dotrzymania kroku konkurencji została wymieniona na jednej z czołowych pozycji widać, że w przypadku grup producenckich większy akcent położono na modernizację z przyczyn stricte technicznych (37%) i po prostu chęć wprowadzenia nowej technologii (32%).

Wykres 52. Jaki był główny powód tego, że zdecydowaliście się Państwo na zakup tych maszyn i urządzeń? (N=71)

Z **badźń jakościowych** wynika, że ważnym czynnikiem niejako wymuszającym inwestycje innowacyjne są wymagania odbiorców produkcji – zakładów przetwórczych. Oczekują one inwestycji dostosowujących działania grup producenckich do własnych wymogów technologicznych.

Dążenie do innowacji zaspokajane jest też przez eksperymenty w samych firmach – odbywa się metodą „prób i błędów”. Działania takie wspierane są przez przedstawicieli handlowych firm oferujących nowe rozwiązania.

[grupa producentów]

jak najbardziej śledzimy[nowe technologie] i jak najbardziej musimy się do nich dostosowywać. W tej chwili to się odbywa, czy odbywa, odbywało bo już zaczynają przechodzić jeżeli chodzi o transportowanie tych kur do uboju. (...) Zakłady [drobiarskie] tak dostosowują sobie, żeby to było szybciej, łatwiej. Jak oni wprowadzają po prostu taki rodzaj transportu i my musimy się do niego dostosować.

robimy doświadczenia, jak najbardziej. (...) Jak najbardziej robimy różnego rodzaju próby dodatków, żeby jak najmniejsze zużycie zrobić na fermie, żeby te kury szybciej rosły, żeby to było zdrowe mięso. To nie wiem. Robimy. Dużo różnych rzeczy robimy.

(...) idzie jakaś tam partia na pięciu kurnikach i dodajemy jakiś tam dodatek, czy to do paszy, czy do czegoś innego, do dezynfekcji i sprawdzamy czy coś to daje i czy jest poprawa, czy jest sens tego

używać.

(...) Jeżeli u nas przejdzie taki test, i nam się sprawdzi, będziemy zadowoleni to oprócz tego mieszalnia sprzedaje jeszcze później klientowi z zewnątrz paszę.

M: A kto wymyśla co warto dodać, co warto przetestować. (...)

R: Przeważnie to są firmy, które wprowadzają na rynek jakieś nowinki i skierowane doświadczenie i później chcą się pokazać i przyjeżdżają, pokazują różnego rodzaju badania, testy.(...) One docierają [do nas].

Z punktu widzenia producentów rolnych atrakcyjną formą wsparcia inwestycji jest kredyt dla młodych rolników (do 40 roku życia), wspierany środkami ARR (przedstawiciele Agencji nie wspominali o tym instrumencie). Bardzo niskie oprocentowanie, duża dostępność oraz pewność otrzymanych środków czynią go atrakcyjnym także na tle środków unijnych. Istotną rolę odgrywa też wsparcie bezpośrednie dla grup producenckich.

[grupa producentów]

R: Podstawowe źródła finansowania to jest kredyt dla młodego rolnika i to chyba jest taka najlepsza. Bo jeżeli chodzi o te takie dofinansowania, że trzeba samemu zainwestować, włożyć pieniądze, a potem czekać na zwrot, ewentualnie. Dadzą, nie dadzą. Różnie to bywa. Kredyt młodego rolnika jest taki najpewniejszy.

(...) To daje bank. My akurat mamy w BGŻ. I bank daje nam kredyt, który jest finansowany przez Agencję Restrukturyzacji Rolnictwa

M: I trudno go dostać, czy nie.

R: Powiem pani, że nie. Biznes sprawdzony i jak najbardziej. I jest bardzo atrakcyjne, bo jest oprocentowanie, nie wiem jak w tej chwili bo my mamy te starsze kredyty i tam jest 1,5 % czy 1,2 %. (...)

[na środki unijne] po prostu jest więcej chętnych na te pieniądze niż ich jest. Dodatkowo te pieniądze z tej grupy producenckiej z tej dopłaty do grupy. Myślę, że dostaniemy te pieniądze z po kontroli i też pójdą pewnie na inwestycje.

Respondenci zrzeszeni w grupy producenckie są z tego zadowoleni. Spełniają one swoją rolę w procesie inwestycyjnym, stanowiąc istotne wsparcie rozwojowe. W przypadku niedawno stworzonych zrzeszeń wiąże się to jeszcze z dozą niepewności, czy spodziewane dofinansowanie zostanie uzyskane. Bardziej doświadczeni przedsiębiorcy wymieniają cały katalog inwestycji sfinansowanych dzięki tej formie działalności.

[grupa producentów]

Po pierwsze jest dofinansowanie do kosztów inwestycji w zakresie przygotowania jakby towaru, jego transportu, opakowań, cała ta baza logistyczna od momentu zbioru do momentu dostarczenia do zakładu przetwórczego.

M: Wy to robicie we własnym zakresie, ten samochód 24 tonowy jest wasz?

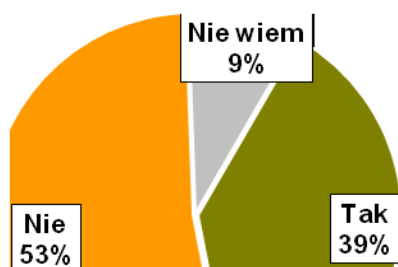
R: Tak. Jest nasz samochód, on też jest dofinansowany ze środków dla grupy producentów owoców i warzyw(...) tak samo opakowania (...). I teraz od lipca 2009 roku bodajże czy od sierpnia, jest możliwość, bo do 2009 roku można było budować chłodnie, magazyny wszelkie, opakowania z dofinansowaniem z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Od 2009 można dodatkowo jeszcze maszyny do zbioru owoców i warzyw zakupywać z dofinansowaniem agencji. Więc no też taką maszynę zakupiliśmy do zbioru, zakupiliśmy też ładowarkę do załadunku tych skrzyń, w które owoce zbieramy.

Decyzje o zakupie maszyn lub urządzeń grupy podejmowały w większości samodzielnie (82%). Te, które konsultowały decyzję w pierwszej kolejności zasięgały porady u producentów takich maszyn (62% konsultujących), a następnie dostawców (odpowiednio 46%).

3.2.3.2. Innowacje technologiczne

Wśród grup, które wdrożyły nowe sposoby produkcji, dwóch na pięciu badanych określiło wdrożone technologie jako innowacyjne - to jest rzadko lub w ogóle nie spotykane w Polsce.

Wykres 53. Czy wprowadzone w Pana(i) grupie nowe sposoby produkcji można nazwać innowacyjnymi, tj. takimi, które obecnie są w Polsce rzadko lub w ogóle nie spotykane? (N=57)

Wśród wielu szczegółowych rozwiązań w pierwszej kolejności wskazywano na ogólne ulepszenie sposobów produkcji / uprawy (21% wdrażających innowacyjne technologie) oraz nowe sposoby pakowania (9%).

W okresie ostatnich dwóch lat grupy wprowadziły następujące innowacje sposobów produkcji (wskazania ponad 1%):

Nowe odmiany	Chów trzody chlewnej	Uprawy na czarnej folii	Uprawy zgodne z systemem GLOBAL
Nowe sposoby sortowania	Nowe dodatki do pasz/ nowe pasze	Zbieranie na akord	Uprawy uproszczone
Poprawa struktury gleby/ nawożenie	Uprawy - system bezorkowy	Uprawa na koksie	Nowe sposoby pozyskiwania surowca
Międzynarodowe standardy/ wymogi	Zakup/ sprowadzenie rozsąd	Produkcja kompostu fazy czwartej	Nowe sposoby ogrzewania

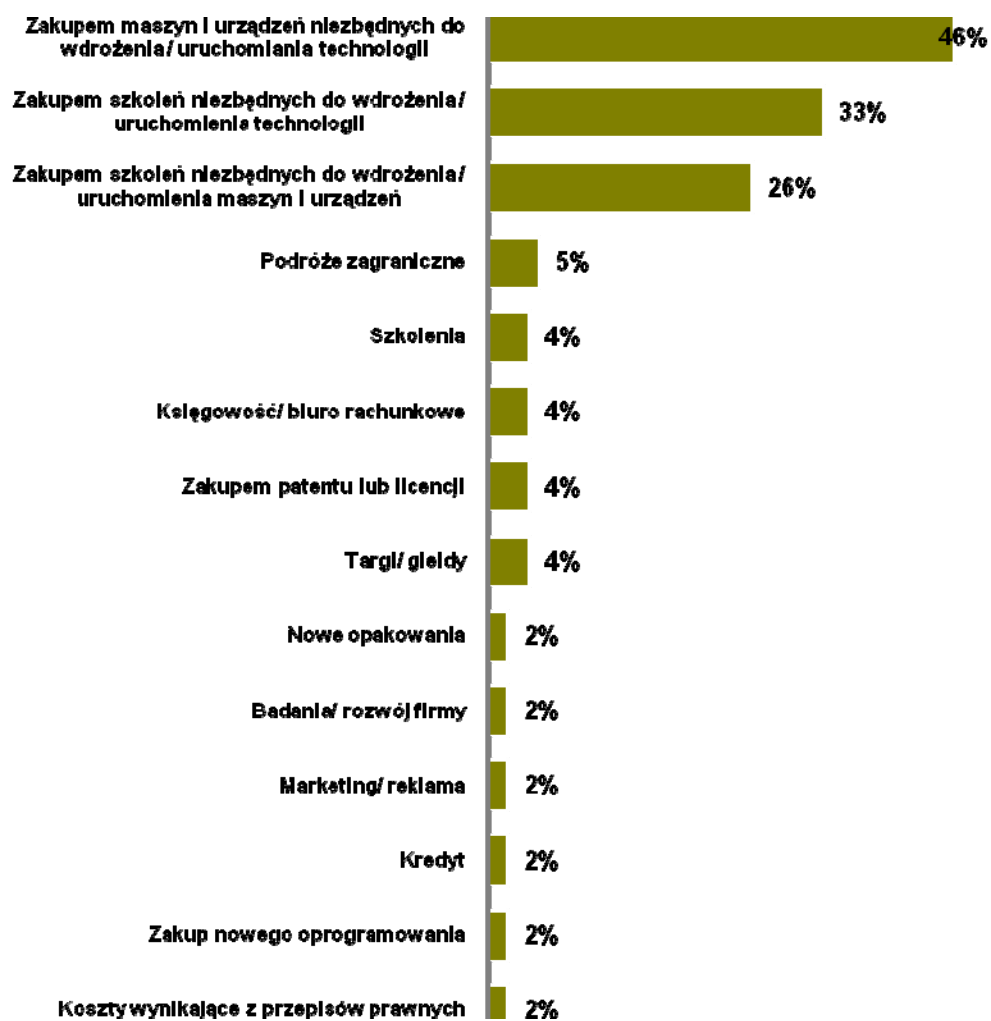
rynku/ certyfikaty			
Uprawy naturalne/ produkcja ekologiczna	Uprawy tradycyjne	Uprawa bezrolkowa	Uprawy oparte na GPS
System rusztowy	Nowe technologie wentylacji	Nowe sposoby obie-rania	Opiekacz palcowy
Nowoczesny sposób zbioru	Nowe sposoby przechowywania	Produkcja sadzonek	Produkcja biopaliw

Nowe maszyny	Odpowiednie stosowanie środków ochrony roślin	Nowe sposoby sadzenia	Karmienie na sucho
Obniżka kosztów produkcji	Zagospodarowanie odpadów	Nowy system podawania karmy	Poprawa genetyki
Karmienie kukurydzą	Nowoczesny sposób uboju zwierząt	System na głębokiej ściółce	Podniesienie jakości produkcji/ uprawy
Modernizacja pomieszczeń	Nowe sposoby mycia/ czyszczenie	Ulepszone zarządzanie stadem	

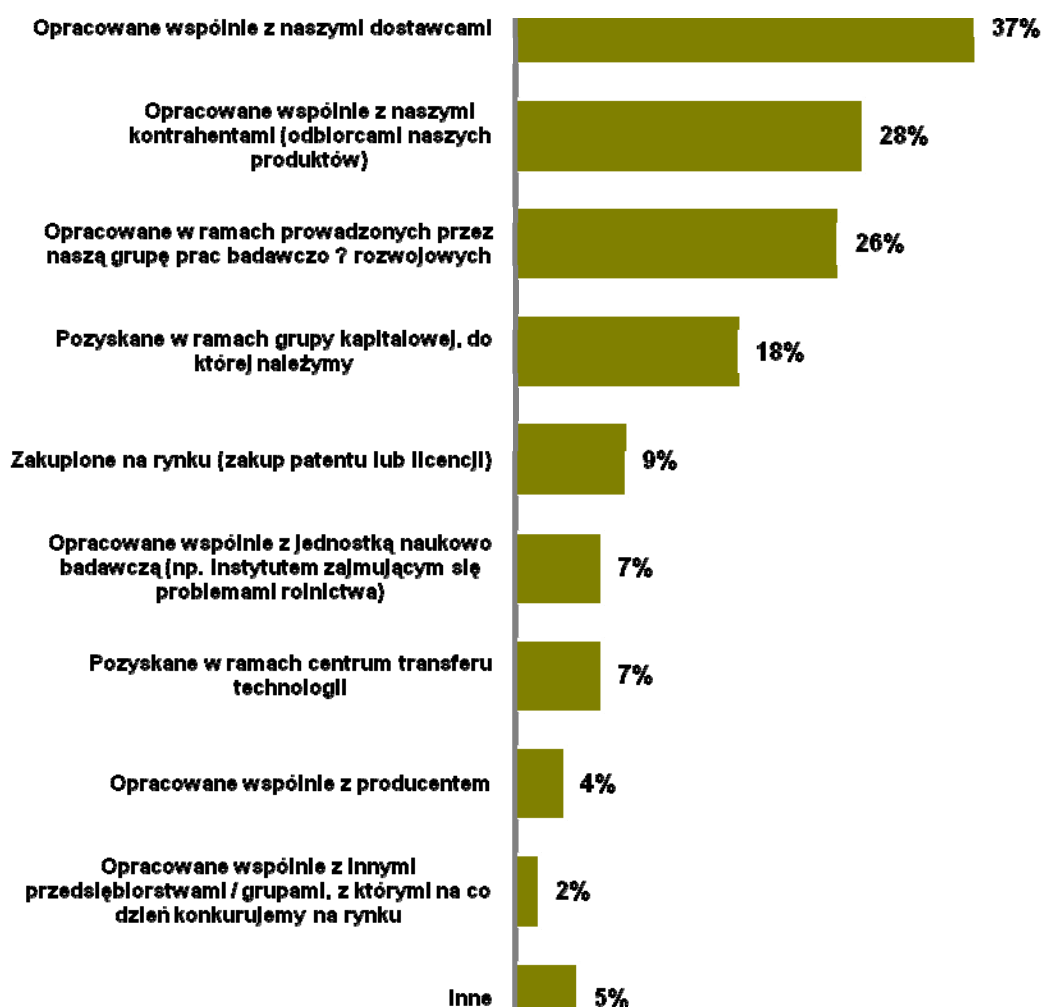
Wdrożenie nowych sposobów produkcji grupy wiązało się najczęściej z koniecznością zakupu nowych maszyn i urządzeń (46%) oraz wymuszało skorzystanie ze szkoleń niezbędnych do uruchomienia technologii (33%) lub zakupionych maszyn i urządzeń (23%). Pozostałe kategorie wydatków były udziałem niewielkiej liczby badanych grup (kilkuprocentowe wskazania na podróże, księgowość, zakup licencji, oprogramowania czy wydatki na marketing).

Wprowadzone nowe sposoby produkcji zostały przez grupy wypracowane w porozumieniu z dostawcami (37%) i/lub z odbiorcami produktów (28%). Co czwarty sposób produkcji wdrożono w wyniku własnych prac badawczych, zaś 18% pozyskano w ramach grupy kapitałowej. Wyniki badania pokazują ograniczone wykorzystanie potencjału ośrodków badawczo-rozwojowych oraz centrów wymiany technologii. W oparciu o deklaracje badanych grup widać, iż we współpracy z tymi placówkami wdrożono niewiele nowych sposobów produkcji i w dalszym ciągu nie widać synergii producentów i przetwórców z placówkami naukowymi.

Wykres 54. Czy ponieśliście Państwo jakieś wydatki związane z ...? (n=57)

Wykres 55. Czy nowowprowadzone sposoby produkcji zostały...? (N=57)

Głównym powodem wprowadzania nowych sposobów produkcji jest chęć wyprzedzenia lub co najmniej dorównania konkurencji (37-44% wskazań grup, które wdrożyły choć jeden nowy sposób produkcji). Oprócz gry rynkowej czynnikiem innowacyjnym (inaczej niż miało to miejsce dla przedsiębiorców zajmujących się przetwórstwem) były wymogi prawne (najczęściej sanitarne) określające dopuszczalne warunki produkcji (37%)²⁴. Motywacja ekonomiczna w postaci redukcji kosztów lub zwiększenia wydajności miała dużo mniejsze znaczenie (7% wskazań).

²⁴ Nie możemy wykluczyć, że za deklaracjami „spełnienie wymogów sanitarnych, prawnych” nie kryje się również konieczność zmian wynikająca z wdrażania przez przetwórców certyfikatów (np. ISO 22000)

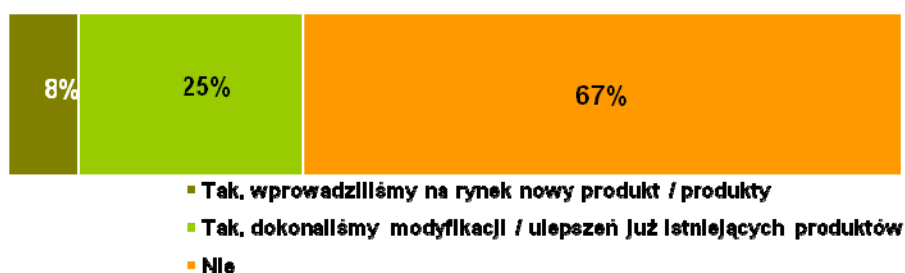
Wykres 56. Jaki był główny powód wprowadzenia nowego sposobu produkcji? (N=57)

3.2.3.3. Innowacje produktowe

Wprowadzenie nowych produktów na rynek przez badane grupy było w okresie ostatnich dwóch lat rzadkością (8%). Częściej modyfikowano istniejące produkty (25%), co nie zmienia faktu, że dwie trzecie badanych grup nie zmieniło w tym czasie swojej oferty produktowej. Oferta grup powiększyła się o: nowe gatunki grzybów, odmiany ziemniaków, sprzedaż cebuli, kontraktację cieląt, inaczej pakowane warzywa, tusze wychłodzone, nowoczesne pakowanie mięsa króliczego, nową odmianę pszenicy i jęczmienia oraz nowe gatunki warzyw. We wszystkich przypadkach produkty te były nowością w skali grupy, dwa były nowością w skali krajowej a po jednym w skali europejskiej i światowej. W trzech przypadkach nowością była zmiana sposobu pakowania, w pozostałych większa wydajność produkcji, nowy gatunek wprowadzony przez grupę do obrotu czy rodzaj usługi polegającej na zarządzaniu stadem.

Wykres 57. A czy w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziliście Państwo na rynek jakieś nowe produkty lub dokonaliście istotnych modyfikacji / ulepszeń już istniejących produktów? (N=100)

Modyfikacje istniejących produktów miały na celu głównie poprawę jakości (40% grup, które dokonały modyfikacji produktu), wzrost wydajności uprawy, nowej odmiany czy inny sposób opakowania (odpowiednio po 20%).

Wykres 58. Na czym polega modyfikacja / ulepszenie już istniejących produktów? (n=25)

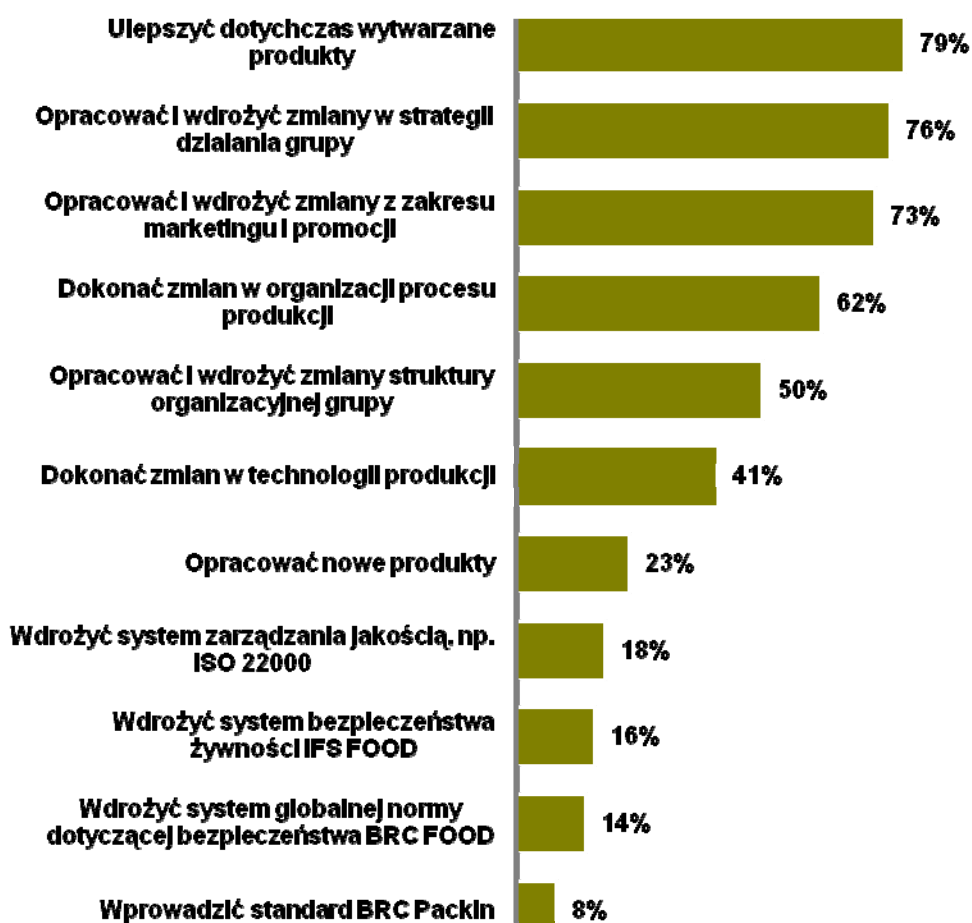

Spośród nowych produktów cztery z ośmiu zostały opracowane razem z odbiorcami, dwa wspólnie z dostawcami i w ramach własnych prac badawczo-rozwojowych, a po jednym z innymi producentami rolnymi oraz jednostką badawczo-rozwojową. W przypadku modyfikacji co druga została zrealizowana wspólnie z kontrahentami, po trzy z jednostką badawczo-rozwojową, innym producentem rolnym oraz w ramach własnych prac badawczo-rozwojowych. Pięć dalszych modyfikacji wprowadzono z innymi niż wymienione jednostkami.

3.2.4. Planowane zmiany

Producenci rolni deklarują ambitne plany zmian w funkcjonowaniu grup w okresie najbliższych dwóch lat. Część tych zmian jest niejako „naturalna”, wynika z przekształceń rynku i konieczności nieustannego dostosowania się do jego bieżącego obrazu. Zdecydowana większość badanych producentów chce ulepszyć dotychczasowe produkty (79%), dokonać zmian w strategii działania grupy (76%), w zakresie marketingu i promocji (73%), zmienić organizację produkcji (62%) oraz strukturę organizacyjną grupy (50%).

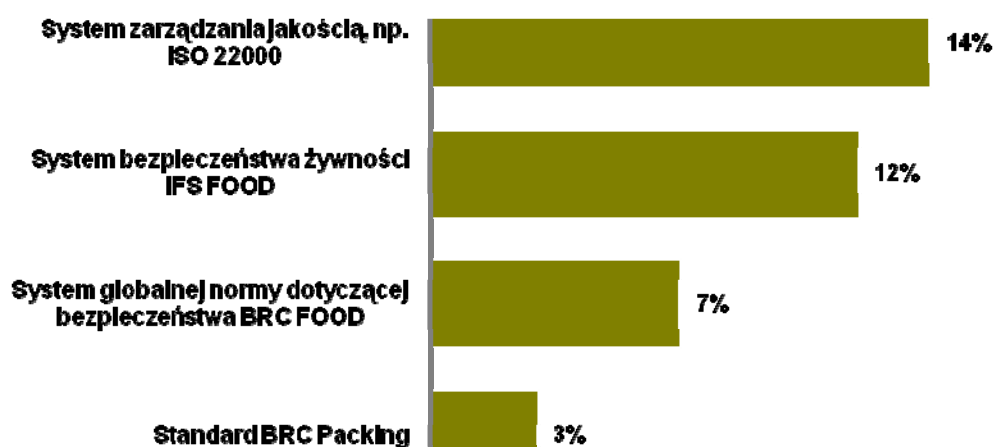
Wykres 59. Czy w okresie najbliższych dwóch lat zamierzacie Państwo...? (N=100)

Opracowanie nowych produktów lub wdrożenie certyfikatów (prawdopodobnie ze względu na koszty) są mniej popularnymi planami.

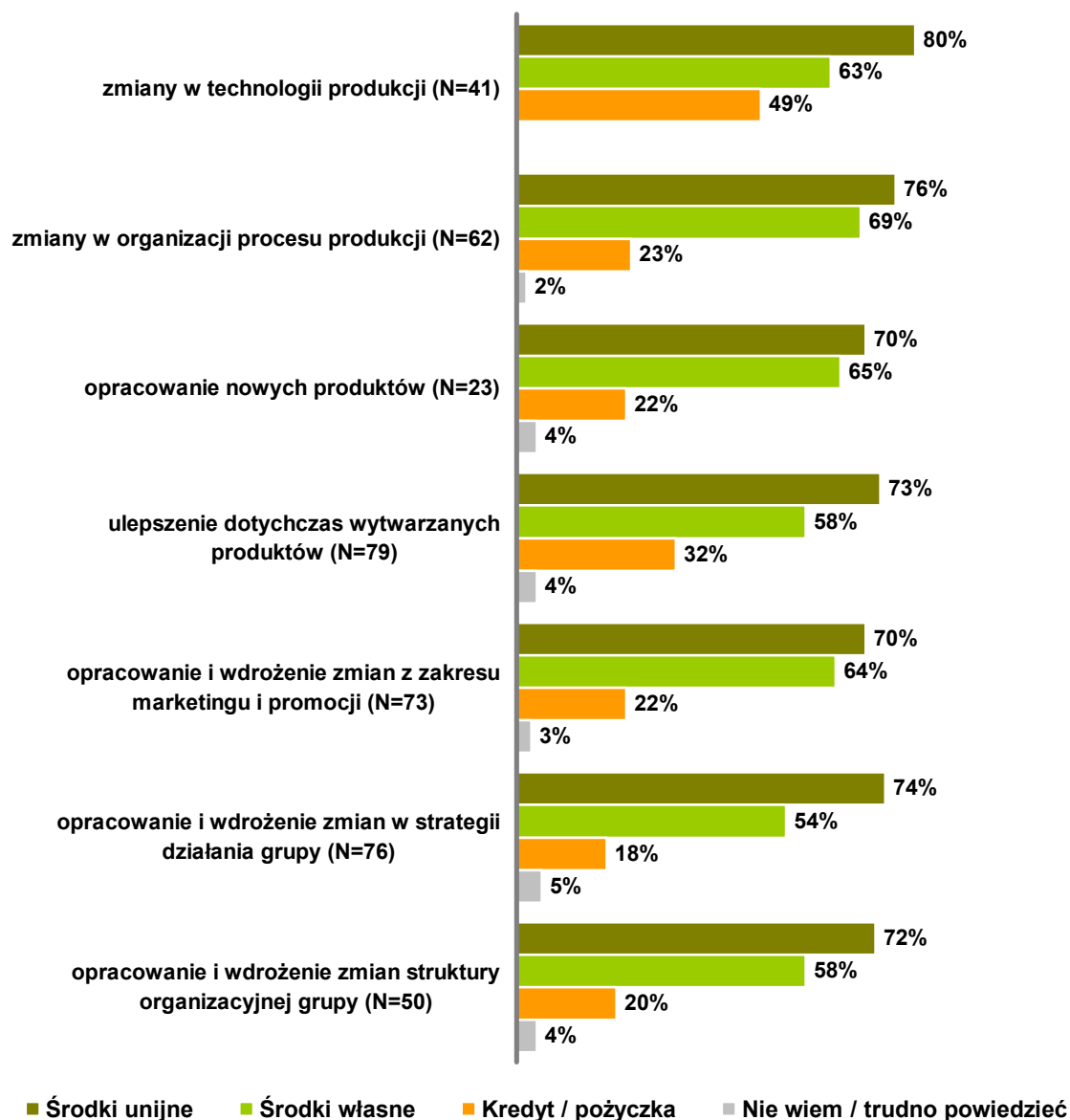
Stosunkowo niewielu producentów rolnych może się wylegitymować znanymi w branży certyfikatami. Najpopularniejszy jest ISO 22000 (14%) oraz system bezpieczeństwa żywności IFS FOOD (12%). Pozostałe certyfikaty są domeną nielicznych producentów (kilku-procentowe wskazania).

Wykres 60. Posiadane certyfikaty przez któregośkolwiek z producentów w ramach grupy (n=100)

Producenci rolni zamierzają finansować różnego rodzaju inwestycje w dość podobny sposób. Duże znaczenie będą miały środki wspólnotowe (chce po nie sięgnąć 70-80% producentów). Środki własne w ocenie respondentów będą konieczne w przypadku 54-69% planowanych innowacji, z kolei najmniej popularnym sposobem pozyskania pieniędzy na zmianę będzie kredyt bankowy (18-32%). Wyjątkiem są najdroższe z planowanych zmian - zmiany technologii produkcji. Zmianę taką planuje współfinansować kredytem 49% producentów chcących unowocześnić sposób produkcji.

Wykres 61. Z jakich źródeł chcecie Państwo sfinansować te inwestycje?

3.2.5. Zasoby wiedzy, prace badawczo-rozwojowe

Jak już wspomniano, ważnym, jeśli nie najważniejszym, źródłem wiedzy o nowych technologiach są odbiorcy produktów grup producenckich – zakłady przetwórcze. Wymagają one dostosowania producentów do własnych innowacji i jest to warunek kontynuowania współpracy. Jak wynika z wypowiedzi badanych, jest to warunek akceptowany – wprawdzie wiąże się z nakładami inwestycyjnymi, ale sami producenci ich efekty widzą jako korzystne usprawnienie własnej działalności.

[grupa producentów]

w tej chwili kontenery w które trzeba zainwestować w dodatkowy sprzęt, ładowarki. Takie kontenery i to zupełnie nowocześnie będzie załadunek tych zwierząt. (...) kazali nam się z tego przygotowywać. Będzie szybciej załadunek trwał, bo tak, to wszystko trzeba nosić na samochód a tak to wstawiają kontenery do środka, pakuje tam sto sztuk czy dwieście i z powrotem na samochód

Poza tym źródłem informacji są przedstawiciele handlowi firm wdrażających nowe technologie, targi i konferencje, Internet i „podpatrywanie” konkurencji. Konferencje z reguły odbywają się z udziałem firm oferujących producentom swoje produkty. One też często informują o nich przedsiębiorców, zwłaszcza mniej doświadczonych.

[grupa producentów]

M: Ogólnopolska Konferencja Roślin Sadowniczych?

R: Dokładnie tak. To jest sponsorowane przez firmy środków ochrony roślin, przedstawiciele różnych tam grup i oczywiście Instytut Sadownictwa, Kwaciarnictwa w Skierniewicach. I tu bardzo dużo informacji. Aktualizacja ochrony roślin, informacja o środkach ochrony, o rejestracji nowych, o wygaśnięciu innych środków ochrony.

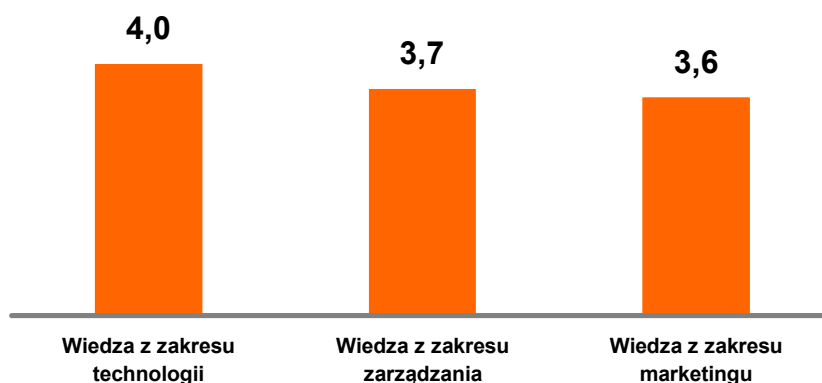
Innowacyjność producentów rolnych jest pochodną ich obecnej wiedzy, bowiem to ona warunkuje dalsze poszukiwania i rozwiązywanie problemów oraz ustala kierunki zmian w przyszłości. Najpopularniejszymi źródłami wiedzy producentów rolnych o rozwoju technologii i innowacjach są producenci środków produkcji, pisma branżowe (po 73% wskazań) oraz bezpośrednie spotkania w branży podczas różnego rodzaju targów (69%). Istotną rolę informacyjną pełnią również agendy rządowe. Na resort rolnictwa jako źródło informacji wskazało 44% badanych (podobnie Agencja Rynku Rolnego), a Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa 57%. Co drugi badany producent obserwował lub wprost zasięgał informacji od swojej konkurencji. Internet i media elektroniczne są mniej istotnym źródłem wiedzy o innowacji.

Wykres 62. Skąd Państwo czerpicie informacje na temat rozwoju technologii i innych innowacyjnych zmian w rolnictwie? (N=100)

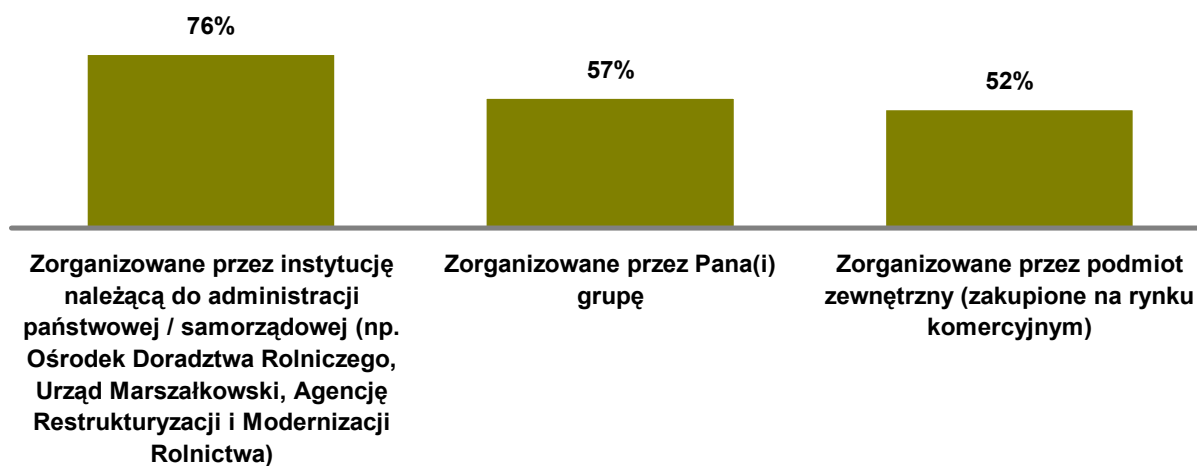
Badani producenci dość dobrze ocenili wiedzę osób należących do ich grupy w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii. Najlepiej oceniono wiedzę z zakresu technologii, nieco słabiej (choć są to i tak dobre oceny) z zarządzania i marketingu.

Wykres 63. Wprowadzanie nowych produktów i nowych technologii wiąże się z koniecznością posiadania wiedzy m.in. z zakresu zarządzania, marketingu i technologii. Proszę powiedzieć jak ocenia Pan(i) tę wiedzę u osób należących do Pana(i) grupy producentów w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii? (N=100)

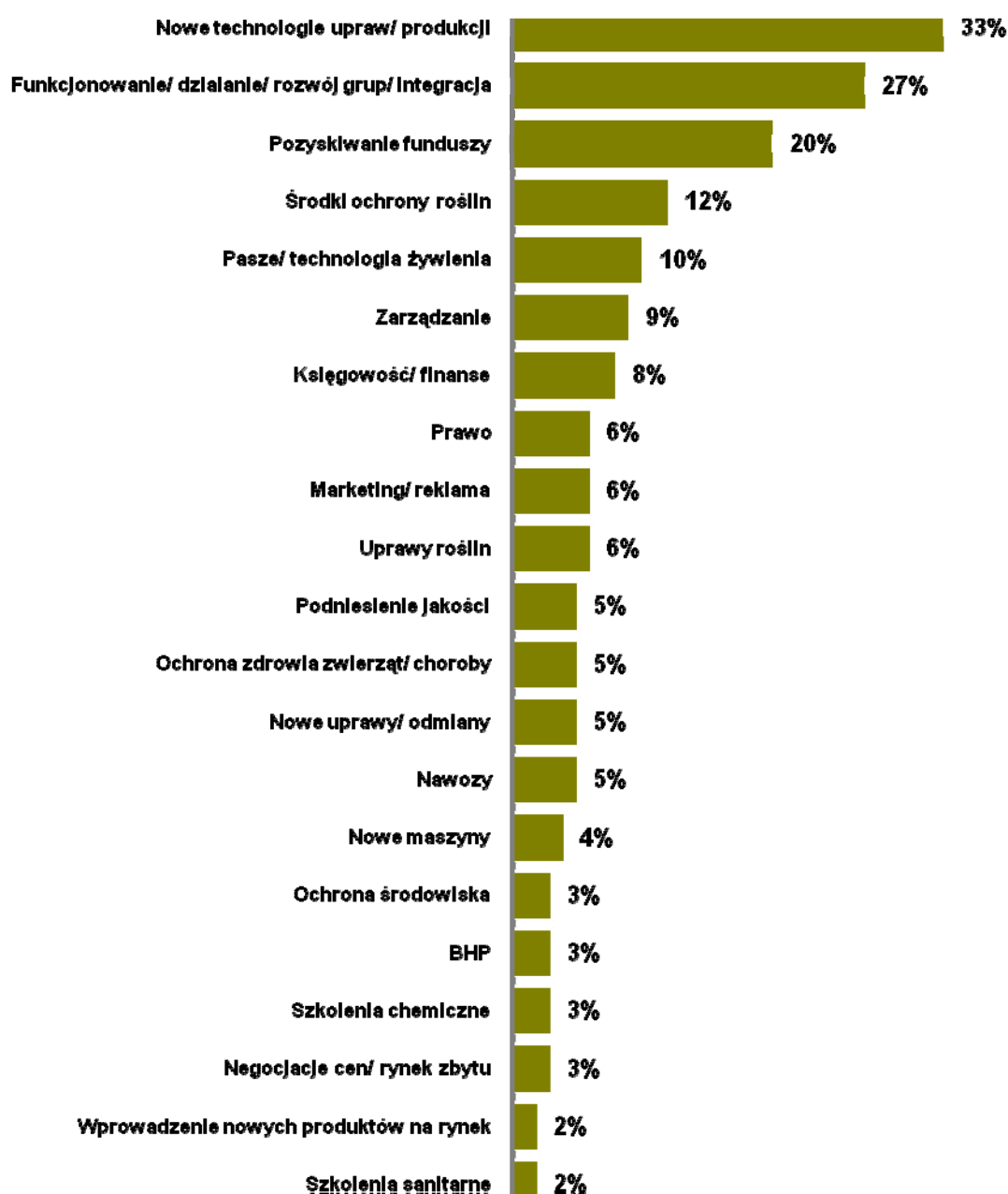
Z dobrą oceną wiedzy wiąże się fakt aktywnego uczestnictwa członków grupy w różnych szkoleniach. Zaledwie 3% badanych zadeklarowało, że w okresie ostatnich dwóch lat żaden z przedstawicieli grupy nie brał udziału w jakimkolwiek szkoleniu. Najpopularniejsze były szkolenia organizowane przez administrację rządową lub agendy samorządu (76%), nieco mniej szkolenia zakupione na zewnątrz lub organizowane we własnym zakresie.

Wykres 64. Czy szkolenia te były...? (n=97)

Popularnymi tematami szkoleń były nowe techniki uprawy/ produkcji (33%), funkcjonowanie i rozwój samej grupy (27%) oraz pozyskiwanie funduszy (20%). Zakres szkoleń był szeroki i obejmował także zagadnienia prawne, księgowe, bezpieczeństwa i higieny pracy oraz sanitarne. Szkolenia, w których uczestniczyli przedstawiciele grup oceniono wysoko. Średnia ocena w skali od 1 do 5 (gdzie 5 oznaczało najwyższą notę) dla szkoleń zewnętrznych wyniosła 4, a dla szkoleń organizowanych przez agendy rządowe i samorządowe 4,1.

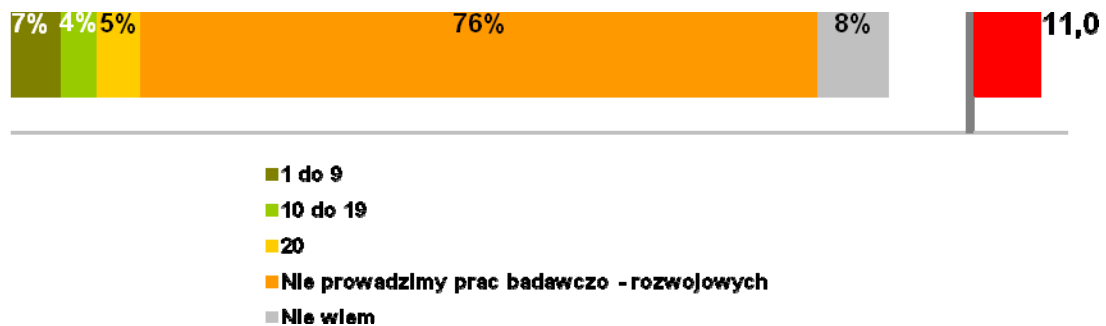
Wykres 65. Czego dotyczyły szkolenia przeprowadzone w okresie ostatnich 12 miesięcy? (N=97) – wskazania powyżej 1%

Jedna na cztery badane grupy producentów rolnych prowadziła własne prace badawczo-rozwojowe, przy czym odsetek środków przeznaczanych na tego typu prace z całości bu-

dżetu na innowacje jest dość niski. W przeliczeniu do całości próby 7% badanych grup (wśród prowadzących prace badawczo-rozwojowe blisko połowa) przeznaczyło na prace badawcze nie więcej niż 9% całości budżetu inwestycyjnego. Jedna trzecia deklarujących prowadzenie prac badawczych informowała o przekazywaniu na nie środków w wysokości ponad 20% całości budżetu inwestycyjnego.

Wykres 66. Jaki orientacyjnie procent nakładów inwestycyjnych Pana(i) grupy jest przeznaczany na prace badawczo rozwojowe? (N=100)

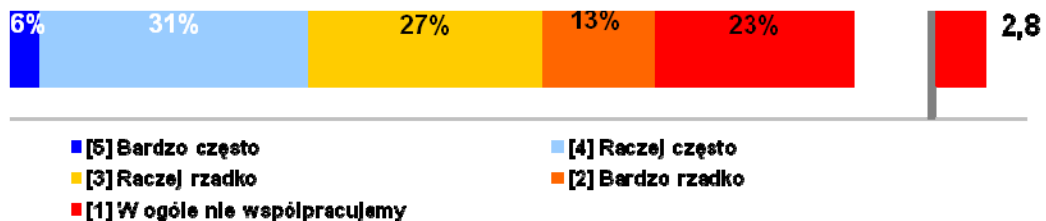

W gronie 16 grup producentów prowadzących prace badawcze tylko w dwóch przypadkach odnotowano w okresie ostatnich 12 miesięcy wzrost wydatków na ten cel. Prognozy na najbliższy rok zakładają stabilizację budżetów na prace rozwojowe (tylko w czterech przypadkach ma nastąpić jego zmniejszenie).

3.2.6. Współpraca z innymi podmiotami

Poziom współpracy producentów rolnych z otoczeniem biznesowym lub naukowym można określić jako relatywnie niski – 37% badanych grup często lub bardzo często współpracowało z podmiotami zewnętrznymi celem opracowania lub wdrożenia nowej technologii produkcji, nowego produktu lub rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność grupy. Co czwarta badana grupa nie podjęła takiej współpracy w ogóle.

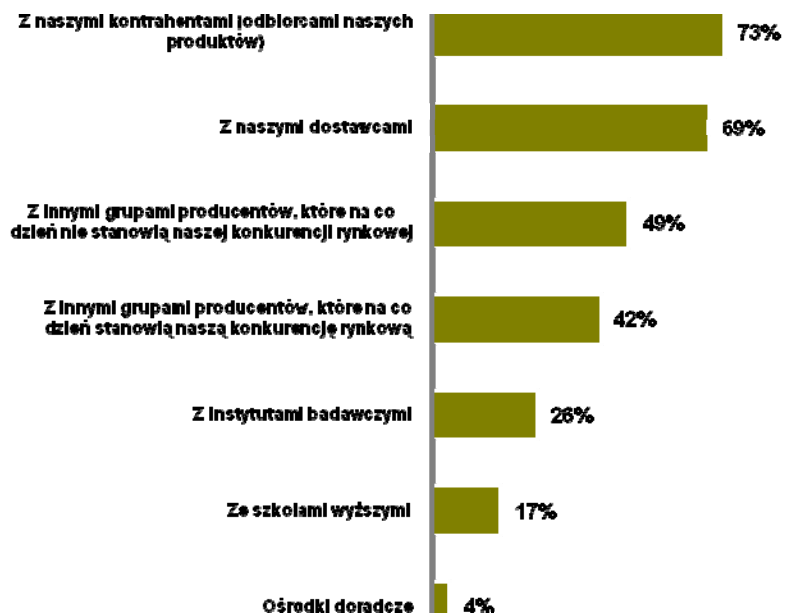
Wykres 67. Jak często Pana(i) grupa współpracuje z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność grupy? (N=100)

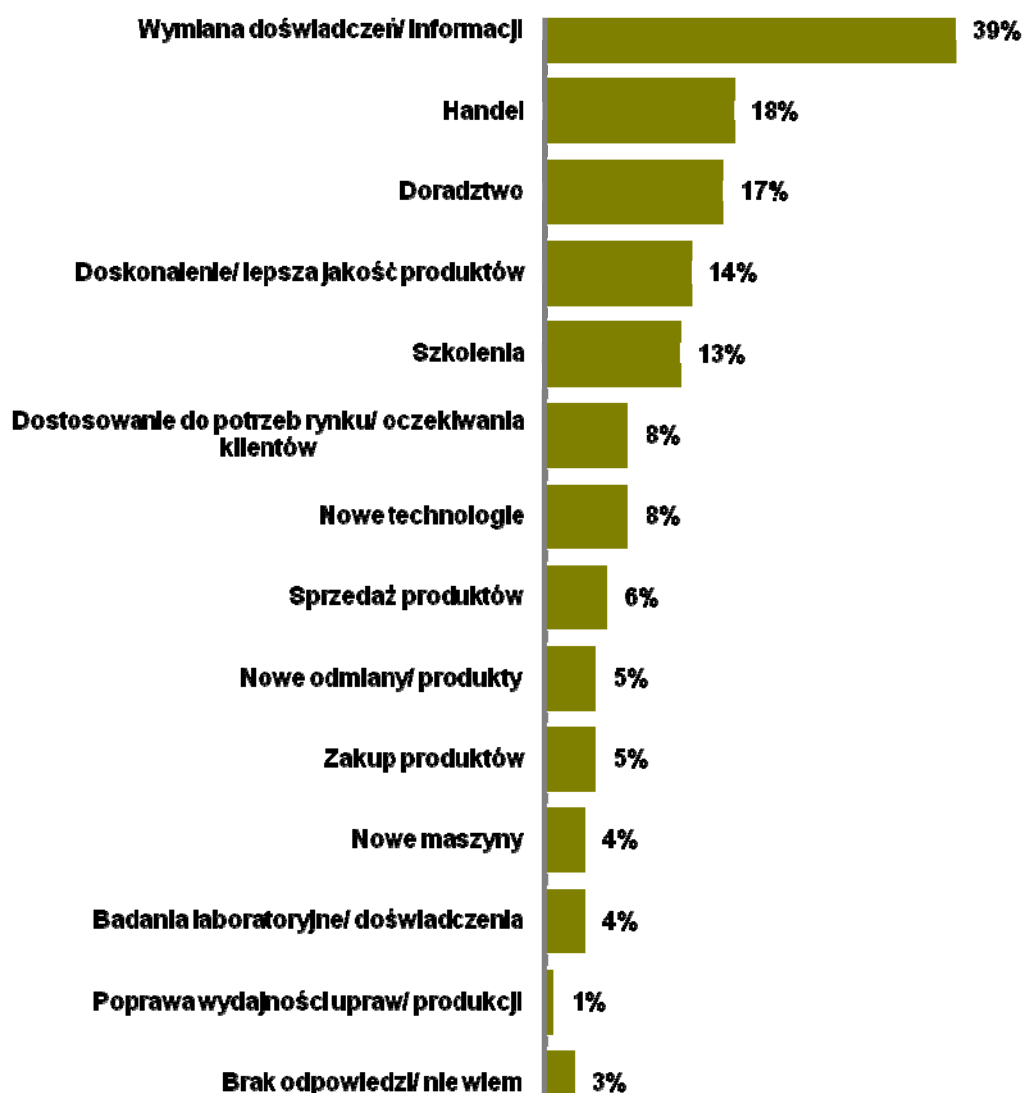
Najczęściej współpracowano z kontrahentami – dostawcami i odbiorcami produktów (69%-73%), choć stosunkowo często podejmowano też wspólne działania lub wymianie informacje z konkurencyjnymi grupami (42%). Podobnie jak w przypadku przetwórstwa odnotowano niski stopień kooperacji z instytucjami badawczymi (26%) oraz uczelniami (17%). Badanie pokazuje szkodliwe dla gospodarki oddalenie od siebie sektora rolnospożywczego i ośrodków badawczych w systemie szkolnictwa wyższego.

Współpraca producentów z podmiotami zewnętrznymi polegała w głównej mierze na wymianie informacji. Choć literalnie stanowisko takie wyraziło 39% badanych reprezentantów grup producentów, którzy deklarowali współpracę, można zauważyć wiele innych form kooperacji polegających na aktywnej wymianie informacji np. doradztwo (17%) czy szkolenia (13%).

Wykres 68. Z jakimi podmiotami Państwo współpracujecie? (N=77)

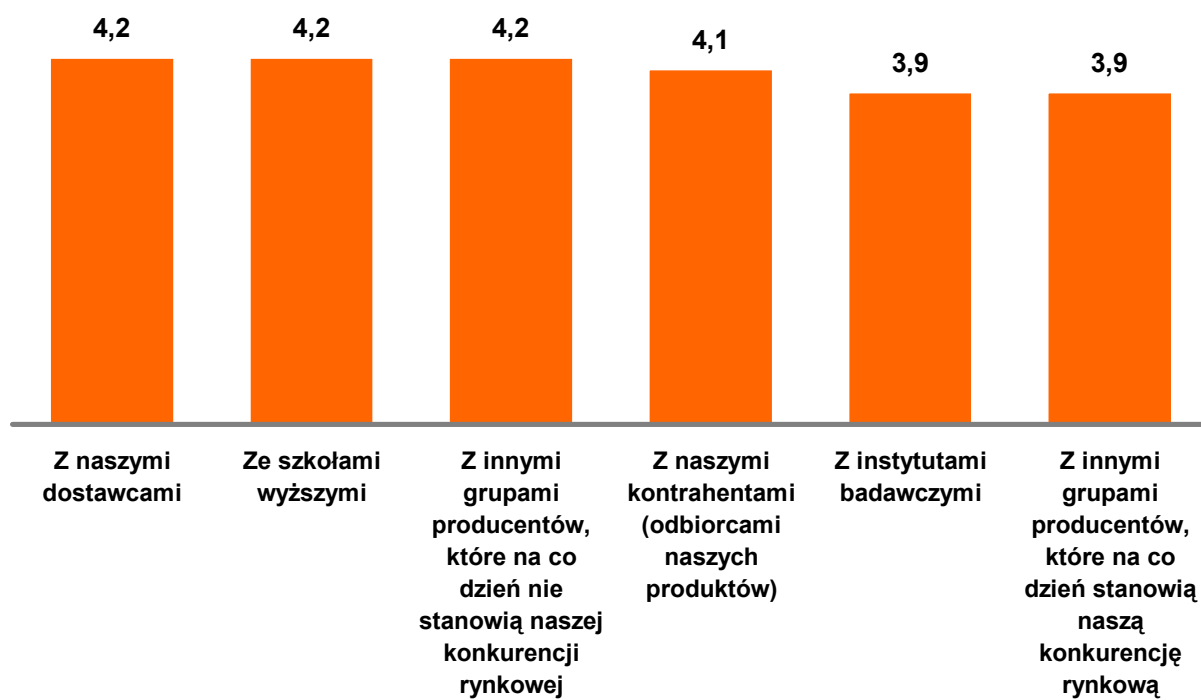

Wykres 69. Jaki jest przedmiot tej współpracy? (N=77)

Niezależnie od typu podmiotu z którym podejmowano współpracę, została ona pozytywnie oceniona przez producentów rolnych o czym świadczą średnie noty na poziomie 3,9-4,0 w pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznaczało zdecydowanie negatywnie, a 5 zdecydowanie pozytywnie. Zaledwie w dwóch przypadkach odnotowano oceny negatywne motywowane trudnościami komunikacyjnymi między producentami a podmiotem.

Wykres 70. Jak Pan(i) ocenia efekty tej współpracy? (N=77)

3.2.7. Charakterystyka badanych grup producentów rolnych

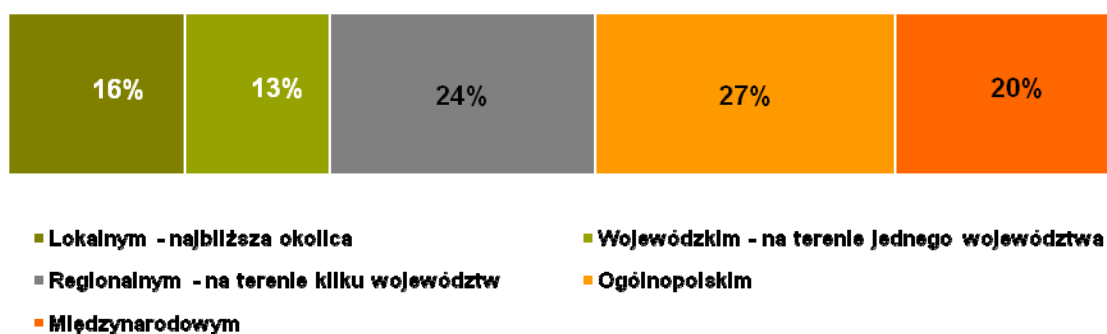
Wykres 71. Jaki typ produkcji prowadzi Pana(i) grupa? (N=100)

Wykres 72. Proszę powiedzieć, jaka jest wielkość miejscowości, w której zlokalizowana jest Pana(i) firma? (N=100)

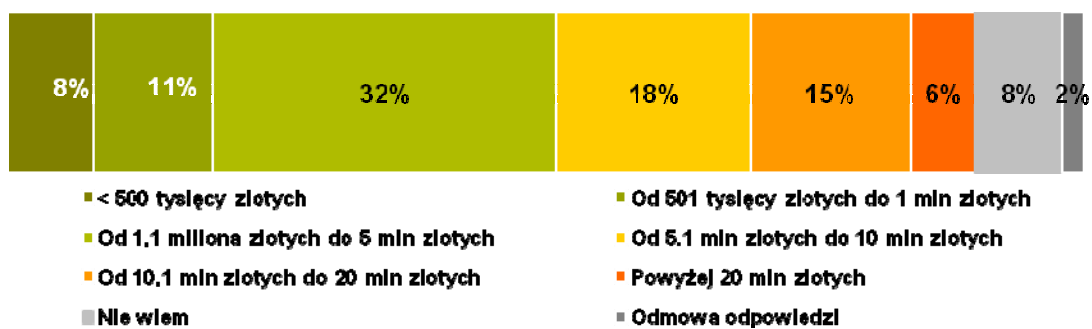
Wykres 73. Na jakim rynku działa Pana(i) firma? (N=100)

Wykres 74. Od ilu lat Pana(i) firma działa na rynku? (N=100)

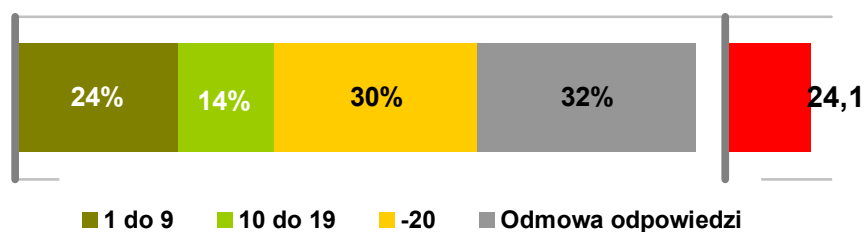
Wykres 75. Ile w roku 2010 wyniosą obroty Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=100)

Wykres 76. A czy w porównaniu z 2009 r. w 2010 roku obroty Pana(i) grupy...? (N=100)

Wykres 77. Jaki mniej więcej procent przychodów grupy jest przeznaczany na inwestycje? (N=100)

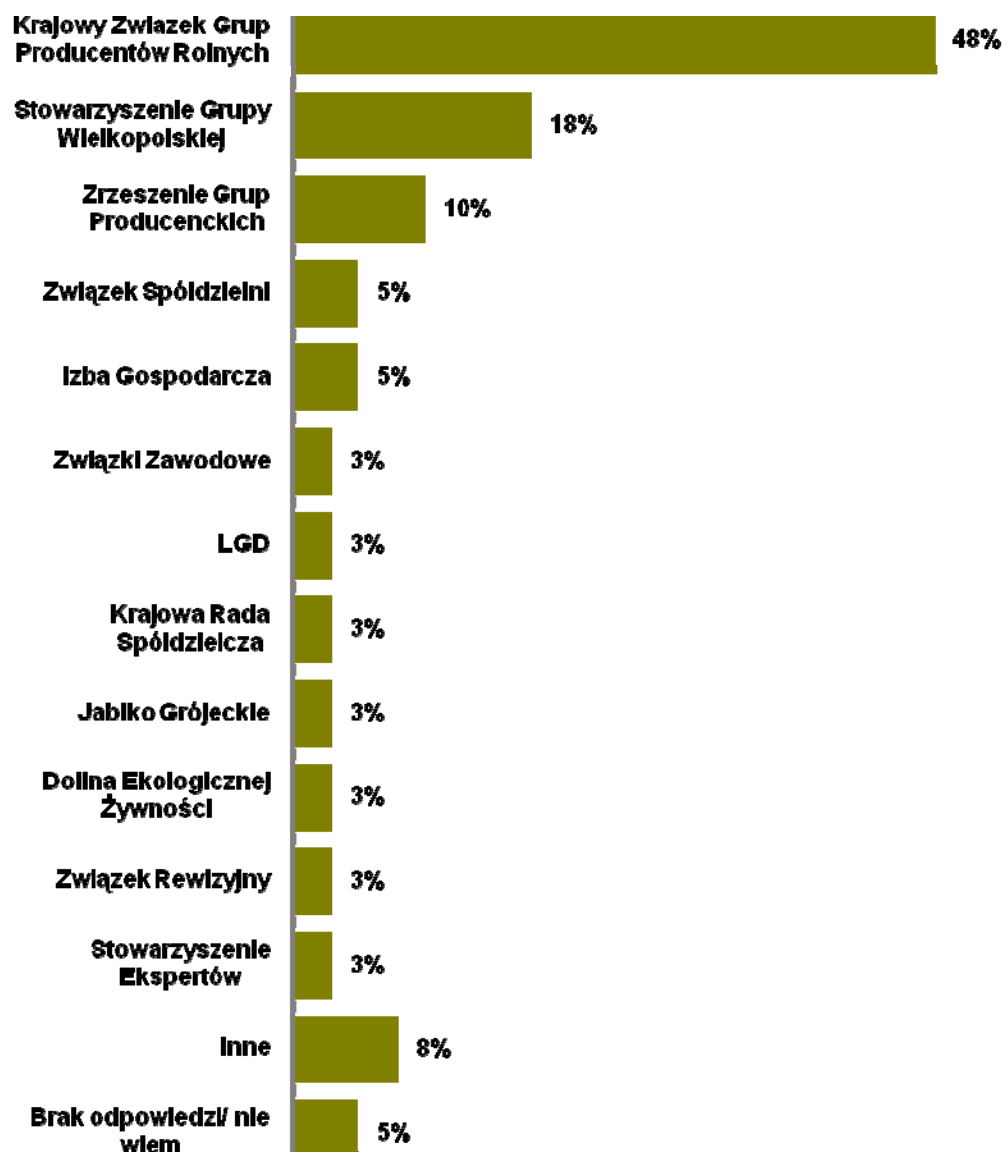
Wykres 78. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pan(i) firmie przeprowadzono działania związane ze zmianami...? (N=100)

Wykres 79. Czy Pana(i) grupa należy do jakichkolwiek stowarzyszeń branżowych? (N=100)

Wykres 80. Do jakich stowarzyszeń należy Pana(i) grupa?

4. Załączniki

4.1. Narzędzie badawcze – przetwórstwo

Kwestionariusz do badania „Potencjał absorpcyjny gospodarki”

Dzień dobry, nazywam się i reprezentuję Pentor Research International. Obecnie na zlecenie Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania realizujemy badanie, którego celem jest diagnoza potencjału polskich przedsiębiorstw do wdrażania nowych technologii, produktów i metod zarządzania.

Projekt jest realizowany w ramach projektu „Żywność i żywienie w XXI wieku”. M.in. na podstawie wyników tego badania zostanie przygotowany raport. Rekomendacje zawarte w raporcie mogą zostać wdrożone w celu wspierania polskiej przedsiębiorczości.

Czy zgadza się Pan(i) na wzięcie udziału w badaniu? Badanie zajmie około 20 minut. Wszystkie informacje będą analizowane i prezentowane w postaci zbiorczej bez możliwości powiązania ich z konkretną osobą lub firmą.

1. zgoda
2. odmowa
3. umówienie
4. lista Robinsona

5 firma już nie istnieje / w likwidacji

6 pomyłka / mieszkanie prywatne

7. inna firma niż w bazie

8. oddział/ filia jeśli odsyłają do centrali (brak osoby decyzyjnej)

KWESTIONARIUSZ REKRUTACYJNY

ANKIETER: ODCZYTAĆ: NA POCZĄTKU CHCIAŁ(A)BYM ZADAĆ PANU(I) KILKA PYTAŃ DOTYCZĄCYCH PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWA. PYTANIA TE POZWOLĄ NAM NA SPRAWDZENIE, CZY PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWO MOŻE

WZIĄĆ UDZIAŁ W BADANIU.

1. Jaki typ produkcji jest prowadzony przez Pana(i) przedsiębiorstwo?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

ANKIETER: ODCZYTAĆ. JEŻELI RESPONDENT NIE JEST PEWIEN CO KRYJE SIĘ ZA KATEGORIAMI W PKT. 1, 5 LUB 7 PROSZĘ ODCZYTAĆ INFORMACJE ZAPISANE POD TYMI PUNKTAMI.

1. Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa
 - ✓ Produkcja mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu i królików
 - ✓ Produkcja mięsa z drobiu i królików.
 - ✓ Produkcja konserw, przetworów z mięsa, podrobów mięsnych i krwi
 - ✓ Działalność usługowa związana z wytwarzaniem wyrobów z mięsa
2. Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa
3. Przetwórstwo owoców i warzyw
4. Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego
5. Wytwarzanie wyrobów mleczarskich
 - ✓ Przetwórstwo mleka i wyrób serów
 - ✓ Produkcja lodów
6. Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych
7. Produkcja pozostałych artykułów spożywczych
 - ✓ Produkcja pieczywa i wyrobów ciastkarskich świeżych
 - ✓ Produkcja wyrobów piekarskich i ciastkarskich o przedłużonej trwałości
 - ✓ Produkcja cukru
 - ✓ Produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych
 - ✓ Produkcja makaronów, klusek i podobnych wyrobów mącznych
 - ✓ Przetwórstwo herbaty i kawy
 - ✓ Produkcja przypraw
 - ✓ Produkcja odżywek oraz żywności dietetycznej

CADAS: ZADAĆ PYT 1A JEŻELI W PYTANIU 1 WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1A. Jaki typ produkcji stanowi główny przedmiot działania Pana(i) przedsiębiorstwa?

CADAS: KAFETERIA MA ZAWIERAĆ WSKAZANIA Z PYT. 1.

1. Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa
2. Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa
3. Przetwórstwo owoców i warzyw
4. Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego
5. Wytwarzanie wyrobów mleczarskich
6. Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych
7. Produkcja pozostałych artykułów spożywczych

1B. Ile osób, łącznie z Panem jest zatrudnionych w Pana(i) firmie (bez względu na formę prawną)?

1. od 1 do 9 osób
2. od 10 do 49 osób
3. od 50 do 249 osób
4. powyżej 249 osób

odmowa udzielenia odpowiedzi

2. Proszę powiedzieć, jakie zajmuje Pan(i) stanowisko?

1. właściciel firmy
2. współwłaściciel firmy
3. prezes / wiceprezes
4. dyrektor
5. kierownik komórki ds. technologii lub jej odpowiednika
6. samodzielny specjalista
7. specjalista
8. szeregowy pracownik
9. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: JEŻELI W PYT. 2 KODY 7-9 ZAKOŃCZYĆ WYWIAD

CADAS: ZADAĆ PYT. 3 JEŻELI W PYT 2 ODP. KOD 5 LUB 6

3. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę na temat funkcjonowania przedsiębiorstwa, zwłaszcza stosowanych w firmie technologii oraz prowadzonych przez firmę inwestycji?

4. bardzo dobrze
3. raczej dobrze
2. raczej źle
1. bardzo źle
9. trudno powiedzieć

CADAS: JEŻELI W PYT. 3 KODY 1-2 LUB 9 ZAKOŃCZYĆ WYWIAD

KWESTIONARIUSZ ZASADNICZY

Kondycja przedsiębiorstw sektora przetwórstwa rolno - spożywczego

ANKIETER: ODCZYTAĆ

Na początek chciał(a)bym zadać kilka pytań dotyczących sytuacji rynkowej przedsiębiorstw sektora przetwórstwa rolno – spożywczego.

A1. Jak ocenia Pan(i) bieżącą kondycję ekonomiczną Pana(i) przedsiębiorstwa?

5. Zdecydowanie korzystnie
4. Raczej korzystnie
3. Ani korzystnie, ani niekorzystnie
2. Raczej niekorzystnie
1. Zdecydowanie niekorzystnie

A2. Czy w porównaniu z okresem ostatnich 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) przedsiębiorstwa:

1. poprawiła się
2. pozostała bez zmian
3. pogorszyła się
4. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

A3. A jak Pan(i) uważa, czy w okresie najbliższych 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) przedsiębiorstwa?

1. poprawi się
2. pozostanie bez zmian
3. pogorszy się
4. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

Zaplecze technologiczne i działania innowacyjne w zakresie infrastruktury technicznej i technologii produkcji

ANKIETER: ODCZYTAĆ

Chciał(a)bym teraz zadać kilka pytań na temat wykorzystywanych technologii i infrastruktury technicznej, tj. maszyn i urządzeń Pana(i) firmy.

B1. Jak ocenia Pan(i) poziom zaawansowania technologicznego Pana(i) przedsiębiorstwa?

- 5. bardzo wysoki
- 4. raczej wysoki
- 3. ani wysoki, ani niski
- 2. raczej niski
- 1. zdecydowanie niski

B2. Jak Pan(i) uważa, czy stosowane w Pana(i) przedsiębiorstwa technologie produkcji są, w porównaniu z innymi firmami działającymi w Pana(i) branży?

- 5. zdecydowanie na wyższym poziomie
- 4. raczej na wyższym poziomie
- 3. jest na podobnym poziomie
- 2. raczej na niższym poziomie
- 1. zdecydowanie na niższym poziomie

B3. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pana(i) firmie?

- a. zakupiono nowe maszyny lub urządzenia
- b. wprowadzono nową technologię produkcji

- 1. tak
- 2. nie
- 3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

CADAS: ZADAĆ PYT. B4 – B6 JEŻELI W PYT B3 KOD „A” ODP. 1 „TAK” – ZAKUPIONO NOWE MASZYNY I URZĄDZENIA

B4. Czy wśród zakupionych w okresie ostatnich 2 lat maszyn lub urządzeń były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam o maszyny i urządzenia, które w stosunku do poprzednio używanych są istotnie ulepszone.

- 1. tak
- 2. nie
- 3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

**B5. Jakie były powody, tego że zdecydowaliście się Państwo na zakup tych maszyn i urządzeń?
Proszę wskazać nie więcej niż trzy.**

ANKIETER: ODCZYTAĆ

1. chęć podążania za konkurencją, która już wprowadziła takie maszyny i urządzenia
2. tworzenie przewagi konkurencyjnej – wyprzedzenie konkurencji
3. konieczność wymiany zużytego sprzętu
4. konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów prawnych (np. przepisy sanitarne)
5. wprowadzenie nowego produktu
6. wprowadzenie nowej technologii
7. inne, jakie?

B6. Czy zakup tych maszyn i urządzeń spowodował konieczność organizacji lub zakupu szkoleń dla pracowników?

1. tak
2. nie
3. nie pamiętam

CADAS: ZADAĆ PYT. B7 – B12 JEŻELI W PYT B3 KOD „B” ODP. 1 „TAK” – WPROWADZONO NOWE TECHNOLOGIE

B7. Czy wśród nabytych w okresie ostatnich 2 lat technologii były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam technologie, które w stosunku do poprzednio stosowanych są istotnie ulepszone.

1. tak
2. nie
3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

CADAS: ZADAĆ PYT. B8 JEŻELI W PYT B7 ODP. KOD 1 „TAK”

B8. Czy może Pan(i) choćby skrótowo scharakteryzować jakie są to technologie?

B9. Czy wprowadzając nową technologię ponieśliście Państwo jakieś wydatki związane z...:

1. tak

2. nie

3. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

a. zakupem patentu lub licencji

b. zakupem szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii

c. zakupem maszyn i urządzeń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii

d. zakupem szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia maszyn i urządzeń

e. inne (jakie?) _____

CADAS: ZADAĆ PYT. B10 JEŻELI W PYT B9 ODP. KOD 1 „TAK” PRZYNAJMNIEJ W DWÓCH KATEGORIACH

CADAS: W KAFETERII PYTANIA B10 PYTAMY O POZYCJE, DLA KTÓRYCH „TAK” W PYT. B9

B10. Czy mógłby Pan(i) orientacyjnie podzielić 100 procent wydatków związanych z wprowadzeniem nowych technologii lub unowocześnieniem procesu produkcji na poszczególne kategorie?

CADAS: TABELA, suma musi wynosić 100

a. zakup patentu lub licencji

b. zakup szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii

c. zakup maszyn i urządzeń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii

d. zakup szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia maszyn i urządzeń

e. inne (jakie?) _____

B11. Czy wprowadzone technologie zostały...?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

CADAS: ROTACJA

1. zakupione na rynku (zakup patentu lub licencji)
2. opracowane w ramach prowadzonych przez nasze przedsiębiorstwo prac badawczo – rozwojowych
3. opracowane wspólnie z innymi przedsiębiorstwami, z którymi na co dzień konkurujemy na rynku
4. opracowane wspólnie z jednostką naukowo badawczą
5. otrzymaliśmy ją w ramach grupy kapitałowej, do której należymy
6. opracowane wspólnie z naszymi dostawcami
7. opracowane wspólnie z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
8. pozyskane w ramach centrum transferu technologii
9. inne, jakie.....

nie wiem/ trudno powiedzieć

B12. Jakie były powody, wprowadzenia nowej technologii / nowych technologii?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów prawnych (np. sanitarne)
2. chęć podążania za konkurencją, która już wprowadziła takie technologie
3. tworzenie przewagi konkurencyjnej – wyprzedzenie konkurencji
4. inne, jakie?

CADAS: ZADAĆ PYT. B13 JEŻELI W PYT B3 KOD „A” LUB „B” ODP. 1 „TAK” – ZAKUPIONO NOWE MASZyny I URZĄDZENIA LUB WPROWADZONO NOWE TECHNOLOGIE

B13. Czy podczas zakupu nowych maszyn i urządzeń lub podczas wprowadzania nowej technologii odczuwaliście Państwo trudności związane z ...?

1. Tak
 2. Nie
 3. nie wiem / trudno powiedzieć (**Ankieter: nie czytać**)
-
- a. brakiem wiedzy w zakresie rozwoju produktów i procesów produkcji
 - b. niedostatecznym poziomem kompetencji (w tym do obsługi maszyn i urządzeń)
 - c. niewystarczającą wiedzą z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych
 - d. deficytem środków niezbędnych do pozyskania wiedzy na temat nowych maszyn i urządzeń lub nowych technologii produkcji

CADAS: ZADAĆ PYT. B14 JEŻELI W PYT B13 ODP KOD 1 „TAK”.

CADAS W PYT. B14 PYTAMY O KAŻDĄ KATEGORIĘ, DLA KTÓREJ W B13 KOD 1 „TAK”

B14. Proszę ocenić, w jakim stopniu odczuwaliście Państwo te trudności.....

ANKIETER: ODCZYTAĆ SKALĘ

5. w bardzo dużym stopniu
 4. w dużym stopniu
 3. w przeciętnym stopniu
 2. w małym stopniu
 1. w bardzo małym stopniu
-
- a. brak wiedzy w zakresie rozwoju produktów i procesów produkcji
 - b. niedostateczny poziom kompetencji (w tym do obsługi maszyn i urządzeń)
 - c. niewystarczająca wiedza z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych
 - d. deficyt środków niezbędnych do pozyskania wiedzy na temat nowych maszyn i urządzeń lub nowych technologii produkcji

PYTAĆ WSZYSTKICH

B15. Jakie według Pana(i) są trzy najważniejsze bariery przedsiębiorstw z sektora rolno-spożywczego przed wprowadzaniem innowacji?

B16. A czy w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziliście Państwo na rynek jakieś nowe produkty lub dokonaliście istotnych modyfikacji / ulepszeń już istniejących produktów?

CADAS: ODPOWIEDZI 1 I 2 MOGĄ WSPÓŁWYSTĘPOWAĆ

1. tak, wprowadziliśmy na rynek nowy produkt / produkty
2. tak, dokonaliśmy modyfikacji / ulepszeń już istniejących produktów
3. nie
4. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. B17 I B18 JEŻELI B16 ODP. KOD 1 „TAK”

B17. Ile takich nowych produktów Państwo wprowadziliście?

B18. Czy ten nowy produkt / nowe produkty jest / są ...?

CADAS: JEŻELI W B17 WIĘCEJ NIŻ JEDEN PRODUKT WÓWCZAS W B18 MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

- a. nowy w skali rynku światowego
- b. nowy w skali rynku europejskiego
- c. nowy w skali rynku polskiego

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. B19 JEŻELI W PYT. B16 ODP. 1 „TAK, WPROWADZILIŚMY NOWY PRODUKT / PRODUKTY”

B19. Jakie nowy produkt / nowe produkty Państwo wprowadziliście?

CADAS: ZADAĆ PYT. B20 – 21 JEŻELI W B16 ODP. KOD 1 „TAK” DLA PUNKTÓW 1 LUB 2 – WPROWADZONO NOWE PRODUKTY LUB WPROWADZONO MODYFIKACJE / ULEPSZENIA

B20. Na czym polega...?

CADAS: O „A” PYTAMY JEŻELI W PYT. B16 KOD 1 TAK DLA PKT 1

a. nowość nowych produktów

CADAS: O „B” PYTAMY JEŻELI W PYT. B16 KOD 1 TAK DLA PKT 2

b. modyfikacja / ulepszenie już istniejących produktów

B21. Które stwierdzenie lub stwierdzenia najlepiej opisują pochodzenie:

CADAS: O „A” PYTAMY JEŻELI W PYT. B16 KOD 1 TAK DLA PKT 1

a. nowego produktu

CADAS: O „B” PYTAMY JEŻELI W PYT. B16 KOD 1 TAK DLA PKT 2

b. modyfikacji / ulepszenia już istniejących produktów

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ. ROTACJA

1. zostały zakupione na rynku komercyjnym w ramach nabycia patentów lub licencji
2. zostały opracowane w ramach prowadzonych przez przedsiębiorstwo prac badawczo – rozwojowych (w tym badań rynku)
3. zostały opracowane wspólnie z innymi przedsiębiorstwami - konkurentami na rynku
4. zostały opracowane wspólnie z jednostką naukowo badawczą
5. otrzymaliśmy je w ramach grupy kapitałowej, do której należymy
6. zostały opracowane wspólnie z dostawcami
7. zostały opracowane wspólnie z kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
8. zostały opracowane wspólnie z końcowymi odbiorcami naszych produktów (konsumentami)

<u>Wykorzystywane technologie i posiadane certyfikaty</u>
--

BA1. Czy słyszał(a) Pan(i) o następujących technologiach mających zastosowanie w przetwórstwie rolno-spożywczym? ANKIETER: ODCZYTYWAĆ

CADAS: ROTACJA

1. nanotechnologie
2. biotechnologie
3. inżynieria genetyczna
4. technologie środowiskowe
5. technologie do produkcji żywności funkcjonalnej
6. technologie do produkcji żywności projektowanej
7. technologie do produkcji żywności wygodnej
8. technologie do produkcji żywności minimalnie przetworzonej
9. technologie do produkcji żywności ekologicznej
10. surowce genetycznie modyfikowane
11. zamienniki cukru
12. zamienniki tłuszczu
13. opakowania aktywne i inteligentne
14. technologie do pakowania w modyfikowanej atmosferze
15. opakowania biodegradowalne
16. opakowania barierowe
17. nanopakowania
18. opakowania specjalnego przeznaczenia

CADAS: W PYT. BA1a PYTAMY O KAŻDĄ TECHNOLOGIĘ WSKAZANĄ PRZEZ RESPONDENTA W PYT. BA1.

BA1a. Czy któreś z nich mają zastosowanie w Pana(i) przedsiębiorstwie?

CADAS: W PYT. BA2 i BA2a PYTAMY O KAŻDĄ TECHNOLOGIĘ WSKAZANĄ PRZEZ RESPONDENTA W PYT. BA1 I NIE WSKAZANĄ W PYT. BA1a.

BA2. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo mogłoby odnieść korzyści z wprowadzenia tych technologii? Proszę ocenić wielkość tych korzyści, posługując się skalą od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo małe korzyści, a 5 – bardzo duże korzyści.

BA2a. Dlaczego nie wdrożyli Państwo tej technologii [wstaw odpowiedź z BA1 nie wskazaną w BA1A]?

CADAS: Możliwość wielu odpowiedzi, nie czytaj

1. nie jest nam potrzebna
2. zbyt dużo kosztowałoby jej wprowadzenie
3. jej wprowadzenie jest dla nas aktualnie zbyt trudne
4. inne, jakie.....
- 5. nie wiem/ trudno powiedzieć**

BA3. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo posiada? ANKIETER: ODCZYTYWAĆ. CADAS: ROTACJA

1. tak
 2. nie
 3. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)
-
- a. system zarządzania jakością, np. ISO 22000
 - b. system kompleksowego zarządzania jakością, TQM
 - c. system bezpieczeństwa żywności HACCP
 - d. system bezpieczeństwa żywności IFS FOOD
 - e. system globalnej normy dotyczącej bezpieczeństwa BRC FOOD
 - f. standard BRC Packing

<u>Planowane zmiany w przedsiębiorstwie</u>
--

C1. Czy w okresie najbliższych dwóch lat zamierzacie Państwo...?

1. tak
2. nie
3. trudno powiedzieć (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

CADAS: ROTACJA

1. dokonać zmian w technologii produkcji
2. dokonać zmian w organizacji procesu produkcji
3. opracować nowe produkty
4. ulepszyć dotychczas wytwarzane produkty
5. opracować i wdrożyć zmiany z zakresu marketingu i promocji
6. opracować i wdrożyć zmiany w strategii działania przedsiębiorstwa
7. wdrożyć system zarządzania jakością, np. ISO 22000
8. wdrożyć system kompleksowego zarządzania jakością, TQM
9. wdrożyć system bezpieczeństwa żywności HACCP
10. wdrożyć system bezpieczeństwa żywności IFS FOOD
11. wdrożyć system globalnej normy dotyczącej bezpieczeństwa BRC FOOD
12. wprowadzić standard BRC Packing
13. opracować i wdrożyć zmiany struktury organizacyjnej przedsiębiorstwa

CADAS: ZADAĆ PYT. C2 JEŻELI W PYT. C1 CHOĆ JEDEN RAZ POJAWI SIĘ ODPOWIEDŹ „TAK”

C4. Z jakich źródeł chcecie Państwo sfinansować te inwestycje?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. środki własne
2. kredyt / pożyczka
3. środki unijne

<u>Prace badawczo rozwojowe</u>

D1. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo prowadzi prace badawczo-rozwojowe?

1. tak
2. nie

filtr D1A if D1=1

D1A. W jakiej formie się to odbywa? Czy jest do tego wyznaczona specjalna komórka, dział lub zespół czy może odbywa się to w inny sposób?

1. dział, komórka, zespół
2. inaczej, jak.....

CADAS: ZADAĆ PYT. D2-D5 JEŻELI W PYT. D1A ODP. 1

D2. Ile osób pracuje w tej komórce / dziale? Odpowiedz nie wiem/ trudno powiedzieć

D3. Jaki orientacyjnie procent nakładów inwestycyjnych Pana(i) przedsiębiorstwa jest przeznaczany na prace badawczo rozwojowe?

1. _____
2. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)
3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

Kamilu D3 faktycznie jeżeli w D1=1

D4. Czy w okresie ostatnich 12 miesięcy nakłady na prace badawczo rozwojowe w Pana(i) przedsiębiorstwie...?

1. zwiększyły się
2. pozostały bez zmian
3. zmniejszyły się
4. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

D5. Czy w okresie najbliższych 12 miesięcy nakłady na prace badawczo rozwojowe w Pana(i) przedsiębiorstwie...?

1. zwiększą się
2. pozostaną bez zmian
3. zmniejszą się
4. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

<u>Współpraca z innymi podmiotami</u>
--

E1. Jak często Pana(i) przedsiębiorstwo współpracuje z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań

mogących zwiększyć konkurencyjność przedsiębiorstwa?

5. bardzo często
4. raczej często
3. raczej rzadko
2. bardzo rzadko
1. w ogóle nie współpracujemy

CADAS: ZADAĆ PYT. E2 – E4 JEŻELI W PYT. E1 ODP. KOD 2-5

E2. Z jakimi podmiotami Państwo współpracujecie?

1. z przedsiębiorstwami wchodzącymi w skład tej samej grupy kapitałowej co nasza firma
2. z instytutami badawczymi
3. ze szkołami wyższymi
4. z przedsiębiorstwami, które na co dzień stanowią naszą konkurencję rynkową
5. z centrami transferu technologii
6. z naszymi dostawcami
7. z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
8. z innymi, nie wymienionym podmiotem (jakim?) _____

E3. Jaki jest przedmiot tej współpracy?

CADAS: W PYT. E3 OCENIAMY KAŻDĄ INSTYTUCJĘ WSKAZANĄ W E2

E4. Jak Pan(i) ocenia efekty tej współpracy?

5. zdecydowanie pozytywnie
4. raczej pozytywnie
3. ani pozytywnie, ani negatywnie
2. raczej negatywnie
1. zdecydowanie negatywnie

- a. współpraca z przedsiębiorstwami wchodzącymi w skład tej samej grupy kapitałowej co nasza firma

- b. współpraca z instytutami badawczymi
- c. współpraca ze szkołami wyższymi
- d. współpraca z przedsiębiorstwami, które na co dzień stanowią naszą konkurencję rynkową
- e. współpraca z centrami transferu technologii
- f. współpraca z naszymi dostawcami
- g. współpraca z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
- h. **CADAS: W TYM MIEJSCU PROSZĘ WSTAWIĆ PODMIOT WYMIENIONY PRZEZ RESPONDENTA W PYT. E2 KOD 8**

CADAS: ZADAĆ PYT. E5 JEŻELI W PYT. E4 ODP. KOD 1 - 2.

E5. Dlaczego ocenia Pan(i) negatywnie efekty tej współpracy?

CADAS: PYTAĆ WSZYSTKICH

E6. Skąd Państwo czerpicie informacje na temat rozwoju technologii i innych innowacyjnych zmianach, jakie mogłyby mieć zastosowanie w Pana(i) firmie?

1. od innych przedsiębiorców (wymiana informacji)
2. obserwujemy działania naszej konkurencji
3. z cyklicznie odbywających się targów
4. wiedzę udostępniają nam przedstawiciele grupy kapitałowej, do której należy nasze przedsiębiorstwo
5. z pism branżowych
6. bezpośrednio od producentów maszyn i urządzeń przeznaczonych dla sektora przetwórstwa rolno – spożywczego
7. z różnych instytucji badawczo – rozwojowych
8. inne (jakie?) _____

<u>Zasoby ludzkie w przedsiębiorstwach sektora przetwórstwa rolno – spożywczego</u>
--

F1. Czy obecnie na rynku łatwo, czy trudno znaleźć jest pracowników, którzy odpowiedzialiby potrzebom Pana(i) przedsiębiorstwa?

5. zdecydowanie łatwo
4. raczej łatwo
3. ani łatwo, ani trudno

2. raczej trudno

1. zdecydowanie trudno

Nie wiem/ trudno powiedzieć

F2. Z jakim umiejętnościami pracowników najtrudniej jest znaleźć?

F3. Pracownicy jakich grup zawodowych mają dla Pana(i) przedsiębiorstwa kluczowe znaczenie? Trzeba we wszystkich trzech polach coś wpisać aby była możliwość przejścia do następnego pytania

F4. Wprowadzanie nowych produktów i nowych technologii wiąże się z koniecznością posiadania wiedzy m.in. z zakresu zarządzania, marketingu i technologii. Proszę powiedzieć jak ocenia Pan(i) tę wiedzę u osób pracujących w Pana(i) firmie w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii?(ANKIETER: ODCZYTYWAĆ)

5. zdecydowanie pozytywnie

4. raczej pozytywnie

3. ani pozytywnie, ani negatywnie

2. raczej negatywnie

1. zdecydowanie negatywnie

a. wiedza z zakresu technologii

b. wiedza z zakresu zarządzania

c. wiedza z zakresu marketingu

F5. Czy w okresie ostatnich 12 miesięcy pracownicy Pana(i) przedsiębiorstwa brali udział w szkoleniach? Czy ma znaczenie w jakich szkoleniach? Czy pytamy o wszystkie odbywające się w firmie ? może warto dodać instrukcje dla ankietera?

1. tak
2. nie

CADAS: ZADAĆ PYT. F6 – F8 JEŻELI W PYT. F5 ODP. KOD 1.

F6. Czy szkolenia te były...?

CADAS: TYLKO JEDNA ODPOWIEDŹ

- a. zorganizowane w całości przez Pana(i) przedsiębiorstwo
- b. zorganizowane w całości przez podmiot zewnętrzny (zakupione na rynku)
- c. część szkoleń zorganizowało Pana(i) przedsiębiorstwo, część szkoleń zostało zorganizowane przez podmiot zewnętrzny

nie wiem / trudno powiedzieć

CADAS: ZADAĆ PYT. F7 JEŻELI W PYT. F6 ODP. KOD 2 LUB 3.

F7. Jak Pan(i) ocenia jakość szkoleń zakupionych na rynku?

5. bardzo pozytywnie
4. raczej pozytywnie
3. ani pozytywnie, ani negatywnie
2. raczej negatywnie
1. zdecydowanie negatywnie

CADAS: ZADAĆ PYT. F8 JEŻELI W PYT. F5 ODP. KOD 1.

F8. Czego dotyczyły szkolenia przeprowadzone w okresie ostatnich 12 miesięcy?

1. technologii produkcji
2. obsługi maszyn i urządzeń
3. zarządzania procesem produkcji
4. umiejętności sprzedaży
5. negocjacji handlowych
6. zarządzania organizacją
7. zarządzania procesami biznesowymi
8. obsługi finansowej przedsiębiorstwa
9. marketingu
10. inne (jakie?) _____

Nie wiem/ nie pamiętam

<u>Znaczenie pracowników i konsumentów w tworzeniu innowacji</u>

G1. Czy pracownicy Pana(i) firmy są zachęcani w szczególny sposób do zdobywania wiedzy i wykorzystywania jej na potrzeby przedsiębiorstwa?

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi

G2. Czy pracownicy Pana(i) przedsiębiorstwa, którzy chcą podnosić kwalifikacje i umiejętności w zakresie związanym z obszarem funkcjonowania przedsiębiorstwa mogą uzyskać od Państwa dofinansowanie do studiów / szkoleń / kursów?

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi

G3. Jak często pracownicy Pana(i) przedsiębiorstwa zgłaszają pomysły dotyczące ...?

- a. zmian w technologii produkcji
- b. zmian w procesie produkcji
- c. opracowania nowych produktów
- d. ulepszenia dotychczas wytwarzanych produktów
- e. zmian organizacyjnych
- f. zmian w strategii funkcjonowania firmy

5. bardzo często
4. raczej często
3. raczej rzadko
2. bardzo rzadko
1. w ogóle nie zgłaszają

G4. Czy ostateczni odbiorcy produktów Pana(i) przedsiębiorstwa biorą udział w tworzeniu nowych produktów lub ulepszaniu istniejących?

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

G5. Czy prowadzicie Państwo monitoring zmian preferencji konsumentów?

1. tak, robimy to systematycznie
2. tak, robimy to od czasu do czasu
3. tak, robimy to rzadko
4. nie, nie prowadzimy monitoringu
9. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

CADAS: ZADAĆ PYT. G6 JEŻELI W PYT. G5 ODP. KOD 1 - 3

G6. W jaki sposób prowadzicie Państwo monitoring?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. otrzymujemy informacje z centrali grupy kapitałowej, do której należymy
2. wspólnie z innymi przedsiębiorstwami kupujemy dane o rynku
3. samodzielnie zlecamy badania podmiotom zewnętrznym
4. sami zbieramy potrzebne nam informacje
5. otrzymujemy informacje od naszych dostawców
6. otrzymujemy informacje od firm, którym sprzedajemy nasze produkty
9. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

<u>Aneks statystyczny</u>

ANKIETER: ODCZYTAĆ

Na koniec chciał(a)bym zadać kilka pytań dotyczących Pana(i) firmy.

M1. Proszę powiedzieć, jaka jest wielkość miejscowości, w której zlokalizowana jest Pana(i) firma?

1. wieś
2. miasto do 20 tysięcy mieszkańców
3. miasto od 20 do 49 tysięcy mieszkańców
4. miasto od 50 do 199 tysięcy mieszkańców
5. miasto powyżej 200 tysięcy mieszkańców
6. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

M2. Na jakim rynku działa Pana(i) firma? ANKIETER: ODCZYTAĆ. TYLKO JEDNA ODPOWIEDŹ.

1. lokalnym – najbliższe powiaty

2. wojewódzkim – na terenie jednego województwa
3. regionalnym – na terenie kilku województw
4. ogólnopolskim
5. międzynarodowym
9. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

CADAS: ZADAĆ PYT. M3 JEŻELI W PYT. M2 ODP. KOD 5

M3. Na jakich rynkach zagranicznych działa Pana(i) firma?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. rynek wspólnoty europejskiej
2. rynek chiński
3. rynek rosyjski
4. inne rynki zagraniczne

M4. Od ilu lat Pana(i) firma działa na rynku? Jeżeli firma działa na rynku mniej niż rok proszę powiedzieć ile miesięcy działa na rynku.

_____ lata

_____ miesiące

Odmowa odpowiedzi

M5. Jaki przedział najlepiej opisuje orientacyjną wielkość obrotów Pana(i) przedsiębiorstwa w 2010 roku? ANKIETER: ODCZYTAĆ

1. < 500 tysięcy złotych
2. od 501 tysięcy złotych do 1 mln złotych
3. od 1,1 miliona złotych do 5 mln złotych
4. od 5,1 mln złotych do 10 mln złotych
5. od 10,1 mln złotych do 20 mln złotych
6. powyżej 20 mln złotych
7. nie wiem (**ANKIETER: NIE CZYTAĆ**)
8. odmowa odpowiedzi (**ANKIETER: NIE CZYTAĆ**)

M5a. Jaki orientacyjnie procent przychodów przedsiębiorstwa jest przeznaczany na cele innowacyjne?

2. odmowa odpowiedzi

ANKIETER: ODCZYTAĆ.

M6. A czy w porównaniu z 2009 r. w 2010 roku obroty Pana(i) przedsiębiorstwa: ?

1. zwiększyły się
2. pozostały bez zmian
3. zmniejszyły się
9. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

M7. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pan(i) firmie przeprowadzono działania związane ze zmianami...:

1. tak
 2. nie
 3. odmowa odpowiedzi (Ankieter nie czytać)
-
- a. organizacyjnymi (np. zmiana struktury wewnętrznej firmy, reorganizacja)
 - b. marketingowymi (np. zmiana opakowań, kanałów dystrybucji)

M8. Jakie przedsiębiorstwa stanowią dla Pana(i) firmy największą konkurencję rynkową?

1. przedsiębiorstwa krajowe należące do zagranicznych grup kapitałowych
2. przedsiębiorstwa zagraniczne
3. przedsiębiorstwa krajowe
9. trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

M9. Czy forma własności Pana(i) przedsiębiorstwa jest:

1. W całości prywatna, większość kapitału należy do zagranicznych udziałowców
2. W całości prywatna, większość kapitału należy do krajowych udziałowców
2. W całości publiczna
3. W części prywatna, w części publiczna
4. Nie wiem (**ANKIETER: NIE CZYTAĆ**)
5. Odmowa odpowiedzi (**ANKIETER: NIE CZYTAĆ**)

M10. ANKIETER: ZAZNACZYĆ PŁEĆ RESPONDENTA

1. Mężczyzna
2. Kobieta

4.2. Narzędzie badawcze – grupy producentów

Kwestionariusz do badania „Potencjał absorpcyjny gospodarki”

Kwestionariusz dla Grupy Producentów Rolnych

Dzień dobry, nazywam się i reprezentuję Pentor Research International. Obecnie na zlecenie Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania realizujemy badanie, którego celem jest diagnoza potencjału polskich przedsiębiorstw do wdrażania nowych technologii, produktów i metod zarządzania.

Projekt jest realizowany w ramach projektu „Żywność i żywienie w XXI wieku”. M.in. na podstawie wyników tego badania zostanie przygotowany raport. Rekomendacje zawarte w raporcie mogą zostać wdrożone w celu wspierania polskiej przedsiębiorczości.

Czy zgadza się Pan(i) na wzięcie udziału w badaniu? Badanie zajmie około 20 minut. Wszystkie informacje będą analizowane i prezentowane w postaci zbiorczej bez możliwości powiązania ich z konkretną osobą lub firmą.

1. zgoda
2. odmowa
3. umówienie
4. lista Robinsona

KWESTIONARIUSZ REKRUTACYJNY

ANKIETER: ODCZYTAĆ: NA POCZĄTKU CHCIAŁ(A)BYM ZADAĆ PANU(I) KILKA PYTAŃ DOTYCZĄCYCH PANA(I) PRZEDSIĘBIORSTWA. PYTANIA TE POZWOLĄ NAM NA SPRAWDZENIE, CZY PANA(I) GRUPA PRODUKCYJNA MOŻE WZIĄĆ W NIM UDZIAŁ

1. Czy należy Pan(i) do grupy producentów rolnych?

8. Tak
9. Nie

CADAS: JEŻELI W PYT. 1 KOD 2 ZAKOŃCZYĆ WYWIAD

2. Jaki typ produkcji prowadzi Pana(i) grupa? ANKIETER: ODCZYTAĆ

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ.

1. Ziarno zbóż, nasiona roślin oleistych
2. Trzoda chlewna
3. Drób
4. Bydło
5. Warzywa i owoce
6. Inne (**Jakie?**) _____

3. Jak ocenia Pan(i) swoją wiedzę na temat funkcjonowania Grupy Producentów Rolnych, do której Pan(i) należy? Chodzi nam o wiedzę z zakresu stosowanych technologii produkcji, marketingu, powiązań handlowych.

4. bardzo dobrze
3. raczej dobrze
2. raczej źle
1. bardzo źle
9. trudno powiedzieć (**Ankieter: nie czytać**)

CADAS: JEŻELI W PYT. 3 KODY 1-2 LUB 9 ZAKOŃCZYĆ WYWIAD

KWESTIONARIUSZ ZASADNICZY

<u>Kondycja Grupy Producentów Rolnych</u>
--

ANKIETER: ODCZYTAĆ: Na początku chciał(a)bym zadać kilka pytań dotyczących sytuacji rynkowej Grup Producentów Rolnych.

A1. Jak ocenia Pan(i) bieżącą kondycję ekonomiczną Pana(i) grupy?

5. Zdecydowanie korzystnie
4. Raczej korzystnie
3. Ani korzystnie, ani niekorzystnie
2. Raczej niekorzystnie
1. Zdecydowanie niekorzystnie

A2. Czy w porównaniu z okresem ostatnich 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) grupy...?

- 5. poprawiła się
- 6. pozostała bez zmian
- 7. pogorszyła się
- 8. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

A3. A jak Pan(i) uważa, czy w okresie najbliższych 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) grupy...?

- 5. poprawi się
- 6. pozostanie bez zmian
- 7. pogorszy się
- 8. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

<u>Zaplecze technologiczne i działania inwestycyjne</u>
--

B1. Które stwierdzenie najlepiej opisuje metody produkcji stosowane przez członków Pana(i) grupy?

- 1. stosujemy najnowocześniejsze metody produkcji, jesteśmy pionierami na polskim rynku
- 2. stosujemy nowoczesne metody produkcji, ale są w Polsce grupy producentów stosujące bardziej nowoczesne metody
- 3. stosujemy nowoczesne metody, ale nie wyróżniamy się pod tym względem na tle innych grup producentów
- 4. stosujemy tradycyjne metody produkcji
- 9. trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

B2. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pana(i) grupie ...?

- a. zakupiono nowe maszyny lub urządzenia
- b. wprowadzono nowe sposoby produkcji

- 1. tak
- 2. nie
- 3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

CADAS: ZADAĆ PYT. B3 – B8 JEŻELI W PYT B2 ODP. A KOD 1 „TAK” ZAKUPIONO NOWE MASZYNY I URZĄDZENIA

B3. Czy wśród zakupionych w okresie ostatnich 2 lat maszyn lub urządzeń były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam o maszyny i urządzenia, które w stosunku do poprzednio używanych są istotnie ulepszone.

1. tak
2. nie
3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

B4. Czy podczas zakupu nowych maszyn i urządzeń lub podczas wprowadzania nowej technologii odczuwaliście Państwo trudności związane z ...?

1. Tak
2. Nie
3. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

- a. brakiem wiedzy w zakresie rozwoju produktów i procesów produkcji
- b. niedostatecznym poziomem kompetencji (w tym do obsługi maszyn i urządzeń)
- c. niewystarczającą wiedzą z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych
- d. deficytem środków niezbędnych do pozyskania wiedzy na temat nowych maszyn i urządzeń lub nowych technologii produkcji

CADAS: ZADAĆ PYT. B5 JEŻELI W PYT B4 ODP KOD 1 „TAK”.

CADAS W PYT. B5 PYTAMY O KAŻDĄ KATEGORIĘ, DLA KTÓREJ W B4 KOD 1 „TAK”

**B5. Proszę ocenić, w jakim stopniu odczuwaliście Państwo te trudności związane z ... - dodać
ANKIETER: ODCZYTAĆ SKALĘ**

5. w bardzo dużym stopniu
4. w dużym stopniu
3. w przeciętnym stopniu
2. w małym stopniu
2. w bardzo małym stopniu

- a. brak wiedzy w zakresie rozwoju produktów i procesów produkcji
- b. niedostateczny poziom kompetencji (w tym do obsługi maszyn i urządzeń)
- c. niewystarczająca wiedza z zakresu rozwoju i wdrażania praktyk biznesowych
- d. deficyt środków niezbędnych do pozyskania wiedzy na temat nowych maszyn i urządzeń lub nowych technologii produkcji

technologii produkcji

B5a. Z jakiego źródła lub źródeł sfinansowaliście Państwo te maszyny i urządzenia?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. środki własne
2. kredyt / pożyczka
3. leasing
4. środki unijne
5. inne, jakie

B6. Jaki był główny powód, tego, że zdecydowaliście się Państwo na zakup tych maszyn i urządzeń?

CADAS: Możliwość wielu odpowiedzi

8. chęć podążania za konkurencją, która już wprowadziła takie maszyny i urządzenia
9. tworzenie przewagi konkurencyjnej – wyprzedzenie konkurencji
10. konieczność wymiany zużytego sprzętu
11. konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów prawnych (np. przepisy sanitarne)
12. chęć wprowadzenia nowego produktu
13. chęć wprowadzenia nowej technologii
14. inne, jakie?

B7. Czy decyzja o zakupie tych maszyn lub urządzeń była wcześniej konsultowana z jakimś podmiotem zewnętrznym (w formie współpracy opartej o umowę), czy też samodzielnie zdecydowaliście Państwo o zakupie?

1. była konsultowana z podmiotem zewnętrznym
2. samodzielnie zdecydowaliśmy o zakupie
3. nie wiem (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. B8 JEŻELI W PYT B7 ODP. 1 „BYŁA KONSULTOWANA Z PODMIOTEM ZEWNĘTRZNYM”

B8. Z kim Państwo konsultowaliście decyzję o zakupie tych maszyn i urządzeń?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

ANKIETER: ODCZYTAĆ

1. z komercyjną firmą doradczą zajmującą się technologiami w rolnictwie
2. z zaprzyjaźnioną grupą producentów rolnych
4. z jednostką naukowo – badawczą np. instytutem hodowli, nasiennictwa

5. z naszymi dostawcami
6. z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
7. z różnymi firmami produkującymi maszyny i urządzenia na potrzeby rolnictwa
8. z Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego
9. z Agencją Rynku Rolnego
10. z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
11. z innym, nie wymienionym wcześniej podmiotami (jakimi?) _____

CADAS: ZADAĆ PYT. B9 – B13 JEŻELI W PYT B2 KOD „B” ODP. 1 „TAK”

B9. Czy wprowadzone w Pana(i) grupie nowe sposoby produkcji można nazwać innowacyjnymi, tj. takimi, które obecnie są w Polsce rzadko lub w ogóle nie spotykane?

1. tak
2. nie
3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

B10. Jakie są to sposoby produkcji?

B11. Czy ponieśliście Państwo jakieś wydatki związane z ...:

1. tak
 2. nie
 3. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)
-
- a. zakupem patentu lub licencji
 - b. zakupem szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii
 - c. zakupem maszyn i urządzeń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia technologii
 - d. zakupem szkoleń niezbędnych do wdrożenia / uruchomienia maszyn i urządzeń
 - e. inne (jakie?) _____

B12. Czy nowowprowadzone sposoby produkcji zostały...?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ. ROTACJA

10. zakupione na rynku (zakup patentu lub licencji)
11. opracowane w ramach prowadzonych przez naszą grupę prac badawczo – rozwojowych
12. opracowane wspólnie z innymi przedsiębiorstwami / grupami, z którymi na co dzień konkurujemy na rynku
13. opracowane wspólnie z jednostką naukowo badawczą (np. instytutem zajmującym się problemami rolnictwa)
14. otrzymaliśmy ją w ramach grupy kapitałowej, do której należymy

15. opracowane wspólnie z naszymi dostawcami
16. opracowane wspólnie z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
17. pozyskane w ramach centrum transferu technologii
18. inne, jakie.....

B13. Jaki był główny powód wprowadzenia nowego sposobu produkcji?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

5. konieczność dostosowania procesu produkcji do nowych wymogów prawnych (np. sanitarne)
6. chęć podążania za konkurencją, która już wprowadziła takie technologie
7. tworzenie przewagi konkurencyjnej – wyprzedzenie konkurencji
8. inne, jakie?

B14. A czy w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziliście Państwo na rynek jakieś nowe produkty lub dokonaliście istotnych modyfikacji / ulepszeń już istniejących produktów?

CADAS: ODPOWIEDZI 1 I 2 MOGĄ WSPÓŁWYSTĘPOWAĆ

1. tak, wprowadziliśmy na rynek nowy produkt / produkty
2. tak, dokonaliśmy modyfikacji / ulepszeń już istniejących produktów
3. nie
4. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. B15 – B16 JEŻELI W PYT. B14 ODP. 1

B15. Jakie produkty Państwo wprowadziliście?

B15a. Czy produkt(y) te były...?

- a. nowy w skali rynku światowego
- b. nowy w skali rynku europejskiego
- c. nowy w skali rynku polskiego
- d. nowy w skali grupy producenckiej

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

B16. Które stwierdzenie lub stwierdzenia najlepiej opisują pochodzenie nowych produktów wprowadzonych przez Pana(i) firmę?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

CADAS: ROTACJA OPRÓCZ PUNKTU 8

1. zostały zakupione na rynku komercyjnym w ramach nabycia patentów lub licencji
2. zostały opracowane w ramach prowadzonych przez Pana(i) grupę prac badawczo – rozwojowych
3. zostały opracowane wspólnie z innymi producentami rolnymi, z którymi na co dzień konkurujecie Państwo na rynku
4. zostały opracowane wspólnie z jednostką naukowo badawczą
6. zostały opracowane wspólnie z Państwa dostawcami
7. zostały opracowane wspólnie z Państwa kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
8. zostały opracowane wspólnie z inną jednostką, nie wymienioną wcześniej (jaką?) _____

CADAS: PYTAĆ WSZYSTKICH

B17. Czy w okresie ostatnich dwóch lat dokonaliście Państwo modyfikacji, ulepszenia produktu/ów wcześniej obecnych w ofercie Pana(i) grupy?

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. B18-B19 JEŻELI W PYT. B14 ODP. 1

B18. Na czym polega...?

CADAS: O „A” PYTAMY JEŻELI W PYT. B14 KOD 1 TAK DLA PKT 1

a. nowość nowych produktów

CADAS: O „B” PYTAMY JEŻELI W PYT. B14 KOD 1 TAK DLA PKT 2

b. modyfikacja / ulepszenie już istniejących produktów

B19. Które stwierdzenie lub stwierdzenia najlepiej opisują pochodzenie:

CADAS: O „A” PYTAMY JEŻELI W PYT. B16 KOD 1 TAK DLA PKT 1

a. nowego produktu

CADAS: O „A” PYTAMY JEŻELI W PYT. B16 KOD 1 TAK DLA PKT 2

b. modyfikacji / ulepszenia już istniejących produktów

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ. ROTACJA

1. zostały zakupione na rynku komercyjnym w ramach nabycia patentów lub licencji
2. zostały opracowane w ramach prowadzonych przez Pana(i) grupę prac badawczo – rozwojowych
3. zostały opracowane wspólnie z innymi producentami rolnymi, z którymi na co dzień konkurujecie Państwo na rynku
4. zostały opracowane wspólnie z jednostką naukowo badawczą
6. zostały opracowane wspólnie z Państwa dostawcami
7. zostały opracowane wspólnie z Państwa kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
8. zostały opracowane wspólnie z inną jednostką, nie wymienioną wcześniej (jaką?) _____

Planowane zmiany w grupie producentów rolnych
--

C0. Czy któryś z producentów rolnych wchodzących w skład Pana(i) grupy posiada? ANKIETER: ODCZYTYWAĆ. CADAS: ROTACJA

1. tak
 2. nie
 3. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)
-
- a. system zarządzania jakością, np. ISO 22000
 - b. system bezpieczeństwa żywności IFS FOOD
 - c. system globalnej normy dotyczącej bezpieczeństwa BRC FOOD
 - d. standard BRC Packing

**CADAS: W PYT C1. PUNKTY 7 – 10 TYLKO JEŻELI NIE POJAWIĄ SIĘ W ODPOWIEDZIACH „TAK”
PYTANIA C0.**

C1. Czy w okresie najbliższych dwóch lat zamierzacie Państwo...?

1. tak
 2. nie
 3. trudno powiedzieć (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)
-
1. dokonać zmian w technologii produkcji
 2. dokonać zmian w organizacji procesu produkcji
 3. opracować nowe produkty
 4. ulepszyć dotychczas wytwarzane produkty
 5. opracować i wdrożyć zmiany z zakresu marketingu i promocji
 6. opracować i wdrożyć zmiany w strategii działania grupy
 7. wdrożyć system zarządzania jakością, np. ISO 22000
 8. wdrożyć system bezpieczeństwa żywności IFS FOOD
 9. wdrożyć system globalnej normy dotyczącej bezpieczeństwa BRC FOOD
 10. wprowadzić standard BRC Packing
 11. opracować i wdrożyć zmiany struktury organizacyjnej grupy

**CADAS: ZADAĆ PYT. C2 JEŻELI W PYT. C1 CHOĆ JEDEN RAZ POJAWI SIĘ ODPOWIEDŹ „TAK”
PYTAMY O KAŻDĄ PLANOWANĄ INWESTYCJĘ**

C2. Z jakich źródeł chcecie Państwo sfinansować te inwestycje?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. środki własne
2. kredyt / pożyczka
3. środki unijne

1. zmiana w technologii produkcji
2. zmiana w organizacji procesu produkcji
3. opracowanie nowych produktów
4. ulepszenie dotychczas wytwarzanych produktów
5. opracowanie i wdrożenie zmiany z zakresu marketingu i promocji
6. opracowanie i wdrożenie zmiany w strategii działania grupy
7. wdrożenie systemu zarządzania jakością, np. ISO 22000
8. wdrożenie systemu bezpieczeństwa żywności IFS FOOD
9. wdrożenie system globalnej normy dotyczącej bezpieczeństwa BRC FOOD
10. wprowadzenie standardu BRC Packing
11. opracowanie i wdrożenie zmiany struktury organizacyjnej grupy

<u>Prace badawczo rozwojowe</u>
--

D1. Jaki orientacyjnie procent nakładów inwestycyjnych Pana(i) grupy jest przeznaczany na prace badawczo rozwojowe?

1. _____
2. nie prowadzimy prac badawczo – rozwojowych
2. odmowa odpowiedzi (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)
3. nie wiem (ANKIETER: NIE CZYTAĆ)

CADAS: ZADAĆ PYT. D2 – D3 JEŻELI W PYT. D1 ODP KOD 1 WIĘCEJ NIŻ 0.

D2. Czy w okresie ostatnich 12 miesięcy nakłady na prace badawczo rozwojowe w Pana(i) grupie...?

5. zwiększyły się
6. pozostały bez zmian
7. zmniejszyły się
8. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

D3. Czy w okresie najbliższych 12 miesięcy nakłady na prace badawczo rozwojowe w Pana(i) grupie...?

5. zwiększą się
6. pozostaną bez zmian
7. zmniejszą się
8. nie wiem / trudno powiedzieć (Ankieter: nie czytać)

<u>Współpraca z innymi podmiotami</u>
--

E1. Jak często Pana(i) grupa współpracuje z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność grupy?

5. bardzo często
4. raczej często
3. raczej rzadko
2. bardzo rzadko
1. w ogóle nie współpracujemy

CADAS: ZADAĆ PYT. E2 – E4 JEŻELI W PYT. E1 ODP. KOD 2-5

E2. Z jakimi podmiotami Państwo współpracujecie?

1. z innymi grupami producentów, które na co dzień stanowią naszą konkurencję rynkową
2. z innymi grupami producentów, które na co dzień nie stanowią naszej konkurencji rynkowej
2. z instytutami badawczymi
3. ze szkołami wyższymi
6. z naszymi dostawcami
7. z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
6. z innymi podmiotami nie wymienionymi wcześniej (jakimi?) _____

E3. Jaki jest przedmiot tej współpracy?

CADAS: W PYT. E3 OCENIAMY KAŻDĄ INSTYTUCJĘ WSKAZANĄ W E2

E4. Jak Pan(i) ocenia efekty tej współpracy?

5. zdecydowanie pozytywnie
4. raczej pozytywnie
3. ani pozytywnie, ani negatywnie
2. raczej negatywnie
1. zdecydowanie negatywnie

- a. z innymi grupami producentów, które na co dzień stanowią naszą konkurencję rynkową
- b. z innymi grupami producentów, które na co dzień nie stanowią naszej konkurencji rynkowej
- c. z instytutami badawczymi
- d. ze szkołami wyższymi
- e. z naszymi dostawcami
- f. z naszymi kontrahentami (odbiorcami naszych produktów)
- g. z innymi podmiotami nie wymienionymi wcześniej (**jakimi?**) _____

CADAS: ZADAĆ PYT. E5 JEŻELI W PYT. E4 ODP. KOD 1 - 2.

E5. Dlaczego ocenia Pan(i) negatywnie efekty tej współpracy?

CADAS: PYTAĆ WSZYSTKICH

E6. Skąd Państwo czerpiecie informacje na temat rozwoju technologii i innych innowacyjnych zmian w rolnictwie?

1. od innych producentów rolnych
2. obserwujemy działania naszej konkurencji
3. z cyklicznie odbywających się targów
4. z Ośrodka Doradztwa Rolniczego
5. z pism branżowych
6. bezpośrednio od producentów maszyn i urządzeń przeznaczonych dla rolnictwa
7. z różnych instytucji badawczo – rozwojowych
8. od producentów środków produkcji (np. pasz, nasion, etc.)
9. z Agencji Rynku Rolnego
10. z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
11. z Ministerstwa Rolnictwa
12. z innych, nie wymienionych wcześniej źródeł (**jakich?**) _____

<u>Rozwój zasobów ludzkich w grupach producentów rolnych</u>

ANKIETER: ODCZYTAĆ

F1. Wprowadzanie nowych produktów i nowych technologii wiąże się z koniecznością posiadania wiedzy m.in. z zakresu zarządzania, marketingu i technologii. Proszę powiedzieć jak ocenia Pan(i) tę wiedzę u osób należących do Pana(i) grupy producentów w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii?(ANKIETER: ODCZYTYWAĆ)

- 5. zdecydowanie pozytywnie
- 4. raczej pozytywnie
- 3. ani pozytywnie, ani negatywnie
- 2. raczej negatywnie
- 1. zdecydowanie negatywnie

- a. wiedza z zakresu technologii
- b. wiedza z zakresu zarządzania
- c. wiedza z zakresu marketingu

F2. Czy w okresie ostatnich dwóch lat przedstawiciele Pana(i) grupy uczestniczyli w szkoleniach?

- 1. tak
- 2. nie

CADAS: ZADAĆ PYT. F3 – F5 JEŻELI W PYT. F2 ODP. KOD 1.

F3. Czy szkolenia te były...?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

- 1. zorganizowane przez Pana(i) grupę
- 2 zorganizowane przez podmiot zewnętrzny (zakupione na rynku komercyjnym)
- 3. zorganizowane przez instytucję należącą do administracji państwowej / samorządowej (np. Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Urząd Marszałkowski, Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa)

CADAS: ZADAĆ PYT. F4 JEŻELI W PYT. F3 ODP. KOD 2 LUB 3.

CADAS: W PYT. F4 PYTAMY ZGODNIE Z ODPOWIEDZIAMI NA PYT. F3. PYTAMY O WSKAZANIA 2 LUB/I 3 PYTANIA F3

F4. Jak Pan(i) ocenia jakość szkoleń ...?

- a. zorganizowanych przez podmiot zewnętrzny (zakupionych na rynku)
 - b. zorganizowanych przez instytucję należącą do administracji państwowej / samorządowej (np. Ośrodek Doradztwa Rolniczego, Urząd Marszałkowski, Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa)
-
- 5. bardzo pozytywnie
 - 4. raczej pozytywnie
 - 3. ani pozytywnie, ani negatywnie
 - 2. raczej negatywnie
 - 1. zdecydowanie negatywnie

CADAS: ZADAĆ PYT. F5 JEŻELI W PYT. F2 ODP. KOD 1.

F5. Czego dotyczyły szkolenia przeprowadzone w okresie ostatnich 12 miesięcy?

<u>Aneks statystyczny</u>

ANKIETER: ODCZYTAĆ

Na koniec chciał(a)bym zadać kilka pytań dotyczących Pana(i) firmy.

M1. Proszę powiedzieć, jaka jest wielkość miejscowości, w której zlokalizowana jest Pana(i) firma?

1. wieś
2. miasto do 19 999 mieszkańców
3. miasto od 20 000 do 49 999 mieszkańców
4. miasto od 50 000 do 199 999 mieszkańców
5. miasto powyżej 200 000 mieszkańców
6. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

M2. Na jakim rynku działa Pana(i) firma? Ankieter: odczytać. tylko jedna odpowiedź.

1. lokalnym – najbliższa okolica
2. wojewódzkim – na terenie jednego województwa
3. regionalnym – na terenie kilku województw
4. ogólnopolskim
5. międzynarodowym
9. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. M3 JEŻELI W PYT. M2 ODP. KOD 5

M3. Na jakich rynkach zagranicznych działa Pana(i) firma?

CADAS: MOŻLIWA WIĘCEJ NIŻ JEDNA ODPOWIEDŹ

1. rynek wspólnoty europejskiej
2. rynek chiński
3. rynek rosyjski
4. inne rynki zagraniczne

M4. Od ilu lat Pana(i) grupa działa na rynku? Jeżeli grupa działa na rynku mniej niż rok proszę powiedzieć ile miesięcy działa na rynku.

_____ lata

_____ miesiące

M5. Jakie były obroty w Pana(i) przedsiębiorstwie w 2010 roku?

1. < 500 tysięcy złotych
2. od 501 tysięcy złotych do 1 mln złotych
3. od 1,1 miliona złotych do 5 mln złotych
4. od 5,1 mln złotych do 10 mln złotych
5. od 10,1 mln złotych do 20 mln złotych
6. powyżej 20 mln złotych
7. nie wiem (**ANKIETER: NIE CZYTAĆ**)
8. odmowa odpowiedzi (**ANKIETER: NIE CZYTAĆ**)

ANKIETER: ODCZYTAĆ.

M6. A czy w porównaniu z 2009 r. w 2010 roku obroty Pana(i) grupy...?

1. zwiększyły się
2. pozostały bez zmian
3. zmniejszyły się
9. odmowa odpowiedzi (**Ankieter: nie czytać**)

M6A. Jaki mniej więcej procent przychodów grupy jest przeznaczany na inwestycje?

odmowa

M7. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pan(i) firmie przeprowadzono działania związane ze zmianami...:

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi (Ankieter nie czytać)

- a. organizacyjnymi (np. zmiana struktury wewnętrznej grupy, reorganizacja)
- b. marketingowymi (np. zmiana opakowań, kanałów dystrybucji)

M8. Czy Pana(i) grupa należy do jakichkolwiek stowarzyszeń branżowych?

1. tak
2. nie
3. odmowa odpowiedzi (Ankieter: nie czytać)

CADAS: ZADAĆ PYT. M9 JEŻELI W PYT. M8 ODP. KOD 1

M9. Do jakich stowarzyszeń należy Pana(i) grupa?

M10. Ile podmiotów jest zrzeszonych w Pana(i) grupie?

M11. ANKIETER: ZAZNACZYĆ PŁEĆ RESPONDENTA

3. Mężczyzna
4. Kobieta

ANKIETER: PODZIĘKOWAĆ I ZAKOŃCZYĆ WYWIAD.

4.3. Narzędzia badawcze – scenariusze indywidualnych wywiadów pogłębionych

**Ramowy scenariusz wywiadu z przedstawicielami sektora badawczo-rozwojowego /IOB
zajmujących się transferem technologii/administracji publicznej/zrzeszeń i izb przed-
siębiorców**

stworzony na potrzeby projektu

Potencjał absorpcyjny sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

Dzień dobry. Nazywam się Reprezentuję Pentor Research International.

Obecnie dla Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi przeprowadzamy badanie na temat potencjału absorpcyjnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz grup producentów rolnych.

Rezultatem niniejszego badania będzie raport, który będzie służył przedstawicielom sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz administracji publicznej.

Wywiad z Panem(ią) zostanie nagrany, a z nagrania sporządzona zostanie transkrypcja.

Nagranie i transkrypcja będą służyły jedynie do opracowania raportu z badania i nie będą udostępniane osobom trzecim.

Będę wdzięczny za udzielanie wyczerpujących odpowiedzi. Również dzięki Pana(i) wypowiedziom możliwe będzie poznanie wszystkich zjawisk istotnych dla potencjału absorpcyjnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

Rozmowa z Panem(ią) jest dla nas szczególnie istotna, gdyż ma Pan(i) zbiorczą wiedzę na temat sektora przetwórstwa rolno-spożywczego. Z tego punktu widzenia chcielibyśmy z Panem(ią) porozmawiać o potencjale absorpcyjnym sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

Rozmowa będzie trwała do około 1,5 godziny.

Czy zgadza się Pan(i) na przeprowadzenie wywiadu?

PODSTAWOWE INFORMACJE O INSTYTUCJI

- 1) Na początku chciałbym porozmawiać o Pana(i) instytucji (MODERATOR: podać nazwę instytucji), proszę powiedzieć o niej parę słów.....**

Od kiedy funkcjonuje?

Jaki jest jej główny przedmiot działalności?

- 2) Proszę również powiedzieć parę słów o Pana(i) roli w instytucji.**

Od jak dawna pracuje Pan(i) w tej instytucji?

Czym się Pan(i) zajmuje?

OGÓLNE POSTRZEGANIE SEKTORA PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO

3) Proszę powiedzieć jakie ma Pan(i) skojarzenia (co Panu przychodzi na myśl) słysząc polski sektor przetwórstwa rolno spożywczego?

4) A z jaką osobą kojarzy się Panu(i) polski sektor przetwórstwa rolno – spożywczego?

Pokazujemy zdjęcia

5) Dlaczego z tą osobą?

POTENCJAŁ TECHNICZNY I WPROWADZANIE ZMIAN TECHNOLOGICZNYCH I

6) Proszę powiedzieć, jak Pan(i) ocenia obecny stan rozwoju technologicznego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego / grup producentów rolnych?

W porównaniu do konkurencji międzynarodowej?

A jak Pan sądzi która z grup z wymienionych grup producenckich / przetwórców rolno-spożywczych jest obecnie najbardziej rozwinięta technologicznie, a która najbardziej „opóźniona”?(MODERATOR: POKAZAĆ KARTĘ NR.1 i 2)

7) A jaka jest rola inwestorów zagranicznych w tworzeniu potencjału badawczo – rozwojowego? Dzięki międzynarodowym grupom kapitałowym (korporacjom) potencjał ten rośnie, a może maleje (polskie przedsiębiorstwa pełnią wyłącznie rolę czysto przetwórczą)

8) Proszę powiedzieć jak Pan(i) sądzi czy przedsiębiorcy raczej powszechnie czy raczej rzadko rozpoznają rynek pod kątem nowości technologicznych?

- korzystają z wyspecjalistycznych serwisów internetowych,
- newsletterów,
- prasy branżowej,
- jeżdżą na targi,
- rozwijają kontakty z ekspertami, naukowcami
- zatrudniają pasjonatów nowych rozwiązań technologicznych
- Inaczej rozpoznają rynek, jak?

Proszę powiedzieć jakie czynniki determinują takie rozpoznawanie rynku?

Zewnętrzne dla przedsiębiorstwa

Wewnętrzne dla przedsiębiorstwa

- 9) Jak powszechne jest posiadanie przez firmy z sektora przetwórstwa badawczo – rozwojowego działów B+R**

Jeżeli nie jest powszechne

- z czego to wynika, jakie są przyczyny?

Czy w którejś z grup/firm sektora częściej niż w innych występują takie działy?

Jak Pan(i) ocenia potencjał mniejszych firm sektora do prowadzenia prac badawczo-rozwojowych?

WPROWADZANIE ZMIAN TECHNOLOGICZNYCH II

- 10) Proszę powiedzieć, jak Pan(i) ocenia ten sektor na przestrzeni ostatnich dwóch lat pod kątem wprowadzonych zmian technologicznych?**

W porównaniu z innymi sektorami gospodarki?

W poszczególnych grupach producenckich/grupach przetwórstwa?

- 11) A jak będzie wyglądał postęp technologiczny według Pana(i) w tym sektorze w najbliższym okresie w sektorze?**

Jakie technologie w szczególności się będą rozwijały w sektorze w najbliższej przyszłości?

A w jakich grupach producenckich / grupach przetwórców przede wszystkim?

- 12) Proszę powiedzieć jakie są główne bariery we wprowadzaniu nowych technologii?**

Czy są to bariery leżące po stronie przedsiębiorców czy raczej pracowników?

A czy poziom świadomości w zakresie istniejących nowych technologii, polskich firm jest taką barierą?

A brak otwartości na zmianę i nieufność wobec nowych technologii?

Czy bariery te zależą od wielkości przedsiębiorstwa?

- 13) Proszę powiedzieć jak Pan(i) ocenia ogólnie sposób organizacji i zarządzania polskimi firmami z sektora rolno-spożywczego oraz grupami producenckimi?**

- 14) Czy stosowane sposoby zarządzania oraz systemy organizacyjne według Pana(i) sprzyjają innowacyjności firm z badanego sektora, czy też raczej są bariera?**

Czy przedsiębiorcy z sektora posiadają umiejętności, które pozwalają im na planowe

wprowadzanie zmian organizacyjnych do firm?

Czy stosowane systemy motywacji pracowników w firmach sprzyjają rozwojowi innowacji czy raczej są barierą dla ich rozwoju?

Czy firmy z sektora posiadają systemy akumulacji wiedzy?

A czy umieją wykorzystywać tak zgromadzoną wiedzę?

15) Proszę powiedzieć jak wygląda sposób zarządzania zmianą w polskich firmach rolno-spożywczych i grupach producenckich (w zakresie zarządzania zmianami technologicznymi)?

Czy pracodawcy umieją planować wprowadzanie zmian technologicznych, dzielić je na etapy, realistycznie przewidywać zmiany jakie zajądą dzięki nowym technologiom?

Czy spotkał(a) się Pan(i) z przykładami zmian technologicznych w przemyśle spożywczym albo grupach producenckich, proszę opowiedzieć zarówno o tych pozytywnych jak i negatywnych przykładach?

16) Proszę również powiedzieć jak wygląda sposób zarządzania zmianą w polskich firmach rolno-spożywczych i grupach producenckich (w zakresie zarządzania pracownikami)?

Czy pracodawcy umieją identyfikować zagrożenia związane z oporem pracowników przed wprowadzaniem zmian?

Czy pracodawcy nadają procesom zmian technologicznych odpowiednio wysoką rangę w wewnętrznym życiu firmy?

Czy włączają/angażują pracowników do wprowadzanych zmian?

Czy słyszał Pan o przypadkach angażowania specjalistów zewnętrznych, w celu skutecznego przeprowadzenia zmiany technologicznej w sektorze?

Nie tylko specjalistów technicznych ale także, np. psychologów?

SŁUCHANIE KONSUMENTÓW

17) Proszę powiedzieć czy firmy z sektora/grupy prowadzą badania marketingowe?

Robią to we własnym zakresie, czy zlecają zewnętrznym podmiotom? Czy wyniki tych badań mają wpływ na oferowane przez te firmy produkty?

18) A czy opracowując nowe produkty lub ulepszenia starych produktów korzystają z głosów płynących od konsumentów?

- na jakim etapie słuchają głosów konsumentów (faza koncepcyjna, faza testów rynkowych)

19) Czy firmy z sektora (przetwórców i grup producenckich) często współpracują z Instytucjami otoczenia biznesu?

Firmami szkoleniowymi

Doradczymi

Instytucjami badawczo-rozwojowymi

Uczelniami , naukowcami

Innymi? Jakimi?

Czy oferta IOB instytucji B+R jest w tym zakresie wystarczająca?

Co należało by zmienić w tym zakresie?

A jak Pan(i) uważa czy Państwa oferta w tym zakresie jest wystarczająca, czy też wymaga zmiany (MODERATOR: PYTANIE TYLKO DO INSTYTUCJI IOB I B+R)?

Jak przede-wszystkim powinny się zmieniać instytucje B+R oraz IOB, aby w większym stopniu umożliwiały one rozwój przedsiębiorców potencjału absorpcyjnego (nowych technologii) z sektora/grup producenckich?

Jaki jest obecny stan instytucji B+R oraz IOB w tym zakresie (możliwości i efektywności podnoszenia potencjału absorpcyjnego sektora)?

20) Proszę powiedzieć, jakie główne bariery powstrzymują przedsiębiorców/grupy producenckie przed szerszym zakresem współpracy z IOB, w ramach izb i zrzeszeń?

Finansowe

Czasowe

Małe zaufanie do konkurencji

21) Czy przedsiębiorstwa z branży chętnie czy niechętnie współpracują między sobą w celu wypracowania jakiś innowacyjnych rozwiązań np. produktowych, technologicznych, marketingowych?

- a czy słyszał Pana(i) o przedsiębiorstwach, które współpracowały z innymi firmami w celu wypracowania nowych rozwiązań?

Dlaczego firmy ze sobą współpracują/nie współpracują ze sobą?

22) Proszę powiedzieć jak ogólnie ocenia Pan(i) efekty takiej współpracy

Czy efektem takiej współpracy często jest:

powstawanie nowych technologii?

powstawanie nowych procesów produkcyjnych?

opracowywanie nowych produktów?

inne innowacyjne zmiany, jakie?

Czy zna Pan(i) jakieś pozytywne przykłady współpracy w powyższych zakresach, jakie? Czy mógł(a) by Pan(i) o nich opowiedzieć?

A czy widzi Pan(i) potencjał do szerszej współpracy w tym zakresie?

KAPITAŁ LUDZKI W SEKTORZE

23) Proszę powiedzieć, jak Pan(i) ocenia obecny stan kapitału ludzkiego w sektorze przetwórstwa rolno-spożywczego / grup producenckich? Czy ten kapitał ludzki sektora można nazwać „proinnowacyjnym”? A może wręcz przeciwnie, jest barierą dla innowacyjności.

Proszę ocenić powyższy kapitał pod kątem następujących czynników:

W zakresie kompetencji technologicznych?

Organizacyjnych?

Marketingowych?

Umiejętności kooperacji w ramach firmy i w ramach kontaktów zewnętrznych?

24) Jakich głównie pracowników obecnie najczęściej brakuje pracodawcom sektora?

O umiejętnościach technologicznych/organizacyjnych/marketingowych?

25) Proszę powiedzieć, czy pracodawcy często sięgają po pracowników z innych sektorów gospodarki, np. z innych gałęzi przemysłu/ z usług, czy też zatrudniają nowych pracowników w oparciu o kryterium doświadczenia w branży?

A czy według Pana(i) brakuje dopływu nowych pracowników, spoza branży?

Czy ma to wpływ na ograniczenie przyływu informacji technologicznych do sektora przetwórstwa rolno-spożywczego, z innych gałęzi gospodarki (przemysłu, usług)? / czy ogranicza to proces dyfuzji innowacji?

26) A czy przedsiębiorcy z tego sektora często sięgają po wiedzę i doświadczenia osób z innych sektorów gospodarki? W jaki sposób?

Czy często analizują literaturę fachową w tym zakresie?

Korzystają z pomocy specjalistów zewnętrznych jakich?

Sięgają po inne środki, jakie?

W jaki inny sposób mogą sięgać po tę wiedzę?

Które grupy producenckie i przetwórcy rolno-spożywczy robią to najczęściej?

27) A jak Pan(i) ogólnie ocenia systemu rozwoju kwalifikacji i kompetencji pracowniczych w firmach z sektora rolno-spożywczego?

Proszę powiedzieć, czy sytuacja w zakresie szkoleniowo-doradczym obecnie sprzyja postawom pro-innowacyjnym w sektorze, czy też raczej jest w tej materii jeszcze dużo do zrobienia?

Jakie usługi szkoleniowe i doradcze by Pan rekomendował, czy bardziej w zakresie kompetencji „miękkich”, czy „twardych” kompetencji technicznych, a może inne?

WSPARCIE W ZAKRESIE DZIAŁAŃ PROINNOWACYJNYCH, TRANSFERU WIEDZY I TECHNOLOGII

28) Na koniec naszej rozmowy chciał(a)bym porozmawiać z Panem(ią) na temat wsparcia przedsiębiorców z sektora przemysłu rolno-spożywczego / rolniczych grup producenckich w zakresie wspierania działań proinnowacyjnych i działań z zakresu transferu wiedzy i technologii.

Jak według Pana(i) obecnie wygląda to wsparcie?

Jakie ma dobre i złe strony?

W zakresie informacyjnym?

szkoleniowo-doradczym?

finansowym?

Czy Instytucje administracji publicznej posiadają odpowiedni potencjał do tego aby wspierać procesy absorpcji nowych technologii w przedsiębiorstwach sektora?

Czy wsparcie to jest efektywne?

Co należałoby zmienić w tym zakresie? Czy bardziej konieczne są zmiany „miękkie” w zakresie świadomości, czy „twarde” zmiany legislacyjne? Jakie?

29) Proszę powiedzieć, jak według Pana(i) powinien wyglądać model wsparcia przedsiębiorców sektora przetwórstwa rolno-spożywczego/rolniczych grup producenckich w zakresie transferu wiedzy i technologii oraz podejmowania działań pro-innowacyjnych?

Jakie główne rekomendacje by Pan(i) sformułował(a)?

Kto powinien odpowiadać za ich wdrożenie?

To już było ostatnie pytanie.

**Bardzo dziękuje za poświęcony mi czas,
Serdecznie dziękuję za rozmowę.**

Ramowy scenariusz wywiadu z przedsiębiorcami branży sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz z rolniczymi grupami producenckimi

stworzony na potrzeby projektu

Potencjał absorpcyjny sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

Dzień dobry. Nazywam się Reprezentuję Pentor Research International.

Obecnie dla Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi przeprowadzamy badanie na temat potencjału absorpcyjnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego.

Rezultatem niniejszego badania będzie raport, który będzie służył przedstawicielom sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz administracji publicznej.

Wywiad z Panem(ią) zostanie nagrany, a z nagrania sporządzona zostanie transkrypcja.

Nagranie i transkrypcja będą służyły jedynie do opracowania raportu z badania i nie będą udostępniane osobom trzecim.

Będę wdzięczny za udzielanie wyczerpujących odpowiedzi. Również dzięki Pana(i) wypowiedziom możliwe będzie poznanie wszystkich zjawisk istotnych dla potencjału absorpcyjnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego.

Rozmowa z Panem(ią) jest dla nas szczególnie istotna, gdyż Pana(i) wiedza jest skoncentrowana na problemach Pana(i) przedsiębiorstwa oraz innych przedsiębiorstw z sektora. Z tego punktu widzenia chcielibyśmy z Panem(ią) porozmawiać o sytuacji sektora przetwórstwa rolno-spożywczego / producentów rolnych, a w szczególności **(MODERATOR : WYMIENIĆ SEKTOR / GRUPĘ PRODUCENCKĄ KTÓRĄ REPREZENTUJE RESPONDENT).**

Rozmowa będzie trwała do około 1,5 godziny.

Czy zgadza się Pan(i) na przeprowadzenie wywiadu?

PODSTAWOWE INFORMACJE O FIRMIE

- 1) Na początku chciałbym porozmawiać o Pana(i) firmie/grupie producenckiej (MODERATOR: podać nazwę firmy/grupy), proszę powiedzieć o niej parę słów.....**

Od kiedy funkcjonuje?

Jaki jest jej główny przedmiot działalności/rynek zbytu?

Ile osób zatrudnia?

- 2) Proszę również powiedzieć parę słów o Pana(i) roli w firmie/grupie.**

Czym się Pan(i) zajmuje?

Jak długo jest Pan(i) związany(a) z tą firmą?

A czy od początku swojej kariery zawodowej jest Pan(i) związany(a) z sektorem przetwó-

stwa rolno spożywczego?

Jeżeli nie.

A w jakich innych sektorach Pan(i) jeszcze pracował(a)? **UWAGA: ZAZANACZYĆ/ZAPAMIĘTAĆ, JEŻELI ROZMÓWCA MA RÓWNIEŻ DOŚWIADCZENIE ZAWODOWE Z INNYCH SEKTORÓW.**

OGÓLNE POSTRZEGANIE SEKTORA PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO

- 3) Proszę powiedzieć, jak ogólnie postrzega Pan zmiany na rynku przetwórstwa rolno-spożywczego od czasu wejścia do Unii Europejskiej (MODERATOR: WYMIENIĆ ROLNĄ GRUPĘ PRODUCENCKĄ/GRUPĘ PRZEMYSŁOWĄ KTÓRĄ REPREZENTUJE RESPONDENT)?

Co się w nim zmieniło na lepsze?

A co na gorsze?

ZARZĄDZANIE ZMIANĄ TECHNOLOGICZNĄ WPROWADZENIE

A. Zainteresowanie nowymi technologiami

- 4) Czy śledzicie Państwo „nowinki”, nowe rozwiązania, technologiczne jakie pojawiają się na rynku? Chodzi mi oczywiście o nowe rozwiązania, które bezpośrednio lub pośrednio można by wykorzystać w Pana(i) przedsiębiorstwie lub generalnie w przedsiębiorstwie sektora przetwórstwa rolno – spożywczego?

Jeżeli TAK

Proszę podać parę przykładów, w których zainteresowali się Państwo nowymi rozwiązaniami.

W jaki sposób to robicie? To Pan(i) sam robi, czy też może zagazowani są inni pracownicy poszukują nowych rozwiązań? , czy robicie to Państwo sukcesywnie, czy tylko od czasu do czasu?, czy korzystacie z zewnętrznych źródeł informacji, specjalistycznych serwisów internetowych, newsletterów, prasy branżowej, jeździcie na targi, rozwijacie kontakty z ekspertami, naukowcami? Inaczej?

Jakie efekty dla przedsiębiorstwa mogłyby przynieść ostatnie nowe rozwiązania? (pytamy o każdą z wymienionych nowości)

Czy planuje Pan(i) skorzystać z tych nowości?

Jeżeli NIE

Dlaczego nie śledzicie nowych rozwiązań rynkowych?

- 5) Czy można Pana określić mianem pasjonata jeżeli chodzi o zainteresowanie nowinkami technologicznymi w branży przetwórstwa rolno – spożywczego?

Jeżeli TAK

A czy w Pana(i) przedsiębiorstwie są jeszcze inne osoby dzielące tę pasję?

Jeżeli NIE

A czy są w przedsiębiorstwie osoby z taką pasją?

WSPÓLNE DLA WSZYSTKICH

Czym zajmują się na co dzień? Chodzi mi oczywiście o ich zajęcia zawodowe. To są osoby z dużym/średnim/małym doświadczeniem pracy w sektorze? Proszę powiedzieć jakimi cechami wyróżniają się „pasjonaci” Pan/i zdaniem?

B. Potencjał badawczo – rozwojowy

- 6) Prowadzicie Państwo prace badawczo – rozwojowe? *Uwaga! Dla niektórych respondentów termin ten może być mylący. Interpretowany jako „posiadamy rozbudowane laboratoria, etc.” Dlatego można odpowiedzieć (w zależności od reakcji respondenta), np. dotyczące nowych produktów, usług, technologii...*

Jeżeli TAK

Jakie działy są zaangażowane w prowadzenie tych prac?

Jeżeli nie pojawi się spontanicznie. Czy posiadacie Państwo własny dział badawczo – rozwojowy? Od jak dawna? Ile osób w nim pracuje? Czy na stałe są związane z tym działem, czy też dzielą pracę w tym dziale z pracą w innych działach?

- 7) A generalnie Pana(i) pracownicy zgłaszają się do Pana(i) z własnymi pomysłami na nowe produkty, usługi, zwracają uwagę pojawiające się „nowinki” rynkowe?

Jeżeli TAK

Dużo jest takich osób? Z jakich działów się rekrutują?

Czy taka aktywność jest dodatkowo wynagradzana?

Jeżeli jest dodatkowo wynagradzana

Dużo jest takich osób? Z jakich działów się rekrutują?

8) Jak można określić poziom zaawansowania technologicznego Pana(i) firmy, jeżeli chodzi o maszyny i urządzenia, technologie produkcji?

Jak wyglądacie na tle konkurencji polskiej, a jak na tle konkurencji zagranicznej? Korzystniej, podobnie, niekorzystnie?

Pod jakim względem odstajecie od konkurencji korzystnie a pod jakim względem niekorzystnie? Z czego to wynika? Jak staracie się temu przeciwdziałać?

9) Czy na przestrzeni ostatnich lat kupiliście jakieś nowe maszyny i urządzenia/technologie?

Jakie to były maszyny i urządzenia/technologie? Do czego konkretnie służą?

Skąd pomysł na ich zakup? Proszę powiedzieć jak to wyglądało – cały proces decyzyjny; zaczniemy od...

...w jaki sposób doszliście do tego, że trzeba kupić nowe maszyny i urządzenia/technologie?

Jeżeli się pojawi, że mówili o tym również „zwykli” pracownicy:

...a czy pracownicy, np. ci którzy obsługiwali te stare maszyny / korzystali ze starszych technologii zwracali Panu(i) uwagę, że warto kupić coś nowszego?

Kontynuujemy o procesie decyzyjnym:

W porządku wiemy, że uznaliście, iż trzeba coś zmienić i wiedzieliście, że w grę wchodzi zakup nowych maszyn i urządzeń. Skąd wiedzieliście, że to właśnie urządzenia danej firmy są dla was najlepsze?

- z kim prowadziliście rozmowy? Jak sprawdzaliście ofertę rynkową?

- a współpracujecie Państwo z jakimś podmiotem zewnętrznym (chodzi nam oczywiście o współpracę, przy wyborze maszyn, nowych technologii)?

Jeżeli współpracują:

- z kim współpracujecie?

- od jak dawna współpracujecie?

- jak się zaczęła współpraca (zgłosiliście się do nich, oni zgłosili się do was)?

- co jest najtrudniejsze w takiej współpracy?

A jakie było źródło finansowania tej inwestycji (zakup maszyn i urządzeń):

Moderator: mogą pojawić się: kredyt/pożyczka, leasing, środki własne, środki z programu pomocowego

Jeżeli kredyt / pożyczka:

- jak wyglądały rozmowy z bankiem, udało się ich od razu przekonać, czy były z tym jakieś problemy?

Jeżeli wystąpiły problemy:

- jakie pojawiły się problemy, jak je przezwyciężono?

Jeżeli środki programu pomocowego:

- pamięta Pan(i) może jaki był to konkretnie program?

- skąd pomyśl żeby przystąpić do programu? Przed przystąpieniem do programu wiedzieliście już co chcecie kupić, czy dopiero jak się dowiedzieliście o programie, to wówczas zaczęliście się zastanawiać co kupić?

- napotkaliście jakieś problemy? Urzędnicy od razu wiedzieli o co chodzi, czy też musieliście ich szczególnie przekonywać, że wasz wniosek powinien być przyjęty?

A jak wyglądało wdrażanie nowych maszyn/technologii...?

- sami wdrażacie, czy wspólnie z jakimś podmiotem zewnętrznym?

- jakie napotykanie problemy podczas procesu wdrażania technologii?

- a w obszarze finansowym – sami finansujecie cały proces, czy też musicie wspomagać się środkami zewnętrznymi? Jeżeli środkami zewnętrznymi, to jakimi?

Jeżeli mechanizm dźwigni finansowej

- jak instytucje finansowe podchodzą do Państwa wniosków o sfinansowanie nowej technologii? Czy są tutaj jakieś problemy, np. urzędnicy bankowi nie są w stanie rzetelnie ocenić skali kosztów do spodziewanych korzyści?

10) Łatwo, czy trudno przekonać udziałowców Pan(i) firmy do inwestycji w nowe maszyny i urządzenia / nowe technologie?

- 11) A dział finansowy (jeżeli istnieje) jak podchodzi do tych kwestii? Podejście czysto księgowe, czyli nakłady na inwestycje to „ubytek” środków i pogorszenie (przez jakiś moment) bilansu finansowego, czy też podejście ekonomiczne – inwestycja to działanie, gdzie stopa zwrotu jest rozłożona w czasie?

SŁUCHANIE KONSUMENTÓW

- 12) Czy prowadzicie Państwo badania marketingowe?

Robicie to we własnym zakresie, czy zleacie zewnętrznym podmiotom? Jak oceniacie efekty współpracy z tymi zewnętrznymi podmiotami? Czy wyniki tych badań mają wpływ na oferowane przez Państwa firmę produkty?

- 13) A czy opracowując nowe produkty lub ulepszenia starych produktów korzystacie z głosów płynących od konsumentów?

Jeżeli „TAK”

- na jakim etapie słuchacie głosów konsumentów (faza koncepcyjna, faza testów rynkowych)
- od jak dawna to robicie?
- skąd pomysł na takie zaangażowanie konsumentów (**UWAGA: tylko jeżeli konsumenci uczestniczą w procesie projektowym od samego początku nowego produktu. Jeżeli tylko testy rynkowe nie zadajemy tego pytania**)

WSPÓŁPRACA Z INSTYTUCJAMI ZEWNĘTRZNYMI

- 14) Proszę powiedzieć, czy Pana(i) firma/grupa producencka współpracuje z tak zwanymi Instytucjami Otoczenia Biznesu?:

Firmami szkoleniowymi?

Doradczymi?

Instytucjami badawczo-rozwojowymi

Uczelniami wyższymi i naukowcami

Innymi? Jakimi?

Czy oferta IOB jest w tym zakresie wystarczająca?

w jakim zakresie Państwo współpracujecie, jak się rozpoczęła ta współpraca?

Proszę powiedzieć, a jak Pan(i) postrzega efekty swojej współpracy z innymi przedsiębiorcami/grupami producentów w ramach izb/zrzeszeń?

A czy w Pana(i) branży ogólnie firmy/grupy producenckie często współpracują z takimi instytucjami?

15) A w ramach jakich izb i zrzeszeń Pan(i) działa?

W jaki sposób Pan(i) współpracuje z izbami zrzeszeniami?

A jakie izby/zrzeszenia istnieją na Pan(i) rynku?

Jeśli respondent nie działa w ramach izb/zrzeszeń: A czy rozważał(a) Pan(i) współpracę w ramach stowarzyszenia/izby?, i dlaczego nie zdecydował(a) się Pan(i) na wstąpienie do izby/zrzeszenia?

Kwestie Finansowe?

Czasowe?

Małe zaufanie do konkurencji, przy współpracy w ramach izby/zrzeszenia?

Jeśli działa:

Proszę powiedzieć, a jak Pan(i) postrzega efekty swojej współpracy z innymi przedsiębiorcami/grupami producentów w ramach izb/zrzeszeń?

16) Czy przedsiębiorstwa z Pana(i) branży / grupy chętnie czy niechętnie współpracują między sobą w celu wypracowania jakiś innowacyjnych rozwiązań np. produktowych, technologicznych, marketingowych?

- a czy słyszał Pana(i) o przedsiębiorstwach, które współpracowały z innymi firmami w celu wypracowania nowych rozwiązań?

Dlaczego firmy ze sobą współpracują/nie współpracują ze sobą?

17) Proszę powiedzieć, czy efektem takiej współpracy (MODERATOR: KAŻDEGO Z WYŻEJ WYMENIONYCH RODZAJÓW WSPÓŁPRACY) często jest w Pana(i) branży:

powstawanie nowych technologii?

powstawanie nowych procesów produkcyjnych?

opracowywanie nowych produktów?

inne innowacyjne zmiany, jakie?

Czy zna Pan(i) jakieś pozytywne przykłady współpracy w powyższych zakresach, jakie? Czy mógł(a) by Pan(i) o nich opowiedzieć?

A czy widzi Pan(i) potencjał do szerszej współpracy w tym zakresie?

KAPITAŁ LUDZKI W SEKTORZE

18) Bardzo istotny dla absorpcji nowych rozwiązań jest odpowiedni poziom kapitału ludzkiego. Proszę powiedzieć, jak Pan(i) ocenia obecny stan kapitału ludzkiego w sektorze produkcji rolnej (grup producenckich) oraz przetwórstwa rolno-spożywczego?

A jak jest u Pana(i) w firmie?

19) Proszę wymienić parę podstawowych rodzajów stanowisk u Pana(i) w firmie/grupie producenckiej?

Gdyby miał(a) Pan(i) zatrudniać nowego pracownika na te stanowiska, to jakich głównie cech, kwalifikacji, kompetencji by Pan(i) poszukiwał(a)?

W zakresie kompetencji technologicznych?

Organizacyjnych?

Marketingowych?

Umiejętności kooperacji w ramach firmy i w ramach kontaktów zewnętrznych?

20) Jakich głównie pracowników obecnie najczęściej brakuje u Pana(i) w firmie/grupie?

O umiejętnościach technologicznych/organizacyjnych/marketingowych? Innych? Jakich?

21) Proszę powiedzieć, jak często sięga Pan(i) po pracowników z innych sektorów gospodarki, np. z przemysłu/ usług? Czy jak zatrudnia Pan(i) nowych pracowników, to patrzy Pan(i) na doświadczenie „branżowe”, czy ogólnie na posiadane kwalifikacje?

Czy podobnie jest w całej branży?

A czy według Pana(i) brakuje dopływu nowych pracowników, spoza branży?

22) Proszę powiedzieć, czy zdarzyło się Panu(i) wykorzystywać wiedzę i doświadczenia osób z innych sektorów gospodarki (przemysłu/usług)? W jaki sposób?

A korzystać z pomocy specjalistów zewnętrznych?

jakich?

23) Proszę powiedzieć, co Pan(i) sądzi o rozwoju kompetencji pracowników, ogólnie? W jakim stopniu szkolenia i innego rodzaju podnoszenie kwalifikacji jest przydatne dla firmy/grupy producenckiej, a w jakiej nie jest przydatne?

A jak szkolenia postrzegają Pana(i) pracownicy?

Czy są firmy szkoleniowo-doradcze, które specjalizują się w obsłudze Pana(i) sektora?

WSPARCIE W ZAKRESIE DZIAŁAŃ PROINNOWACYJNYCH, TRANSFERU WIEDZY I TECHNOLOGII

24) Na koniec naszej rozmowy chciał(a)bym porozmawiać z Panem(ią) na temat wsparcia przedsiębiorców z sektora przemysłu rolno-spożywczego/ rolniczych grup producenckich w zakresie wspierania działań proinnowacyjnych i działań z zakresu transferu wiedzy i technologii.

Czy według Pana(i) taki system wsparcia istnieje obecnie w Polsce?

Jeśli tak, to proszę go pokrótce opisać.

Jakie ma dobre i złe strony?

W zakresie informacyjnym?

szkoleniowo-doradczym?

finansowym?

25) Proszę powiedzieć, jak według Pana(i) powinien wyglądać model wsparcia przedsiębiorców sektora przetwórstwa rolno-spożywczego/rolniczych grup producenckich w zakresie transferu wiedzy i technologii oraz podejmowania działań pro-innowacyjnych?

Jakie główne rekomendacje by Pan(i) sformułował(a)?

Kto powinien odpowiadać za ich wdrożenie?

To już było ostatnie pytanie.

Bardzo dziękuję za poświęcony mi czas,

Serdecznie dziękuję za rozmowę.

Ramowy scenariusz wywiadu z przedstawicielami organizacji konsumenckich
stworzony na potrzeby projektu
Potencjał absorpcyjny sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

Dzień dobry. Nazywam się Reprezentuję Pentor Research International.

Obecnie dla Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi przeprowadzamy badanie na temat potencjału absorpcyjnego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz grup producentów rolnych.

Rezultatem niniejszego badania będzie raport, który będzie służył przedstawicielom sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz administracji publicznej.

Wywiad z Panem(ią) zostanie nagrany, a z nagrania sporządzona zostanie transkrypcja.

Nagranie i transkrypcja będą służyły jedynie do opracowania raportu z badania i nie będą udostępniane osobom trzecim.

Rozmowa z Panem(ią) jest dla nas szczególnie istotna, gdyż ma Pan(i) zbiorczą wiedzę na temat konsumenckiego popytu na produkty nowych technologii. Z tego punktu widzenia chcielibyśmy z Panem(ią) porozmawiać o potencjale sektora przetwórstwa rolno-spożywczego w zakresie absorpcji nowych technologii.

Rozmowa będzie trwała do około 1 godziny.

Czy zgadza się Pan(i) na przeprowadzenie wywiadu?

PODSTAWOWE INFORMACJE O ORGANIZACJI KONSUMENCKIEJ

- 1) Na początku chciałbym porozmawiać o Pana(i) instytucji (MODERATOR: podać nazwę organizacji), proszę powiedzieć o niej parę słów.....**

Od kiedy funkcjonuje?

Jaki jest jej główny przedmiot działalności?

W jakich głównych sektorach reprezentujecie Państwo konsumentów?

- 2) Proszę również powiedzieć parę słów o Pana(i) roli w organizacji.**

Czym się Pan(i) zajmuje?

OGÓLNE POSTRZEGANIE SEKTORA PRZETWÓRSTWA ROLNO-SPOŻYWCZEGO PRZEZ KONSUMENTÓW I ORGANIZACJE KONSUMENCKIE

- 3) W związku z faktem, że głównym przedmiotem naszego badania jest przemysł rolno-spożywczy (zarówno rolnicze grupy producenckie jak i przetwórcy żywności) proszę**

powiedzieć, jak konsumenci oraz organizacje konsumenckie postrzegają rynek przetwórstwa rolno-spożywczego / grup producentów rolnych?

Na przestrzeni ostatnich lat?

Co się w nim zmieniło na lepsze?

A co na gorsze?

WSPÓŁPRACA SEKTORA Z ORGANIZACJAMI KONSUMENCKIMI

- 4) Proszę powiedzieć, czy i jak intensywnie firmy z sektora przetwórstwa rolno-spożywczego oraz rolne grupy producenckie współpracują z organizacjami konsumenckimi?**

A może izby/zrzeszenia przedsiębiorców tego sektora z Państwem współpracują, które?

A które z które wymienionych branż współpracują z Państwem najczęściej a które najrzadziej?

MODERTOR: POKAZAĆ KARTĘ NR. 1 i 2

- 5) Proszę powiedzieć, jakie są efekty Państwa współpracy?**

Czy wpływają na:

- sposoby zarządzania firmą, przez firmy z którymi Państwo współpracujecie?
- oferowany asortyment?
- jakość wytwarzanych produktów?
- lepszą jakość obsługi konsumenckiej?
- na co jeszcze wpływa ta współpraca?

- 6) Proszę również powiedzieć, jak według Pana(i) modelowo powinna wyglądać współpraca pomiędzy organizacjami konsumenckimi oraz firmami przemysłu rolno-spożywczego i rolnymi grupami producenckimi?**

Na jakie aspekty działania firm według Pana(i) ta współpraca powinna mieć wpływ?

Czy również na tworzenie nowych produktów?

Przykładowo jakich produktów?

POPYT NA PRODUKTY NOWYCH TECHNOLOGII

- 7) Zapoznał(a) się Pan(i) z listą nowych technologii stosowanych w przemyśle spożywczym, którą uprzednio przesłaliśmy Panu(i) drogą elektroniczną proszę**

powiedzieć, na które z nich postawy i trendy konsumenckie miały/będą miały największy wpływ (na ich powstanie i rozwój), a na które najmniejszy?

Czy zna Pan(i) przykłady wpływu trendów i postaw konsumenckich na kształtowanie się technologii, proszę je opisać.

A jak Pan przewiduje, czy trendy i postawy konsumenckie wpłyną na powstanie nowych technologii (w przemyśle spożywczym) w najbliższym czasie? Jakich technologii?

8) Proszę powiedzieć, w jakim stopniu obecnie konsumenci współtworzą innowacje polskich przedsiębiorstw ogólnie (we wszystkich sektorach gospodarki)?

9) Czy firmy polskie są nastawione na współtworzenie innowacji przez użytkowników końcowych?

Czy w ostatnich latach zaobserwowano zmiany w zakresie zaangażowania klientów we współtworzenie innowacji?

Jakie są główne bariery, które powstrzymują polskich przedsiębiorców przed angażowaniem konsumentów w tworzenie innowacji?

Proszę powiedzieć, jakie firmy głównie zapraszają konsumentów do współtworzenia innowacji (mikro, małe, średnie, duże), z jakich sektorów gospodarki?

10) Proszę powiedzieć, jak na tym tle wygląda sektor przetwórstwa rolno-spożywczego oraz grupy producentów rolnych?

Czy firmy/grupy z tych sektorów angażują konsumentów w procesy tworzenia rozwiązań innowacyjnych?

11) Proszę powiedzieć, jakie jest nastawienie konsumentów do współtworzenia innowacji (ogólnie we wszystkich sektorach)?

Jak konsumenci do tego podchodzą?

Czy chcą współtworzyć innowacje?

Które grupy społeczne (w podziale na cechy demograficzne) najczęściej, a które najrzadziej chcą współtworzyć innowacje?

Czy z tego punktu widzenia (demograficznych cech populacji) Polska ma duży potencjał do współtworzenia innowacji przez użytkowników końcowych?

A w przemyśle rolno-spożywczym?

12) Proszę powiedzieć, jak Pan myśli o tak zwanych innowacjach „userdriven” (współtworzonych przez konsumenta), to jakie efekty takich prac z konsumentami, najczęściej przychodzą Panu(i) do głowy (ogólnie we wszystkich sektorach)?

13) A jak Pan(i) ocenia potencjał przemysłu przetwórstwa rolno-spożywczego do tworzenia innowacji współtworzonych przez konsumentów?

W jakim zakresie jest to możliwe?

Czy podobnym jak innych sektorów gospodarki, czy innym?

Proszę się zastanowić i powiedzieć co mogłoby być efektem takich innowacji współtworzonych przez konsumentów w tym sektorze?

Czy któryś z wymienionych sektorów ma szczególnie duży potencjał w tym zakresie, a któryś szczególnie niski? (MODERATOR: POKAŻ KARTĘ NR.2)

14) A jak Pan(i) ocenia potencjał rolnych grup producenckich (np. MODERATOR: WYMIENIĆ PARĘ GRUP PRODUCENCKICH) do tworzenia innowacji współtworzonych przez konsumentów?

W jakim zakresie jest to możliwe?

Czy w podobnym jak w innych sektorach gospodarki, czy innym?

Proszę się zastanowić i powiedzieć, co mogłoby być efektem takich innowacji współtworzonych przez konsumentów w tym sektorze?

Czy któryś z wymienionych sektorów ma szczególnie duży potencjał w tym zakresie, a któryś szczególnie niski? (MODERATOR: POKAŻ KARTĘ NR.1)

WSPARCIE W ZAKRESIE INNOWACJI „USER DRIVEN”

15) Na koniec naszej rozmowy chciał(a)bym porozmawiać z Panem(ią) na temat wsparcia przedsiębiorców z sektora przemysłu rolno-spożywczego / rolniczych grup producenckich w zakresie tworzenia innowacji współtworzonych przez konsumentów końcowych?

Czy obecne programy unijne/rządowe w zakresie innowacyjności umożliwiają przedsiębiorcom o ubieganie się o wsparcie dla takiego typu innowacji (proszę powiedzieć na podstawie ogólnej wiedzy o wszystkich sektorach gospodarki)?

Proszę powiedzieć, co trzeba zrobić, żeby takie wsparcie zadziałało?

W zakresie informacyjnym?

szkoleniowo-doradczym?

finansowym?

16) Proszę powiedzieć, jak według Pana(i) powinien wyglądać model wsparcia przedsiębiorców sektora przetwórstwa rolno-spożywczego/rolniczych grup producenckich w zakresie tworzenia innowacji współtworzonych przez konsumentów końcowych?

Proszę powiedzieć jakie działania powinny zostać podjęte w tym zakresie ?

To już było ostatnie pytanie.

Bardzo dziękuje za poświęcony mi czas,

Serdecznie dziękuję za rozmowę.

KARTA NR 1 GRUPY PRODUCENTÓW ROLNYCH

- grupy producentów owoców i warzyw
- grupy producenckie ziarna zbóż i nasion roślin oleistych
- grupy producentów trzody chlewnej
- grupy producentów tytoniu
- grupy producentów drobiu
- grupy producentów szyszek chmielowych
- grupy producentów mleka
- grupy producentów pozostałych produktów

(jaja, buraki, owce, króliki)

KARTA NR 2 GRUPY PRZETWÓRCÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH

Grupa 15.1 Produkcja, przetwórstwo i konserwowanie mięsa i wyrobów z mięsa

- ✓ Produkcja mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu i królików
- ✓ Produkcja mięsa z drobiu i królików.
- ✓ Produkcja konserw, przetworów z mięsa, podrobów mięsnych i krwi
- ✓ Działalność usługowa związana z wytwarzaniem wyrobów z mięsa

Grupa 15.2 Przetwarzanie i konserwowanie ryb i pozostałych produktów z rybactwa

Grupa 15.3 Przetwórstwo owoców i warzyw

- ✓ Przetwórstwo i konserwowanie ziemniaków
- ✓ Produkcja soków z owoców i warzyw
- ✓ Przetwórstwo i konserwowanie owoców i warzyw, gdzie indziej nie sklasyfikowane
- ✓ Działalność usługowa związana z przetwórstwem i konserwowaniem warzyw i owoców

Grupa 15.4 Produkcja olejów i tłuszczów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego

- ✓ Produkcja nieczyszczonych olejów i tłuszczów
- ✓ Produkcja rafinowanych olejów i tłuszczów

- ✓ Produkcja margaryny i podobnych tłuszczów jadalnych

Grupa 15.5 Wytwarzanie wyrobów mleczarskich

- ✓ Przetwórstwo mleka i wyrób serów
- ✓ Produkcja lodów

Grupa 15.6 Wytwarzanie produktów przemiału zbóż, skrobi i wyrobów skrobiowych

- ✓ Wytwarzanie produktów przemiału zbóż
- ✓ Wytwarzanie skrobi i produktów skrobiowych

Grupa 15.7 Produkcja gotowych pasz dla zwierząt

- ✓ Produkcja pasz dla zwierząt gospodarskich i ryb
- ✓ Produkcja karmy dla zwierząt domowych

Grupa 15.8 Produkcja pozostałych artykułów spożywczych

- ✓ Produkcja pieczywa i wyrobów ciastkarskich świeżych
- ✓ Produkcja wyrobów piekarskich i ciastkarskich o przedłużonej trwałości
- ✓ Produkcja cukru
- ✓ Produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych
- ✓ Produkcja makaronów, klusek i podobnych wyrobów mącznych
- ✓ Przetwórstwo herbaty i kawy
- ✓ Produkcja przypraw
- ✓ Produkcja odżywek oraz żywności dietetycznej
- ✓ Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana

KARTA NR 3 STOSOWANE TECHNOLOGIE

- ✓ nanotechnologie
- ✓ biotechnologie
- ✓ inżynieria genetyczna
- ✓ technologie środowiskowe
- ✓ technologie do produkcji żywności funkcjonalnej
- ✓ technologie do produkcji żywności projektowanej
- ✓ technologie do produkcji żywności wygodnej
- ✓ technologie do produkcji żywności minimalnie przetworzonej
- ✓ technologie do produkcji żywności ekologicznej
- ✓ surowce genetycznie modyfikowane
- ✓ zamienniki cukru
- ✓ zamienniki tłuszczu
- ✓ opakowania aktywne i inteligentne
- ✓ technologie do pakowania w modyfikowanej atmosferze
- ✓ opakowania biodegradowalne
- ✓ opakowania barierowe
- ✓ nanopakowania
- ✓ opakowania specjalnego przeznaczenia

4.4. Narzędzie badawcze – scenariusz warsztatów

Ramowy scenariusz rozmowy grupowej na temat transferu technologii (TT) przeprowadzanej w ramach warsztatów

Narzędzie stworzone na potrzeby projektu

Potencjał absorpcyjny sektora przetwórstwa rolno-spożywczego

Powitanie.

Wstęp nawiązujący do zaprezentowanych wyników badań.

Jak się Państwo właśnie dowiedzieli z zaprezentowanych wyników

Uważam, iż nasza rozmowa przyniesie dwustronną korzyść. Z pewnością pogłębi ona wyniki przeprowadzanego przez nas badania. Jednakże, również Państwo, mogą wynieść z niej wnioski użyteczne dla życia Państwa przedsiębiorstw.

Proponuje najpierw, abyśmy się wzajemnie poznali.

Jakby każdy z Państwa mógł najpierw powiedzieć krótko parę słów o swojej pracy.

1. Jak Państwo oceniają obecny stan rozwoju technologicznego sektora przetwórstwa rolno-spożywczego / grup producentów rolnych?

W porównaniu do konkurencji międzynarodowej?

Jakie sektory są najbardziej a jakie najmniej rozwinięte?

2. Jak Państwo oceniają ten sektor na przestrzeni ostatnich dwóch lat pod kątem wprowadzonych zmian technologicznych oraz TT?

W porównaniu z innymi sektorami gospodarki?

W poszczególnych grupach przetwórstwa?

3. A jak sytuacja będzie się rozwijać w najbliższej przyszłości?

Jakie technologie w szczególności się będą rozwijały w sektorze w najbliższej przyszłości?

A w jakich grupach producenckich / grupach przetwórców przede wszystkim?

4. Jakie będą główne bariery we wprowadzaniu nowych technologii oraz TT?

Czy poziom świadomości w zakresie istniejących nowych technologii, jest barierą dla polskich firm w zakresie transferu technologii?

A brak otwartości na zmianę i nieufność wobec nowych technologii?

Czy bariery te zależą od wielkości przedsiębiorstwa?

5. Jaka jest rola międzynarodowego kapitału w rozwoju technologicznym sektora, przenoszeniu nowych rozwiązań do Polski?

Czy polskie przedsiębiorstwa sektora spożywczego mają potencjał do tworzenia własnych nowych technologii i transferowania ich za granicę?

6. Jak powszechne jest posiadanie przez firmy z sektora przetwórstwa spożywczego działów B+R?

Czy w którejś z grup/firm sektora częściej niż w innych występują takie działy?

Jak Państwo oceniają potencjał mniejszych firm sektora do prowadzenia prac badawczo-rozwojowych?

ZARZĄDZANIE ZMIANĄ A TT

7. Czy według Państwa sposoby zarządzania stosowane w polskich przedsiębiorstwach sektora, są systemami, które sprzyjają pozytywnym zmianom, w tym zmianom technologicznym i TT?

Czy przedsiębiorcy z sektora posiadają umiejętności, które pozwalają im na planowe wprowadzanie zmian organizacyjnych do firm?

Czy firmy z sektora posiadają systemy akumulacji wiedzy?

A czy umieją wykorzystywać tak zgromadzoną wiedzę?

8. A jak wyglądają sposoby zarządzania zmianą w polskich firmach rolno-spożywczych i grupach producenckich (w zakresie zarządzania zmianami technologicznymi)?

Czy pracodawcy umieją planować wprowadzanie zmian technologicznych, dzielić je na etapy, realistycznie przewidywać zmiany jakie zajądą dzięki nowym technologiom?

9. A w zakresie zarządzania pracownikami?

Czy pracodawcy umieją identyfikować zagrożenia związane z oporem pracowników przed wprowadzaniem zmian?

Czy pracodawcy nadają procesom zmian technologicznych odpowiednio wysoką rangę w wewnętrznym życiu firmy?

Czy włączają/angażują pracowników do wprowadzanych zmian?

WSPÓŁPRACA Z ZEWNĘTRZNYMI INSTYTUCJAMI B+R, IOB
--

10. Czy firmy z sektora (przetwórców i grup producenckich) często współpracują z sektorem B+R oraz instytucjami otoczenia biznesu, związanymi z wysokimi technologiami oraz transferem technologii?

Jakimi instytucjami

Czy oferta IOB instytucji B+R jest w tym zakresie wystarczająca?

Z kim chcieliby Państwo współpracować a nie mają Państwo takiej możliwości?

Jaki jest obecny stan instytucji B+R oraz IOB w tym zakresie (możliwości i efektywności podnoszenia potencjału w zakresie transferu technologii)?

Czy są takie firmy które nie mogą sobie pozwolić na współpracę z takimi instytucjami?

Jakie? Dlaczego?

Przyczyny Finansowe

Wielkość firmy – nie ma się kto tym zająć w firmie

Małe zaufanie do innych podmiotów, konkurencji, dzielenia się własnymi pomysłami

11. Czy przedsiębiorstwa z branży chętnie czy niechętnie współpracują między sobą celu wypracowania jakiś innowacyjnych rozwiązań np. produktowych, technologicznych, marketingowych?

Czy współpraca taka pobudza transfer technologii pomiędzy firmami

12. Czy znają Państwo efekty takiej współpracy?

powstawanie nowych technologii?

powstawanie nowych procesów produkcyjnych?

opracowywanie nowych produktów?

KAPITAŁ LUDZKI W SEKTORZE

13. Proszę powiedzieć, jak oceniają Państwo obecny stan kapitału ludzkiego w sektorze? Czy ludzie zatrudnieni w Państwa branżach mają nastawienie „pro-innowacyjne”, sprzyjają transferom technologii?

Jakich głównych umiejętności w tym zakresie brakuje pracownikom?

14. A czy w Państwa branżach się często po pracowników z innych sektorów?

Czy sprzyja to międzybranżowym transferom technologicznym?

A czy według Państwa brakuje dopływu nowych pracowników, spoza branży?

15. A czy poza transferami ludzkimi przedsiębiorcy z tego sektora często sięgają po wiedzę i doświadczenia osób z innych sektorów gospodarki? W jaki sposób?

Czy często analizują literaturę fachową w tym zakresie?

Korzystają z pomocy specjalistów zewnętrznych jakich?

16. Czy firmy z sektora posiadają systemy rozwoju kwalifikacji i kompetencji pracowników, szczególnie w zakresie nowych technologii i ich transferu?

WSPARCIE W ZAKRESIE DZIAŁAŃ PROINNOWACYJNYCH, TRANSFERU WIEDZY I TECHNOLOGII

17. Czy według Państwa w Polsce można mówić o systemie wsparcia przedsiębiorców w zakresie działań pro-innowacyjnych, transferu wiedzy i technologii?

Jakie elementy takiego systemu w Polsce istnieją

Jakie są nieobecne?

Co należałoby zmienić

18. Czy Instytucje administracji publicznej posiadają odpowiedni potencjał do tego aby wspierać procesy absorpcji nowych technologii w przedsiębiorstwach sektora?

Czy robią to efektywnie?

Co należałoby zmienić w tym zakresie? Czy bardziej konieczne są zmiany „miękkie” w zakresie świadomości, czy „twarde” zmiany legislacyjne? Jakież?

5. Spis tabel

Tabela 1. Struktura zrealizowanej próby przedsiębiorstw przetwórstwa rolno – spożywczego (grupy 15.1 – 15.6 oraz 15.8) według działów i klasy wielkości	38
Tabela 2. Struktura zrealizowanej próby Grup Producentów Rolnych według województwa i typu produkcji	39
Tabela 3. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pana(i) firmie?	60
Tabela 4. Czy wśród zakupionych w okresie ostatnich 2 lat maszyn lub urządzeń były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam o maszyny i urządzenia, które w stosunku do poprzednio używanych są istotnie ulepszone.	60
Tabela 5. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pana(i) firmie?	63
Tabela 6. Czy mógłby/ mogłaby Pan(i) orientacyjnie podzielić 100 procent wydatków związanych z wprowadzeniem nowych technologii lub unowocześnieniem procesu produkcji na poszczególne kategorie?.....	67
Tabela 7. Ile takich nowych produktów Państwo wprowadziliście?	72
Tabela 8. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo mogłoby odnieść korzyści z wprowadzenia tych technologii? Proszę ocenić wielkość tych korzyści, posługując się skalą od 1 do 5, gdzie 1 oznacza bardzo małe korzyści, a 5 - bardzo duże korzyści.	87
Tabela 9. Z jakich źródeł chcecie Państwo sfinansować te inwestycje?	91
Tabela 10. Wielkość miejscowości	110
Tabela 11. Rynki działania	110
Tabela 12. Rynki zagraniczne	111
Tabela 13. Okres funkcjonowania na rynku	111
Tabela 14. Odsetek przychodów przeznaczanych na cele innowacyjne	112
Tabela 15. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pan(i) firmie przeprowadzono działania związane ze zmianami....?	113
Tabela 16. Forma własności	114

6. Spis wykresów

Wykres 1. Jak ocenia Pan(i) bieżącą kondycję ekonomiczną Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400).....	51
Wykres 2. Czy w porównaniu z okresem ostatnich 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400).....	52
Wykres 3. Jak ocenia Pan(i) poziom zaawansowania technologicznego Pana(i) przedsiębiorstwa?.....	57
Wykres 4. Jak Pan(i) uważa, czy stosowane w Pana(i) przedsiębiorstwa technologie produkcji są, w porównaniu z innymi firmami działającymi w Pana(i) branży?	59
Wykres 5. Jakie były powody, tego że zdecydowaliście się Państwo na zakup tych maszyn i urządzeń? Proszę wskazać nie więcej niż trzy. (N=217).....	61
Wykres 6. Czy wśród nabytych w okresie ostatnich 2 lat technologii były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) firmy? Chodzi nam o technologie, które w stosunku do poprzednio stosowanych	

są istotnie ulepszone. (N=140)	63
Wykres 7. Czy może Pan(i) choćby skrótowo scharakteryzować jakie są to technologie?	64
Wykres 8. Czy wprowadzając nową technologię ponieśliście Państwo jakieś wydatki związane z...? (N=140) ...	66
Wykres 9. Czy wprowadzone technologie zostały...? (N=140)	68
Wykres 10. Jakie były powody, wprowadzenia nowej technologii / nowych technologii? (N=140)	69
Wykres 11. Czy podczas zakupu nowych maszyn i urządzeń lub podczas wprowadzania nowej technologii odczuwaliście Państwo trudności związane z ...? (N=252)	71
Wykres 12. A czy w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziliście Państwo na rynek jakieś nowe produkty lub dokonaliście istotnych modyfikacji / ulepszeń już istniejących? (N=400)	71
Wykres 13. Czy ten nowy produkt / nowe produkty jest / są ...? (N=214)	73
Wykres 14. Na czym polega nowość nowych produktów? (N=214)	76
Wykres 15. Na czym polega modyfikacja / ulepszenie już istniejących produktów? (N=159).....	77
Wykres 16. Które stwierdzenie lub stwierdzenia najlepiej opisują pochodzenie ...?.....	78
Wykres 17. Jak według Pana(i) są trzy najważniejsze bariery przedsiębiorstw z sektora rolno-spożywczego przed wprowadzaniem innowacji? (N=400) – <i>wskazania powyżej 1%</i>	79
Wykres 18. Skąd Państwo czerpicie informacje na temat rozwoju technologii i innych innowacyjnych zmianach, jakie mogłyby mieć zastosowanie w Pana(i) firmie? (N=400)	82
Wykres 19. Czy słyszał(a) Pan(i) o następujących technologiach mających zastosowanie w przetwórstwie rolno-spożywczym? (N=400)	84
Wykres 20. Czy któreś z nich mają zastosowanie w Pana(i) przedsiębiorstwie? (N=400)	85
Wykres 21. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo posiada? (N=400)	88
Wykres 22. Czy w okresie najbliższych dwóch lat zamierza Państwo...? (N=400).....	90
Wykres 23. Czy Pana(i) przedsiębiorstwo prowadzi prace badawczo-rozwojowe? (N=400).....	92
Wykres 24. W jakiej formie się to odbywa? Czy jest do tego wyznaczona specjalna komórka, dział lub zespół czy może odbywa się to w inny sposób? (n=25).....	92
Wykres 25. Jaki orientacyjnie procent nakładów inwestycyjnych Pana(i) przedsiębiorstwa jest przeznaczany na prace badawczo rozwojowe? (N=25)	93
Wykres 26. Jak często Pana(i) przedsiębiorstwo współpracuje z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność przedsiębiorstwa? (N=400).....	94
Wykres 27. Z jakimi podmiotami Państwo współpracujecie? (N=180)	95
Wykres 28. Jaki jest przedmiot tej współpracy? (N=180)	96
Wykres 29. Jak Pan(i) ocenia efekty tej współpracy? (N=180)	98
Wykres 30. Czy obecnie na rynku łatwo, czy trudno znaleźć jest pracowników, którzy odpowiedzialiby potrzebom Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400).....	100
Wykres 31. Z jakim umiejętnościami pracowników najtrudniej jest znaleźć? (N=400) – <i>wskazania powyżej 1%</i>	101
Wykres 32. Ocena wiedzy osób pracujących w firmie w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii (n=400).....	103
Wykres 33. Korzystanie ze szkoleń w okresie ostatnich 12 miesięcy według wielkości przedsiębiorstwa.....	104
Wykres 34. Czy szkolenia te były...? (n=251)	104
Wykres 35. Czego dotyczyły szkolenia przeprowadzone w okresie ostatnich 12 miesięcy? (N=251)	105

Wykres 36. Czy pracownicy Pana(i) firmy są zachęcani w szczególny sposób do zdobywania wiedzy i wykorzystywania jej na potrzeby przedsiębiorstwa? (N=400)	106
Wykres 37. Jak często pracownicy Pana(i) przedsiębiorstwa zgłaszają pomysły dotyczące ...? (N=400) skala 1 – w ogóle nie zgłaszają, 5 – zgłaszają bardzo często	106
Wykres 38. Czy prowadzicie Państwo monitoring zmian preferencji konsumentów? (N=400)	107
Wykres 39. W jaki sposób prowadzicie Państwo monitoring? (N=138)	108
Wykres 40. Obroty w 2010 roku	111
Wykres 41. Zmiany obrotów przedsiębiorstwa w 2010 roku w porównaniu z 2009.....	113
Wykres 42. Jakie przedsiębiorstwa stanowią dla Pana(i) firmy największą konkurencję rynkową?	114
Wykres 43. Jaki typ produkcji stanowi główny przedmiot działania Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=400)	115
Wykres 44. Ile osób, łącznie z Panem jest zatrudnionych w Pana(i) firmie (bez względu na formę prawną)? (N=400).....	115
Wykres 45. Ocena bieżącej kondycji ekonomicznej grupy (n=100)	117
Wykres 46. Czy w porównaniu z okresem ostatnich 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) grupy...? (N=100).....	117
Wykres 47. A jak Pan(i) uważa, czy w okresie najbliższych 12 miesięcy kondycja ekonomiczna Pana(i) grupy...? (N=100).....	118
Wykres 48. Które stwierdzenie najlepiej opisuje metody produkcji stosowane przez członków Pana(i) grupy? (N=100).....	118
Wykres 49. Czy wśród zakupionych w okresie ostatnich 2 lat maszyn lub urządzeń były takie, które można uznać za nowość w skali Pana(i) grupy? Chodzi nam o maszyny i urządzenia, które w stosunku do poprzednio używanych są istotnie ulepszone. (N=71)	119
Wykres 50. Czy podczas zakupu nowych maszyn i urządzeń lub podczas wprowadzania nowej technologii odczuwaliście Państwo trudności związane z ...? (N=71)	119
Wykres 51. Z jakiego źródła lub źródeł sfinansowaliście Państwo te maszyny i urządzenia? (N=71).....	120
Wykres 52. Jaki był główny powód tego, że zdecydowaliście się Państwo na zakup tych maszyn i urządzeń? (N=71).....	121
Wykres 53. Czy wprowadzone w Pana(i) grupie nowe sposoby produkcji można nazwać innowacyjnymi, tj. takimi, które obecnie są w Polsce rzadko lub w ogóle nie spotykane? (N=57)	124
Wykres 54. Czy ponieśliście Państwo jakieś wydatki związane z ...? (n=57).....	125
Wykres 55. Czy nowo wprowadzone sposoby produkcji zostały...? (N=57)	126
Wykres 56. Jaki był główny powód wprowadzenia nowego sposobu produkcji? (N=57).....	128
Wykres 57. A czy w okresie ostatnich dwóch lat wprowadziliście Państwo na rynek jakieś nowe produkty lub dokonaliście istotnych modyfikacji / ulepszeń już istniejących produktów? (N=100)	129
Wykres 58. Na czym polega modyfikacja / ulepszenie już istniejących produktów? (n=25)	129
Wykres 59. Czy w okresie najbliższych dwóch lat zamierzacie Państwo...? (N=100).....	131
Wykres 60. Posiadane certyfikaty przez któregokolwiek z producentów w ramach grupy (n=100)	132
Wykres 61. Z jakich źródeł chcecie Państwo sfinansować te inwestycje?	133
Wykres 62. Skąd Państwo czerpicie informacje na temat rozwoju technologii i innych innowacyjnych zmian w rolnictwie? (N=100).....	134
Wykres 63. Wprowadzanie nowych produktów i nowych technologii wiąże się z koniecznością posiadania wiedzy m.in. z zakresu zarządzania, marketingu i technologii. Proszę powiedzieć jak ocenia Pan(i) tę wiedzę u osób należących do Pana(i) grupy producentów w kontekście ewentualnego wprowadzenia nowego produktu lub nowej technologii? (N=100).....	135

Wykres 64. Czy szkolenia te były...? (n=97)	136
Wykres 65. Czego dotyczyły szkolenia przeprowadzone w okresie ostatnich 12 miesięcy? (N=97) – wskazania powyżej 1%	137
Wykres 66. Jaki orientacyjnie procent nakładów inwestycyjnych Pana(i) grupy jest przeznaczany na prace badawczo rozwojowe? (N=100)	138
Wykres 67. Jak często Pana(i) grupa współpracuje z innymi podmiotami w celu stworzenia nowej technologii produkcji, nowych produktów, czy też przy opracowywaniu innych rozwiązań mogących zwiększyć konkurencyjność grupy? (N=100)	139
Wykres 68. Z jakimi podmiotami Państwo współpracujecie? (N=77)	139
Wykres 69. Jaki jest przedmiot tej współpracy? (N=77)	140
Wykres 70. Jak Pan(i) ocenia efekty tej współpracy? (N=77)	141
Wykres 71. Jaki typ produkcji prowadzi Pana(i) grupa? (N=100)	143
Wykres 72. Proszę powiedzieć, jaka jest wielkość miejscowości, w której zlokalizowana jest Pana(i) firma? (N=100)	143
Wykres 73. Na jakim rynku działa Pana(i) firma? (N=100)	143
Wykres 74. Od ilu lat Pana(i) firma działa na rynku? (N=100)	144
Wykres 75. Ile w roku 2010 wyniosą obroty Pana(i) przedsiębiorstwa? (N=100)	144
Wykres 76. A czy w porównaniu z 2009 r. w 2010 roku obroty Pana(i) grupy...? (N=100)	144
Wykres 77. Jaki mniej więcej procent przychodów grupy jest przeznaczany na inwestycje? (N=100)	145
Wykres 78. Czy w okresie ostatnich dwóch lat w Pan(i) firmie przeprowadzono działania związane ze zmianami...? (N=100)	145
Wykres 79. Czy Pana(i) grupa należy do jakichkolwiek stowarzyszeń branżowych? (N=100)	145
Wykres 80. Do jakich stowarzyszeń należy Pana(i) grupa?	146